virtual-project.eu
PAM
JENOFF
IUBITA
COMANDANTULUI

PAM JENOFF

IUBITA COMANDANTULUI

Original: *The Kommandant's Girl* (2007)

Traducere din limba engleză și note de:
GABRIELA GHIRCOIAȘ

virtual-project.eu

2021

Capitolul 1

În vreme ce traversăm întinderea generoasă a pieței și trecem pe lângă porumbeii adunați în jurul băltoacelor fetide, mă uit cu băgare de seamă la cer și îl strâng mai tare de mână pe Lukasz, dorindu-mi să meargă mai repede. Însă copilul își linge conul de înghețată, nepăsător în fața cerului care se întunecă și a stropului care-i atârnă de cârlionții blonzi. Slavă Domnului că are cârlionții blonzi! Prin piață suflă, în rafale, un vânt tăios de martie și mă lupt cu impulsul de a-i da drumul la mână ca să mă înfofolesc mai bine în paltonul ponosit.

Trecem pe sub înalta arcadă centrală a măreței și galbenei hale comerciale Sukiennice, ce împarte piața în două. Încă suntem la câteva străzi depărtare de Nowy Kleparz, piața de la limita nordică a centrului Cracoviei, și îl simt pe Lukasz cum încetinește și cum la fiecare pas își târăște tot mai greu tălpile subțiri ale pantofilor pe piatra cubică. Mă gândesc că aș putea să-l duc în brațe, dar are trei ani și, pe zi ce trece, se face tot mai greu. Dacă aș fi bine hrănită, poate că aș reuși, însă știu că acum n-aș putea să-l car mai mult de câțiva metri. De-ar merge mai repede!

— *Szybko, kochana!* mă rog de el în șoaptă. *Chocz*[1]!

Pare să se miște mai repejor în timp ce ne croim drum printre florăresele care-și strigă marfa la umbra turlelor Catedralei Mariacki.

Câteva clipe mai târziu, ajungem în partea opusă a pieței și simt un huruit familiar sub picioare. Mă opresc locului. De mai bine de un an n-am mai mers cu tramvaiul. Îmi imaginez cum ar fi să-l urc pe Lukasz în vagon și să mă afund într-un scaun, urmărind cu privirea clădirile și oamenii pe lângă care trecem. Am putea ajunge la piață în câteva minute. Alung gândul ăsta și, în sinea mea, clatin din cap. Nici nu s-a uscat bine cerneala pe noile noastre acte și, fără urmă de îndoială, fascinația de pe figura lui Lukasz la prima lui călătorie cu tramvaiul ar da de bănuit. Nu pot da siguranța noastră în schimbul confortului, așa că ne vedem de drum.

[1] „Repede, dragul meu!”, „Fuguța!” (în limba poloneză în original).

Cu toate că trebuie să țin minte să mă uit în pământ și să evit să-i privesc în ochi pe cumpărătorii înșirați pe străzi în dimineața asta din mijlocul săptămânii, nu mă pot abține să nu absorb tot ceea ce mă înconjoară. A trecut mai mult de un an de când am fost ultima oară în centrul orașului. Trag aer adânc în piept. Mirosul castanelor coapte de la chioșcul de pe colț îmbălsămează aerul încărcat de umezeala ultimelor rămășițe de omăt topit. Apoi, gornistul din turnul catedralei începe să cânte *hejnal,* scurta melodie ce se aude în piață la fiecare ceas, la ora exactă, în semn de comemorare a invaziei tătare care a avut loc la Cracovia cu câteva secole în urmă. Mă lupt cu imboldul de a mă întoarce spre sunetul care mă salută asemenea unui vechi prieten.

Cum ne apropiem de capătul Străzii Florianska, Lukasz încremenește dintr-odată și mă strânge mai tare de mână. Îmi cobor privirea. A scăpat ultimele resturi din prețiosul con de înghețată, numai că nu pare să bage de seamă. Fața lui, deja palidă după atâtea luni în care a stat ascuns în casă, s-a făcut pământie.

— Ce-i? șoptesc, ghemuindu-mă lângă el, însă copilul nu-mi răspunde.

Mă uit în direcția privirii lui. La zece metri în față, lângă intrarea arcuită a medievalei Porți Florian, stau doi naziști cu mitraliere în mâini. Lukasz se cutremură.

— Gata, gata, *kochana!* Nu-i nimic, îi spun eu în timp ce îi cuprind umerii cu brațele, însă n-am ce să fac ca să-l liniștesc, căci își tot plimbă privirea de la noi la soldați și înapoi, iar buzele i se mișcă fără să scoată un sunet. Haide!

Îl iau în brațe, iar el își îngroapă capul în scobitura gâtului meu. Mă uit în jur ca să-mi dau seama pe ce stradă s-o iau, numai că nu văd niciuna, iar dacă mă întorc din drum, risc să atrag atenția. Arunc o privire pe furiș ca să mă asigur că nu se uită nimeni, împing restul de con spre rigolă și pornesc înspre naziștii care nu par să ne observe. Câteva minute mai târziu, îl simt pe copil că răsuflă calm din nou, așa că îl pun jos.

Ajungem curând la Piața Nowy Kleparz. Cu greu îmi țin în frâu entuziasmul pe care-l simt că sunt din nou afară, că merg pe jos și că fac cumpărături, ca orice om normal. Pe măsură ce străbatem aleile dintre tarabe, aud cum se plâng oamenii. Varza e îngălbenită și veștedă, pâinea e tare și uscată, carnea, câtă o

fi, provine dintr-o sursă neidentificabilă și are deja un miros ciudat. Pentru orășenii și sătenii încă obișnuiți cu luxul zonelor rurale poloneze de dinaintea războiului, mâncarea de acum e o adevărată oroare. Pentru mine, e raiul pe pământ. Mi se strânge stomacul.

— Două pâini, îi cer brutarului, și-mi țin capul plecat în timp ce-i întind cartela de rație.

Mă privește cu o expresie plină de curiozitate. „Ți se pare”, îmi spun. „Păstrează-ți calmul!” Știu că, în fața unui străin, arăt ca oricare altă poloneză. Am pielea deschisă la culoare, accentul fără hibă, hainele intenționat terne. Krysia a ales înadins piața asta dintr-un cartier al clasei de mijloc, la limita nordică a orașului, știind că, dintre fostele mele cunoștințe din oraș, nimeni nu-și face cumpărăturile aici. Este esențial să nu fiu recunoscută.

Trec de la o tarabă la alta și recit în minte lista alimentelor de care avem nevoie: făină, niște ouă, un pui – asta, dacă găsesc vreunul. N-am făcut niciodată liste, lucru care mă ajută mult acum, când hârtia e așa de scumpă. Negustorii sunt amabili, dar pragmatici. La șase luni de când a început războiul, nu se prea găsește mâncare. Nu există bucată de brânză tăiată cu generozitate sau un biscuit pentru copilul cu ochi mari și albaștri. Una-două, am folosit toate cartelele de rație. Totuși, coșul rămâne pe jumătate gol. Începem lungul drum spre casă.

Încă înfrigurată de răcoarea vântului din piață, îl ghidez pe Lukasz pe străzile lăturalnice din oraș, pe unde am venit. Câteva minute mai târziu, cotim pe strada Grodzka, arteră principală mărginită de magazine și de case elegante. Șovăi. Nu plănuisem să ajung aici. Mi se strânge pieptul și-mi vine greu să răsuflu. „Ușurel”, îmi zic în gând, „haide, că poți!” E o stradă ca oricare alta. Mai merg cale de câțiva metri și mă opresc. Mă aflu în fața unei case de un galben pal, cu ușă albă și cu jardiniere de lemn la ferestre. Privirea îmi fuge la etaj. Așa mi se pune un nod în gât, de nu-l pot înghiți defel. „Nu”, îmi spun în mintea mea, dar e prea târziu. Asta a fost casa lui Jacob. Casa noastră.

Îl cunoscusem pe Jacob cu optsprezece luni în urmă, pe când lucram ca funcționară la biblioteca universității. Era într-o vineri după-amiază, îmi amintesc asta pentru că mă grăbeam să actualizez catalogul cărților și să ajung acasă la timp pentru Sabat.

— Mă scuzați, spusese o voce pătrunzătoare. Îmi puteți recomanda o carte bună?

Ridicasem ochii din ceea ce făceam, enervată că fusesem întreruptă. Vorbitorul avea înălțime medie, purta o mică *yarmulke,* avea barba și mustața tunse scurt, iar părul îi era șaten, cu nuanțe roșcate.

— O carte bună?

Mă luase prin surprindere, atât din pricina întunecimii intense a ochilor lui, cât și a naturii generice a cererii sale.

— Da, aș vrea să citesc ceva ușor în weekend, ca să-mi iau mintea de la învățătură. *Iliada,* poate?

Îmi venise să râd.

— Sunteți de părere că Homer e o lectură ușoară?

— Față de fizică, da, îmi răspunsese el, iar colțurile ochilor i se încrețiseră.

Îl condusesem la secțiunea de literatură, unde își alesese un volum cu comediile lui Shakespeare. Atunci când îi dădusem cartea, ni se atinseseră articulațiilor degetelor și mă trecuse un fior pe șira spinării. Îi înregistrasem cartea la împrumuturi, dar nu plecase imediat. Aflasem că-l chema Jacob și că avea douăzeci de ani, cu doi mai mult decât mine.

După aceea, venise zilnic să mă vadă. Aflasem în scurtă vreme că, deși studia științele, adevărata lui pasiune era politica, și că era implicat în multe grupuri activiste. Scria articole, publicate în ziare studențești și locale, care criticau nu numai guvernul polonez, ci și ceea ce el numea „dominația neîncătușată a Germaniei” asupra vecinilor ei. Mă îngrijora riscul pe care și-l asuma, acela de a vorbi atât de explicit. În vreme ce evreii din cartierul meu se ciondăneau cu aprindere pe verandele lor, în fața sinagogilor și prin magazine, pe seama evenimentelor actuale și a orice altceva, eu fusesem crescută să cred că era mai bine să-ți ții gura atunci când aveai de-a face cu lumea din afara casei. Dar Jacob, fiul eminentului sociolog Maximilian Bau, nu avea astfel de griji și, în timp ce-l ascultam vorbind și îi vedeam flăcările din ochi și mâinile gesticulând, uitasem să mă tem.

Mă minunam că un student dintr-o familie seculară înstărită era interesat de mine, fiica unui brutar ortodox sărac. Însă, în cazul în care observase diferențele dintre mediile în care trăia fiecare dintre noi, Jacob nu părea să le dea importanță.

Începuserăm să ne petrecem împreună după-amiezile de duminică, vorbind și plimbându-ne de-a lungul fluviului Vistula.

— Ar trebui să mă duc acasă, îi spusesem într-o duminică după-amiază de aprilie, în vreme ce se lăsa întunericul, căci fusesem cu Jacob la plimbare pe malul râului, acolo unde poteca șerpuia la poalele Castelului Wawel, și vorbiserăm atât de intens, încât pierdusem noțiunea timpului. Părinții mei sigur se întreabă pe unde sunt.

— Da, ar trebui să-i cunosc curând, răspunsese el cu nonșalanță, făcându-mă să mă opresc locului. Doar asta se face, nu-i așa, atunci când vrei să ceri permisiunea de a face curte cuiva?

Eram mult prea mirată ca să răspund. Cu toate că în acele ultime luni petrecusem mult timp împreună cu Jacob și știam că-i plăcea compania mea, cumva nu-mi trecuse niciodată prin cap că ar fi vrut să mă curteze oficial. Întinsese mâna și-mi ridicase bărbia cu degetele înmănușate. Își lipise fără grabă buzele de ale mele, pentru prima oară. Rămăseserăm așa, cu gurile lipite și cu buzele întredeschise. Pământul părea să-mi fugă de sub picioare și amețisem atât de tare, că mi-era teamă ca nu cumva să leșin.

Gândindu-mă acum la sărutul lui Jacob, simt cum mă lasă picioarele. „Încetează!”, îmi impun, dar degeaba. Au trecut șase luni de când mi-am văzut soțul, de când m-a atins ultima oară. Mă doare întreg trupul de jind.

Un clinchet strident mă smulge din gânduri. Mă dezmeticesc și văd că mă aflu tot în fața casei galbene, cu privirea îndreptată spre etaj. Se deschide ușa de la intrare și o femeie mai în vârstă, bine îmbrăcată, iese din casă. Văzându-ne pe mine și pe Lukasz, ezită. Îmi dau seama că se întreabă cine suntem și de ce ne-am oprit acolo. Ne întoarce, apoi, spatele, parcă cerându-ne să plecăm, încuie ușa și coboară treptele. Acum e casa ei. „Ajunge!”, mă mustruluiesc. Nu-mi pot permite să fac nimic care să bată la ochi. Scutur din cap și încerc să-mi scot din minte imaginea lui Jacob.

— Haide, Lukasz! spun eu cu voce tare, trăgând ușor copilul de mână.

Ne vedem de drum și curând traversăm Parcul Planty, pe cărăruia lată care înconjoară centrul orașului. Arborii își dezvăluie bobocii lor cei mai timpurii, care cu siguranță că o să

se prăpădească la un îngheț întârziat. Lukasz mă strânge și mai tare de mână, uitându-se cu ochii mari la cele câteva veverițe care se joacă prin tufișuri de parcă ar fi venit primăvara. Pe măsură ce înaintăm, simt cum lăsăm în urmă orizontul citadin. Cinci minute mai târziu ajungem la Aleje, bulevardul lat pe care, dacă o iei la stânga, poți să traversezi fluviul spre sud. Mă opresc și mă uit către pod. Chiar pe cealaltă parte, la o jumătate de kilometru în sud, se află ghetoul. Dau să pornesc într-acolo, cu gândul la părinții mei. Poate că, dacă merg până lângă zid, i-aș putea vedea și aș putea găsi o cale să le strecor niște mâncare din proviziile pe care le-am cumpărat. Krysia nu s-ar supăra. Apoi mă opresc – nu pot risca, nu la lumina zilei, nu cu copilul după mine. Mi-e rușine că nu mă mai doare stomacul de foame, că am libertatea de a trece strada de parcă ocupația și războiul nici n-ar exista.

Jumătate de oră mai târziu, ajung cu Lukasz în *Chełmska,* un cartier rural pe care îl pot numi deja casa noastră. Mă dor picioarele de cât am mers pe drumul neasfaltat, dar și brațele de cât am cărat atât mâncarea, cât și, pe ultima bucată de drum, copilul. Cum dăm colțul acolo unde drumul principal se desparte în două, inhalez adânc: deja aerul s-a mai răcit, iar puritatea lui e întinată doar de un iz înțepător de fum venit din locul în care un țăran arde niște crengi uscate de arbuști. Văd, în dreapta mea, mocnind focurile aprinse pe terenul în pantă și fumul dens ce se răsfiră peste câmpurile care se așternlaorizont asemenea unui lac verde și neted.

Cotim la stânga pe drumul presărat cu ferme care, dacă mergi mai departe, șerpuiesc în susul dealurilor Las Wolski, acoperite de pădure. La vreo cincizeci de metri mai sus pe drum se află casa Krysiei, o vilă de lemn negru, cu două etaje, cuibărită printre pini. O dâră de fum se înalță din horn în întâmpinarea noastră. Las copilul din brațe, iar el mi-o ia înainte, alergând. Auzindu-i pașii, Krysia apare din spatele casei și vine spre poartă. Cu părul argintiu prins în creștetul capului, arată de parcă se duce la operă, doar că are mâinile vârâte în niște mănuși de grădinărit făcute din piele crăpată, nu din mătase ori dantelă. Tivul rochiei de lucru, mai frumoasă decât orice aș spera eu să am vreodată în garderobă, e murdărit de țărână. Cum îl vede pe Lukasz, figura ei lipsită de riduri se luminează de un zâmbet. Renunță la postura ei perfectă ca să se aplece și să-l

ia în brațe.

— Toate bune? întreabă Krysia atunci când mă apropii, fără să înceteze să-l legene pe Lukasz pe șold și să-i privească fața cu atenție.

Nu se uită la mine, dar nu mă deranjează preocuparea ei față de copil. De când e cu noi, el n-a zâmbit și nici n-a vorbit, lucru care reprezintă o sursă de îngrijorare constantă pentru amândouă.

— Mai mult sau mai puțin.

— Zău? întreabă ea săltându-și capul. Ce s-a întâmplat?

Mă codesc, nu vreau să vorbesc în fața copilului.

— Am zărit niște... ăăă, nemți, spun eu înclinând din cap în direcția lui Lukasz. Și asta ne-a supărat. Dar nu ne-au văzut.

— Foarte bine. Ai reușit să faci toate cumpărăturile de la piață? Clatin din cap.

— Câte ceva, răspund, ridicând ușor coșul. Nu atât de multe pe cât speram, totuși.

— Nu contează, ne descurcăm noi. Tocmai săpam în grădină ca să punem semințe luna viitoare.

Fără un cuvânt, o urmez pe Krysia în casă, uluită, ca de fiecare dată, de grația și de forța ei. Felul în care își poartă greutatea corpului atunci când merge pare să aibă un scop, iar asta îmi amintește de soțul meu.

Sus, Krysia îmi ia coșul și începe să despacheteze alimentele. Mă duc în salon. La două săptămâni de când locuiesc aici, încă mă fascinează mobila luxoasă și lucrările frumoase de artă care împodobesc fiecare perete în parte. Trec pe lângă marele pian și mă îndrept spre șemineu. Pe policioară se află trei fotografii înrămate: una cu Marcin, răposatul soț al Krysiei, care șade cu violoncelul în față, îmbrăcat în frac. În alta e Jacob, copil, jucându-se pe malul unui lac. Ridic a treia fotografie, cu mine și Jacob, făcută în ziua nunții noastre. Stăm pe treptele casei Bau, pe strada Grodzka, Jacob – în costum negru, eu – într-o rochie de mireasă din în alb, până la glezne, purtată înaintea mea de mama și de bunica. Cu toate că trebuia să ne uităm în obiectivul camerei, avem capetele înclinate unul spre celălalt, iar eu am gura deschisă de râs la gluma pe care tocmai mi-o spusese el în șoaptă.

La început intenționaserăm să mai așteptăm cu căsătoria până anul următor, când Jacob termina facultatea. Numai că,

până la sfârșitul lui iulie 1939, Germania își alipise regiunea Sudeților din Cehoslovacia, iar celelalte țări din vestul Europei nu făcuseră nimic ca s-o oprească. Hitler stătea de strajă la granița poloneză, gata de atac. Auziserăm povești despre tratamentul sinistru pe care-l aplicau naziștii evreilor în Germania și în Austria. Cine știe cum aveau să fie viețile noastre dacă veneau naziștii în Polonia? Hotărâserăm că era mai bine să ne căsătorim imediat și să înfruntăm împreună incertitudinile viitorului.

Jacob mă ceruse de nevastă într-o după-amiază ploioasă, în timpul uneia dintre plimbările noastre de duminică pe malul râului.

— Emma…

Se oprise și se întorsese spre mine, apoi se lăsase într-un genunchi. Nu mă mirase neapărat. Cu o dimineață în urmă, Jacob fusese cu tata la sinagogă și-mi dădusem seama, după modul contemplativ în care mă privise tata atunci când, după aceea, se întorseseră în apartament, că nu discutaseră nici politică, nici religie, ci că vorbiseră despre viitorul nostru împreună. Chiar și așa, tot mi se umeziseră ochii.

— Vremurile sunt incerte, începuse Jacob, iar eu, în sinea mea, nu mă puteam abține, îmi venea să râd fiindcă numai Jacob putea transforma o cerere în căsătorie într-un discurs politic. Dar știu că, orice ar veni, vreau să înfrunt asta alături de tine. Îmi faci onoarea să devii soția mea?

— Da, șoptisem, în timp ce el îmi punea pe mâna stângă un inel de argint cu un diamant micuț, ridicându-se, apoi, și sărutându-mă mai prelung și mai apăsat ca niciodată.

Ne căsătoriserăm câteva săptămâni mai târziu, sub cupola salonului elegant al casei Bau, doar cu membrii familiilor noastre drept martori. După nuntă, mutaserăm puținele mele lucruri în camera de oaspeți a familiei Bau, pe care urma s-o împart cu Jacob. Curând după venirea noastră, profesorul și doamna Bau plecaseră în concediu la Geneva și ne lăsaseră, pe mine și pe Jacob, de capul nostru. Fiind crescută într-un apartament mic, de trei camere, nu eram obișnuită să locuiesc într-o asemenea splendoare. Tavanele înalte și podelele de lemn lustruite păreau mai potrivite într-un muzeu. La început mă simțisem stânjenită, ca un oaspete permanent într-o casă enormă, însă curând începuse să-mi placă să trăiesc într-o casă

maiestuoasă, plină de muzică, artă și cărți. Eu și Jacob stăteam treji noaptea și ne șopteam visuri pentru anul următor, când, după absolvire, ne-am fi putut cumpăra o casă a noastră.

Într-o vineri după-amiază, cam la trei săptămâni după nuntă, am hotărât să mă duc pe jos în cartierul evreiesc Kazimierz, ca să iau, pentru cină, niște pâine *challah* de la brutăria părinților mei. Ajungând acolo, am găsit prăvălia plină de clienți care se grăbeau cu pregătirile pentru Sabat, așa că m-am dus la tejghea ca să-l ajut pe tatăl meu, hărțuit de comenzi. Tocmai dădusem restul unei cliente, când ușa prăvăliei s-a dat de perete, iar înăuntru a dat buzna un băiat.

— Au atacat germanii! a strigat el.

Am încremenit. În prăvălie s-a lăsat dintr-odată liniștea. Imediat, tata a scos radioul din camera din spate, iar mușteriii s-au adunat în jurul tejghelei ca să asculte știrile. Nemții atacaseră Portul Westerplatte de lângă orașul nordic Gdańsk. Polonia și Germania erau în război. Unele dintre femei începuseră să plângă. Apoi crainicul a tăcut și a început imnul național polonez. Câțiva clienți au început să cânte și ei.

— Armata poloneză ne va apăra, i-a spus *Pan*[2] Klopowitz, un veteran din Marele Război, cu fața zbârcită, altui client.

Cu toate astea, știam adevărul. Armata poloneză, formată în mare parte din soldați călare și pe jos, nu avea să facă față tancurilor și mitralierelor germane. M-am uitat la tata și privirile ni s-au întâlnit. Cu o mână își zgândărea marginea șalului de rugăciune, iar cu cealaltă strângea muchia tejghelei atât de tare, încât i se albiseră articulațiile. Îmi dădeam seama că-și imagina ce era mai rău.

— Du-te! mi-a cerut tata după ce mușteriii plecaseră grăbiți, cu pâinile lor.

Nu m-am întors la bibliotecă, ci am dat fuga acasă. Atunci când am ajuns, Jacob era deja în apartament, livid. M-a luat în brațe fără să scoată o vorbă.

La două săptămâni de la invazia germanilor, armata poloneză fusese învinsă. Dintr-odată, străzile Cracoviei se umpluseră de tancuri și de bărbați masivi, cu fălcile late, în uniforme de culoare brună, în fața cărora mulțimile se dădeau la o parte ca să le facă loc. Fusesem dată afară de la bibliotecă și, câteva zile mai târziu, lui Jacob îi spusese șeful departamentului că evreilor

[2] „Domnul” (în limba poloneză în original).

nu li se mai permitea să frecventeze universitatea. Lumea noastră, așa cum o știam, părea să se năruie peste noapte.

Speram ca Jacob, odată ce fusese dat afară de la universitate, să stea mai mult acasă. În schimb, întâlnirile lui politice dobândiseră un ritm frenetic și se țineau acum noaptea, în secret, prin diverse apartamente din oraș. Cu toate că el n-o spunea, mi-am dat seama că acele întruniri aveau legătură cu lupta împotriva naziștilor. Voiam să-l întreb, să-l implor, să-l opresc. Eram îngrozită la gândul că putea fi arestat, dacă nu mai rău. Știam, totuși, că grijile mele n-aveau cum să-i înăbușe pasiunea.

Într-o marți seara, pe la sfârșitul lui septembrie, ațipisem în timp ce-l așteptam să vină acasă și m-am trezit ceva mai târziu. Ceasul de pe noptiera noastră arăta că era trecut de miezul nopții. Ar fi trebuit să fie acasă deja. Am sărit din pat. În apartament era liniște și nu auzeam decât zgomotul pe care-l făceau picioarele mele goale pe podeaua tare de lemn. Mă frământam și mă fâțâiam prin casă ca o nebună și la fiecare cinci minute mă întorceam la fereastră ca să mă uit afară în stradă.

După ora unu și jumătate, am auzit un zgomot în bucătărie. Jacob venise pe scara din spate. Părul și barba, de obicei îngrijite, îi erau răvășite. Deasupra buzei de sus îi asudase ușor pielea. M-am aruncat în brațele lui, tremurând. Fără o vorbă, Jacob m-a luat de mână și m-a dus în dormitor. N-am mai încercat să zic nimic atunci când m-a împins pe saltea și s-a lăsat cu toată greutatea pe mine, cu o disperare pe care n-o mai simțisem până atunci.

— Emma, trebuie să plec! mi-a spus el mai târziu în noaptea aceea, în timp ce stăteam pe întuneric și ascultam huruitul tramvaielor pe stradă.

În aerul răcoros al toamnei, mi se uscase sudoarea după ce făcuserăm dragoste și mă cuprinsese un frig implacabil.

Am simțit un gol în stomac.

— E legat de munca ta?

— Da.

Știam că nu se referea la fosta lui slujbă de la universitate.

— Când? am întrebat cu glas tremurător.

— Curând… Zilele astea, cred, mi-a răspuns el cu o voce a cărei undă de neliniște îmi sugera că nu spunea tot ce știa, apoi

s-a întors, și-a lipit burta de spatele meu și și-a încovrigat genunchii sub ai mei. Îți las bani în caz că ai nevoie de ceva.

Am dat din mână pe întuneric.

— Nu-i vreau.

Mi-au dat lacrimile. „Te rog!”, aș fi vrut să mă milogesc. L-aș fi implorat, dacă aș fi crezut că ar fi avut vreun efect.

— Emma… Ar trebui să te duci la ai tăi, m-a sfătuit el după o scurtă pauză.

— Mă voi duce.

„După ce pleci”, am adăugat în gând.

— Încă ceva… a început el să-mi spună, iar mie mi s-a făcut frig atunci când s-a dezlipit de mine ca să se întindă spre sertarul noptierei și să-mi dea o hârtie care părea nouă și avea un sigiliu de ceară în relief. Dă-i foc! m-a îndemnat Jacob.

Era *ketubah,* certificatul nostru evreiesc de căsătorie. În vâltoarea evenimentelor, nu avuseserăm timp să ne înregistrăm căsătoria la autoritatea civilă.

Am împins documentul spre el.

— Niciodată!

— Trebuie să-ți scoți inelul de logodnă și verigheta, să te prefaci că nu ne-am căsătorit niciodată. Spune familiei tale să nu divulge nimic. Vei fi în pericol dacă, după ce plec, află cineva că ești soția mea, a adăugat el.

— *Pericol?* Jacob, sunt evreică într-o țară ocupată de naziști! Cât de periculos mai poate să devină?

— Fă-o și gata! a insistat el.

— Bine, am mințit, luându-i documentul din mână și strecurându-l sub saltea. Nu voiam să dau foc singurului lucru care avea să mă lege veșnic de el.

Am rămas trează și după ce Jacob și-a început somnul lui lung și liniștit. Încet, i-am atins părul de la ceafă și mi-am îngropat nasul în el ca să-i inhalez mirosul. Am trasat, cu mâna mea, conturul mâinii lui, încercând să mi-l gravez în minte. El s-a mișcat și a mormăit, luptându-se deja, în somn, cu dușmanul. Atunci când, în cele din urmă, mi s-au îngreunat pleoapele de somn, m-am străduit să rămân trează. Mai târziu aveam destul timp să dorm.

Numai că, în cele din urmă, am cedat în fața extenuării. M-am trezit câteva ore mai târziu, din pricina măturătorilor stradali care curățau trotuarele și a zgomotului ritmic făcut de copitele

cailor care tropoteau pe piatra cubică. Afară încă era întuneric. Mi-am trecut mâna peste locul gol de lângă mine, peste cearșafurile calde și boțite în locul în care dormise soțul meu. Mirosul lui de mosc persista în aer, deasupra mea. Nu trebuia să ridic ochii ca să știu că nici rucsacul și nici celelalte lucruri ale lui nu mai erau.

Jacob dispăruse. Eram căsătoriți de șase săptămâni.

— …foame?

Vocea Krysiei mă smulge din gânduri. Îmi dau seama că a venit în salon și că-mi vorbește de ceva timp, dar că n-am auzit nimic din ceea ce spunea. Mă întorc șovăitor spre ea, ca și cum m-aș fi trezit dintr-un vis plăcut. Îmi întinde o farfurie cu pâine și brânză.

— Nu, mulțumesc!

Dau din cap, încă pierdută în amintiri. Krysia așază farfuria pe măsuță și vine la mine.

— Ce poză frumoasă! spune ea, făcând semn spre fotografia de nuntă.

Nu răspund. Krysia ridică fotografia cu Jacob copil.

— Dar ar trebui să le dosim undeva, să nu le vadă nimeni, adaugă ea.

— Cine să le vadă? întreb. Adică vreau să spun că suntem doar noi trei aici.

Krysia a concediat menajera și grădinarul înainte să venim eu și Lukasz. De câteva săptămâni, de când locuim împreună, n-a mai intrat nimeni în casă.

— Nu știi niciodată, răspunde ea pe un ton straniu. Mai bine să te păzești.

Întinde cealaltă mână, iar eu mă codesc, nedorind să renunț la una dintre ultimele legături pe care le mai am cu soțul meu. Îmi dau seama că are dreptate. N-am de ales. Suspin, îi dau fotografia de nuntă și mă uit, necăjită, cum iese cu ea din cameră.

Capitolul 2

În dimineața în care Jacob a dispărut fără să îndrăznească să lase măcar un bilet, am rămas în pat câteva minute, clipind și uitându-mă în jurul meu.

— Nu se mai întoarce, am spus cu voce tare.

Eram prea șocată ca să plâng. M-am ridicat și m-am îmbrăcat din reflex, ca și cum mă pregătisem intens pentru momentul acela. Mi-am făcut bagajul pe cât de repede am putut și mi l-am îndesat într-o valijoară. M-am codit să-mi scot inelul de logodnă și verigheta, dar le-am strecurat la fundul valijoarei, împreună cu certificatul de căsătorie.

Când să ies din dormitor, am ezitat. Lângă ușă, pe raftul aglomerat, aproape îngropat sub manualele de fizică și tratatele politice ale lui Jacob, se afla un mic teanc de romane: *Ivanhoe, Mândrie și prejudecată* și alte câteva, majoritatea de autori străini. Am întins mâna spre cotoarele cărților, aducându-mi aminte cum mi le dăduse Jacob la scurt timp după ce ne cunoscuserăm. Se obișnuise să mă viziteze în fiecare zi la bibliotecă și îmi aducea adesea mici cadouri, cum ar fi un măr, o floare, sau un dar mai de seamă: câte o carte. Prima dată când a făcut asta, am râs.

— Aduci cărți la bibliotecă? l-am tachinat, cercetând volumul subțire cu copertă de piele, o traducere a *Marilor speranțe* de Charles Dickens.

— Dar sunt sigur că pe asta n-o ai! a protestat el cu sinceritate, întinzându-mi cartea și zâmbindu-mi cu ochii lui căprui.

Și avea dreptate, căci, în ciuda faptului că citisem multe cărți, până atunci nu avusesem niciuna a mea. Părinții mă încurajaseră să învăț și mă trimiseseră la școala evreiască de fete atât cât putuseră, numai că a deține cărți, altele decât Biblia familiei și cartea de rugăciuni, era un lux pe care nu ni-l permiteam. Prețuiam fiecare dintre cele aproximativ șase cărți pe care mi le adusese Jacob și nu i-am spus niciodată că le citisem deja la bibliotecă, pe unele de atâtea ori încât le știam aproape pe de rost. Am recitit-o pe fiecare în parte (povestea

era oarecum diferită acum, că era propria mea carte), apoi le-am pus bine pe toate în sertarul comodei. Fuseseră printre puținele lucruri personale pe care le adusesem cu mine din casa părinților mei în cea a familiei Bau.

Au început să mă usture ochii amintindu-mi cum îmi dăduse Jacob prima carte. „Unde ești? Și când te întorci?”, mă întrebam, în timp ce mă uitam la raft. Mi-am șters o lacrimă și m-am uitat cu atenție la cărți. „Nu le pot lua cu mine”, mi-am spus. „Sunt prea grele. Dar nici nu le pot lăsa aici”. În cele din urmă, am scos două cărți de pe raft și mi le-am îndesat în geantă.

M-am îndreptat spre ieșirea casei Bau cu bagajele în mână, iar ochii mi-au rămas la draperiile de mătase trandafirie, prinse grațios, cu un cordon de culoarea bronzului, la ferestrele înalte și la porțelanurile cu borduri aurite din vitrinele de sticlă aliniate de-a lungul unuia dintre pereții foaierului. Cu casa goală, ce mai oprea haimanalele ori chiar naziștii să prade locul? Preț de o clipă, mi-am pus problema să rămân acolo. Însă Jacob avusese dreptate: singură, n-aș fi fost în siguranță. Raziile Gestapoului deveniseră un lucru obișnuit; proprietarii evrei ai câtorva apartamente frumoase din centrul orașului fuseseră deja expropriați, iar locuințele lor le fuseseră date ofițerilor superiori naziști. Mi-a trecut prin minte să iau cu mine câteva dintre lucrurile familiei Bau ca să le protejez, poate câteva tablouri micuțe sau sfeșnice de argint, însă și dacă le-aș fi putut transporta în micul apartament al părinților mei, nici acolo n-ar fi fost în siguranță. M-am oprit în foaier și am mai aruncat o ultimă privire înainte să închid ușa după mine.

Am pornit pe strada Grodzka, îndepărtându-mă de centrul orașului și îndreptându-mă spre cartierul evreiesc. Pe măsură ce înaintam, casele deveneau din ce în ce mai dărăpănate, iar străzile, din ce în ce mai înguste. Fără să vreau, mi-am adus aminte de ziua în care îl lăsasem pentru prima oară pe Jacob să mă conducă de la bibliotecă până la mine acasă. Se oferise de câteva luni, dar îl refuzasem mereu. Mă temeam că, dacă vedea lumea săracă și pioasă din care veneam, avea să-și dea seama de diferențele dintre noi și să dispară pentru totdeauna. Odată ajunși la periferia cartierului evreiesc, mă uitasem la el. După felul în care își mușca interiorul obrazului și-și strângea, ocrotitor, brațul în jurul meu, înțelesesem că îl șoca sărăcia cruntă din acel cartier în care clădirile erau înghesuite și năruite,

iar locuitorii, îmbrăcați în zdrențe. Cu toate astea, nu scosese niciun cuvânt. Mai degrabă, afecțiunea față de mine îi crescuse după ziua aceea. Păruse hotărât să mă ia de acolo și să mă ducă în lumea lui. „Până acum”, mi-am spus în sinea mea, în vreme ce mă uitam la strada pustie ce mi se așternea în față. Acum el nu mai era, iar eu mă întorceam singură la Kazimierz. Simțeam, încă o dată, cum îmi dădeau lacrimile.

Am ajuns curând pe strada Szeroka, piața principală din inima cartierului evreiesc. M-am oprit și am privit sinagogile și magazinele care mărgineau scuarul. Era ceva diferit față de ultima oară când fusesem aici, cu câteva săptămâni în urmă. Chiar dacă ne aflam într-o dimineață din timpul săptămânii, străzile erau goale și straniu de încremenite. Duși erau vecinii care strigau unul la altul pe ferestrele deschise, bărbații care se ciondăneau în fața prăvăliilor, precum și femeile cu basmale, ce cărau bocceluțe cu mâncare și surcele pentru foc. Era ca și cum cartierul dispăruse peste noapte.

În drum spre casă, am hotărât să mă opresc la brutărie ca să-mi salut tatăl. Brutăria, formată doar dintr-o mică prăvălie și o bucătărie adiacentă, reprezenta dragostea de muncă a tatălui meu. O deschisese pe când era tânăr, cu mai mult de treizeci de ani în urmă, ca să aibă din ce trăi el și mama. De atunci, muncise acolo zi de zi. Chiar și după ocupație, insistase cu îndârjire să țină magazinul deschis, cu toate că avea puține provizii și încă și mai puțini mușterii capabili să plătească, pentru a oferi o sursă de hrană familiei noastre, prietenilor și vecinilor, și ca să poată produce, pe furiș, mici cantități de pită evreiască, pâinile *challah* pentru Sabat și *matzah* pentru Paște, care acum fuseseră interzise.

Sigur că el ar fi vrut să rămân, să-mi pun valizele în colț, să-mi trag pe mine unul dintre șorțurile lui mari și să coacem împreună. Să-l ajut pe tata era unul dintre lucrurile care-mi lipseau cel mai mult de când mă măritasem și nu mai locuiam în Kazimierz. Noi aveam obiceiul să vorbim cu orele în vreme ce făceam și frământam aluatul împreună. Tata îmi spunea adesea povești din copilăria lui, despre bunicii pe care nu-i cunoscusem niciodată și despre marele magazin universal pe care-l deținuseră, aproape de granița germană. Uneori se oprea din vorbit și îl auzeam fredonând încetișor. Nu trebuia să-l privesc ca să știu că zâmbea în sinea lui, cu făină albă presărată în

barba neagră.

Ajunsă la colțul cu strada Jozefa, am luat-o la dreapta și m-am oprit în fața brutăriei. Am dat să deschid ușa, dar era încuiată. Pentru o clipă, m-am întrebat dacă nu cumva încurcasem zilele, iar prăvălia era, de fapt, închisă de Sabat. Singura dată când nu deschisese tata brutăria într-o zi, alta decât sâmbăta sau o sărbătoare evreiască, fusese în ziua în care mă născusem. Mi-am lipit fața de fereastră, în magazin era întuneric. M-a cuprins o senzație de neliniște. Era trecut de ora opt. Tata ar fi trebuit să fie la lucru de câteva ore bune. M-am întrebat dacă se întâmplase ceva, dacă nu cumva se îmbolnăviseră el sau mama. Înfiorată, am pornit în grabă spre apartamentul nostru din strada Miodowa.

Câteva minute mai târziu, am intrat în clădirea slab luminată în care îmi petrecusem toată viața înainte să mă mărit cu Jacob. Înăuntru, aerul era greu din pricina mirosului de varză și de ceapă. Am urcat trei etaje. Gâfâind, am pus bagajele pe hol și am apăsat pe clanța ușii noastre.

— E cineva? am strigat, intrând în sufragerie.

Soarele dimineții se strecura prin două ferestre mari. M-am uitat în jur. În copilărie nu mă deranjase apartamentul nostru mic și confortabil, dar după ce m-am căsătorit cu Jacob, casa copilăriei mele îmi părea cumva schimbată. La prima vizită după luna de miere, privisem cu dezgust perdelele îngălbenite și pernele uzate ale scaunelor, de parcă vedeam pentru întâia oară cât de mic și de neîngrijit era, de fapt, apartamentul nostru. Mă simțisem vinovată că-mi lăsasem părinții aici, în vreme ce eu locuiam în confort cu Jacob, dar ei nu păruseră să bage de seamă. Pentru mama și tata, asta era singura casă pe care o cunoscuseră vreodată. „Acum trebuie să trăiesc din nou aici”, mi-am zis, dorindu-mi să nu fie așa. M-am rușinat imediat de snobismul meu.

— E cineva? am întrebat din nou, de data asta, mai tare.

Niciun răspuns. M-am uitat la ceasul de pe policioară. Era opt și jumătate, ceea ce însemna că tata ar fi trebuit să fi plecat de mult spre brutărie. Însă mama nu pleca niciodată atât de devreme. Ea ar fi trebuit să fie acasă. Era ceva straniu. Am adulmecat aerul. Nu simțeam aroma de ouă și de ceapă care zăbovea în aer mult după ce mama pregătea micul dejun. Alarmată, am dat fuga în camera părinților. Unele sertare ale

comodei erau deschise, iar din ele atârnau haine. Mama n-ar fi plecat niciodată din casă lăsând totul într-o asemenea neorânduială. Lipsea și pătura cenușie de lână a bunicilor, care de obicei stătea împăturită la piciorul patului părinților mei.

— Mamă…? am strigat, cuprinsă de panică.

Am trecut din nou, în fugă, prin sufragerie, și am ieșit pe coridor ca să mă uit pe casa scărilor. În bloc era liniște, cu excepția ecoului pașilor mei. N-am auzit niciunul dintre sunetele dimineților, care răzbăteau prin pereții subțiri precum hârtia, nici oamenii vorbind, cratițele zdrăngănind sau apa curgând. Îmi bubuia inima. Toată lumea dispăruse. Am încremenit, neștiind ce să fac.

Deodată, am auzit un scârțâit deasupra, pe scară.

— Cine e? am strigat, apoi am început să urc, fiindcă zărisem printre gratiile balustradei un crâmpei de haină albastră. Sunt Emma Gershmann, am spus, folosind numele meu de fată. Cine-i acolo?

Nu-mi dădea prin cap că era cazul să mă tem. Am auzit un pas, apoi altul. În fața mea a apărut un băiețel de nici doisprezece ani. L-am recunoscut ca fiind unul dintre numeroșii copii ai familiei Rosenkrantz de la etajul patru.

— Ești Jonas, așa-i? am întrebat, iar el a încuviințat cu un semn din cap. Unde e toată lumea?

Nu mi-a răspuns imediat.

— Mă jucam în curte atunci când au venit, a început el să zică, aproape în șoaptă.

— Cine a venit, Jonas? am întrebat, înspăimântată de răspunsul lui.

— Bărbații în uniforme, a șoptit el. Mulți.

— Nemții?

Băiatul a dat iarăși din cap în semn că da. Dintr-odată, mi s-au înmuiat genunchii. M-am rezemat de balustradă ca să nu cad. L-am întrebat:

— Când?

— Acum două zile. I-au pus pe toți să plece degrabă. Familia mea. Și a ta.

Mi s-a întors stomacul pe dos.

— Unde s-au dus?

El a ridicat din umeri.

— Au plecat spre sud, către râu. Toată lumea avea valize.

„La ghetou”, mi-am zis, așezându-mă pe treapta de jos. Curând după ce începuse ocupația, naziștii creaseră o zonă îngrădită în Podgórze, un cartier la sud de fluviu. Le ordonaseră tuturor evreilor din satele apropiate să se mute acolo, însă nu mi se năzărise că familia mea s-ar fi putut număra printre ei. Noi locuiam deja în cartierul evreiesc.

— M-am ascuns până când au plecat, a adăugat Jonas.

N-am răspuns, ci am sărit în picioare și am dat fuga pe scări până în apartamentul nostru. M-am oprit la intrare. *Mezuza*[3] nu mai era, fusese smulsă de pe tocul ușii. Am atins umbra fină, rămasă în locul în care atârnase cutiuța metalică decenii la rând. O fi smuls-o tata atunci când plecaseră. Știa că n-aveau să se mai întoarcă.

Trebuia să-i găsesc. Mi-am înșfăcat valiza, am tras ușa apartamentului după mine și m-am întors spre Jonas, care mă urmărise pe scară în jos.

— Jonas, nu poți rămâne aici, nu ești în siguranță! am spus. Ai la cine să te duci? am întrebat, șovăind, pentru că nu-l puteam lua cu mine. Uite! am continuat, în timp ce am băgat mâna în geantă și i-am dat un pumn de monede pe care mi le lăsase Jacob. Folosește-i ca să-ți cumperi mâncare!

El a îndesat monedele în buzunar și m-a întrebat:

— Unde te duci?

Am ezitat.

— Să-mi găsesc părinții.

— Te duci la ghetou?

M-am uitat, mirată, la el. Nu-mi dădusem seama că înțelegea unde îi fusese dusă familia.

— Da.

— Nu vei mai putea să pleci de acolo, a spus Jonas cu logica lui de copil.

Am ezitat. În graba mea, nu-mi trecuse prin cap că, dacă mergeam la ghetou, asta însemna că urma să rămân și eu prizonieră.

— Trebuie să mă duc. Ai grijă să nu te vadă nimeni! l-am îndemnat eu punându-i mâna pe umăr. Dacă o văd pe mama ta, îi spun că totul e bine în ce te privește.

N-am așteptat să-mi răspundă, ci m-am întors și am coborât

[3] La evrei, mic sul de pergament pe care sunt scrise versete din Biblie, pus într-o cutiuță fixată pe stâlpul ușii.

scările în goană. M-am oprit afară și m-am uitat în ambele direcții pe strada pustie. Mi-am dat seama că, probabil, naziștii evacuaseră întreg cartierul. Am rămas neclintită, încercând să-mi dau seama ce să fac. Sigur că Jonas avea dreptate. Dacă mă duceam la ghetou, nu mai puteam pleca de acolo, dar ce altceva puteam face? În apartamentul nostru nu puteam să rămân. Probabil că nici dacă stăteam acolo, în stradă, nu eram în siguranță. Îmi doream cu disperare să fie Jacob cu mine, el sigur ar fi știut ce era de făcut. Bineînțeles că, dacă n-ar fi fost plecat, ne-am fi aflat tot la adăpost, în dormitorul nostru din casa Bau, în loc să stau singură la colț de stradă, neavând unde să mă duc. Mă întrebam cât de departe ajunsese. Oare ar mai fi plecat dacă și-ar fi dat seama ce avea să mi se întâmple atât de repede după plecarea lui?

„Mă duc la ghetou”, am decis. Trebuia să știu dacă părinții mei erau acolo. Mi-am ridicat încă o dată bagajele și am început să merg repede pe străzile pustii ale cartierului evreiesc, îndreptându-mă spre sud, către râu. Scrâșnetul pantofilor mei și al valizei pe piatra cubică erau singurele sunete care tulburau liniștea dimineții. În dimineața cețoasă de toamnă, asudam sub straturile de haine și mă dureau brațele în timp ce mă chinuiam să car gențile burdușite.

Puțin după aceea am ajuns la malul Fluviului Vistula, care separa vechea noastră lume de cea nouă. M-am oprit la piciorul podului de cale ferată și m-am uitat la malul îndepărtat. Aglomeratul cartier comercial Podgórze mi-era cu totul străin. Am studiat rapid clădirile murdare și dărăpănate și abia am depistat marginea de sus a zidului ghetoului. M-a trecut un fior. „Vei fi la doar câțiva kilometri depărtare”, mi-am spus. Gândul nu m-a liniștit deloc. Ghetoul nu era Kazimierz, nu era casa noastră. Putea foarte bine să fie altă planetă.

Preț de o clipă, m-am gândit să fac cale întoarsă și s-o iau la sănătoasa. Dar unde era să mă duc? Am tras aer adânc în piept și am început să traversez podul. Parcă aveam picioarele de plumb, în timp ce mă târam, tăcută, pe podul de cale ferată, auzeam cum râul clipocea delicat, lovind malul dinspre care venisem. Mirosul apei sălcii se înălța printre stinghiile podului. „Nu te uita peste umăr!”, m-am gândit, însă de îndată ce am ajuns pe celălalt mal, un graur a țipat în spate și m-am întors, aproape împotriva voinței mele. Pe malul de care mă

îndepărtasem, pe un terasament care dădea spre râu, trona Castelul Wawel, cu acoperișurile și cu turlele catedralei lui scăldate în razele aurii ale soarelui. Grandoarea castelului îmi părea o trădare. Întreaga mea viață muncisem și mă jucasem, mă plimbasem și trăisem la umbra sa. Mă simțisem ocrotită de fortăreața asta care fusese, vreme de atâtea secole, reședința monarhiei poloneze. Acum mi se părea că eram izgonită. Pătrundeam într-o închisoare, iar cetatea se arăta nepăsătoare față de necazul meu. Cracovia, Orașul Regilor, nu mai era al meu. Devenisem o străină tocmai în locul pe care îl considerasem dintotdeauna căminul meu.

Capitolul 3

După ce am coborât de pe pod, am mai mers câteva sute de metri de-a lungul zidului de granit al ghetoului. Creasta zidului fusese sculptată în formă de arcade, fiecare dintre ele măsurând aproximativ jumătate de metru. „Asemenea pietrelor funerare”, mi-am spus, cu stomacul strâns. Ajungând la intrare, la poarta de fier, m-am oprit și am tras aer adânc în piept înainte să mă apropii de paznicul nazist.

— Numele? a întrebat el înainte să deschid gura.

— Eu… ăăă… m-am bâlbâit.

Paznicul și-a ridicat privirea din mapă.

— Numele! a lătrat.

— Gershmann, Emma, am îngăimat.

Paznicul s-a uitat pe fugă la listă.

— Nu aici.

— Nu, dar cred că părinții mei sunt aici, Chaim și Reisa Gershmann.

S-a uitat din nou și a dat pagina.

— Da. Pe strada Limanowa, numărul 21, apartamentul 6.

— Atunci, vreau să fiu cu ei.

Pe chipul paznicului s-a zugrăvit surpriza; a dat să vorbească, „Îmi va spune că nu pot intra”, îmi închipuiam. Pentru o clipă aproape că m-am simțit ușurată, dar apoi el a părut să se răzgândească și mi-a scris numele pe listă alături de cel al părinților, după care s-a dat la o parte ca să mă lase să trec. Am ezitat, m-am uitat în ambele direcții pe stradă și am intrat în ghetou. Poarta s-a trântit în urma mea.

Înăuntru m-a lovit o duhoare umană de mi-a venit să vărs. Am încercat să trag aer pe gură puțin câte puțin și i-am cerut indicații unui bărbat care m-a îndrumat spre strada Limanowa. În timp ce-mi croiam drum prin ghetou, m-am străduit să nu mă uit la trecătorii sfrijiți și deplorabili care se holbau la mine, nou-sosita, cu o curiozitate lipsită de stânjeneală. Am cotit pe strada Limanowa și m-am oprit la adresa pe care o primisem de la paznic. Clădirea arăta de parcă fusese deja condamnată. Am deschis ușa de la intrare și am urcat treptele. Ajungând la

ultimul etaj, am ezitat și mi-am șters de fustă palmele asudate. Prin ușa de lemn putrezit a unuia dintre apartamente auzeam vocea mamei. Mi-au dat imediat lacrimile. Până atunci nu voisem să cred că se aflau într-adevăr acolo. Am tras aer în piept și am bătut.

— *Tak*?[4] l-am auzit pe tata întrebând, apoi zgomotul pașilor lui a răsunat din ce în ce mai aproape de ușă, aceasta s-a deschis, iar el m-a văzut și a făcut ochii mari. Emmala! a strigat, cuprinzându-mă cu brațele lui enorme și strângându-mă atât de tare, încât am crezut că aveam să cădem amândoi.

În spatele lui, mama își frământa șorțul în mâini, cu ochii întunecați.

— Ce cauți aici? a vrut ea să știe.

Tata mi-a dat drumul în cele din urmă, iar mama m-a tras în apartament. M-am uitat în jur și, în sinea mea, m-am cutremurat. Chiar trăiau acolo? Mică și întunecată, îmbibată cu miros de mucegai, având un singur geam, și acela spart, unica lor încăpere făcea modestul nostru apartament din Kazimierz să arate, prin comparație, ca un palat. Îmi dădeam seama că mama se străduise să facă încăperea locuibilă: croise niște perdele de un galben pal pe care le agățase la fereastra soioasă și crăpată; și atârnase niște cearșafuri ca să împartă camera în două – un dormitor improvizat și o sufragerie micuță, comună, în care abia dacă încăpeau trei scaune și o măsuță. Chiar și așa, era oribil.

— M-am întors ca să stau cu voi, dar nu mai erați, le-am zis eu, auzindu-mi tonul acuzator al propriei voci. De ce nu mi-ați spus încotro v-ați dus, sau nu mi-ați lăsat măcar un bilet?

— Ne-au dat treizeci de minute ca să plecăm, a spus tata în timp ce trăgea două scaune pe care să stăm eu și mama. N-am avut timp să-ți dăm de veste. Unde e Jacob?

— La muncă, am răspuns, simplu.

Au încuviințat amândoi cu un semn din cap, fără să se mire. Erau perfect conștienți de activitățile politice ale lui Jacob. Pe lângă faptul că nu era ortodox, ăsta era singurul lucru care nu le plăcea la el.

— N-ai ce căuta aici, mi-a spus tata, agitat, plimbându-se de colo colo. Noi suntem în vârstă. Probabil că nu ne va supăra nimeni. Dar cei tineri…

[4] „Da” (în limba poloneză în original).

N-a terminat propoziția. Tinerii erau cei deportați din Cracovia. Cei care primeau ordin de deportare în ghetou erau prinși în capcană, nu mai puteau să fugă.

— N-aveam unde să mă duc, am răspuns.

— Păi, a zis mama luându-mă de mână, cel puțin suntem cu toții împreună. Haide să-ți găsim un loc!

A doua zi de dimineață am dat raportul la sediul Administrației Evreiești ca să mă înregistrez la *Judenrat*[5], grupul de rezidenți ai ghetoului care fusese desemnat de naziști să administreze treburile interne ale acelui loc. Mi s-a încredințat o slujbă la orfelinat. Părinții mei își primiseră deja sarcinile și, cu ceva noroc, li se dăduseră și niște slujbe rezonabile: tata – la bucătăria comunală, unde putea coace pâine din nou, iar mama – la infirmerie, ca ajutor de soră medicală. Reușiserăm cu toții să scăpăm de înspăimântătoarele și dificilele munci fizice pe care erau obligați să le facă evreii în afara zidurilor ghetoului, sub privirile vigilente ale paznicilor naziști.

Am început să lucrez în acea după-amiază. *Judenrat* înființase orfelinatul pe strada Josefinska, într-o mică clădire cu două etaje. Interiorul era întunecat și aglomerat, cu excepția unui petic de iarbă îngrădit ce se afla în spatele creșei și care le oferea copiilor un loc de joacă, cei mai mulți dintre ei fiind de vârstă mică. Orfelinatul găzduia în jur de treizeci de copii, practic pe toți cei care își pierduseră părinții de la începutul războiului. Îmi plăcea să-i privesc. Pe lângă faptul că erau îngrozitor de sfrijiți din cauza porțiilor amărâte pe care le primeau în ghetou, tot copii erau și n-aveau habar de război, de împrejurimile sinistre și de situația cruntă de a nu avea părinți care să aibă grijă de ei într-o lume nepăsătoare.

Totuși, în ciuda micii plăceri pe care o simțeam mulțumită slujbei, mă gândeam constant la Jacob. Înconjurată de copii, îmi aduceam mereu aminte de familia pe care am fi putut-o avea până atunci, dacă n-ar fi venit războiul. Noaptea retrăiam în minte momentele petrecute cu el, cele în care îmi făcuse curte, nunta și perioada de după ea. Avuseserăm parte de puține nopți, care-mi erau suficient de dragi ca să-mi amintesc de fiecare în parte. Stăteam cu ochii în tavanul scund al apartamentului nostru și mă gândeam cu vinovăție și sfidare la sex, la bucuriile mute și neașteptate pe care le învățasem pe

[5] Consiliul Evreiesc (în limba germană în original).

fugă de la Jacob. Oare unde era el acum? Îmi făceam griji în fiecare noapte pe când stăteam în pat. Și oare cu cine era? Sigur că în rezistență erau și fete, iar Jacob, totuși, nu-mi ceruse să mă alătur lor. Îmi era rușine de faptul că nu mă întrebam dacă Jacob era rănit ori dacă îi era cald și bine, ci dacă îmi era fidel sau dacă nu cumva îi furase inima vreo femeie mai bravă și mai cutezătoare decât mine.

Nu doar Jacob îmi lipsea. Părinții mei, copleșiți de turele de muncă de douăsprezece ore pe care și le petreceau aproape în întregime stând în picioare, nu mai aveau energie să facă și altceva decât să-și mănânce rația și să se târască în pat la sfârșitul zilei. Ghetoul îi afectase teribil pe amândoi în puținul timp de când erau acolo. Parcă îmbătrâniseră peste noapte. Tata, pe vremuri viguros și puternic, părea să se miște cu greu. Și mama se mișca mai lent, iar cearcănele îi întunecau ochii. Coama ei deasă de păr castaniu se subțiase și-i albea. Știam că dormea puțin. În unele nopți, în timp ce stăteam întinsă în pat, îi auzeam plânsul înfundat prin perdeaua care ne despărțea locurile de dormit.

— Reisa, Reisa! repeta tata, încercând în zadar s-o liniștească.

Plânsul ei mă tulbura. Mama crescuse în micul cătun Przemyśl, într-o regiune estică, cunoscută sub numele de Pale, care fusese controlată de ruși înaintea Marelui Război și supusă unor atacuri bruște și intense de violență împotriva locuitorilor evrei. Mama văzuse case în flăcări, vite luate cu forța, fusese martora uciderii celor care încercaseră să se împotrivească. Tocmai violența pogromurilor o făcuse să fugă spre vest, la Cracovia, după ce părinții ei muriseră din cauza condițiilor brutale de trai. Ea reușise să supraviețuiască, dar știa cât de speriați ar fi trebuit să fim cu toții.

Nici celelalte femei care lucrau la orfelinat nu-mi prea țineau de urât. Aveau peste cincizeci de ani sau mai mult și majoritatea erau de la sat. Nu că nu erau cumsecade, dar îmbăiatul, hrănitul și îngrijitul atât de multor copii nu lăsau loc și de conversație. Cel mai mult m-am împrietenit la orfelinat cu Hadassa Nederman, o văduvă vânjoasă dintr-un sat apropiat, Bochnia. Cu fața rotundă și veșnic zâmbitoare, avea mereu timp de o vorbă bună sau de o glumă. În majoritatea zilelor, după ce se culcau copiii după-amiaza, vorbeam câteva momente în vreme ce ne beam ceaiul apos. Cu toate că nu-i puteam povesti despre

Jacob, părea să-mi simtă singurătatea.

Într-o zi, după vreo două luni de când munceam la creșă, *Pani*[6] Nederman a venit la mine de mână cu o fată brunetă, care avea aceeași constituție robustă ca și ea.

— Emma, ea e fiica mea, Marta!

— Bună! a exclamat exuberant Marta, strângându-mă în brațe cu o forță de urs, de parcă am fi fost prietene vechi.

Mi-a plăcut de ea pe loc. Era cu câțiva ani mai tânără, avea ochi luminoși care ieșeau în evidență din spatele ochelarilor nefiresc de mari și bucle negre și sălbatice ce-i răsăreau din cap în toate direcțiile. Zâmbea și vorbea neîncetat. Treaba Martei la ghetou era să lucreze ca mesager pentru *Judenrat,* să transmită mesaje și să livreze pachete în ghetou și uneori în afara lui.

— Trebuie să vii la cina noastră de Sabat, a declarat ea după ce am vorbit câteva minute.

— La familia ta? am întrebat, contrariată.

Oamenii nu prea recunoșteau că țineau Sabatul în ghetou, darămite să mai și invite oaspeți acasă.

Marta a clătinat din cap și mi-a zis:

— Eu și prietenii mei ne adunăm în fiecare seară de vineri. Chiar acolo! a continuat ea, arătând spre o clădire de peste drum de orfelinat. După ce mi-a povestit mama despre tine, i-am întrebat dinainte. Au zis că poți să vii și tu.

Am ezitat, cu gândul la părinții mei. De Sabat, în ghetou, nu ne strângeam decât noi trei, dar eram împreună în fiecare săptămână. Tata aducea pe furiș din bucătăria ghetoului o mică pită *challah,* care era interzisă, iar mama ardea pe o farfurioară puțin din ce mai rămăsese din mica și prețioasa noastră colecție de lumânări, pentru că sfeșnicele fuseseră lăsate în urmă, la Kazimierz. Cu toate că erau obosiți din cauza muncii din timpul săptămânilor lungi și crunte, ai mei păreau întotdeauna să-și revină vineri seara. Li se îndrepta spatele și prindeau un pic de culoare în obraji în timp ce recitau rugăciunile de Sabat în șoaptă, dar neabătut. Stăteam împreună cu orele la povești pe care în alte zile nu le puteam spune din pricină că eram prea obosiți. Nu-mi plăcea gândul de a-i părăsi nici măcar într-o singură seară de vineri.

— Voi încerca, i-am promis Martei, gândindu-mă că era improbabil să mă duc. Însă nu doar părinții mă îngrijorau. Eram

[6] „Doamna” (în limba poloneză în original).

timidă și gândul de a intra într-o cameră plină de străini mă neliniștea, numai că, pe măsură ce treceau zilele, m-am trezit că voiam să merg cu Marta. În cele din urmă, joi seara, le-am spus părinților mei.

— Du-te! mi-au răspuns amândoi în cor, luminându-se la față. Ai nevoie de compania celor de vârsta ta.

A doua zi după-amiază, pe când mi se termina tura la orfelinat și după ce fuseseră hrăniți copiii, Marta a apărut în ușă pe nepusă masă.

— Gata? a întrebat ea de parcă participarea mea la cină nu fusese pusă la îndoială nicio clipă.

Am mers împreună peste drum, la Josefinska, numărul 13.

Marta m-a condus pe scările slab luminate și am intrat pe ușa descuiată. Încăperea în care am pătruns era lungă și îngustă, avea o bucătărie pe dreapta și o altă ușă în capăt. Perdelele decolorate și zdrențuite erau trase. O masă lungă, înconjurată de scaune fiecare de alt fel, ocupa cea mai mare parte a camerei. Marta m-a prezentat celor aproximativ doisprezece tineri adunați în cameră, dintre care unii ședeau la masă, iar alții se plimbau de colo colo. N-am putut reține majoritatea numelor, dar nu părea să conteze. Mi-am dat seama că nou-veniții nu erau o raritate, iar nervozitatea mi s-a risipit în mijlocul flecărelii prietenești. Pe câțiva dintre tineri îi recunoșteam de prin ghetou, dar păreau cu totul alți oameni față de personajele sumbre pe care le văzusem pe stradă. Aici erau energici, vorbeau și râdeau cu prietenii, de parcă erau la o petrecere care se ținea la un milion de kilometri de ghetou.

Câteva minute mai târziu, cineva a sunat dintr-un clopoțel. Ca la un semn, cu toții au tăcut și s-au adunat în jurul mesei ca să-și ocupe locurile. Marta m-a condus spre două scaune goale de la capăt, lângă ușă. M-am uitat în jur și am numărat cel puțin optsprezece oameni. Nu părea să fie spațiu pentru atâția, dar toată lumea s-a înghesuit și ni s-a făcut loc. Stăteam umăr la umăr pe locurile noastre, în liniște.

Ușa din capătul camerei s-a deschis și au intrat doi bărbați. Unul era îndesat și părea să aibă douăzeci și ceva de ani, iar celălalt era ușor mai înalt și mai în vârstă, cu un barbișon tuns scurt. S-au așezat pe scaunele rămase libere în capătul mesei. O tânără care stătea lângă bărbatul mai matur a aprins lumânările. Adunarea a privit în liniște cum ea și-a rotit de trei

ori mâinile deasupra lumânărilor, recitând rugăciunea de Sabat.

— El e Alek Landesberg, mi-a șoptit Marta, făcând semn spre bărbatul mai matur. E un fel de lider al grupului.

— *Shalom aleichem!* a început acesta să cânte cu un glas amplu, de bariton, iar grupul i s-a alăturat pentru a întâmpina Sabatul conform tradiției. M-am uitat în jurul mesei. Figurile îmi fuseseră necunoscute cu o oră în urmă. Acum, scăldate în lumina lumânărilor, îmi păreau la fel de apropiate precum propria familie. În timp ce cântau, vocile li se înălțau asemenea unei perdele ce părea să separe locul acela de lumea oribilă și pustie de afară. Mi-au dat lacrimile. Marta, observându-mi reacția, m-a strâns de mână.

Când s-a terminat cântul, ne-am așezat, iar Alek a ridicat un pocal ruginit, plin cu vin, și a spus binecuvântările *kiddush* și *HaMotzi* deasupra pitei *challah* înainte să prefire sare peste ea, s-o taie și s-o împartă. Cu siguranță că pâinea nu era din bucătăria ghetoului. Avea o crustă groasă și un miez moale care-mi aminteau de brutăria tatei. După ce platoul a trecut de mine, am regretat că nu reușisem să iau o bucată și pentru părinții mei. După aceea, câteva fete s-au ridicat și s-au dus la bucătărie, de unde au ieșit cu niște oale aburinde din care ne-au turnat în castroane niște polonice generoase de supă de pui cu morcovi și cartofi. Îmi chiorăia stomacul. Nici asta, evident, nu era mâncare de ghetou.

Pe durata cinei, oamenii au trăncănit neîncetat. Erau prietenoși, dar preocupați de ei înșiși; aveau multe glume ale lor, tachinării și porecle pe care nu se deranja nimeni să mi le explice. Am ascultat cu interes în timp ce, peste capul meu, Marta vorbea despre diverși băieți cu fata pe care o aveam în dreapta, după care a dezbătut cu doi băieți din stânga ei dacă Statele Unite aveau să intre în război. Nu mă deranja că nu-mi vorbea nimeni direct sau că nu mi se puneau întrebări. În capul mesei îl vedeam pe cel care spusese rugăciunile și care se uita la mine. I-a șoptit ceva tânărului îndesat care era așezat la stânga lui. Am simțit cum mi s-au înroșit obrajii în camera aglomerată și mult prea încinsă.

După cină, în timp ce fetele serveau cafea neagră și tare în cești crăpate așezate pe niște farfurioare desperecheate, un băiat a adus o chitară și a început să cânte. Oamenii și-au tras scaunele de la masă și s-au lăsat pe spătare, arătând fericiți și

destinși de parcă erau într-o vacanță de vară la băile termale de la Krynice. Am cântat și am ascultat cu orele cântece în ebraică și în idiș, inclusiv unele pe care nu le mai auzisem de ani și ani. În cele din urmă, temându-ne să nu ne prindă acolo ora stingerii, eu și Marta n-am mai îndrăznit să zăbovim, așa că le-am mulțumit celorlalți și am plecat.

Din acea seară, m-am întors în apartamentul din strada Josefinska în fiecare vineri. Am încercat să mă simt mai puțin vinovată pentru faptul că nu-mi petreceam Sabatul cu părinții. Săptămânal, în acele câteva ore, puteam uita de locul în care mă aflam și de ceea ce se petrecea în jur. Cina de Sabat devenise punctul culminant al săptămânii mele.

Într-o noapte de vineri, pe când deja mă duceam la Sabatul din Josefinska 13 de aproximativ șase săptămâni, Helga, femeia care gătea cina, a venit la mine și la Marta spre sfârșitul serii, în timp ce noi ne îmbrăcam.

— Alek vrea să-ți vorbească, mi-a spus.

Am simțit un gol în stomac. Marta mi-a aruncat o privire întrebătoare. Am ridicat din umeri și am încercat să par nonșalantă.

— Nu trebuie să mă aștepți, i-am zis.

Femeia mi-a făcut semn spre ușa din capătul camerei. M-am apropiat neliniștită, întrebându-mă dacă nu cumva făcusem ceva care să-l supere pe Alek. Însă după ce am bătut la ușa întredeschisă, el mi-a făcut, cordial, semn să intru.

Camera din spate avea mai puțin de jumătate din dimensiunea celei din față. Era mobilată cu o măsuță acoperită de hârtii, cu câteva scaune și cu un pat mic.

— Emma, eu sunt Alek! s-a prezentat el cu căldură, întinzându-mi mâna.

I-am strâns-o, mirată că-mi știa numele. Apoi, Alek m-a prezentat bărbatului care stătuse alături de el la cină:

— El e Marek.

Celălalt m-a salutat cu o înclinare a capului și, adunând un maldăr de hârtii de pe masă, s-a scuzat, apoi a ieșit din încăpere.

— Ia loc! m-a îndemnat Alek.

M-am așezat pe marginea scaunului pe care mi-l arătase. De aproape, îi vedeam cearcănele și ridurile fine din jurul ochilor.

— Îmi cer scuze că nu m-am prezentat mai devreme, însă am

avut de rezolvat niște treburi urgente, mi-a zis, iar eu m-am întrebat ce fel de treburi putea avea cineva într-un ghetou. Emma, dă-mi voie să vorbesc pe șleau! a continuat Alek coborându-și vocea. Avem un prieten comun, mi-a spus el ridicând din sprâncene. Un prieten foarte apropiat. De la universitate.

Mi-am dat seama că omul acela îl cunoștea pe Jacob și mi-a sărit inima din piept. Nu mi-am putut controla expresia în clipa în care mi-am dat seama cum stăteau lucrurile, dar apoi mi-am revenit și am dat să protestez:

— Eu… Eu nu știu ce…

— Nicio grijă, m-a liniștit el, ridicând mâna ca să mă oprească. Sunt singurul care știe. Jacob mi-a povestit despre tine cu ceva timp în urmă. Și te-am văzut într-o fotografie.

M-am înroșit. Se referea la fotografia noastră de nuntă, aceeași pe care o ascunsese Krysia. Știam că Jacob avea un duplicat, însă nu-mi imaginasem că o arătase cuiva. Mă întrebam dacă o mai avea. Oare cu cât timp în urmă i-o arătase acestui om?

— Mi-a cerut să stau cu ochii pe tine în cazul în care ajungi aici, mi-a explicat Alek. Habar n-aveam cine ești până de curând, când ai venit la cină. Vezi tu, eu și prietenul tău avem aceleași preocupări.

Mi-am dat seama atunci că și Alek făcea parte din mișcarea de rezistență.

— Ai…?

N-am îndrăznit să termin întrebarea.

— Din când în când mai primim vești de la el, de obicei prin mesagerii noștri, având în vedere faptul că el nu poate veni în ghetou. Am să-i transmit că am luat legătura și că ești în siguranță.

— Te rog, ar însemna mult pentru mine!

El a încuviințat cu un semn din cap, iar eu am ezitat înainte să mai zic ceva. În cele din urmă, m-am hotărât.

— Pot să fiu și eu de ajutor… cu treburile astea, adică?

Alek a dat ferm din cap în semn că nu.

— Nu, îmi pare rău! Prietenul nostru s-a gândit că aveai să întrebi asta și a fost foarte vehement atunci când mi-a cerut ca nu cumva să fii implicată. Îți poartă de grijă.

— Mi-aș dori să-l preocupe mai puțin siguranța mea și ceva

mai mult siguranța lui.

Mă miram și eu de intensitatea cu care pronunțasem cuvintele. Alek m-a privit sever.

— Soțul tău e un mare luptător, Emma! Ar trebui să fii mândră de asta!

— Sunt, am răspuns, pusă la punct.

— Foarte bine. Deocamdată îi voi respecta dorințele și nu te voi implica. Dar… a început el, apoi s-a oprit și și-a mângâiat barbișonul. Ești propria ta stăpână și, dacă vrei să fii de ajutor, s-ar putea să vină momentul în care să ne poți fi de folos. După cum vezi, sunt multe femei implicate, a continuat el făcând semn spre cealaltă cameră, moment în care mi-am dat seama că toți cei care veneau la adunările de Sabat, inclusiv Marta, făceau parte, de fapt, din rezistență. Până atunci, ești întotdeauna binevenită aici! Bineînțeles că ceilalți nu pot afla cine ești. Căsătoria ta trebuie să rămână un secret. Am vrut să luăm legătura doar ca să-ți comunic că avem o conexiune.

— Mulțumesc!

I-am strâns brațul lui Alek, ușurată și copleșită de recunoștință. A clătinat din cap și mi-a zâmbit cu căldură, după care s-a întors la documentele lui într-o manieră care, cu toate că nu era nepoliticoasă, mi-a arătat că discuția noastră se încheiase și că era timpul să plec. Am traversat apartamentul și am ieșit, aproape dansând. Alek îl cunoștea pe Jacob și știa și despre căsătoria noastră. Pentru prima oară de când dispăruse soțul meu, nu mă mai simțeam complet singură.

Capitolul 4

În lunea care a urmat conversației cu Alek, Marta a apărut la orfelinat chiar la sfârșitul turei mele. Nu m-a mirat s-o văd. Venise în vizită aproape în fiecare zi de când ne împrieteniserăm.

— Trebuie să duc ceainicul înapoi la bucătărie, i-am spus.

În fiecare dimineață, bucătăria centrală din ghetou livra un cazan cu supă pentru copiii orfelinatului. Zeama era mereu apoasă și lipsită de orice culoare, cu numai câteva resturi de cartof sau de varză. Cănuța amărâtă pe care o primea fiecare copil la una dintre cele două mese zilnice nu ajungea nici pe departe. Ori de câte ori aveam ocazia, eu și *Pani* Nederman, împreună cu alți câțiva membri ai personalului de la orfelinat, împărțeam rațiile noastre cu copiii.

— Vin cu tine, s-a oferit Marta.

— Bine.

Mi-am luat haina din cuiul de pe ușă. Ne-am luat rămas-bun de la mama Martei și am ieșit în strada înzăpezită. Aerul iernii era tăios, dar măcar se domolise vântul neîndurător care bătuse de dimineață, când venisem la muncă.

— Și? Ce ați vorbit, tu și Alek, vineri seară? a întrebat Marta în timp ce coteam la stânga pe strada Lwowska și înaintam de-a lungul perimetrului interior al zidului ghetoului.

Mi-am dat seama că era puțin geloasă pentru că Alek mă luase deoparte ca să vorbim.

— Doar despre o cunoștință comună, am răspuns eu pe un ton lipsit de expresie, fără să mă uit la ea.

— Aha!

Aparent mulțumită de răspunsul meu, Marta a rămas tăcută o bucată de vreme.

— Ai avut vreun iubit înainte de război? a întrebat ea dintr-odată, pe când ne apropiam de depozitul de cărămidă ce servea ca bucătărie centrală.

Am ezitat, neștiind ce să răspund. Nu voiam s-o mint pe Marta în legătură cu căsnicia mea. Până atunci nu mai avusesem o prietenă căreia să-i fac confidențe. Îmi doream cu disperare să-i

povestesc despre Jacob, să-i împărtășesc amintirile mele și să le readuc, astfel, la viață. Poate că chiar îl cunoscuse prin intermediul mișcării de rezistență, numai că-i promisesem lui Jacob să nu dezvălui nimănui faptul că eram căsătoriți. Și el, și Alek mă avertizaseră că n-ar fi fost bine s-o fac.

— Pe nimeni în mod special, am răspuns eu în cele din urmă, cu inima strânsă pentru că trebuia să neg existența lui Jacob și dragostea noastră reciprocă.

— Deci ai avut mai mulți! a chicotit ea.

Am clătinat din cap, căznindu-mă să nu râd la ideea că aș fi avut mai mulți pretendenți. Înaintea lui Jacob nu mai fusese nimeni.

— Cred că Alek te place, mi-a șoptit Marta după ce i-am dat ceainicul gol femeii de la ușa din spate a bucătăriei.

— Marta, e căsătorit!

„Și eu la fel”, mi-am spus în gând. De-ar fi știut ea adevărul… îmi plăcea Alek, dar mai mult pentru că era singura mea legătură cu Jacob.

Am pornit înapoi.

— Dar tu? am întrebat, dornică să schimb subiectul. Ai cunoscut pe cineva în drumurile tale de mesager?

Marta s-a uitat în altă parte fără să răspundă, însă s-a înroșit ușor, începând de la gât.

— E cineva, mi-a mărturisit ea cu glas scăzut.

— Aha! am exclamat. Știam eu! Povestește-mi despre el.

— E de-ai noștri, m-a lămurit, iar eu am știut că se referea la mișcarea de rezistență. Dar nici nu se uită la mine, a adăugat ea pe un ton melancolic.

Am strâns-o de umăr.

— Poate că se va uita într-o zi. Stai să mai treacă timpul.

Atunci a început să plouă. Picurii grei vesteau apropierea unei furtuni mari. Am fugit la orfelinat ca să ne adăpostim și n-am mai vorbit despre asta.

Câteva săptămâni mai târziu, în timp ce stăteam în bucătăria apartamentului nostru și încercam să spăl lenjeria în chiuveta imposibil de mică, mă gândeam la conversația cu Marta. Era o după-amiază de joi și eram singură acasă, bucurându-mă de un rar moment de solitudine. În mod normal lucram ziua la orfelinat, dar făcusem schimb de tură cu o altă fată și căzuserăm de acord să lucrez eu duminica următoare. Mi-am

amintit că Marta mă întrebase dacă aveam iubit, dacă mă vedeam cu cineva drag. Mi-am zis că știa, poate, despre Jacob și că încerca să mă convingă să recunosc.

Deodată, liniștea a fost întreruptă de o bătaie puternică ce răsuna pe aleea de jos. Am tresărit și am împroșcat apă peste tot. Mi-am șters rochia și m-am aplecat pe fereastră, peste chiuvetă. Am auzit vocea stridentă și disperată a unei femei și pe cea joasă și furioasă a unui bărbat. M-am tras într-una dintre laturile chiuvetei și m-am lipit de perete, ca să mă pot uita pe fereastră fără să fiu văzută. Nu zăream decât cele două siluete din stradă, dar apoi am văzut că una dintre ele era cea a unui bărbat în uniformă de nazist, care stătea în ușa blocului de peste drum, și m-am alarmat. Naziștii, speriați de boli, nu prea intrau în ghetou, ci preferau să lase *Judenrat*-ul să-și rezolve treburile interne, de zi cu zi. Omul se certa cu o femeie blondă, pe care nu o recunoșteam. Era mititică, dar cu mijlocul gros. Chiar și privind de sus, mi-am dat seama că era însărcinată în câteva luni.

— *Prosze*[7]*,* am auzit-o implorând.

Vocile continuau să se certe. Cu toate că nu deslușeam majoritatea cuvintelor, am presupus că femeia nu voia să lase soldatul să intre în apartament. „Femeia asta e foarte curajoasă”, mi-am zis. „Sigur ascunde ceva important”.

În cele din urmă, nazistul a mai spus ceva și a împins-o brutal deoparte. Ea s-a lovit de tocul ușii, a căzut, cu o bufnitură, și a rămas nemișcată. Nazistul a trecut peste ea și a intrat în bloc. Din apartament s-au auzit mai multe izbituri puternice, de parcă arunca cineva mobila prin casă. Câteva clipe mai târziu, nazistul a ieșit din nou, ținând de guler un bărbat mic, cu alură de credincios practicant.

Femeia căzută a dat imediat semne că-și revenea. S-a apucat cu mâinile de gleznele soldatului, parcă fără să-și dea seama de pericolul care o păștea.

— Nu-l luați! l-a implorat pe soldat.

Nazistul a încercat să scape de ea, dar femeia refuza să-i dea drumul. În vreme ce ea continua să implore, bărbatul scund se uita în toate părțile, ca un animal prins în cursă, care căuta scăpare. A ridicat privirea, brusc, iar eu m-am tras din fața ferestrei, de teamă să nu mă vadă.

[7] „Vă rog” (în limba poloneză în original).

Vocile s-au întețit. A răsunat o împușcătură. Am încremenit. Era prima oară în viața mea când auzeam acel sunet.

Acum venise rândul bărbatului să zbiere, scoțând un bocet la fel de strident precum cel al femeii care strigase mai devreme. Nu m-am putut abține și m-am dus în fața ferestrei. Femeia zăcea pe jos, inertă și cu ochii deschiși, într-o baltă de sânge care-i desena un cerc în jurul capului, și ocrotindu-și cu un braț burta mare și rotundă. Nazistul îl târa pe bărbatul isteric pe alee.

Mi-am plecat capul și am vomitat în chiuvetă, icnind cu ură și cu disperare. După ce, în sfârșit, mi s-au astâmpărat spasmele, m-am șters la gură și m-am uitat din nou pe geam.

Ușa apartamentului era încă întredeschisă și am văzut o mișcare în golul ei. Era un copil, nu mai mare de trei ani, cu același păr blond precum cel al femeii, care stătea neclintit în golul ușii, cu ochii albaștri și luminoși fixați asupra trupului neînsuflețit.

Două mâini au țâșnit afară și au tras copilul înăuntru. Ușa s-a trântit, iar femeia moartă a rămas, ca un gunoi nedorit, pe trotuar.

M-am lăsat să alunec pe podea, tremurând, lipsită de vlagă și cu un gust amar în gură. Până atunci fusese ușor să-mi vâr capul în nisip precum struțul, să mă prefac că ghetoul era un cartier ca oricare altul și că violența și crimele erau niște incidente izolate, departe de noi. Deși auziserăm zvonuri și povești despre execuții brutale prin păduri și chiar în plină stradă, voiserăm să credem că erau simple exagerări. De data asta nu mai era vorba despre un zvon din Tarnów ori din Kielce. Crimele ajunseseră în pragul ușii noastre.

Mi-am petrecut ziua încercând să-mi vin în fire, să-mi scot din minte cele văzute. Ai mei aveau destule pe cap și nu voiam să-i supăr cu vestea asta, dar și alții din bloc văzuseră sau auziseră zarva și dăduseră sfară în țară. În seara aceea, după ce ajunseseră acasă, părinții mei vorbeau numai despre împușcătura de pe alee. I-am ascultat, la cină, povestind la a treia mână evenimentele care avuseseră loc la un pas de noi. Până la urmă, nu m-am mai putut abține.

— Am văzut cu ochii mei! am strigat, izbucnind în lacrimi. Am văzut totul!

Șocați, ai mei m-au privit în tăcere. Atunci tata a venit lângă

mine, iar mama a dispărut în bucătărie. O clipă mai târziu, s-a întors cu o ceașcă de ceai fierbinte. Îmi tremurau mâinile pe când le povesteam exact ceea ce văzusem mai devreme în ziua aceea.

— Femeia era și însărcinată, am adăugat, iar tata s-a albit, acest detaliu scăpându-le celor care propagaseră zvonul în ghetou. Ce-a făcut să merite asta, Papa? am întrebat, smiorcăindu-mă. Doar pentru că era evreică?

— Soțul ei, bărbatul pe care l-au luat, era Aaron Izakowicz, un rabin din Lublin, mi-a răspuns tata. Provenea dintr-o măreață familie de rabini, cu o moștenire seculară. *Pan* Halkowski mi-a spus că sosise doar cu câteva zile în urmă, cu soția și cu copilul. Habar n-aveam că locuia atât de aproape de noi. Naziștii știau că prezența lui în ghetou avea să ridice, cu certitudine, moralul celor de aici. Probabil că de-asta l-au arestat, a spus tata clătinând din cap. Ce pierdere! a adăugat el, vorbind de parcă omul era deja mort.

— Doar n-or să ucidă un om atât de respectat și de faimos!

Numai că, exact în timp ce spuneam asta, știam că nimic nu era mai departe de adevăr.

— I-au ucis soția, a spus mama, vorbind cu o anume asprime în glas, pe care n-o mai auzisem până atunci.

„I-au ucis soția. Soția însărcinată”, am adăugat în mintea mea. Cuvintele mi-au răsunat în cap pe când stăteam întinsă în pat, în noaptea aceea, cu gândul la ochii goi al copilului blond.

În următoarea după-amiază de vineri, Marta n-a mai venit să mă ia.

— E răcită, mă informase *Pani* Nederman cu câteva ore mai devreme.

În timp ce îmbăiam și hrăneam copiii în acea după-amiază, m-am tot gândit dacă să mă duc la cina de Sabat fără Marta. Gândul de a intra singură în acea adunare mă îngrozea. Chiar dacă mergeam la ei de atâtea luni, tot oaspetele Martei eram, nu simțeam că acolo mi-ar fi fost locul. La ora cinci mi-am tras haina pe mine și am ieșit în stradă. M-am uitat în dreapta și am văzut luminile blânde din spatele perdelelor galbene de la Josefinska 13. Am amețit la gândul de a nu fi acolo, de a mă întoarce, în schimb, în apartamentul nostru rece și mut. Deodată, m-am hotărât. Am traversat și am intrat în bloc. Am urcat treptele și, trăgând aer în piept, am bătut timid la ușă. N-a

răspuns nimeni, așa că am intrat.

— *Dobry wieczor*![8] Emma! m-a întâmpinat Helga, din bucătărie, pe când intram.

— *Dobry wieczor*! am răspuns. Ai nevoie de ajutor?

Ea a clătinat din cap.

— Nu, dar ar fi minunat dacă ai putea rămâne până mai târziu, ca să mă ajuți să fac curățenie. Katya a căzut la pat. E bolnavă de gripă.

— Te pot ajuta. Și Marta e bolnavă, am adăugat.

M-am întors din bucătărie și m-am dus în camera principală. Se adunaseră deja în jur de doisprezece oameni, figuri care îmi erau deja familiare după câteva săptămâni de vizite.

— Emma, vino la noi! a strigat un băiat pe nume Piotrek.

Curând, m-am trezit că ascultam o poveste despre un vânzător de pantofi, olog de un picior, poveste despre care mă cam îndoiam că ar fi fost adevărată. Câteva minute mai târziu, a sunat clopoțelul și au intrat Alek și Marek, după care a început ritualul săptămânal. M-am bucurat de cină, înconjurată de oameni pe care ajunsesem să-i cunosc, dar nu era la fel fără Marta alături de mine, care să-mi șoptească și cu care să-mi fac confidențe.

Mulțimea s-a risipit după desert și am rămas doar o mână de oameni, ca să facem curat. Alek, Marek și un al treilea bărbat, pe care îl observasem la cină, dar pe care nu-l recunoscusem, s-au retras în camera din spate. În vreme ce strângeam vasele de pe masă, am observat că ușa camerei era întredeschisă. Curioasă, m-am trezit pierzând vremea pe lângă ușă în timp ce făceam ordine la capătul dinspre ea al mesei. M-am apropiat și i-am auzit pe bărbați certându-se.

— … calea ferată de lângă Płaszów, spunea Marek.

— E prea devreme, a răspuns Alek. Mai întâi trebuie să strângem proviziile.

— Avem două duzini de arme, o sută de gloanțe, câteva grenade, a protestat Marek.

— Nu e suficient.

Atunci a intervenit străinul:

— În Varșovia, ei se organizează în interiorul ghetoului.

— Varșovia e altceva. Mișcarea, ghetoul în sine, totul e mai mare, a spus Alek.

[8] „Bună seara” (în limba poloneză în original).

— Dacă ar putea Minka face rost de…

— Emma! a spus Helga, venind în spatele meu și făcându-mă să tresar. Vrei să te ajut cu farfuriile?

— N-nu, mulțumesc! m-am bâlbâit, speriată că mă prinsese trăgând cu urechea.

Mi-am așezat un vraf de farfurii pe antebraț și m-am îndreptat spre bucătărie. În timp ce puneam vasele în chiuvetă și dădeam drumul la apă, am auzit ușa camerei din spate scârțâind și pe bărbați continuând să vorbească în drum spre ieșire. Alek s-a oprit la intrarea bucătăriei și i-a șoptit ceva Helgăi. Apoi, cei trei au ieșit din apartament.

Câteva minute mai târziu, în timp ce ștergeam vasele, Helga a venit lângă chiuvetă.

— Termin eu aici, a spus ea luându-mi ștergarul din mână. Ai vrea să scoți tu gunoiul la plecare?

A arătat spre doi saci lângă ușa bucătăriei. I-am mulțumit și ne-am urat noapte bună.

Ajunsă la baza scării, m-am întors și am dat de ușa din spate, care răspundea înspre alee. Afară era beznă totală. Am clipit de câteva ori, încercând să-mi obișnuiesc ochii, după care am început să pipăi în căutarea treptei de jos. Era mai abruptă decât mă așteptasem – și acoperită de gheață.

— Au-au! am țipat.

— Fii atentă! s-a auzit o voce din umbră.

Am tresărit, luată prin surprindere, după care am recunoscut vocea.

— Alek! am icnit. Ce cauți aici? M-ai speriat!

— Ssst! mi-a șoptit el luându-mi sacii și așezându-i lângă tomberoane. Vino-ncoace!

M-a apucat de mânecă. În timp ce mă conducea spre colțul îndepărtat al aleii, acolo unde se întâlneau două blocuri, mi-am dat seama că, probabil, o rugase pe Helga să mă trimită cu gunoiul ca să poată vorbi cu mine. Ce voia? Oare îl supărasem cu ceva? Mă întrebam dacă mă văzuse pe când trăgeam cu urechea la ușă.

— Am un mesaj.

N-avea urmă de mânie în glas. Mi-a strecurat în mână o bucățică de hârtie mototolită. Mi-a sărit inima din loc.

— De la Jacob? am întrebat eu ridicând tonul.

— Ssst! m-a admonestat el, apoi a aprins un chibrit. Citește-l

repede!

Am desfăcut biletul.

Iubita mea,

Eu sunt bine. Îmi lipsești mai mult decât îți poți închipui. Ai grijă de tine și nu te da bătută! Ajutoarele sunt pe drum.

Emmeth

Nicio semnătură. „Emmeth” era codul pe care eu și Jacob îl foloseam înainte de dispariția lui. În ebraică, acest cuvânt înseamnă „adevăr”. Am tot recitit biletul până când Alek era să-și ardă degetele la flacăra chibritului, așa că a trebuit să-l stingă.

— Nu înțeleg. E în apropiere?

— Nu, din contră. Biletul a călătorit multe sute de kilometri ca să ajungă la tine.

— Unde e?

— Nu mă întreba asta, mi-a răspuns tăios Alek. E în siguranță, asta e tot ce trebuie să știi.

— Dar…

Un milion de întrebări îmi goneau prin minte.

— Este într-o… misiune de aprovizionare. Ne face rost de lucruri care sunt foarte importante pentru noi. Mai mult de-atât nu-ți pot spune.

Dintr-odată, mi-am dat seama că soțul meu era cel despre care vorbiseră cei trei în camera din spate.

— Minka? am întrebat, uitând că nu trebuia să fi auzit.

— Da. În afara ghetoului ne referim unul la altul prin pseudonime, pentru siguranța noastră. Dar n-ar fi trebuit să tragi cu urechea la ceea ce vorbeam. Crede-mă când îți spun: cu cât știi mai puține, cu atât mai bine.

— Înțeleg.

De fapt, nu înțelegeam. Mi se învârtea capul. Unde se afla Jacob? Era în siguranță? Ce însemna biletul ăsta?

— Soțul tău se pricepe să obțină lucruri, să găsească ceea ce ne trebuie și să convingă oamenii să ne ajute.

Am zâmbit auzind asta, imaginându-mi expresia imploratoare a lui Jacob și tonul lui lingușitor. Nu-i puteam niciodată refuza ceva și nici nu puteam rămâne supărată pe el atunci când se uita așa la mine.

— Și mai știe o grămadă de lucruri despre arme și muniție, a adăugat Alek, făcându-mă să-mi dau seama cât de puține știam eu despre bărbatul cu care mă căsătorisem. Bine, atunci! a conchis Alek întinzându-se și luându-mi biletul din mână. Nu-l poți păstra. Îmi pare rău.

M-am uitat, dezamăgită, cum a aprins un alt băț de chibrit și cum a apropiat flacăra de colțul biletului.

— Dar… am dat să protestez, după care m-am oprit, știind că el avea dreptate.

Dacă acea hârtie ar fi fost găsită și dacă inamicii ar fi făcut, cumva, legătura cu Jacob, asta ar fi putut fi periculos. M-am gândit la verighetele și la certificatul nostru de căsătorie, ascunse într-o carte vârâtă sub salteaua mea din apartament. Nu știa nimeni că le mai aveam.

— Emma, înțeleg că ți-e greu! a spus Alek după ce a ars biletul și flacăra s-a stins, lăsând aerul din jurul nostru iarăși întunecat și rece. Trebuie să ai încredere. Jacob e bine, iar tu nu ești singură. Cel puțin, îți ai familia alături.

Ultimele cuvinte le-a pronunțat pe un ton sec.

— Dar tu, Alek? am întrebat eu fără să mă pot stăpâni.

Știam doar, din ceea ce-mi spusese Marta, că avea o soție și că ea nu se afla în ghetou.

— Familia mea a locuit la Tarnów înainte de război, a murmurat el. Părinții mei nu erau luptători. Se temeau îngrozitor. Cu o noapte înainte să vină naziștii după noi, s-au întins în pat și au înghițit ceva. A doua zi erau morți.

— Îmi pare tare rău, am spus, neputincioasă.

— Iar soția mea nu e în ghetou, a adăugat Alek, fără ca, din tonul lui, să-mi pot da seama dacă socotea asta un lucru bun sau rău.

— Așadar, ești singur aici?

— Da, cu excepția verișoarei mele Helga.

Mirată, mi-am amintit-o pe bucătăreasa cu față rotundă. Habar nu avusesem că erau rude.

— Așa că, vezi tu, înțeleg ce simți fiind departe de Jacob. Trebuie să avem răbdare, mi-a cerut el, iar eu am clătinat din cap în semn de încuviințare. Bine, fugi acasă acum! Promit să te anunț dacă mai aflu ceva despre el.

„Dacă”! Nu „când”.

— Mulțumesc, Alek!

M-am întins și l-am sărutat pe obraz cu stângăcie, apoi m-am întors și m-am îndepărtat repede pe alee. În drum spre casă, mi-am bătut capul încercând să înțeleg ceea ce tocmai aflasem. Jacob călătorea pe undeva și făcea rost de arme pentru rezistență. M-am cutremurat. Suna înfiorător de primejdios, dar cel puțin era în viață, sau fusese – atunci când îmi trimisese biletul. Gândurile mi s-au îndreptat din nou spre Alek. Și el era departe de persoana pe care o iubea. Era șeful rezistenței, și totuși părinții lui renunțaseră, refuzaseră să lupte. M-am gândit la ai mei, care își vedeau de viață zi după zi. Deodată, simplul lor gest de a se scula dimineața și de a pune un picior în fața celuilalt mi s-a părut incredibil de curajos. Știam că o făceau pentru mine. După ce am ajuns cu bine acasă, m-a cuprins un val de recunoștință și a trebuit să mă lupt cu impulsul de a mă duce la salteaua pe care dormeau și de a-i strânge în brațe.

M-am dezbrăcat și am rămas trează în pat, cu gândul la Jacob și la bilet. Alek nu-mi putuse spune unde anume se afla soțul meu, dar văzusem plicul pe care fusese scris numele locului din care acesta venise. Timbrul era din Varșovia. Nu însemna că Jacob era acolo, dar poate... M-am înfiorat. Singurul loc care era mai periculos decât Cracovia. Și mesajul lui: „Ajutoarele sunt pe drum”. Cuvintele mi-au răsunat în cap până când mi s-au îngreunat ochii și am căzut într-un somn adânc.

În noaptea aceea am visat că eram cu Jacob în munți. Era cumplit de frig și ne urmăreau lupii, iar noi ne afundam în troienele uriașe. Îmi amorțiseră picioarele. Cu cât alergam mai tare, cu atât mai încet mă mișcam, până când am rămas la câteva sute de metri în urmă, dar el nu băga de seamă. „Jacob!”, am strigat, însă el era prea departe ca să mă audă. Unul dintre lupi m-a atacat și am căzut, țipând.

M-am trezit speriată. Scârțâia o scândură în podea. „A fost doar un vis”, mi-am spus, trăgând pătura mai bine peste mine, însă n-am mai putut să adorm. De cealaltă parte a perdelei, mama sforăia. Podeaua a scârțâit din nou, de data asta, mai tare. Dintr-odată, lângă patul meu a apărut o umbră. M-am ridicat în capul oaselor, dar, înainte să pot reacționa, cineva mi-a pus mâna la gură.

— Taci! mi-a șoptit o voce ciudată. N-am venit să-ți fac rău.

M-am zbătut, speriată, dar străinul mă strângea prea tare.

— Încetează! m-a conjurat el. Alek m-a trimis.

În întuneric, abia distingeam figura străinului. Era bărbatul care se certase cu Alek și cu Marek în camera din spate, după cină.

— *Emmeth*! a spus el atât de încet, încât de-abia l-am auzit.

Emmeth. M-am relaxat puțin în timp ce străinul repeta parola mea și a lui Jacob. Atunci mi-am dat seama că însuși Jacob, cel mai probabil prin intermediul lui Alek, fusese cel care-l trimisese pe acest străin la mine.

— Cine…? am dat să întreb, în timp ce el și-a luat încet mâna de la gura mea.

— Ssst! N-avem timp. Îmbracă-te!

Am sărit din pat. Poate că Alek găsise, în sfârșit, un mod prin care-i puteam ajuta, mi-a dat prin cap în timp ce-mi puneam în grabă rochia de muncă peste cămașa de noapte. Poate că Jacob avea nevoie de mine. Mi-am tras ghetele și paltonul și l-am urmat pe străin spre ieșire. La câțiva metri de ușă, m-am oprit lângă perdeaua care despărțea dormitorul meu de cel al părinților și am dat-o la o parte. Dormeau duși; tata pusese, ocrotitor, un braț peste mama.

— Haide! mi-a șoptit străinul, aspru, trăgându-mă de braț.

Am dat drumul perdelei și l-am urmat afară. Pe scară era întuneric și fiecare treaptă ne scârțâia sub picioare. În cele din urmă, am ajuns la parter și am ieșit din bloc pe ușa din spate.

Străinul m-a luat de mână și m-a călăuzit pe aleile lăturalnice ale ghetoului. Străzile lustruite de polei erau pustii, cu excepția câtorva șobolani mari care se furișau spre rigole. Câteva minute mai târziu, am ajuns la un colț din ghetou pe care nu-l mai văzusem până atunci. Acolo, o crăpătură lată de nici treizeci de centimetri despărțea două secțiuni ale zidului exterior. Uitându-se cu fereală dintr-o parte în alta, străinul m-a împins în față și mi-am dat seama că voia să mă vâr în scobitură. Mi-am ținut răsuflarea și m-am chinuit să intru. La jumătatea drumului, n-am mai putut înainta.

— M-am blocat, am șoptit, speriată.

Fără doar și poate, naziștii aveau să mă găsească prinsă acolo. Am simțit brațele străinului împingându-mă din spate. Colții aspri ai pietrei mi-au zgâriat pielea și amenințau să-mi rupă hainele. Până la urmă, m-am eliberat și m-am trezit stând în picioare de cealaltă parte a zidului. Mormăind, străinul s-a strecurat și el în urma mea.

M-a apucat de braț și m-a tras după el într-o alee, apoi s-a uitat în sus și în jos pe stradă.

— Haide! mi-a șoptit el înclinându-și capul spre dreapta.

A început să meargă cu pași mici și repezi, lipit de o clădire, mișcându-se doar în umbră. M-am supus și l-am urmat cât am putut de repede și de silențios. În acel moment, șocată și derutată, încă nu conștientizam că tocmai evadasem din ghetou.

Capitolul 5

Fără o vorbă, străinul m-a condus pe străzile goale din Podgórze. M-am străduit să țin pasul și să-i imit mersul iute și lipsit de orice zgomot. Mintea îmi pendula continuu între consternare, senzația de mirare că mă aflam afară și groaza că puteam fi prinși în orice moment. Până și aburii răsuflării noastre, profilați în aerul rece al nopții, amenințau să ne trădeze. În cele din urmă, casele au început să se împuțineze și să facă loc depozitelor industriale. Drumul de asfalt s-a preschimbat într-unul de pământ, după care a devenit o potecă strâmbă și înzăpezită ce ducea în pădure.

Străinul mi-a vorbit abia atunci când am ajuns la adăpostul copacilor:

— Sunt prieten cu Alek, a zis el, apoi a făcut o pauză. Și cu Jacob, a adăugat, fără să-și încetinească mersul și fără să se întoarcă spre mine. M-au trimis să te iau de-aici.

— La Jacob? am întrebat ridicând tonul, entuziasmată.

— Ssst! a făcut străinul oprindu-se și uitându-se în jur. Nu la el. Îmi pare rău, a adăugat, văzând că mă întunecasem la față. A vrut să vină chiar el, dar ar fi fost periculos.

Periculos… Totul era periculos.

— Atunci unde mă duci?

— Gata cu întrebările! Ai încredere în mine! *Emmeth,* a repetat, de parcă faptul că știa parola mea și a lui Jacob ar fi invocat, ca prin magie, supunerea mea. Îmi pare rău că trebuie să mergem atât de mult pe jos. Altfel, am atrage prea mult atenția.

— Îmi face plăcere să merg pe jos, am spus, cu toate că adevărul era că-mi cam amorțiseră degetele de la picioare, apoi un gând subit m-a făcut să încremenesc locului. Nu mă mai întorc, așa-i?

— Nu.

Mi s-a strâns inima.

— Dar părinții mei…

— Am să fac în așa fel încât să primească vestea că ești la adăpost. Doar că e mai bine pentru ei să știe cât mai puține.

Mi i-am imaginat pe ai mei așa cum îi văzusem ultima oară, dormind pașnic, apoi trezindu-se și observând că dispărusem. Nu avusesem ocazia să-mi iau rămas-bun. Am dat să zic că nu voiam să-i părăsesc, dar străinul pornise din nou la drum și n-am avut de ales decât să mă țin după el sau să rămân în urmă. Se apropiau zorii, căci începeau să apară dâre de lumină pe bolta de un albastru spălăcit a nopții. M-am uitat în jur la traseul care-mi părea străin și am recunoscut, apoi, o bisericuță de lemn într-un luminiș. Eram în Las Wolski, pădurea din vestul orașului. Atunci am știut unde mergeam.

— *Pani* Smok...? am întrebat eu amintindu-mi că mătușa lui Jacob, Krysia Smok, locuia de cealaltă parte a pădurii Las Wolski, iar străinul, fără să se oprească din drum, mi-a răspuns afirmativ făcând un gest din cap. Dar n-o pun în pericol?

— Vei primi documente. Nu vei mai fi aceeași persoană.

Eram tulburată și copleșită de torentul de evenimente și de informații, numai că n-aveam timp să stau și să-mi pun întrebări. Străinul se mișca iute, iar eu mă chinuiam să țin pasul fără să mă împiedic de pietrele și de rădăcinile care se aflau pretutindeni în calea noastră.

În timp ce traversam pădurea, m-am gândit la mătușa lui Jacob. O cunoscusem pe Krysia la o cină în casa familiei Bau, cu câteva săptămâni înainte să mă căsătoresc cu Jacob. Îmi amintesc că mă îmbrăcasem pentru ocazia aceea ca și cum urma să-i fiu prezentată reginei. Krysia era legendară în Cracovia, și ca soție a violoncelistului Marcin Smok, și independent de el, ca persoană publică, dar atunci când ne-au făcut cunoștință, ea s-a dovedit a fi la fel de imprevizibilă ca o regină, sărind peste tradiționalele trei pupături în aer și luându-mă în brațe.

— Îmi dau seama de ce o iubești atât de mult! i-a strigat ea lui Jacob, care se înroșise.

Căldura cu care mă primise Krysia mi s-a părut ironică atunci când am aflat că nici măcar nu era evreică, ci o catolică fervent. Căsătoria ei cu fratele doamnei Bau, Marcin, fusese o sursă uriașă de controversă și scandal – căsătoria de credință mixtă era pur și simplu de neconceput, chiar și pentru laica familie Bau. Marcin și Krysia fugiseră la Paris și, ca urmare, familia Bau îi ocolise vreme de câțiva ani buni. Numai după ce se născuse Jacob se îmblânzise doamna Bau, care, la o vârstă

timpurie, își pierduse ambii părinți din pricina unei epidemii și care nu mai avea prea multe rude. Astfel, ea se hotărâse ca, de dragul fiului lor, să-l ierte pe Marcin.

Am înțeles imediat de ce o adora Jacob pe Krysia – combinația de eleganță și fire imprevizibilă era una căreia nu puteai să-i reziști. Fiică de diplomați care refuzaseră s-o trimită la internat, Krysia crescuse în locuri despre care eu doar citisem: Roma, Londra, Paris. După ce se măritase cu Marcin, se stabiliseră împreună la Cracovia și, în timp ce el își vedea de călătorii și de spectacole, Krysia se ocupase de pregătirea casei. Apartamentul lor cu etaj de pe strada Basztowa devenise rapid un centru al elitei culturale din oraș, unde Krysia dădea niște petreceri luxoase, la care prezenta o parte dintre cei mai promițători artiști și muzicieni polonezi celor care aveau să le devină sponsori și protectori pe viață. În ciuda rolului ei social proeminent, Krysia respingea convențiile: putea la fel de bine să fie găsită într-una dintre multele taverne lugubre din pivnițele de cărămidă ale Cracoviei, unde bea *shoturi* de vodcă de cartofi rece ca gheața și dezbătea politică târziu în noapte, precum și la operă sau la baluri de caritate.

Krysia și Marcin nu avuseseră copii. Jacob mi-a spus odată că nu știa dacă asta era o alegere sau o neputință. Martin murise în 1932, după ce se luptase doi ani cu cancerul. După moartea lui, Krysia vânduse apartamentul din centrul orașului și se retrăsese definitiv în casa lor de weekend de la *Chełmska.* Acolo, Krysia combina solitudinea cu sociabilitatea, bucurându-se de grădina ei în timpul săptămânii, în vreme ce continua să dea petreceri pentru cei care veneau s-o viziteze în weekenduri. La acea casă mă ducea acum acest străin.

Curând, poteca din pădure a început să coboare, iar copacii s-au rărit. Câteva minute mai târziu, am ieșit din pădure. Sub noi se vedeau fermele din cartierul *Chełmska.* Cum am pornit pe drum, cântecul unui cocoș și apoi lătratul unui câine au sfâșiat liniștea, amenințând să ne trădeze prezența. Străinul mi-a pus o mână grea pe umăr și am încremenit amândoi în spatele unui tufiș mare, până când s-au domolit zgomotele. După ce s-a uitat cu atenție ca să ne asigurăm că nu era nimeni prin preajmă, străinul m-a condus peste drum, apoi m-a dus în spatele uneia dintre casele mai mari. A bătut la ușă aproape fără să facă niciun zgomot.

O secundă mai târziu s-a deschis ușa din spate și, în lumina slabă, a apărut Krysia Smok. În fața prezenței ei ieșite din comun, mi s-a făcut rușine de hainele mele uzate și de părul neîngrijit, dar ea a întins mâna și m-a tras înăuntru și în brațele ei.

— *Kochana*[9]! a exclamat, mângâindu-mi părul cu blândețe.

Preț de câteva momente, am rămas în brațele ei fără să mă mișc, înainte să-mi aduc aminte de străin și să mă întorc ca să-i mulțumesc, numai că plecase deja.

— Ești obosită? a întrebat Krysia.

Apoi a închis ușa și m-a dus, pe scări, în salonul de la etaj, unde m-am așezat pe un scaun, lângă foc. I-am răspuns la întrebare dând din cap în semn că nu.

— Mă întorc imediat, a spus ea.

A dispărut și i-am auzit pașii în timp ce urca la etajul superior, după care am auzit sunetul apei curgând deasupra. M-am uitat, consternată, prin cameră. Pe policioara șemineului erau câteva fotografii înrămate. M-am ridicat și m-am dus la ele. Jacob copil. Eu și Jacob în ziua nunții. Jacob... Ce ciudat era să mă aflu aici fără el!

Câteva minute mai târziu, a reapărut Krysia.

— Ai nevoie de o baie caldă, a spus ea punând o cană mare cu ceai pe masa joasă din fața mea. Îmi pare rău că a trebuit să procedăm în felul ăsta, dar n-am avut de ales.

Mi-am îngropat capul în mâini.

— Părinții mei...

— Știu, a spus ea venind lângă mine și învăluindu-mă din nou în parfumul ei pătrunzător. N-aveam cum să vă scoatem de acolo pe toți deodată. Părinții tăi se vor bucura să știe că ești în siguranță, iar noi vom face tot posibilul să-i ajutăm din afară.

Am început să plâng, copleșită de disperarea care mă prinsese din urmă după atâtea luni.

— Îmi pare rău, am șoptit, rușinată.

Krysia n-a zis nimic, doar m-a luat pe după umeri și m-a condus sus, la baie, unde îmi pregătise haine de dormit curate lângă cada cu apă fierbinte. După ce a plecat, m-am dezbrăcat și am intrat în prima mea baie adevărată din ultimele luni. M-am frecat din cap până-n picioare, mi-am spălat părul de două ori și am stat în apă până ce aceasta s-a răcit și s-a colorat de

[9] „Draga mea” (în limba poloneză în original).

murdărie.

Când am ieșit, relaxată și aproape prea extenuată ca să mai stau în picioare, Krysia m-a condus într-un dormitor. M-am uitat uluită la vaza cu gardenii proaspete de pe noptieră: chiar mai existau astfel de lucruri pe lume?

— Culcă-te! mi-a zis; și a dat la o parte pledul sub care se aflau cearșafurile albe, scrobite. Îți promit că dimineață îți explic totul.

După atâtea luni în care dormisem pe culcușul de paie din ghetou, salteaua groasă și așternuturile moi păreau un vis. În ciuda evenimentelor din acea noapte, am căzut imediat într-un somn adânc.

În dimineața următoare, m-am trezit descumpănită. M-am uitat prin dormitorul elegant și m-am întrebat, pentru o clipă, dacă nu cumva mă aflam din nou în camera pe care o împărțisem cu Jacob în casa familiei Bau. Deodată, mi-au venit în minte evenimentele de noaptea trecută. „Sunt acasă la Krysia”, mi-am amintit uitându-mă spre pădure, fără să știu cât dormisem. Soarele străbătuse deja mare parte din bolta cerească. Am coborât în bucătărie, unde Krysia stătea în fața mașinii de gătit.

— Îmi pare rău că am dormit atât, m-am scuzat.

— Aveai nevoie de somn. De somn și de o masă bună, a spus ea făcând semn spre un platou cu fructe proaspăt tăiate. Ia loc!

M-am așezat, sperând să nu se audă cum îmi chiorăia stomacul. Krysia mi-a pus în față un pahar de suc de portocale, cu pulpă densă.

— Mi s-a spus că dispariția ta le-a fost explicată deja părinților și că o altă fată îți va lua locul la orfelinat, ca să nu ți se simtă lipsa.

Eram și ușurată, și extrem de curioasă: de unde știa Krysia asemenea lucruri? Am ezitat s-o întreb despre Jacob.

— Familia Bau? am întrebat, în schimb, pe când ea îmi punea în față o farfurie cu ouă și lua loc.

Krysia a clătinat din cap.

— Am primit vești de la ei acum două luni. Nimic de atunci încoace. Sunt bine, chiar dacă nu trăiesc conform stilului obișnuit al Faniei.

I-am simțit acreala din voce. Am dat din cap în semn de încuviințare. Banii polonezi, oricâți ar fi fost, n-aveau la fel de

multă valoare în Elveția. Mai știam și că mare parte din averea familiei Bau le era inaccesibilă socrilor mei din cauza războiului.

— Au vrut să te contacteze chiar ei, dar s-au temut să nu atragă atenția asupra faptului că sunteți înrudiți, a spus Krysia.

— Casa lor… am început eu, simțind cum mi se strângea stomacul la gândul grandioasei lor case.

— Primăvara trecută a fost ocupată de un ofițer nazist de mare rang. Familia Bau știe sau bănuiește asta, a zis Krysia așezându-și mâna peste a mea. Nu i-ai fi putut opri. Mănâncă!

M-am supus și, uitând de maniere, am înfulecat bucăți mari de ou și de fructe, pe care le-am înghițit cu ajutorul unor duști mari de suc. Totuși, în timp ce-mi savuram masa, mi s-a făcut rău la gândul că-mi lăsasem în urmă părinții, care erau siliți să se mulțumească doar cu rațiile lor de ghetou.

— Numele tău e Anna Lipowski, a început să-mi spună Krysia după ce am terminat de mâncat. Ai crescut în orașul nordic Gdańsk, dar părinții tăi au murit chiar în primele zile ale războiului, iar tu ai venit să locuiești cu mine, mătușa ta, Krysia.

M-am uitat uluită la ea.

— Nu înțeleg.

— De acum înainte, vei trece drept ariană și vei trăi ca atare în mod public, pe față, mi-a răspuns Krysia cu nonșalanță. E singura cale. E imposibil să ascunzi evrei în oraș, iar la țară e și mai rău. Ai pielea albă și poți trece cu ușurință drept poloneză. Cu excepția foștilor tăi colegi de muncă de la universitate, pe care îi vei evita, orice persoană care te-ar putea recunoaște ca evreică nu se mai află în oraș, a continuat ea, iar acele cuvinte mi-au răsunat în urechi, arătându-mi că Cracovia se schimbase atât de mult încât puteam trece drept o străină în orașul în care locuisem toată viața. Iată-ți documentele, a încheiat Krysia împingând pe masă, spre mine, un dosar cu coperți de culoare închisă, în care se aflau cartea de identitate și două certificate de naștere.

— Lukasz Lipowski, am citit cu voce tare din cel de-al doilea certificat. Un copil de trei ani?

— Da, înțeleg că ai fost dornică să contribui la munca lui Jacob, a răspuns Krysia, apoi a făcut o pauză. Asta e șansa ta, a continuat ea. Există un copil care stă ascuns în ghetou de multe luni. N-are părinți. Va fi adus să trăiască aici, cu noi, și… lumea din afara casei va ști că e fratele tău mai mic. Sosește în seara

asta.

Am făcut un semn de încuviințare, dar mi se învârtea capul. Cu douăzeci și patru de ore în urmă trăiam în ghetou cu părinții mei, iar acum eram liberă, locuiam, ca ariană, împreună cu Krysia și aveam un copil în grijă.

— Încă ceva, a adăugat Krysia împingând un plic pe masă, pe care l-am desfăcut și din care a ieșit un lanț de aur cu o cruce mică, tot de aur, la vederea cărora mi-am tras mâna, îngrozită, înțeleg, a spus ea, dar e o precauție necesară. N-avem de ales, a concluzionat, apoi a luat lănțișorul și a venit în spatele meu ca să mi-l prindă la gât.

Și cu asta a început viața mea de ne-evreică.

După micul dejun am urmat-o pe Krysia la etaj, în dormitorul ei. A deschis dulapul și a dat deoparte rochiile, dincolo de care mi-a dezvăluit o serie de trepte ce duceau în pod. A urcat scara și mi-a întins câteva bucăți de metal și o mică saltea. Le-am dus în camera de oaspeți, care urma să devină a copilului.

— A fost al lui Jacob, mi-a explicat ea în timp ce asamblam pătuțul. După ce Jacob a crescut, am păstrat pătuțul aici, la rugămintea părinților lui, gândindu-mă că poate aveam să-l folosesc cândva pentru propriul copil.

Spunând acestea, Krysia avea o privire goală și am știut atunci că nu fusese o alegere să nu aibă copii. După ce am asamblat pătuțul, i-am mângâiat balustrada fisurată de lemn și am încercat să mi-l imaginez pe soțul meu în pruncie, dormind.

La prânz, Krysia a pus pe masă farfurii pline cu resturi de carne rece, pâine și brânză. Pe moment, am ezitat. Cu siguranță, carnea nu era cușer, iar a mânca laolaltă carne și brânză era interzis.

— Of! a făcut Krysia, observându-mi ezitarea și dându-și seama pe loc de motiv. Îmi pare foarte rău. Aș fi încercat să fac rost de carne cușer, dar…

— Nu mai există măcelari cușer, am terminat eu fraza, iar ea a dat din cap în semn că așa era. Nu-i nicio problemă, pe cuvânt.

Nu mâncasem strict cușer în casa Bau, iar la ghetou mâncam orice găseam, atunci când găseam. Știam că ai mei ar fi înțeles și că s-ar fi bucurat că aveam mâncare bună. Chiar atunci mi-a chiorăit și stomacul, de parcă ar fi înțeles. Am citit ușurarea pe fața Krysiei, în timp ce luam porții generoase de carne și brânză.

— Știi, n-am mai avut copii în grijă, mi-a mărturisit Krysia mai târziu, în acea după-amiază.

Stăteam pe balcon, chiar lângă salon, și puneam la uscat haine de copil proaspăt spălate, pe care, din spusele Krysiei, ea le primise de la o prietenă.

— Nici eu, până să lucrez la orfelinatul ghetoului, i-am mărturisit privind-o și dându-mi seama că era foarte îngrijorată, căci contempla cu un aer neajutorat cămașa udă, mică și albastră pe care o ținea în mână. Dar, Krysia, ai îngrijit un copil! Jacob mi-a spus că, în copilărie, venea des aici.

Ea a clătinat din cap.

— Nu-i totuna să fii mătușă câteva ore.

I-am luat cămașa din mână, am prins-o pe frânghia de rufe și am zis:

— Ne descurcăm noi. Va fi bine, crede-mă.

Copilul, mi-a explicat Krysia, avea să apară noaptea târziu, așa cum venisem și eu. Până să vină seara, Krysia era deja extenuată.

— Ce-ar fi să te odihnești puțin? i-am sugerat, dar ea a clătinat din cap în semn că nu.

În vreme ce limbile pendulului din lemn de nuc, care se afla pe hol, trecuseră de miezul nopții, Krysia a continuat să deretice prin casă fără răgaz, curățând și organizând zeci de lucrușoare. Ea stinsese luminile de la parter, astfel că singurul licăr rămăsese în bucătărie, iar umbrele noastre se lungeau pe coridoare. La fiecare câteva minute, Krysia sălta ușor draperiile grele de la fereastra din fundul salonului, ca să se uite în grădina din spate după musafirul cel nou.

În cele din urmă, în jurul orei două dimineața, ne-am așezat în bucătărie, cu două căni de cafea tare în față. Am ezitat câteva minute înainte să deschid gura. Voiam s-o întreb foarte multe lucruri pe Krysia și nu știam de unde să încep.

— Cum de ai…? am început eu în cele din urmă.

— Devenit parte din rezistență? a completat ea, amestecând încă o dată în cafea și apoi așezând linguriță pe farfurioară. Am știut dintotdeauna de cauzele în care credea Jacob. Mi-a vorbit despre asta fiindcă pe mama lui n-o interesa, iar taică-său era prea îngrijorat pentru siguranța lui. Și eu eram îngrijorată, normal, a adăugat ea sorbind din cană, dar știam că era de neoprit.

„Și eu am știut întotdeauna că era de neoprit”, mi-am spus în sinea mea.

— La scurt timp după ocupație, a venit aici într-o seară, și-a urmat Krysia vorba, iar eu mi-am dat seama pe loc că ea se referea la seara de dinaintea dispariției lui, seară în care Jacob se întorsese acasă foarte târziu. Nu mi-a spus exact ce se întâmplase, a continuat ea, ci mi-a cerut să stau cu ochii pe tine, în caz că pățește el ceva. L-am întrebat ce altceva puteam face și ne-am dat seama împreună că atât casa, cât și poziția mea ne puteau fi, cumva, de folos. M-a pus în legătură cu diverși oameni… detalii pe care le-am primit numai după plecarea lui.

— Dar e îngrozitor de periculos pentru tine! Nu ți-e frică?

— Sigur că îmi e, draga mea! m-a asigurat ea, strâmbându-și colțurile gurii în sus. Până și o bătrână văduvă fără copii își dorește să trăiască. Dar războiul ăsta… a urmat ea, devenind, brusc, serioasă. Războiul ăsta e rușinea poporului meu. Măcar atât pot face, să vă primesc aici pe tine și pe copil.

— Nu polonezii au pornit războiul, am protestat eu.

— Nu, dar… a început ea să spună, însă vorba i-a fost întreruptă de un sunet slab care se auzea la ușa din spate. Stai aici!

Krysia a coborât tiptil. Am auzit șoapte, ceva mișcare, apoi un pocnet ușor atunci când ea a închis ușa. S-a întors la etaj, de data asta cu pași mai lenți și mai apăsați. A ajuns sus, iar eu am văzut că ținea în brațe un ghemotoc înfășurat într-un pled mare. M-am ridicat ca s-o ajut și am cărat împreună, la ultimul etaj, copilul adormit.

L-am așezat pe pătuț. Krysia a dat la o parte păturile în care fusese înfofolit. La vederea fețișoarei copilului, am icnit zgomotos. Era băiatul blond a cărui mamă fusese împușcată pe alee.

— Ce-i?

Dar înainte să răspund, copilul, care se trezise din cauza icnetului meu și a vocii Krysiei, a început să scâncească.

— Ssst! l-a domolit ea, masându-i spatele, iar băiatul a adormit la loc.

Am ieșit amândouă, tiptil, din încăpere.

— Copilul ăsta, am șoptit. Este…

— Descendentul rabinului Izakowicz, marele rabin din Lublin. Mama lui a fost împușcată…

— Știu! Am văzut din apartamentul nostru toată întâmplarea!

— Of, biata de tine! a exclamat Krysia bătându-mă pe umăr.

— Ai spus că n-are părinți. Dar tatăl lui?

— Nu știm. Fie că a fost împușcat în pădure, lângă Czernichów, fie că a fost dus în lagăr. Oricum, nu e de bine.

Am strâns din pleoape cu putere, aducându-mi aminte de scena de pe alee. „Doar n-or să-l ucidă pe rabin”, le spusesem părinților mei în seara aceea.

— Era însărcinată atunci când au omorât-o, am adăugat, simțind cum îmi dădeau lacrimile. Mă refer la mama lui.

Krysia a dat din cap în semn că știa.

— Aflasem. Asta înseamnă că ceea ce facem e cu atât mai important. Copilul e ultimul dintr-o mare dinastie de rabini. Trebuie să rămână în viață.

Eu și Krysia am dormit cu rândul în noaptea aceea, în caz că s-ar fi trezit copilul și n-ar fi înțeles unde era, sau că l-ar fi tulburat mediul în care se afla, însă el a dormit neîntors toată noaptea. A doua zi, de dimineață, m-am dus la pătuț și l-am luat în brațe așa cum se afla, în hainele lui de stradă. Era ud de sudoare, cu buclele blonde închise la culoare și lipite de frunte. A clipit, însă n-a scos niciun sunet atunci când l-am așezat pe șold. În schimb, m-a cuprins cu mâinile pe după gât și și-a pus capul pe umărul meu, de parcă făcuse asta în fiecare zi de când se știa. Am coborât împreună scara spre bucătăria în care Krysia pregătea, încă o dată, micul dejun. De cum ne-a văzut în ușă, i s-a luminat privirea și imediat ne-a zâmbit larg.

O săptămână mai târziu, eu și Lukasz mergeam în oraș ca să ne facem, la piață, debutul ca arieni. Copilului i se luminau ochii ori de câte ori vedea vreo tonetă cu înghețată, iar eu, neputând să mă abțin, luam câțiva bănuți din suma cu care trebuia să cumpăr mâncare și-i cumpăram câte un con cu înghețată de vanilie. Iată cum Lukasz, fiul marelui rabin din Lublin, și Emma, fiica unui biet brutar din Kazimierz, au ajuns să locuiască în *Chełmska,* împreună cu eleganta Krysia Smok, într-o cabană ce semăna cu un palat.

Capitolul 6

— Sâmbătă vom da un dineu, mă anunță Krysia, la fel de banal de parcă ar vorbi despre vreme.

Prosopul alb și ud îmi cade din mâini, în țărână.

Lucrăm în grădină. Krysia smulge buruieni din jurul plantelor viguroase care încep să dea roade, iar eu pun la uscat așternuturile pe care le-am spălat, cu o oră mai devreme, într-un lighean mare. La câțiva metri, Lukasz sapă, tăcut, cu bățul în pământ. A trecut mai bine de-o lună de când eu și Lukasz am venit să locuim cu Krysia. Îmi dau seama că uneori e copleșită și ea. De când am venit aici, am încercat să preiau cât se putea de mult din treburile casei, însă munca tot a afectat-o. Pe mâinile ei delicate se văd, pe zi ce trece, bătături din ce în ce mai numeroase, iar rochiile de lucru i s-au pătat și i s-au zdrențuit. Totuși, în ciuda sacrificiilor pe care le face, Krysia pare să se bucure că ne are în preajmă. Suntem primii companioni reali pe care i-a avut de la moartea lui Marcin. Noi două ne ținem de urât fără probleme, uneori vorbim în timp ce lucrăm prin casă, alteori ne cufundăm într-o tăcere adâncă. În fond, amândouă avem multe lucruri la care să meditățm. E îngrijorată, ca și mine, în privința lui Jacob, în privința noastră și în privința a ceea ce ni s-ar putea întâmpla dacă am fi descoperite.

Însă prezența copilului nu ne lasă să ne pierdem prea mult în gânduri. Lukasz e un băiat frumos, calm și nepretențios. Dar de când e cu noi – și au trecut deja câteva săptămâni – el n-a scos nici măcar o vorbă. Încercăm cu disperare să-l facem să râdă. Uneori inventez jocuri copilărești și, de multe ori, seara, Krysia cântă piese vesele la pian, în timp ce eu mă învârt, cu el în brațe, pe ritmul muzicii. Numai că până acum niciuna dintre încercările noastre n-a dat roade. Lukasz se uită răbdător, de parcă petrecerea o dăm pentru noi, iar el doar ne face pe plac. Când se opresc muzica și jocurile, își ia păturica albastră, ponosită, cu care a venit, și se retrage într-un colț.

— Dineu? repet, ridicând prosopul din țărână.

— Da, înainte de război dădeam multe petreceri. Încă o mai fac din când în când, dar nu mai simt la fel de multă plăcere.

Lista de oaspeți, spune ea strâmbând din buze, e puțin diferită în perioada asta. Dar e important să păstrăm aparențele.

Dau din cap în semn că înțeleg și că sunt de acord. Înainte de război, oaspeții Krysiei erau artiști, intelectuali și persoane din înalta societate. Acum, majoritatea artiștilor și intelectualilor au dispărut, fie că au fugit în străinătate, fie că au fost luați prizonieri din cauza ideilor religioase sau politice, ori a ambelor. Bănuiesc că aceștia au fost înlocuiți la masa Krysiei de oaspeți de cu totul altă factură.

Ștergându-și mâinile de șorț, ea bifează lista de oaspeți pe care o ține în mână.

— Baran, adjunctul primarului, enumeră ea, pronunțând cuvântul „primar” cu ironie, fiindcă Wladistaw Baran e un colaborationist cunoscut, pe care, împreună cu mare parte din actuala administrație a orașului, naziștii l-au instalat în funcție ca marionetă a regimului lor. Noul vice-director și soția lui…

— Naziști, spun eu întorcându-mă și abia ținându-mă să nu scuip.

— Partidul care se află la putere, răspunde ea sec. Trebuie să-i păstrăm de partea noastră.

— Probabil.

Mi se întoarce stomacul pe dos la gândul de a mă afla sub același acoperiș cu acei oameni.

— Ai sosit de câteva săptămâni. Nu se face ca nepoata mea să locuiască cu mine și să n-o prezint cum se cuvine în oraș.

— D – dar… mă bâlbâi eu.

Nu mi-am dat seama că Krysia se aștepta să fiu prezentă la dineu. Îmi închipuiam că m-aș fi putut ascunde la etaj pe durata petrecerii, sau că, cel mult, aș fi ajutat la bucătărie.

— Prezența ta este esențială.

Și știu, din tonul ei, că subiectul e încheiat.

Numai ce termină Krysia de vorbit despre petrecere, că și încep pregătirile, care nu se opresc toată săptămâna. Pentru eveniment, Krysia o aduce înapoi pe Elżbieta, menajera cu obraji îmbujorați, pe care o concediase înainte de sosirea mea. Aceasta revine fără supărare, plină de energie și de zâmbete, și se pune imediat să deretice în casă de sus până jos, efort pe lângă care al meu și al Krysiei sunt de toată jalea.

Krysia se bucură că o are din nou alături pe Elżbieta, iar asta – nu doar pentru calitățile ei într-ale bucătăriei și curățeniei.

Iubitul Elżbietei, Miroslaw, are darul deosebit de a face rost de lucruri care nu se mai găsesc în magazine, delicatese necesare mesei festive. În două zile, el aduce ca prin minune somon afumat, brânzeturi fine și ciocolată neagră.

— N-am mai văzut așa ceva de dinainte de război! exclamă Krysia atunci când primește bunătățile.

Eu nu pot decât să consimt. În toată viața mea, am văzut arareori astfel de lucruri. Ca să fie totul perfect, dăm iama în grădină după cele câteva salate verzi care au scos deja capetele din țărână, luăm din pivniță cartofii și varza rămase de peste iarnă și cumpărăm de la vecini ce alte legume ne mai lipsesc.

În dimineața petrecerii, Krysia o ajută pe Elżbieta să curețe la aburi fața de masă cea frumoasă și să lustruiască argintăria, în timp ce eu fac chifle și pateuri. Pe când frământ aluatul, îmi aduc aminte cum cocea tata. Copil fiind, mă frustra încăpățânarea aluatului. Oricât de tare încercam să-i dau formă, fie că era lungă, rotundă sau plată, tot rămânea întotdeauna așa cum voia el, revenind cu îndârjire la forma incertă de dinainte. Numai câteva dintre pateurile mele diforme ajungeau pe rafturi, iar acelea erau mereu ultimele rămase la sfârșitul zilei. Acum însă, provocarea e bine-venită. Mi-l imaginez pe tata muncind lângă mine, frământând pâinea cu atingerea lui ușoară, aproape magică. Degetele lui groase și blânde ar putea convinge și cea mai căpoasă cocă să ia forme complexe: *challah* împletită sau *hamantaschen*[10] pentru Purim, sau *obwarzanki,* covrigii crocanți care le plac în aceeași măsură și evreilor, și polonezilor.

— Poftim! spune Krysia mai târziu, în aceeași după-amiază, dându-mi un pachet învelit în hârtie cafenie.

Suntem în bucătărie, după ce tocmai am dat o ultimă tură prin toată casa, pentru a ne asigura că totul e în ordine. Mă uit nedumerită la Krysia apoi așez pachetul pe masă și îl deschid. E o rochie nouă, bleu, cu un motiv floral delicat.

— E foarte frumoasă! suspin încântată și o scot din pachet.

Până acum m-am descurcat cu rochiile vechi ale Krysiei, ajustând mânecile și tivurile ca să-mi vină bine. În adolescență, toate rochiile mele erau primite de la alții sau făcute în casă. De când mă știu, asta e prima mea rochie cumpărată de la magazin.

— Mulțumesc!

[10] Prăjituri pentru sărbătoarea de Purim.

— Cu plăcere! răspunde Krysia, făcând un gest prin care vrea să-mi dea de înțeles că darul ei nu înseamnă mare lucru. Acum du-te și pregătește-te!

Câteva ore mai târziu, cobor din nou scara. Casa e transformată. Peste tot pâlpâie lumânări aromate. Oalele bolborosesc pe foc, sub privirea atentă a Elżbietei, și împrăștie o aromă delicioasă. La gramofon se aude o muzică clasică suavă. Am impresia că recunosc una dintre înregistrările în care cântă Marcin.

La ora șapte fără un sfert, Krysia coboară de la ultimul etaj, îmbrăcată într-o fustă de satin vișiniu lungă până la glezne și într-o bluză albă de mătase. Are părul strâns frumos la ceafă, în coc, iar gâtul lung îi e pus în valoare de un singur șirag de perle. Pare odihnită și aproape neafectată de război, ca și cum toate urmele grijii și muncii asidue din ultimele luni i-ar fi dispărut de pe chip ca printr-un miracol.

— Arăți minunat! spune Krysia înainte să am ocazia să-i fac vreun compliment.

Îmi ia un fir de praf de pe guler, apoi face un pas în spate ca să-mi admire rochia.

— Mulțumesc! îi răspund, înroșindu-mă din nou.

Mi-am ondulat părul cu fierul încins și buclele îmi cad pe umeri. Rochia e cel mai deosebit lucru pe care l-am purtat vreodată.

— Aș vrea… încep, dorind să spun că aș vrea să fie și Jacob aici, ca să mă vadă, dar mă abțin, fiindcă nu vreau s-o întristez pe Krysia.

Ea înțelege și zâmbește.

— Ar zice că ești mai frumoasă chiar decât te crede el.

Nu pot decât să radiez de fericire. Intrăm împreună în salonul mare.

— Dineurile sunt mereu atât de haotice! îmi explică Krysia, ducându-se la masă ca să aranjeze un ornament cu orhidee. Oricât de mult pun totul la cale și oricât de bine mă pregătesc, sunt lucruri pe care nu le poți rândui așa cum trebuie de dinainte, ceea ce face ca ultimele ore să devină o babilonie.

Încuviințez cu un semn din cap, de parcă am organizat serate toată viața și înțeleg ce spune. Adevărul e că puținele la care am participat au fost, cu toatele, evenimente la care luasem parte alături de Jacob, iar ele nu m-au pregătit deloc pentru cel

de acum. În seara asta are loc debutul meu ca Anna Lipowski, orfana ariană din Gdańsk. De când am plecat din ghetou n-am prea vorbit cu nimeni din afara casei, așa că sunt îngrozită de prima interacțiune socială deplină pe care o voi avea în noul meu rol. Am tot repetat în minte, de o mie de ori, povestea vieții mele. Pentru ca rolul să mă prindă, Krysia m-a ajutat în ultimele săptămâni să-mi rafinez comportamentul și manierele, dar și să-mi ajustez ultimele câteva inflexiuni și pronunții, ca să se asigure că vorbesc cu accentul generic din nord-vestul Poloniei. M-a instruit intens și în catolicism, iar acum știu la fel de multe despre sfinți și mătănii precum orice tânără poloneză care nu e călugăriță. Cu toate astea, îmi fac griji că o expresie fugară a feței, un reflex al privirii, un gest sau ceva intangibil m-ar putea trăda ca fiind evreică.

Numai că nu prea am timp să mă intimidez. La câteva minute după ce intrăm în salonul mare, se aude sunând la ușă.

— Gata? întreabă Krysia.

Înghit în sec și dau din cap în semn că da. Oaspeții încep să sosească, dând dovadă de o promptitudine caracteristică atât polonezilor, cât și germanilor. Elżbieta îi întâmpină la ușă și le ia paltoanele și șalurile. Aștept la parter împreună cu Krysia, care mă prezintă. Apoi conduc oaspeții în celălalt salon, mai mic, și le ofer câte un cocteil. Îl aducem, pentru puțin timp, și pe Lukasz, căruia îi sunt admirate buclele blonde și bunele maniere, după care îl ducem la culcare.

La ora șapte și zece deja sunt prezenți cinci dintre cei șase oaspeți – Baran, adjunctul primarului, soția lui și trei germani: generalul Dietrich, un văduv în vârstă, cu multiple decorații primite în Marele Război, al cărui rol în actuala administrație e mai mult unul de conveniență, generalul de brigadă Ludwig, un bărbat gras, chel, cu ochii mijiți, și soția lui, Hilda.

Trec zece minute, apoi douăzeci, și tot lipsește ultimul musafir. Nu îi comentează nimeni întârzierea și știu că nu ne vom așeza la masă fără el. Așa cum m-a înștiințat Krysia mai devreme, Georg Richwalder, secund în conducerea Guvernământului General[11], e cel mai important oaspete dintre toți.

[11] Termenul se referă la o parte a teritoriilor Poloniei aflate sub ocupație militară germană în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Administrate de Germania nazistă, aceste teritorii erau parte autonomă din „Germania Mare”.

— Cum ți se pare Cracovia, Anna? întreabă doamna Baran în timp ce ședem și sorbim din paharele cu *sherry.*

— Încântător, deși n-am prea avut timp să văd orașul așa cum mi-ar plăcea, răspund, amuzată la gândul că aș fi turistă în orașul meu natal.

— Ei bine, tu și Lukasz trebuie să veniți cu mine într-una din zilele astea, ca să vă arăt împrejurimile! Mă mir că nu ne-am întâlnit la biserică, continuă doamna Baran.

Ezit, neștiind ce să răspund.

Krysia apare în spatele meu și intervine:

— Asta, pentru că încă n-am ajuns la biserică. A fost așa o nebunie de când au sosit copiii, că nici eu nu m-am dus. Iar săptămâna trecută Lukasz a răcit.

Ridic ochii spre ea, încercând să-mi maschez mirarea. De când locuiește cu noi, copilul nici nu și-a tras nasul. E prima oară când o aud pe Krysia mințind.

— Poate că vom lua ceaiul împreună într-o duminică, după slujbă, sugerează doamna Baran.

Zâmbesc politicos. Cu astfel de pălăvrăgeli, nu e greu să păstrezi aparențele.

— Ar fi minu… dau să răspund, dar mă opresc în mijlocul propoziției și-mi îndrept privirea către ușă.

— Comandantul Richwalder, șoptește doamna Baran în barbă.

Fac un semn din cap fără să scot o vorbă, incapabilă să-mi iau ochii de la bărbatul impunător care a intrat în cameră. Are peste un metru optzeci înălțime, o postură perfect dreaptă și un piept lat și musculos, cu umeri ce par gata să străpungă uniforma militară. Maxilarul masiv, drept, și nasul osos par sculptate în granit. Nu mă pot abține și mă uit lung la el. Parcă a ieșit, ca un erou epic, dintr-un film sau din paginile unui roman. „Nu, nu e erou”, îmi amintesc. „Omul ăsta e nazist.”

Krysia traversează încăperea ca să-l întâmpine.

— *Herr Kommandant*! spune, lăsându-se sărutată pe obraji și primind buchetul de gardenii pe care i-l oferă el. Ce onoare să vă cunosc! exclamă ea cu acel accent sincer care face să pară că i se adresează unui prieten.

— Îmi pare rău că v-am făcut să așteptați, *Pani* Smok!

Are o voce sonoră, cu timbru grav. Întoarce capul și pare să soarbă întreaga cameră cu privirea de oțel a ochilor lui de un albastru cenușiu. Aceștia rămân ațintiți asupra mea.

— Aveți o casă frumoasă, continuă el, iar eu îmi abat privirea, căci simt cum mi se încing obrajii.

— Mulțumesc! răspunde Krysia. N-ați întârziat, ați ajuns la timp pentru cină. Și vă rog să-mi spuneți pe nume, adaugă ea luându-l de braț și, ocolind cu iscusință ceilalți musafiri care se ridică să-l salute, conducându-l la mine. *Herr Kommandant,* dați-mi voie să v-o prezint pe nepoata mea, Anna Lipowski!

Sar în picioare, mult mai amețită decât ar trebui să fiu după două guri de alcool. De aproape, comandantul Richwalder e și mai înalt decât părea la început. Abia îi ajung cu capul la umăr. Îmi ia, în mâna lui cu mult mai mare, mâna pe care eu i-o întind. Simt că mă trece un fior asemenea unui curent electric. Sper că n-a observat. Îmi ridică mâna cu blândețe și abia dacă o atinge cu buzele-i groase și senzuale. Deși are capul plecat, nu-și ia ochii din ochii mei.

— *Miło cię poznać*[12]!

Chiar și fără inflexiuni și cu accent greoi, poloneza lui nu-i rea deloc. Îmi ard obrajii.

— Plăcerea e de partea mea! răspund eu în germană, fără să-mi pot lua ochii de la el.

Comandantul ridică din sprâncene, mirat.

— Vorbești…? începe el, dar nu-și termină propoziția.

— Da.

Tata, care fusese crescut într-un orășel de lângă granița cu Germania, mă învățase limba pe când eram copil. Având în vedere strânsa ei relație lingvistică cu idișul, îmi venise ușor s-o vorbesc. După ce am ajuns în casa ei, Krysia mi-a sugerat să-mi îmbunătățesc cunoștințele de limbă germană. În fond, era normal ca o fată din Gdańsk, care pe vremuri fusese orașul Danzig, să fie bilingvă.

— *Herr Kommandant!* ne întrerupe Krysia.

Cu o aparentă șovăială, comandantul se întoarce spre ea ca să poată fi prezentat și celorlalți oaspeți. Bucuroasă că prezentarea mea s-a sfârșit, ies din cameră și intru în bucătărie, ca să-mi revin. Ce-i cu mine? Îmi torn apă într-un pahar și iau o înghițitură. Îmi tremură mâinile. „Probabil că te-ai emoționat”, îmi spun, deși adevărul e că știu că e ceva mai mult, fiindcă niciunul dintre oaspeți n-a avut efectul ăsta asupra mea. Bineînțeles, niciunul dintre ei nu arată precum comandantul

[12] „Încântat de cunoștința” (în limba poloneză în original).

Richwalder. Am în fața ochilor privirea lui de oțel în timp ce-mi sărută mâna. Tresar, împroșcând în jur cu apa din pahar.

— Ai grijă!

Elżbieta, care tocmai punea supa în farfurii, vine la mine cu un ștergar. „Gata!”, îmi spun, în timp ce ea îmi șterge apa de pe rochie. „Adună-te! E nazist!”, îmi reamintesc cu severitate. „Și, oricum, ești femeie măritată! Cum să ai astfel de reacții față de alți bărbați?” Îmi netezesc părul și mă întorc în salon.

O clipă mai târziu, Elżbieta sună din clopoțel, iar oaspeții se ridică. În timp ce ne îndreptăm spre salonul mare, încerc cu disperare să-mi amintesc cartonașele cu nume pe care Krysia le-a așezat pe masă. Mă rog în gând să fiu așezată lângă generalul în vârstă, sau măcar lângă veșnic cârcotașa doamnă Ludwig, lângă oricine în afară de comandant. N-am cum să mă controlez pe toată durata cinei dacă stau lângă el. Numai că, imediat ce-mi pun dorința în gând, mă trezesc că trebuie să stau de aceeași parte a mesei cu comandantul, care e așezat la dreapta mea, în timp ce generalul Ludwig e vecinul meu din stânga. Încerc să-i atrag atenția Krysiei, care se află în capul mesei, în speranța că va interveni cumva, dar ea stă de vorbă cu primarul Baran și nu observă.

— Dă-mi voie! spune comandantul trăgându-mi scaunul, iar atunci când se apleacă peste mine, îi simt din plin mirosul apei de colonie cu aromă de pin.

Elżbieta servește primul fel, o supă densă de ciuperci. Îmi tremură mâna, așa că, fără să vreau, lovesc marginea farfuriei cu lingura. Krysia ridică discret dintr-o sprânceană, iar eu sper că n-a mai observat nimeni.

— Așadar, i se adresează, peste capul meu, generalul Ludwig comandantului, ce vești mai avem de la Berlin zilele astea?

Sunt bucuroasă că nu mă implică nimeni în conversație și că, o vreme, nu mi se cere să scot niciun cuvânt.

— Avem parte de succes pe toate fronturile, răspunde comandantul, între două linguri de supă.

În sinea mea, mi-e silă să aflu că germanilor le merge atât de bine.

— Da, și generalul Hochberg mi-a dat aceeași veste, răspunde Ludwig, iar, din felul în care el pronunță numele generalului, îmi dau seama că speră să-l impresioneze pe comandant. Aud că vom avea o vizită oficială de la Berlin? întreabă, încheindu-și

spusele pe un ton ascendent, apoi se uită cu nerăbdare la comandant, așteptând ca acesta să confirme sau să infirme zvonul.

Comandantul ezită, amestecând în supă.

— Poate, răspunde el impasibil, în cele din urmă.

Acum, că-l pot vedea mai bine, observ două cicatrici pe fața lui, de altfel, fără cusur. De la linia părului până la tâmpla dreaptă are o striație pală, dar profundă, și o alta mai lungă, dar mai puțin severă, de-a lungul maxilarului stâng. Mă trezesc că sunt curioasă să aflu de unde le are, poate că le-o fi căpătat în urma vreunui accident sau a vreunei bătăi, dar niciuna dintre explicațiile astea nu e plauzibilă.

— Așadar, domnișoară Anna! spune comandantul întorcându-se către mine.

Îmi dau seama că mă holbam la el.

— D-da, *Herr Kommandant*? răspund eu bâlbâindu-mă și simțind că mi-a luat fața foc.

— Povestește-mi despre viața ta la Gdańsk.

În vreme ce Elżbieta strânge farfuriile de supă, îi povestesc comandantului detaliile pe care le-am învățat pe de rost: am fost profesoară la școală, iar, după ce părinții noștri au murit într-un incendiu, împrejurările m-au silit să-mi dau demisia și să mă mut aici cu frățiorul meu. Povestesc cu atât patos, încât până și mie mi se pare real. Ofițerul ascultă cu atenție și-mi soarbe fiecare cuvânt. Poate că e doar un bun ascultător, mă gândesc, cu toate că n-am observat să fie la fel de pasionat de conversație cu altcineva de la dineu.

— Ce tragic! remarcă el atunci când termin de povestit.

Tot nu-și ia ochii de la mine. Încuviințez, incapabilă să scot o vorbă. Preț de o clipă, mi se pare că restul oaspeților au dispărut și că nu mai suntem decât noi doi. În cele din urmă, nu mai suport, așa că-mi iau privirea de la el.

— Iar dumneavoastră, *Herr Kommandant,* de unde sunteți? întreb eu repede, dornică să nu mai fiu în centrul atenției.

— Din nordul Germaniei, de lângă Hamburg. Familia mea se ocupă de afaceri cu transporturi, răspunde el, uitându-se în continuare foarte atent la mine, iar eu abia îi aud vorbele prin țiuitul care îmi umple urechile. Și eu am rămas orfan la o vârstă fragedă, adaugă, de parcă pretinsa lipsă a părinților pe care am împărtăși-o ne-ar lega într-un anume fel. Cu toate că ai mei au

murit din cauze naturale.

— Și ce anume faceți aici? vreau eu să aflu, uimită de îndrăzneala propriei întrebări.

Comandantul ezită, luat prin surprindere. E, cu certitudine, obișnuit ca lumea să-i cunoască rolul.

Ludwig intervine:

— *Herr Kommandant* e adjunctul guvernatorului Frank, secund în conducerea Guvernământului General. Ce decretează guvernatorul, *Herr Kommandant* se asigură că noi, restul, punem în practică.

Ofițerul se foiește, stingherit, pe scaun.

— Serios, domnule general, exagerați un pic! Sunt doar proprietarul unei companii de transport, unul care își face datoria față de Reich, spune el, iar eu observ că părul negru îi e presărat cu argintiu la tâmple.

— Ba deloc! insistă Ludwig, cu mutra lui grăsană înroșită de la prea mult vin. Sunteți mult prea modest, domnule! exclamă el coborându-și privirea către mine. În tinerețe, comandantul Richwalder a fost decorat în Marele Război pentru bravura cu care a luptat pe mare. A fost grav rănit și a servit Germania cu mare devotament.

Dau din cap în semn de aprobare, iar în minte îmi fac un calcul. „Dacă a luptat în Marele Război[13], asta înseamnă că are cel puțin patruzeci și cinci de ani”, îmi spun, mirată. „Îl crezusem mai tânăr”.

Uitându-mă încă o dată la figura comandantului, îmi dau seama că cicatricile provin din luptă. În acel moment, el își atinge tâmpla cu vârful degetelor și se uită în ochii mei de parcă îmi citește gândurile.

— Dați-mi sarea, vă rog! spun eu deodată, făcându-l, în sfârșit, să-și abată privirea.

Numai că Ludwig n-a terminat cu laudele la adresa comeseanului nostru.

— De curând, comandantul a servit Reichul supraveghind Sachsenhausen cu o eficiență remarcabilă, adaugă el.

Nu auzisem de Sachsenhausen, însă Ludwig pronunță numele de parcă natura locului pe care îl desemnează ar fi evidentă, așa că nu îndrăznesc să-l întreb la ce se referă[14]. Pe măsură ce

[13] Primul Război Mondial (1914 – 1918).

[14] Lagăr de concentrare german pentru deținuți politici.

mergem mai departe cu masa, încerc să mă concentrez, dar îmi simt capul greu de la vin, iar comandantul pare să-mi umple paharul ori de câte ori sorb din el.

— Vorbești germană perfect! remarcă el după ce terminăm felul principal, fazan cu cartofi copți și morcovi.

Ezit. Germana, ca și idișul, mi-a venit pe limbă într-un chip atât de firesc încât aproape c-am uitat că nu vorbeam poloneză.

— Am învățat germana la școală, bâigui eu în cele din urmă. În Gdańsk există o populație germană numeroasă.

— Vrei să spui Danzig! intervine Ludwig ridicând tonul, ofensat că am folosit numele polonez al orașului.

Auzind exclamația lui, ceilalți oaspeți se opresc în toiul discuțiilor și se întorc spre noi.

— Îmi pare rău! mă scuz repede, simțind cum mă înroșesc. Doar că Gdańsk e numele pe care îl știu din copilărie.

Ludwid nu se lasă ușor.

— Ei bine, *Fräulein*[15]! continuă el, trufaș. E timpul să te adaptezi la noua realitate.

— Serios, domnule general, politica nu-și are locul la acest dineu încântător!

Comandantul a vorbit pe un ton scăzut, dar sever. Pus la punct, Ludwig își îndreaptă atenția grobiană către doamna Baran, care șade în stânga lui. Îi zâmbesc, recunoscătoare, comandantului.

— E un oraș frumos, oricum i se spune, mă asigură el pe un ton mai blând decât cel pe care îl folosise până acum.

— De acord!

Ușurată, întind mâna peste farfurie ca să iau paharul cu apă. Comandantul face același gest cu mâna stângă, iar încheieturile degetelor ni se ating. Îmi retrag mâna și simt cum mă îmbujorez. Mâna lui rămâne ridicată în aer, de parcă a încremenit. Niciunul dintre noi nu spune nimic preț de câteva clipe, care ni se par tot atâtea minute.

— Sunt o mare admiratoare a autorilor germani, spun eu în cele din urmă, recurgând la literatură ca la un subiect despre care pot vorbi oricând.

Comandantul își pune paharul pe masă și-și retrage mâna.

— Serios?

Elżbieta apare în stânga mea; mă trag puțin spre dreapta ca

[15] „Domnișoară” (în limba germană în original).

s-o las să-mi ia farfuria, astfel că mă apropii, fără să vreau, de comandant. Îi adulmec încă o dată apa de colonie, care acoperă un miros mai masculin, mai greu.

— Da, continui eu după ce Elżbieta a trecut de mine și mă pot îndrepta în scaun. Goethe trebuie citit în limba lui, spun, ridicându-mi șervetul din poală și tamponându-mi buzele. Îi faci o nedreptate dacă îl citești tradus.

Ofițerul încuviințează printr-o ușoară înclinare din cap și apoi zâmbește pentru prima oară.

— De acord, spune el întinzând mâna, de data asta – cu grijă, și ridicând paharul cu vin, iar eu îl imit pe loc. În cinstea literaturii germane! toastează el, ciocnindu-și ușor paharul de al meu.

Ezit înainte să beau. Deja mi se învârtește capul, dar comandantul dă paharul pe gât dintr-o singură înghițitură și, sub privirea lui atentă, n-am de ales, așa că beau o dușcă zdravănă.

— Ce-ar fi să ne retragem în celălalt salon? sugerează Krysia după ce Elżbieta a terminat de luat farfuriile de desert.

Acolo, Elżbieta le oferă bărbaților și Krysiei păhărele de coniac, iar nouă, celorlalți, cești de ceai fierbinte. Mă sprijin de tocul ușii, ținându-mi ceașca aburindă în mâini. Prea sleită de vin și de mâncarea bogată ca să mai pot lua parte la vreo conversație, evadez în bucătărie.

— Pot să te ajut? întreb, dar Elżbieta, care stă acum la chiuvetă și clătește vasele, doar dă din cap în semn că nu.

Îmi dau seama că m-am îmbătat și că mă uit, amorțită, la clăbucul care dă să iasă din chiuvetă. Nu m-am mai simțit niciodată așa. Ca adolescentă, băusem doar vin cușer, de Sabat și de sărbători, prea dulce ca să pot lua mai mult de câteva înghițituri. O dată sau de două ori gustasem niște *whisky* sau un pahar de vin cu Jacob, la masă, și mă încălzisem. Dar de data asta e altă poveste. Am limba încărcată și uscată. Îmi asudă fruntea și se clatină podeaua sub mine.

— Elżbieta! spun, nesigură.

Se întoarce și-mi vede paloarea.

— Ia asta!

Îmi aduce un pic de apă, pe care o beau plină de recunoștință, apoi îi dau înapoi paharul. Ea se întoarce la chiuvetă și pune paharul în apa caldă, alături de restul vaselor murdare. Mă așez pe un scaun și răsuflu adânc. Din toate serile din viața mea,

tocmai în asta a trebuit să beau prea mult.

Elżbieta mă atinge pe umăr, iar eu îmi ridic privirea și văd că-mi face semn cu capul spre salon.

— Anna!

O aud pe Krysia strigându-mă pe nume și-mi dau seama, din tonul ei, că nu e prima oară când mă cheamă. Mă ridic de pe scaun și mă îndrept spre salon.

— *Tak*[16]?

M-am mai dezmeticit după ce am băut apă și am șezut un pic.

— Vino! îmi cere Krysia făcându-mi semn să mă duc la ea și la comandant, care stau pe canapeaua cea mare, apoi bate cu palma perna dintre ei. Ia loc! mă îmbie ea.

Mă așez, stânjenită, pe marginea canapelei, la câțiva centimetri de comandant, fără să-l privesc.

— Anna! mă strigă Krysia încă o dată, cu lejeritate, pe noul nume. *Herr Kommandant* are o propunere pentru tine.

În încăpere s-a lăsat liniștea, iar Krysia se întoarce spre comandant, așteptând. Mi se taie răsuflarea. Cu toate că nu-mi pot imagina la ce se referă ea, sunt sigură că nu-mi va plăcea.

— Anna, caut o secretară, o asistentă, de fapt, care să mă ajute la birou cu sarcinile administrative zilnice, spune comandantul. Mătușa ta crede că te-ar putea interesa.

Îmi simt stomacul în gât.

— E o ofertă măgulitoare, adaugă Krysia, iar în cuvintele ei percep un mesaj pe care nu pot să-l descifrez.

— Pentru mine? întreb, încercând să câștig timp ca să formulez un răspuns.

— Da, răspunde comandantul.

Îi simt pe toți cu ochii pe mine.

— Dar nu pot! spun eu cu glas strident, apoi observ mutrele mirate din jur și-mi îmblânzesc tonul. Adică, eu sunt profesoară de școală. N-am calități pentru un asemenea post.

Nu știu ce e mai de neconceput: să lucrez într-un sediu nazist, sau să-mi petrec fiecare zi aproape de individul ăsta înfiorător. Ofițerul nu se lasă impresionat de răspunsul meu.

— Germana ta e excelentă. Krysia spune că știi să dactilografiezi. Altfel, ți se cere doar să ai discernământ și maniere plăcute.

— Dar chiar n-aș putea, protestez eu. Trebuie să am grijă de

[16] „Da” (în limba poloneză în original).

Lukasz și s-o ajut pe mătușa mea…

Mă uit la Krysia, așteptând ca ea să mă susțină, dar îmi aruncă o privire cu subînțeles.

— Ne descurcăm foarte bine, spune ea pe un ton hotărât.

— Păi… răspund eu, oscilând, disperată să găsesc alte argumente.

— E ridicol! răbufnește Ludwig, cu toate că nu-i ceruse nimeni părerea. O asemenea onoare nu se refuză!

Ofițerul se întoarce către grăsan și se uită urât la el.

— N-aș vrea să oblig fata, spune el privindu-mă din nou. Cum vrei, adaugă, vorbind mai încet. Îmi poți da răspunsul mai târziu.

Înghit în sec. Krysia vrea, în mod evident, să accept oferta asta bizară, cu toate că n-am habar care e motivul.

— Nu, nu e nevoie, zic, zâmbind forțat. Aș fi onorată să lucrez pentru dumneavoastră.

Krysia se ridică.

— Foarte bine, atunci rămâne stabilit! Lăsând asta la o parte, cred că i-am promis doamnei Baran că voi cânta înainte să încheiem seara.

Se duce, cu pași mari, la pian. Apoi, dând mereu dovadă de diplomație, cântă mai întâi Wagner, apoi Chopin. Mă uimește talentul ei, felul în care mâinile îi plutesc peste clape cu dexteritatea și cu grația cuiva mai tânăr cu zeci de ani, care cântă pe dinafară compoziții clasice întregi.

— Mă gândeam eu că e posibil, spune Krysia la câteva ore după ce au plecat musafirii.

Stăm la chiuvetă și ștergem ultimele cești de ceai, cu șorțurile puse peste rochiile de petrecere. Krysia vorbește încet ca să nu audă Elżbieta, care mătură în camera de alături.

— Auzisem că își căuta o asistentă și, de cum a intrat în încăpere, mi-am dat seama că te-a plăcut.

Mă opresc ca să-mi dau la o parte de pe față o șuviță de păr.

— Krysia, dacă te-ai îngrijorat din pricina asta, de ce m-ai așezat lângă el la masă?

Krysia își ridică privirea și rămâne cu farfuria pe care o ștergea – ridicată în aer.

— Dar n-am făcut așa ceva! Acum, că zici, îmi amintesc foarte bine că i-am cerut Elżbietei să-l așeze pe comandant lângă mine. Speram ca, după câteva pahare de vin, să i se dezlege limba și să spună ceva folositor.

Krysia lasă farfuria din mână și se duce la ușa bucătăriei.

— Elżbieta? strigă ea.

Tânăra apare din salonul mare, cu mătura în mână.

— *Tak, Pani* Smok?

— Ai schimbat cumva aranjamentul oaspeților la masă?

Elżbieta clatină din cap.

— *Nie, Pani* Smok! Ați spus că vreți să stați între comandant și generalul Ludwig. M-am mirat să văd că s-a schimbat ordinea.

— Mulțumesc, Elżbieta! îi spune Krysia tinerei, care pleacă înapoi la treaba ei, apoi stăpâna casei se întoarce către mine, încruntată. Nu știu ce s-a întâmplat, se miră ea.

— Poate că a fost, pur și simplu, un accident, sugerez eu, frecând și mai tare oala pătată pe care o țin în mână.

Însă acum îmi dau seama de adevăr: cu siguranță că însuși comandantul a schimbat cartonașele, ca să stea lângă mine. Mi se strânge stomacul.

— Poate că… oricum, nu cred că ar fi chiar atât de rău să lucrezi pentru el.

— Cum poți să spui una ca asta? întreb eu în șoaptă. Asta poate să pună totul în pericol. Identitatea mea, situația noastră…

— Anna! mă întrerupe Krysia, strigându-mă așa fiindcă fuseserăm de acord să-mi dea tot timpul numele ăsta, chiar și atunci când eram singure, ca să ne obișnuim. Dar e paravanul perfect! Un evreu care se ascunde n-ar intra niciodată într-un sediu nazist. Iar comandantul e, în momentul de față, unul dintre cei mai importanți oameni din Polonia, urmează Krysia, făcând, apoi, o pauză. Poate că, în timp, te vei putea apropia destul de mult de el încât să ne ajuți, conchide ea.

— Să ajut? Krysia, nu pot lucra pentru naziști! spun eu ridicând tonul, iar ea își duce imediat degetul la buze, făcându-mi semn din cap înspre salon. Îmi pare rău, murmur, jenată de criza mea.

În clipa aceea, îmi amintesc de situația noastră precară. Oare cât de mult se poate înrăutăți farsa asta, acum, că se așteaptă de la mine să rezist zi de zi sub privirea atentă a comandantului Richwalder? Mă năpădește un val de greață.

Mai târziu în aceeași seară, întinsă în pat, mă uit la bârnele de stejar ce traversează tavanul dormitorului și ascult câinii care urlă în depărtare. „Iar mi s-a schimbat viața”, îmi spun. Pentru a

treia oară de când a început războiul, îmi închei ziua aflându-mă într-o situație care e departe de cea în care mi-am început-o. Într-o zi m-am trezit în casa lui Jacob, iar seara m-am culcat în ghetou, ca deținută. Tot în decursul câtorva ore, din evreică în ghetou am devenit ariană în casa Krysiei, iar acum urmează să lucrez pentru naziști. Mă trece un fior și trag pătura mai bine peste mine, uitând că suntem în luna mai și că nu e deloc frig.

Mintea mi se întoarce cu câteva ceasuri în urmă, la momentul în care s-a terminat petrecerea. Comandantul Richwalder a plecat ultimul. Rămas în ușă, îmbrăcat cu paltonul militar lung și cenușiu, mi-a luat mâna într-a lui, care acum era înmănușată în piele moale, și mi-a dus-o încă o dată la buze.

— Voi lua legătura cu tine imediat ce sunt gata actele.

Mi-a tremurat mâna atunci când mi-am retras-o.

— M-mulțumesc, *Herr Kommandant!*

— Nu, domnișoară Anna, eu îți mulțumesc!

După ce a spus asta, s-a întors și a plecat. Acum stau în pat și mă cutremur. Felul în care se uita la mine îmi amintise de un păianjen care pândea o muscă. Acum eram obligată să mă duc să lucrez învăluită zi de zi în pânza păianjenului. Mă cutremur din nou, cu urechile ciulite la urletele câinilor, care răsună în bătaia vântului.

Capitolul 7

Timp de câteva zile, nu mai primim vești de la comandant.

— Probabil că durează ceva până când verifică tot istoricul, îmi răspunde Krysia la întrebarea legată de întârzierea asta.

— Verifică istoricul?

Intru în panică, încredințată că o investigație a naziștilor îmi va dezvălui adevărata identitate, însă Krysia îmi spune că n-am motive să mă îngrijorez. Câteva zile mai târziu, îmi dau seama că are dreptate. Mișcarea de rezistență se întinde, după cât se pare, în toată Polonia, iar la Gdańsk există oameni dornici să dovedească faptul că au cunoscut o Anna Lipowski care le-a fost vecină, colegă de școală sau de serviciu, și ce păcat de moartea părinților ei! Într-o vineri dimineață, cam la o săptămână după dineu, primesc înștiințarea, prin intermediul unui mesager, că am primit aprobarea și că lunea următoare trebuie să mă prezint la biroul comandantului.

— Mâine trebuie să mergem în oraș, îmi spune Krysia în acea sâmbătă seara, pe hol, după ce l-am culcat pe Lukasz.

— Mâine? întreb eu întorcându-mă uluită spre ea. Magazinele nu sunt deschise duminica.

— Trebuie să mergem la biserică, zice Krysia, iar, văzându-mi uimirea, adaugă: Soția primarului a comentat la cină faptul că n-am apărut acolo cu tine și cu Lukasz.

— O! fac eu, în cele din urmă.

Nu mă pot pune cu logica ei. Krysia e catolică practicantă și nu se poate ca eu și Lukasz să fim altfel decât ea. Faptul că, în mod normal, mergea săptămânal la slujbă, dar că nu s-a mai dus după venirea noastră, ar putea stârni suspiciuni. Totuși, mi se pune un mare nod în gât la ideea de a merge la biserică.

— Îmi pare rău, spune Krysia. N-avem de ales. Trebuie să păstrăm aparențele.

Nu zic nimic, ci mă duc în camera mea și deschid dulapul. Mă uit la cele câteva rochii și încerc să-mi dau seama care dintre ele seamănă cu cele pe care le poartă tinerele de vârsta mea pe care le văd pe când se duc și vin de la biserică.

— Rochia roz, spune Krysia venind în spatele meu.

— Asta? o întreb, ridicând o rochie de bumbac cu mâneci trei sferturi.

— Da. Mă duc să-mi fac o cafea. Vrei și tu? mă îmbie ea.

Dau din cap în semn că da și o urmez jos, în bucătărie. Câteva minute mai târziu, intrăm în salon ținând în mâini ceștile aburinde. Văd, așezate pe măsuță, lucrul ei de mână și un ghem de lână albastră.

— Îi fac un pulover lui Lukasz, îmi explică ea în timp ce ne așezăm. Cred că va avea nevoie de el la iarnă.

La iarnă… Krysia se așteaptă ca la iarnă noi doi să fim tot aici. Nu știu de ce mă miră asta. Poziția puternică pe care o dețin naziștii în Polonia nu dă semne de vulnerabilitate, iar eu și Lukasz, cu siguranță, n-avem unde să ne ducem. Totuși, șase luni înseamnă mult. Mă doare inima atunci când mă gândesc că voi sta atât de mult fără Jacob.

În încercarea de a-mi masca tristețea, iau andrelele ca să mă uit la lucrul ei. A împletit doar câteva rânduri până acum, dar îmi dau seama, după ochiurile mici și uniforme, că lucrează cu mare grijă și că va face un pulover frumos. Ghemul de lână are noduri și se vede că Krysia a desfăcut un lucru de îmbrăcăminte al ei ca să obțină firul.

— Culoarea i se va asorta cu ochii, spun, emoționată din nou la gândul multelor lucruri pe care ea le face pentru noi.

— Și eu m-am gândit la asta. Știi să tricotezi? întreabă, iar eu dau din cap în semn că nu. Uite, haide să-ți arăt!

Înainte să-i pot răspunde, Krysia se apropie de mine pe canapea, mă cuprinde cu brațele din spate și-mi pune mâinile pe mâinile ei mult mai mari.

— Așa! mă îndrumă, începând să-mi miște mâinile într-un tipar din doi pași, iar atingerea mâinilor ei, slabe și delicate precum cele ale lui Jacob, face ca amintirile să mă năpădească, să simt cum mi se învârtește capul și aproape să nu-mi mai dau seama că țin andrelele în mâini. Asta-i tot, spune ea câteva minute mai târziu, rezemându-se.

Se uită cu nerăbdare la andrele, de parcă ar trebui să continui singură, dar mâinile îmi cad, neputincioase, în poală.

— Îmi pare rău, spun, apoi așez andrelele și ghemul pe masă. Nu mă prea pricep la astfel de lucruri.

Ăsta e adevărul. Pe când aveam doisprezece ani, mama renunțase să mă mai învețe să cos și declarase ochiurile mele

mari și inegale drept o oroare. Chiar și acum, în timp ce mă uit la andrele, știu că Krysia va trebui să-mi desfacă și să-mi refacă cele câteva ochiuri lălâi.

— Prostii, trebuie doar să exersezi, spune ea luând andrelele și ghemul. Dacă înveți să tricotezi ca lumea, poți să lucrezi ceva pentru Jacob.

— Jacob… repet.

Parcă îl văd. I-aș putea împleti un pulover, poate unul maro, ca să-i scoată ochii în evidență. Îl văd cum și-l trage peste umerii și trunchiul subțiri. Uneori, în amintirile mele, el pare fragil, aproape ca un copil. Mi-e greu să mi-l imaginez ca luptător în mișcarea de rezistență. Dintr-odată, mă întreb dacă, la plecare, și-a luat haine destul de călduroase.

— Ți-e dor de el, așa-i? întreabă Krysia cu blândețe.

— Da, foarte mult, răspund, alungându-mi din minte figura lui Jacob, fiindcă nu-mi pot permite să cad în capcana amintirilor tocmai acum, când trebuie să mă concentrez la munca pe care o încep luni, când trebuie să fiu Anna. Krysia! încep să spun, dar mă opresc înainte să pun întrebarea care mi-a dat de furcă încă din seara dineului. Ce e Sachsenhausen?

Ea ezită, cu andrelele ridicate.

— De ce întrebi?

— Parcă Ludwig a spus că Richwalder a fost supraveghetor la Sachsenhausen.

Krysia se încruntă și-și mușcă interiorul obrazului.

— Sachsenhausen e o închisoare nazistă, draga mea! Un lagăr de concentrare din Germania, de lângă München.

Simt că-mi fuge pământul de sub picioare.

— Pentru evrei?

Krysia clatină din cap în semn de negare.

— Nu, nu! Pentru deținuți politici și pentru criminali.

Cu toate că vreau să simt ușurare, ceva din reacția ei categorică îmi spune că nu e cu totul sinceră. Pune încă o dată lucrul pe măsuță și mă bate ușor pe mână, spunându-mi:

— Nu-ți face griji! Richwalder te place. Nu se va purta urât cu tine.

— Bine, spun, cu toate că vorbele ei nu mă liniștesc nici pe departe.

— Doamne! exclamă ea uitându-se la pendul. E aproape zece și jumătate! Nici nu mi-am dat seama cum a trecut timpul. Ar

trebui să dormi. Mâine dimineață trebuie să ne trezim devreme și vei avea nevoie de toată energia ta.

„Pentru mâine și pentru tot ceea ce vine după ziua de mâine”, adaug în sinea mea. Mai iau o gură din cafeaua încă prea fierbinte, apoi mă ridic. Mă opresc în ușă. Krysia a luat din nou lucrul de mână și tricotează, rapid, ochiuri peste ochiuri.

— Noapte bună! îmi urează ea fără să-și ridice privirea.

N-o mai întreb dacă vine la culcare. Chiar și într-o seară normală, Krysia stă până târziu și doarme puțin. Într-un fel, îmi aduce aminte de Jacob, care stătea treaz toată noaptea și pe care, de multe ori, îl găseam a doua zi dimineața în birou, dormind grămadă peste vreo carte pe care o citise sau peste vreun articol la care lucrase. Cel puțin, în compensare, Jacob dormea mult a doua zi. Krysia, sunt sigură, se va trezi înaintea zorilor, va roboti și ne va pregăti tuturor cele necesare pentru restul zilei. Mă tem să n-o copleșească efortul pe care îl face ca să ne poarte de grijă mie și lui Lukasz. Acum, cu incursiunea de mâine, de la biserică, și având în vedere faptul că poimâine încep să lucrez pentru Richwalder, ea are pe cap mai multe ca niciodată.

Peste noapte, dorm agitat și visez că mă aflu pe o stradă pe care n-o recunosc în bezna care mă înconjoară. Aud voci și râsete în depărtare. Mă frec la ochi, încercând să deslușesc sursa. La cincisprezece metri distanță, pe drum, văd un grup de tineri care poartă un soi de uniformă, glumesc și vorbesc în timp ce merg. O voce familiară, ca de bariton, se aude mai limpede decât celelalte.

— Jacob! strig.

Încep să alerg, încerc să-l prind din urmă, dar picioarele îmi alunecă pe trotuarul umed. Cad. Mă ridic repede și o iau din nou la fugă. În sfârșit, ajung grupul din urmă.

— Jacob! repet, gâfâind.

Nu mă aude, ci continuă să vorbească cu o femeie pe care n-o recunosc. Nu înțeleg ce spune. Încerc cu disperare să întind mâna și să-l ating, dar ceilalți înaintează, mă dau la o parte și iarăși cad. Atunci când îmi ridic din nou privirea, nu-i mai văd pe cei din grup. Sunt singură, în genunchi, pe pavajul rece și umed al străzii.

Mă trezesc tresărind.

— Jacob?! strig.

Clipesc de câteva ori. Sunt tot în camera mea, bineînțeles. A fost doar un vis. Cu toate astea, scrutez bezna din jur preț de câteva secunde, de parcă Jacob chiar ar putea să fie acolo. Îi repet numele în gând și retrăiesc visul iar și iar. Îmi e nespus de dor de el! Dacă e atât de preocupat de munca lui încât a uitat de mine? Dacă și-a găsit altă fată? Dacă... Nu pot sfârși cel mai oribil gând dintre toate, gândul că i s-ar putea întâmpla ceva și că ar fi posibil să nu-l mai văd niciodată. Îmi vâr fața în pernă și o ud cu lacrimi.

A doua zi, la șapte dimineața, Krysia îmi bate la ușă. Mă scol și mă îmbrac repede. Ajung la parter și văd că deja l-a spălat și l-a hrănit pe Lukasz. Mă uit la copil și ezit. Sperasem să nu fie nevoie să vină cu noi la biserică, dar sigur că, în lipsa noastră, n-are cine să se ocupe de el. Fără o vorbă, ne îndreptăm spre stația de la colțul străzii. Autobuzul vine repede și e aproape plin, călătorii fiind țărani și fermieri. După felul în care au încercat să-și calce hainele uzate și să-și curețe pământul de sub unghii, se vede că și ei se duc la biserică.

Mă uit pe geam în timp ce săltăm pe drumul șerpuit și ne prefacem că mergem în oraș cu treburi, dar am un gând care nu-mi dă pace: mă duc la biserică, ba chiar urmează să intru într-una pentru prima dată. În adolescență treceam de multe ori pe lângă mulțimi adunate la slujbă în fața diverselor biserici de prin oraș. Mă uitam cum credincioșii stăteau cu capul plecat și se legănau ușor pe imnul religios care se auzea prin ușa deschisă. Deasupra lor vedeam doar întuneric. Nu-mi puteam imagina misterele care se aflau de cealaltă parte a ușilor enorme de lemn. Astăzi voi afla. Văd, în minte, figura tatălui meu, care mă privește cu tristețe, și pe mama care clatină din cap, uluită.

Coborâm din autobuz la marginea Parcului Planty. Lukasz merge între noi și ne ține pe amândouă de mână. Traversăm piața. În fața noastră se înalță turnurile Catedralei Mariacki. Cu toate că în Cracovia se află sute de biserici, nu mă miră faptul că Krysia merge la cea mai mare și mai impunătoare dintre ele. Ajunsă la ușă, mă codesc.

— Haide! spune Krysia.

Se așază între mine și Lukasz, luându-ne de mână. Intrând, clipesc de câteva ori ca să-mi ajustez vederea la lumina slabă. E alt aer aici; o umezeală rece emană din zidurile de piatră. Krysia

se oprește și-și ia mâna de pe a mea, ca să-și facă cruce. O văd că se uită la mine cu coada ochiului și cu buzele strânse. Se așteaptă să-i urmez exemplul? În sinea mea, clatin din cap. Nu voi putea să fac asta, cel puțin nu încă.

O las pe Krysia să mă conducă pe culoarul din mijloc și încerc să nu mă holbez la crucifixul de aur, înalt de câțiva metri, care domină peretele frontal al bisericii. Când trecem pe lângă ei, oamenii care șed de fiecare parte a culoarului se uită lung la noi și murmură. Oare își dau seama că nu sunt de-ai lor? mă întreb. Adevărul e că știu că sunt doar curioși, pentru că de-abia am intrat. Bârfa circulă rapid în Cracovia și, cel mai probabil, mulți au auzit de nepoata și nepotul orfani care au venit să locuiască împreună cu Krysia Smok. În cazul în care le vede reacțiile, Krysia se preface că nu observă. Ea dă din cap către cei care se află de fiecare parte a culoarului și, în timp ce înaintăm, atinge câteva mâini. Apoi ne conduce la un șir de bănci goale, aflat la jumătatea culoarului, apoi ne așezăm pe banca tare de lemn. Începe să cânte orga. Mă uit în jur, surprinsă de numărul mare de enoriași. Naziștii sunt împotriva religiei și au arestat mulți preoți. Într-o țară în care populația e aproape în întregime catolică, ocupanții n-au îndrăznit să scoată biserica cu totul în afara legii, totuși mă mir că nu se feresc mai mulți, de teama persecuției.

În fața altarului apare, mai apoi, un preot care începe să cânte în latină. Câteva minute mai târziu, ca la un semn, Krysia și ceilalți din jurul nostru se așază în genunchi. Ezit. Evreii nu îngenunchează, e interzis, dar Krysia mă trage de mânecă, în dreptul cotului. N-am de ales. Mă aplec în față și-l cuprind cu brațul pe Lukasz, ca să-l ghidez. Mă uit la el. Cu ochii mari, privește în sus. Rămânem îngenuncheați vreme de câteva minute. Nefiind obișnuită, mă dor genunchii din cauza podelei tari de piatră. Observ capul plecat al Krysiei și mă grăbesc s-o imit. Preotul continuă să cânte, iar, uneori, enoriașii repetă cuvintele. E unul dintre multele ritualuri secrete pe care nu le cunosc. La un moment dat, Krysia și ceilalți își fac cruce. Șovăind, îmi vântur mâna vag prin fața ochilor, sperând că e suficient. Văd ceva cu coada ochiului și îmi cobor privirea spre Lukasz. Copilul rabinului își vântură mâna prin fața ochilor, încercând cu sinceritate să-și facă cruce, să-i imite pe Krysia și pe ceilalți. Să-și facă cruce! Mi se ridică părul pe ceafă văzând

așa ceva.

Mai arunc o privire spre Krysia cu coada ochiului și văd că își mișcă ușor buzele, de parcă ar încerca să memoreze ceva. Se roagă, chiar se roagă, îmi dau eu seama. Mă uit în jur, pe cât se poate – fără să ridic capul, curioasă să-mi dau seama dacă ar funcționa și rugăciunile mele aici. A trecut multă vreme de când nu m-am mai rugat undeva. Nu știu cu ce să încep. Mă gândesc să spun Shema, rugăciunea ebraică de bază. „Ascultă, Israele, Doamne, Dumnezeule, Domnul este unul”. Apoi mă opresc. Nu mi se pare potrivit în locul ăsta. Încerc din nou. „Te rog”, îmi spun, nesigură de ceea ce vreau să cer. „Te rog, Doamne!” Deodată, cuvintele încep să curgă potop înăuntrul meu, ca o cascadă. Mă rog pentru siguranța părinților mei și pentru Jacob. Mă rog pentru Krysia și pentru Lukasz și pentru mine, pentru puterea de a ne preface în continuare câtă vreme lucrez pentru comandant. Cer iertare că mă aflu aici și că îngenunchez. Mă rog ca Lukasz să nu-și aducă aminte că a fost în acest loc.

Curând se termină partea cu îngenuncheatul. Ne ridicăm din nou și îl iau pe Lukasz în brațe, lipindu-i obrazul rece de al meu, în timp ce preotul cântă. După aceea, preotul se duce în fața altarului, ținând în mâini o cupă și o farfurie de argint. Cei aflați în rândurile din față se ridică și înaintează.

— Împărtășania, șoptește Krysia, atât de încet încât abia aud ce zice.

Îmi înclin capul în semn că am înțeles. Am mai auzit de asta. Câteva minute mai târziu, Krysia se ridică și mă atinge pe umăr. Vrea să merg cu ea. Mă ridic cu greu, de parcă picioarele mi s-ar transforma în plumb doar la gândul de a mă duce în față. Ne îndreptăm, pe culoarul central, spre șirul de oameni care înaintează lent, cu Lukasz după noi, deși, bănuiesc, el e prea mic pentru împărtășanie. Când ajungem în față, Krysia o ia înainte. O urmăresc cum îngenunchează și deschide gura, lăsând preotul să-i dea azima. Se ridică și se întoarce, luând mâna lui Lukasz dintr-a mea. Înaintez și îngenunchez.

— Trupul lui Hristos, spune preotul și-mi pune pe limbă azima. Îmi închid gura uscată și aștept ca un fulger venit din cer să mă trăsnească.

Câteva minute mai târziu, ne întoarcem la locurile noastre. Cutia milei trece de la unul la altul și, atunci când ajunge la noi, văd că e aproape goală. Krysia pune câteva monede în ea, mult

mai puțin, sunt sigură, decât ar fi pus înainte de război. Mă întreb dacă își permite asta acum. Apoi, slujba se termină și ne îndreptăm spre ieșire. Mă lupt cu impulsul de a o lua la fugă, în timp ce Krysia face prezentările obligatorii și conversează, în dreptul ușii, cu alți enoriași. În sfârșit, ieșim la lumină.

— N-a fost atât de rău, nu? întreabă Krysia după ce ne îndepărtăm de biserică.

Dau din cap în semn că nu, fără să răspund. Sunt unele lucruri pe care, în ciuda celor mai bune intenții ale ei, nu le va înțelege niciodată. Mă simt violată de această experiență, mi-e greață să știu că va trebui s-o repet.

Când ne întoarcem acasă la Krysia, mintea îmi zboară la ziua următoare. În mai puțin de douăzeci și patru de ore de acum înainte, mă voi duce să lucrez pentru comandant. Îmi fac înadins de lucru prin casă, gătesc o supă bogată în sfeclă pentru masa de prânz a lui Lukasz, aranjez hainele pe care le va purta a doua zi.

— Pot să mă ocup mâine de asta, protestează Krysia.

Clatin din cap fără să mă opresc.

— Trebuie să mă țin ocupată, răspund, împăturind pentru a patra oară una dintre cămășile proaspăt spălate ale copilului. Oricum nu voi putea să dorm la noapte.

Nu mă duc la culcare până spre miezul nopții. Chiar și după ce o fac, nu mă pot opri să nu mă întorc de pe-o parte pe alta. De obicei, mă lupt foarte mult să-mi alung din minte gândurile legate de familie, de ghetou și de toată perspectiva necunoscută și îngrozitoare, însă acum mă bucur că gândurile astea mă distrag, încerc să ignor realitatea care mă așteaptă de mâine încolo. Cum de mi s-a schimbat astfel viața într-o săptămână, într-o lună, într-un an? Jacob nici măcar nu m-ar mai recunoaște. Îmi închipui că-i scriu o scrisoare – de unde aș începe? A, da! „Iubitul meu”, mă prefac că-i scriu. „Soția ta e ariană acum. Și ți-am spus oare că am un copil? Și că de mâine încep să lucrez pentru naziști?” Râd în hohote pe întuneric.

În realitate, știu, totuși, că situația e a naibii de serioasă. Să intru zi de zi în sediul nazist va fi ca și cum aș intra în cușca leului. Și nu-mi voi risca doar propria siguranță: dacă mi se descoperă adevărata identitate, îi voi pune în mare pericol pe toți cei din jur, pe părinți, pe Lukasz și chiar și pe Krysia. Da, pe ea… Îmi amintesc de felul în care m-a privit în timp ce mă

încuraja să accept oferta comandantului – și cu câtă îngrijorare m-a privit de-atunci încoace. Cunoaște și ea riscurile. Probabil că are motive întemeiate pentru care vrea să fac asta. În cele din urmă, mi se închid ochii și adorm.

Atunci când, înaintea zorilor, mă trezește cântecul cocoșului din vecini, mi se pare că am ațipit numai câteva minute. După felul în care se cerne lumina dimineții printre ramurile arțarului de la fereastra mea, se vede că e în jur de ora cinci. Mai rămân în pat o clipă și ascult tropotul copitelor de cai pe drumul neasfaltat, în timp ce căruțele țăranilor, încărcate cu produse pentru piață, coboară înspre vale. Cu ochii în tavan, ezit. Odată ce pun piciorul pe podea, va începe totul. Dacă nu cobor din pat, mă gândesc că, poate, opresc timpul în loc. E un joc familiar, pe care îl jucam în copilărie atunci când nu voiam să fac ceva anume. Îmi amintesc însă că nu funcționa nici atunci, după cum n-avea să funcționeze nici acum, și nu se face să ajung târziu în prima zi de lucru. Trag aer adânc în piept și mă ridic.

Mă scol și mă spăl pe tăcute. Cobor tiptil scările, în speranța că nu-i voi trezi pe Krysia sau pe Lukasz cu scârțâitul treptelor de lemn. Krysia deja șade la masa din bucătărie și citește ziarul, cu o ceașcă de ceai în față. Mă întreb dacă o fi dormit vreun pic azi-noapte.

— *Dzien dobry*[17]! mă salută, cu vocea odihnită.

Se ridică și mă măsoară din cap până-n picioare, evaluându-mi ținuta. Am ales, dintre hainele pe care nu le mai poartă ea, o cămașă albă și o fustă gri pe care am prins-o în talie cu o curea, fiindcă îmi era prea mare. Fusta, care ar trebui să vină până la genunchi, îmi ajunge aproape de glezne.

— Foarte profesional! mă laudă Krysia, făcându-mi semn să mă așez, apoi împinge către mine o farfurie cu omletă fierbinte. Mănâncă!

Dau din cap în semn de refuz, pentru că mirosul îmi face greață.

— Sunt prea agitată, spun eu, simțind că mi se face rău de la stomac chiar și prin simplul fapt că vorbesc, iar neliniștea mă năpădește precum un val. Și ar trebui să plec, adaug. Nu vreau să întârzii.

Krysia îmi dă o cutie mică, în care se află mâncarea mea de prânz, și o mantie subțire de lână.

[17] „Bună dimineața” (în limba poloneză în original).

— Încearcă să te relaxezi. Mai degrabă faci greșeli dacă ești stresată. Stai cuminte și observă tot ce poți! Și să n-ai încredere în nimeni! mă sfătuiește ea bătându-mă pe umăr. Te vei descurca de minune. Eu și Lukasz te așteptăm să vii acasă cu bine.

Nu e nici ora șapte atunci când pornesc. Locuitorii din *Chełmska* se trezesc devreme și, pe măsură ce înaintez pe stradă și trec pe lângă case și ferme, în fiecare curte și grădină pare să fie cineva care se ocupă de animale sau care mătură veranda. Fiindcă prezența mea în casa Krysiei încă reprezintă o curiozitate, oamenii își ridică privirile în vreme ce trec pe lângă ei. Dau din cap și încerc să zâmbesc, de parcă e perfect normal să mă duc la ora asta în oraș. La capătul drumului, chiar în sensul giratoriu, mă opresc și trag aer adânc în piept. De când locuiesc împreună cu Krysia au început să-mi placă zorii de zi. Peste câmpuri plutește un văl dens de ceață, care mai târziu, pe măsură ce răsare soarele, se va ridica asemenea unui stol de păsări. Miroase a iarbă udă. Privesc peisajul și-mi crește inima, iar, pentru o secundă, aproape că uit cât sunt de agitată.

În stația de autobuz, stau tăcută lângă o femeie în vârstă, care duce un coș ponosit cu zarzavat. Vine autobuzul și urc după ea, dându-i șoferului unul dintre jetoanele pe care le am de la Krysia. Autobuzul pornește hurducăind pe drumul nepavat și oprește aproximativ la fiecare jumătate de kilometru. Arborii încărcați de frunze și aplecați peste drum ating cu ramurile, în trecere, acoperișul autobuzului. După ce se ocupă toate locurile, iar pasagerii continuă să urce, mă ridic ca să-l las să șadă pe un bătrân care-mi zâmbește cu o gură știrbă.

Douăzeci de minute mai târziu, cobor din autobuz și merg puțin, apoi mă trezesc la poalele Castelului Wawel. Privesc enorma fortăreață de piatră și trag aer adânc în piept. N-am mai văzut castelul de când m-am dus în ghetou toamna trecută. Pe măsură ce mă apropii de el, cupolele și turlele îmi par și mai impresionante decât îmi aminteam. Secole la rând, Cracovia a fost capitala Poloniei, iar Wawel – reședința regilor, mulți dintre aceștia fiind îngropați chiar aici, în catedrala lui. Cu multă vreme în urmă, capitala s-a mutat la Varșovia, iar Wavel a rămas muzeu, până acum opt luni, când a devenit sediul Guvernului General Nazist. „Adună-te!”, îmi spun în sinea mea, însă îmi tremură genunchii și simt că mă lasă picioarele în timp ce intru

pe poarta boltită și străbat lunga alee pietruită ce duce la castel.

— Anna Lipowski, reușesc să mă prezint paznicului de la capătul pantei.

Nici nu se uită la mine, ci doar îmi verifică numele pe o listă și cheamă un alt paznic, care mă conduce, printr-o arcadă de piatră, înăuntrul castelului. Mergem pe niște holuri ametitoare, cu tavane înalte și scări de marmură. Mirosul stătut îmi amintește de vremea în care vizitam castelul în excursiile școlare, numai că ăsta nu e Castelul Wavel al copilăriei mele. Coridoarele sunt pustii acum, iar portretele regilor polonezi au dispărut de pe zidurile lor, fiind înlocuite cu steaguri roșii, fiecare având pe el un cerc alb în mijlocul căruia se află o svastică mare și neagră. Aproape toți cei pe lângă care trecem poartă uniformă nazistă și salută, ferm și scurt: „Heil Hitler!” Dau din cap, incapabilă să răspund așijderea. Cred că paznicul care mă conduce îmi consideră tăcerea un semn de mare tulburare, așa că răspunde el suficient de tare pentru amândoi.

Când se pare, în sfârșit, că nu mai avem unde să ne ducem, nici mai în față, nici mai sus, paznicul se oprește în fața unei uși enorme de stejar, pe care se află o plăcuță cu numele comandantului Richwalder. Bate scurt de două ori, după care, fără să aștepte răspuns, deschide ușa și îmi face semn să intru. Încăperea e un soi de recepție, fără ferestre și prea călduroasă. O femeie masivă, cu nas lat și piele cu aspect nesănătos, stă la un birou mic, aflat în centrul camerei. Are capul plecat, iar cocul gigantic de păr șaten i se leagănă în timp ce lucrează intens ca să umple spațiile goale ale unui grafic. Sunt curioasă: dacă ea e aici, eu ce urmează să fac? Asta îmi dă speranță. Poate că la mijloc e o greșeală și n-am loc să lucrez aici. Poate că mi se va permite, pur și simplu, să mă întorc acasă. Numai că-mi dau seama, în timp ce-mi spun toate astea în gând, că e imposibil. Comandantul Richwalder nu e genul de om care să facă astfel de greșeli.

Stau la ușă, stângace, preț de câteva minute. Femeia nici nu ridică ochii. Neputincioasă, mă uit în jur, dar paznicul care m-a adus s-a făcut nevăzut pe hol și m-a lăsat singură. Femeia de la birou nu zice nimic.

— *Przepraszam*[18]*...,* spun eu în cele din urmă.

[18] „Mă scuzați! (în limba poloneză în original).

— *Ja*[19]? răspunde ea, iar, după pronunție, mi-e clar că nu vorbește germana.

— Sunt Anna Lipowski, spun, dar femeia n-are nicio reacție și nu-mi dă niciun răspuns. Comandantul Richwalder mi-a cerut să vin aici…

— A, da! exclamă ea, apoi se ridică, în sfârșit, și, dintr-o privire, mă cercetează din cap până-n picioare. Ești noua asistentă personală a comandantului.

Pronunță numele funcției mele cu o inflexiune enigmatică, încărcată de dispreț, care mă stânjenește. Îmi face semn s-o urmez pe altă ușă, în spatele biroului ei.

— Asta e anticamera.

Mă uit în jur. Încăperea e mai mică decât recepția, dar e mobilată mai frumos și se simte briza care adie dinspre cele două ferestre mari, fiecare având deschise ambele canaturi.

— Aici vei lucra. Biroul comandantului e acolo, îmi spune femeia făcând semn spre o altă ușă, din celălalt capăt al camerei. Domnul comandant a avut o întâlnire azi-dimineață și-și cere scuze că nu te-a putut întâmpina personal.

Mi-e greu să mi-l imaginez pe impunătorul *Kommandant* cerându-și scuze pentru ceva. Femeia continuă de parcă ar ține un discurs:

— Suntem privilegiate să lucrăm la sediul executiv al guvernatorului. Numai ofițerii de rang înalt și personalul acestora lucrează la Wawel, restul Guvernământului General se află în clădirea administrativă din cealaltă parte a orașului, pe strada Pomorskie, turuie ea, iar eu dau din cap, aprobator, încercând să mă împac cu ideea că a lucra pentru naziști ar putea fi, cumva, un lucru perceput ca un privilegiu. Domnul comandant este adjunctul guvernatorului, continuă femeia. Toate consiliile de administrație din sudul Poloniei lui îi dau raportul. După ce se întoarce, îți va explica mai detaliat ce sarcini ai. Pentru început, îi vei organiza programul și te vei ocupa de corespondență, spune ea, pronunțând cuvântul „corespondență” de parcă ar desemna o chestiune de securitate națională. Eu sunt Małgorzata Turnau, își încheie ea tirada. Dacă te pot ajuta cu ceva, te rog să-mi spui.

— Mulțumesc.

Îmi dau seama că îi sunt superioară în funcție și că privirea

[19] „Da” (în limba germană în original).

ciudată pe care mi-a aruncat-o atunci când mi-a pronunțat titlul era una de gelozie. Probabil că spera să fie promovată în funcția pe care urmează s-o ocup eu, dar orice urmă de compătimire aș fi putut să-i ofer e înăbușită de venerația cu care descrie munca noastră și de privirea plină de fervoare din ochii ei. Ea este, evident, unul dintre acei polonezi care au trecut de partea naziștilor. Mi-e foarte clar că ar face orice ca să intre în grațiile comandantului. Atunci când Krysia mi-a sfătuit să nu mă încred în nimeni, se referea la genul ăsta de indivizi precum Małgorzata. Îmi dau seama că o astfel de femeie va sta cu ochii pe mine.

Małgorzata se duce la biroul așezat în partea stângă a camerei, sub una dintre ferestre.

— Asta e corespondența comandantului, îmi spune ea luând o mapă și întinzându-mi-o. Deschizi fiecare scrisoare și o notezi în tabelul ăsta în funcție de expeditor, dată și subiect.

Îmi arată, apoi, cum să triez corespondența în teancuri: unul pentru acele scrisori care necesită atenția personală a comandantului; altul pentru cele la care se poate răspunde oficial; și un ultim teanc pentru cele care trebuie redirecționate către alte birouri.

— Și nu deschizi nimic marcat „confidențial”! adaugă ea înainte să iasă din încăpere și să trântească ușa.

Rămân singură și răsuflu ușurată în timp ce mă așez la birou, în afară de scrisori, Małgorzata mi-a mai lăsat niște obiecte de birotică, pe care le organizez și le pun în sertare. Fac o pauză ca să mă uit la noul meu loc de muncă. Anticamera are cam trei pe cinci metri, o canapea mică în fața biroului, iar ferestrele, una – deasupra biroului, iar cealaltă – deasupra canapelei, sunt aproape prea înalte ca să văd afară. Totuși, dacă mă ridic pe vârfuri, zăresc râul.

Întind mâna spre teancul de scrisori și încep să deschid plicurile. Îmi aduc aminte de spusele Krysiei și încerc să citesc cât pot de mult, dar nu găsesc nimic interesant, majoritatea misivelor fiind invitații la evenimente sociale și rapoarte oficiale seci, cu o terminologie militară germană pe care n-o înțeleg. După aproximativ o treime din teanc, dau peste un plic marcat „confidențial”, cu cerneală roșie peste sigiliu. Îl scot și-l ridic la lumină, dar hârtia e prea groasă ca să văd ce scrie. Examinez sigiliul plicului. „E posibil să-l pot deschide și închide la loc”, îmi

spun, băgând unghia sub marginea lui.

Brusc, se deschide ușa și-mi ridic privirea. Comandantul intră cu pași mari în anticameră, cu pelerina aruncată pe umăr. Îmi țin răsuflarea. E și mai arătos decât îmi aminteam. Îl urmează un bărbat mai scund, tot în uniformă, care duce două serviete de piele neagră. Mă ridic în picioare.

— Anna! exclamă comandantul, zâmbind și venind la mine. Îmi ia mâna dreaptă și, cumva, mă aștept să mi-o sărute așa cum făcuse în seara în care ne-am cunoscut, la Krysia, dar el mi-o strânge într-o manieră profesională.

— Bun venit! îmi urează, apoi face semn către celălalt bărbat și mi-l prezintă: El este colonelul Diedrichson, atașatul meu militar.

Colonelul Diedrichson pune servietele jos, fără să zâmbească.

— Ce faci cu aia? întreabă, în timp ce arată spre mâna mea stângă.

Încremenesc. Uitasem că încă aveam în mână plicul confidențial și sigiliul pe jumătate deschis.

— M-Małgorzata mi-a spus că trebuie să deschid corespondența, spun, timid.

— Nu ți-a spus și că cea confidențială nu trebuie deschisă? întreabă, sever, colonelul Diedrichson.

Ridic din umeri și clatin ușor din cap, rugându-mă în gând ca el să n-o întrebe pe femeie despre asta.

— Sunt sigur că e o simplă greșeală, intervine comandantul.

— De-asta… începe să spună colonelul Diedrichson, smulgându-mi plicul din mână, din motivul ăsta vreau să aduc personal de la Berlin pentru munca de birou, încheie el.

— Mulțumesc, domnule colonel, asta-i tot! spune comandantul.

Diedrichson ridică mâna dreaptă.

— Heil Hitler!

Ridică servietele, se răsucește pe călcâie și pleacă. După ce el dispare, comandantul se întoarce spre mine. Nu zice nimic, ci deschide ușa din capătul anticamerei și îmi face semn să intru. Cu mâini tremurătoare, iau un carnet de pe birou, apoi intru după el.

Încăperea în care e amenajat biroul comandantului e cu totul deosebită. Enormă, mai mare decât oricare etaj din casa Krysiei, zici că sunt trei camere într-una singură. Imediat lângă ușă se

află o canapea și șase scaune aranjate în jurul unei mese, ca într-o cameră de zi. În capătul îndepărtat al încăperii se află o masă de conferință înconjurată de cel puțin paisprezece scaune. În centru, între aceste două zone, tronează un birou masiv de mahon. La unul dintre colțurile acestuia e așezată o fotografie înrămată, iar pe peretele din față se înalță un pendul. În spatele biroului, draperiile de catifea roșie și groasă care acoperă peretele cu ferestre au fost trase și prinse cu cordoane aurii, dezvăluind o uluitoare panoramă a fluviului.

Comandantul îmi face semn spre canapeaua de lângă ușă.

— Ia loc, te rog! mă invită, ocolind biroul, așa că mă așez acolo unde mi-a arătat și aștept, în timp ce el mai întâi răscolește un morman de documente și după aceea își ridică privirea. Sunt sigur că te-a informat Małgorzata în privința sarcinilor de bază: corespondența și programul, enumeră el, iar eu dau din cap în semn de încuviințare. Dacă doar de asta aveam nevoie, putea s-o facă oricine, inclusiv Małgorzata, îmi declară, apoi exclamă: Anna!

Traversează camera și vine spre mine. În timp ce se apropie, mă apucă tremuratul.

— Ți-e frig? întreabă el.

— N-nu, *Herr Kommandant!* mă bâlbâi eu.

În sinea mea, îmi blestem tracul și îmi dau seama că trebuie să învăț să-l maschez.

— O, asta-i bine, se bucură comandantul, așezându-se pe un scaun de lângă mine.

Se trage mai aproape și, dintr-odată, observ svastica de pe gulerul lui. Oare o purta și la dineul Krysiei? Nu observasem. Pe de altă parte, la vremea aceea nu știam nici ce era Sachsenhausen.

— Anna, sunt adjunctul guvernatorului! spune el. Prostovanul de Ludwig nu se înșela întru totul la dineu, chiar am sarcina de a îndeplini toate ordinele guvernatorului. Pe toate, subliniază el, ridicând din sprâncene ca să dea mai multă greutate acestor vorbe. Sunt mulți alții care râvnesc la poziția mea, mi se destăinuie el, ridicându-se și plimbându-se prin încăpere. Guvernământul General colcăie de vipere care, cu toate vorbele lor goale la adresa idealurilor Reichului, m-ar înjunghia bucuroase în spate chiar în timp ce-mi strâng mâna. Astfel că am nevoie de o asistentă personală discretă, versatilă și, mai

presus de toate, loială. Nu ești doar asistenta mea, ci ochii și urechile mele, încheie el așezându-mi-se din nou drept în față. Înțelegi?

— D-da, *Herr Kommandant!* mă bâlbâi eu, minunându-mă că mă consideră loială.

— Bun! Te-am ales nu doar pentru că ești excepțional de inteligentă și vorbești germană, ci și pentru că simt că pot avea încredere în tine.

— Mulțumesc, *Herr Kommandant!*

Încredere… Mi se întoarce stomacul pe dos. El continuă să se plimbe de colo colo.

— Noi doi ne vom întâlni în fiecare dimineață ca să discutăm programul meu, precum și sarcinile pe care vreau să le îndeplinești în acea zi. Deocamdată poți să te pui, pur și simplu, la curent cu corespondența din urmă. N-am avut asistentă personală de mai mult de o lună și n-am vrut să se ocupe nimeni altcineva de asta, mi se destăinuie el, iar eu mă întreb în gând ce s-o fi întâmplat cu predecesoarea mea. Așa cum ți-a zis și colonelul Diedrichson, spune mai departe comandantul, nu vei deschide niciunul dintre plicurile marcate cu „confidențial”. Ne-am înțeles? întreabă el, iar eu dau din cap în semn că da. Foarte bine, se bucură comandantul. Pentru un polonez, ai primit cel mai înalt nivel de acces, dar tot vei avea anumite restricții.

Mi se strânge inima. Fără îndoială, corespondența confidențială e cea care conține cele mai prețioase informații pentru mișcarea de rezistență. Comandantul continuă:

— Îi voi cere colonelului Diedrichson să treacă pe la tine mai târziu. Îți poate da tot ceea ce-ți trebuie, inclusiv îndrumare atunci când eu lipsesc. Instructajul ăsta odată încheiat, comandantul se întoarce și se îndreaptă spre birou, iar eu îmi dau seama că e cazul să plec. Mă ridic și dau să ies.

— Anna! mă strigă el pe când ajung la ușă, silindu-mă să-l privesc din nou și să-i observ intensitatea și seriozitatea căutăturii. Ușa mea îți e veșnic deschisă, mă asigură el.

— Mulțumesc, *Herr Kommandant!*

Mă retrag în anticameră și mă prăbușesc pe scaun, tremurând.

După întâlnirea cu comandantul, prima mea zi de lucru la sediu începe să se deruleze repede. Îmi petrec restul dimineții deschizând scrisorile, apoi vine colonelul Diedrichson ca să-mi

arate birourile executive și să mă prezinte personalului. După modul în care mă măsoară, din cap până-n picioare, secretarele și aghiotanții, e limpede că apariția mea ca asistentă personală a comandantului a stârnit un mare interes. În sfârșit, Diedrichson mă duce la biroul de securitate, unde primesc legitimația de acces în clădire. La întoarcere, trecem pe lângă alte două uși mari de stejar, pe care e fixată o plăcuță de alamă.

— Biroul guvernatorului, îmi explică solemn Diedrichson, fără să se oprească din mers. Are un ton aproape pios.

Toată după-amiaza reorganizez sertarele din anticameră. Dosarele sunt într-o dezordine absolută, e greu de crezut că asistenta de dinaintea mea le-a lăsat așa cu numai o lună în urmă. Bibliotecara din mine preia controlul și separă dosarele mai întâi geografic, o secțiune pentru Cracovia și alta pentru fiecare dintre regiunile periferice. Două ore mai târziu, am terminat și tot n-am văzut vreun document care să pară semnificativ. Mă întreb dacă nu cumva comandantul primește informațiile importante pe alte căi.

Până la sfârșitul zilei, nu-l mai văd pe comandant. La ora cinci îmi strâng lucrurile și mă îndrept spre stația de autobuz. După ce mă urc, mă prăvălesc pe scaun și-mi lipesc capul de geam. Îmi zvâcnesc tâmplele. Sunt extenuată, mai mult de nervozitate decât de orice altceva, dar am trecut cu bine de prima zi.

Abia apuc să intru pe ușa casei Krysiei și să-mi las lucrurile, când Lukasz mă cuprinde cu brațele pe după genunchi.

— Ți-a simțit lipsa toată ziua, îmi spune Krysia în timp ce-l iau în brațe și urc cu el la etaj. L-am dus în parc și am vrut să mă joc cu el, dar te tot căuta.

Intrăm în salon, mă așez și depărtez puțin copilul ca să-l pot privi și ca să-i dau buclele blonde la o parte de pe față. Se uită cu disperare înainte și înapoi, după care mă strânge tare de brațe, parcă de teamă să nu cumva să mai plec. Bietul copil a văzut plecând prea mulți oameni în care și-a pus încrederea, fără ca aceia să se mai întoarcă vreodată.

— Ssst! gânguresc, trăgându-l mai aproape și legănându-l. Uneori trebuie să mai plec, *kochana,* dar seara mă voi întoarce întotdeauna. Întotdeauna!

Lukasz mă ține la fel de strâns. Își îngroapă capul în umărul meu, fără să scoată un sunet.

— Cum a fost? întreabă Krysia câteva ore mai târziu, după ce

am terminat cina și duc cănile de cafea în birou.

Am mâncat cu Lukasz atârnându-mi de gât și l-am putut duce la culcare numai după ce mi-a adormit în brațe.

— Nu foarte rău, răspund cu precauție la întrebarea Krysiei.

Cum să-i spun adevărul? Cum să-i spun că, în același timp, a fost atât oribil, cât și ciudat de interesant? Uram faptul că stătusem printre naziști, dar era cumva palpitant să lucrez într-un birou de o asemenea amploare, în Castelul Wawel. Și mai e și comandantul Richwalder, în a cărui prezență aerul se încarcă electric. Dar e nazist, și orice aș simți în afară de ură și dezgust... Mă apucă jena. Fac o pauză incomodă și-mi aduc geanta, ca să-i arăt Krysiei legitimația pe care a obținut-o colonelul Diedrichson pentru mine de la serviciul de securitate.

— Da, spune Krysia ținând legitimația în bătaia luminii și evaluând-o, atotștiutoare. Are cel mai înalt acces în structurile naziste pe care îl poate obține un polonez. Prietenii noștri din Gdańsk chiar și-au făcut treaba și ți-au verificat trecutul. Cu legitimația asta, poți merge oriunde.

— Încă sunt lucruri la care n-am acces, răspund, cum ar fi documentele confidențiale. Iar toate celelalte pe care le-am văzut sunt doar corespondență de rutină.

— Stai să mai treacă timpul, draga mea! Trebuie să ai răbdare. După ce te va cunoaște mai bine, vei câștiga încrederea comandantului, iar atunci îți va face confidențe și-ți va împărtăși secrete, spune Krysia înapoindu-mi legitimația. Îl anunț imediat pe Alek.

— Alek?

Îmi vâr legitimația în geantă și mă uit întrebător la Krysia. Oare Alek mai e în ghetou? Cum ia Krysia legătura cu el? Oscilez, fiindcă nu vreau să pun prea multe întrebări sau să pară că aș vrea să mă impun. Sunt sigură că ea mi-ar spune dacă ar avea vești de la Jacob.

— Da, i-am trimis vorbă despre fericita poziție pe care o ocupi la Wawel. Consideră că, de acolo, ne vei putea fi de folos, spune Krysia, apoi tace și soarbe din cafea uitându-se pe fereastra din față, dincolo de care soarele apune în spatele copacilor din pădurea Las Wolski. Nu imediat, desigur, adaugă ea. Naziștii te vor supraveghea îndeaproape în primele câteva săptămâni. Și ei, și spionii lor polonezi.

După ultimele cuvinte, Krysia strâmbă din gură cu dispreț.

— Știu, cred că deja l-am cunoscut pe unul dintre ei.

Îi povestesc de Małgorzata, iar în minte îmi apar trăsăturile de uliu ale femeii. Krysia mă bate ușor pe mână.

— Nu-ți face griji. Deocamdată vezi-ți de treabă. Câștigă-i încrederea comandantului, fă-l să vrea să-ți facă destăinuiri, subliniază ea încă o dată. Între timp, eu voi lua legătura cu Alek și voi afla exact ce planuri are.

Capitolul 8

Pendulul din biroul comandantului bate de cinci ori, iar eu îmi iau cutia cu mâncare și trec din anticameră în recepție.

— Plec, îi spun Małgorzatei, care e ocupată cu una dintre listele ei administrative.

— Noapte bună! îmi răspunde ea fără să-și ridice privirea.

Ies din birou, clătinând din cap și întrebându-mă cum de investește atâta energie și concentrare în proiecte care nu sunt importante decât pentru ea.

Cobor panta dinspre castel. Soarele e încă sus, pe cer, deasupra turlelor Catedralei Wawel. În loc să mă îndrept direct spre stația de autobuz ca să mă întorc acasă la Krysia, așa cum aș face în mod normal, o iau pe strada Grodska, spre centrul orașului. Azi am luat leafa și e prima oară, de când mi-am lăsat slujba la bibliotecă, când am banii mei de cheltuială. Vreau să cumpăr ceva bun pentru Lukasz, poate și ceva pentru Krysia.

E luni, începutul celei de-a treia săptămâni de când lucrez pentru comandant. Nu-mi vine să cred cum a zburat timpul. Primele zile de lucru au fost cumplite. Eram cu nervii întinși și tresăream ori de câte ori se deschidea ușa anticamerei. La capătul zilei mă întorceam la Chełmska palidă și zguduită.

— Trebuie să înveți să te calmezi, mă certa Krysia cu blândețe. Altfel, te îmbolnăvești.

„Ca să nu mai zic că mă pot da de gol”, mi-am spus. În prima mea săptămână acolo, Małgorzata remarcase de mai multe ori că eram palidă. Până la urmă am făcut eforturi să mă calmez, răsuflând adânc și imaginându-mi vremuri mai bune cu Jacob și cu familia mea. Acum nervii mi s-au mai potolit și nu mă mai apucă tremuratul în fiecare dimineață, pe când urc panta către castel, însă știu că nu mă voi obișnui niciodată cu anumite lucruri. Încă îmi feresc ochii de interminabila paradă de steaguri cu svastică înșirate pe coridoarele castelului. Evit să merg pe holuri dacă nu e necesar și plec din birou doar o dată sau de două ori pe zi, ca să mă duc la baie sau la masă. Mă îngrozește ideea de a mă întâlni cu alți membri ai personalului, care, invariabil, mă salută cu entuziasm: „Heil Hitler!” Când spune

cineva asta, sunt obligată să ridic mâna în aceeași manieră și să mormăi ceva care să semene cu salutul ăsta. De fapt, murmur în barbă: „Ucideți-l pe Hitler!” sau altă obscenitate pe care n-aș fi spus-o cu un an în urmă.

În fiecare zi, la prânz, îmi iau cutia și mă așez pe o bancă, lângă râu. Timp de o oră, citesc ziarul împrumutat de la birou sau mă uit cum curge apa pe sub podul de cale ferată. A trecut foarte mult timp de când n-am mai putut sta, pur și simplu, lângă Vistula. Din păcate, nu-i dădusem importanță atunci când mă jucam la marginea apei, copil fiind, sau pe când mă plimbam pe malurile ei cu Jacob, pe vremea când mă curta. Acum mă aflu din nou pe malul acoperit cu iarbă, doar că de data asta sunt perfect conștientă de faptul că locul meu nu e aici. Îmi spun adesea că ar trebui să fiu în ghetou și să mă uit, peste fluviu, la celălalt mal, deținută laolaltă cu familia și cu vecinii mei. În schimb, eu am posibilitatea să stau zilnic, la prânz, lângă apă și să mă bucur de un sandviș bogat cu curcan și de un măr pe care mi le-a pregătit Krysia de dimineață. De multe ori mă uit peste apă înspre Podgórze și îmi imaginez cum ar fi să mă strecor înapoi și să le duc alor mei mâncare în ghetou.

Cu toate că prefer să iau masa singură, sunt adesea însoțită de un grup de secretare din alte birouri de la Wawel. Ele sunt tinere poloneze cărora nu le pasă că lucrează pentru naziști, ci se bucură să aibă o slujbă care să le ofere o oarecare siguranță și un oarecare prestigiu, dar și să aibă o sursă constantă de venit în această perioadă cruntă. „Nu da vina pe ele”, îl aud, în gând, pe tata, așa cum spunea și despre acei evrei care făceau poliție și care conduceau ghetoul. „Sunt vremuri de disperare, iar oamenii fac orice e nevoie ca să supraviețuiască”. Totuși, nu pot să nu le detest pe femeile astea, care pălăvrăgesc și bârfesc așa cum o fac doar școlărițele, despre haine, filme și bărbați, timp în care profită de pe urma ocupației naziste. Sunt fascinate de ofițerii naziști superiori, în special de șeful meu, comandantul Richwalder, și tot timpul încearcă să mă iscodească în privința lui. Vor să știe dacă a fost vreodată căsătorit, dacă are vreo iubită, de unde are cicatricile.

„Chiar nu știu”, le răspund invariabil, și fac în așa fel încât să pară că regret asta, în loc să mă arăt deranjată. „E un individ care ține la intimitatea lui”.

Știu că nu-mi dau crezare și că nu mă plac. Mă consideră o

provincială, cu totul diferită de ele. Asemenea Małgorzatei, îmi invidiază poziția și detestă faptul că, imediat ce am apărut, am și început să lucrez ca asistentă personală a unuia dintre cei mai importanți ofițeri din Polonia, în vreme ce ele, care trăseseră la jug luni de-a rândul în birouri mai puțin importante, fuseseră ignorate. Unele dintre ele cred că eu și comandantul avem o aventură romantică și că de aceea am primit slujba.

„Amanta comandantului”, o auzisem pe una spunând despre mine, pe coridor, în prima săptămână de lucru, neștiind că mă găseam prin apropiere. De multe ori mă întreb dacă nu cumva Małgorzata e sursa acestor bârfe, dar n-are rost să-mi fac dușmani, așa că vorbesc în fiecare zi cu ele, la prânz, și mă prefac că nu știu nimic.

Uneori stau cu fetele astea la masă și le ascult conversațiile insipide. Atunci îmi vine să sar în sus și să strig: „Chiar nu știți? Mai încolo există un ghetou în care oamenii, vecini pe care îi știți de o viață, suferă și mor!” Bineînțeles că-mi mușc limba și nu spun niciun lucru care ar putea să le facă să se întrebe cine sunt de fapt. În compania lor, nu prea pot să mă gândesc la altceva decât la adevărata mea identitate și la faptul că aș putea fi dată în vileag în orice clipă. Rațiunea îmi spune că e puțin probabil: am documentele în ordine, iar aici nimeni n-are habar despre cealaltă viață a mea. Nu mi se poate întâmpla nimic rău decât dacă, prin cine știe ce întâmplare, scap vreun cuvânt în idiș sau dau peste vreun cunoscut de altă dată. Altfel, deghizarea mea are toate șansele să rămână intactă.

La capătul Străzii Grodska, aproape de piață, mă opresc în fața unui mic magazin de jucării ca să mă uit la trenulețele și la păpușile din vitrină, fiindcă mă gândesc să-i cumpăr ceva lui Lukasz. Intru și îmi dau seama că nu știu ce anume i-ar plăcea. E un copil foarte pasiv și primește orice cu mare recunoștință. Când eu sau Krysia îi dăm o oală, se bucură ca de cine știe ce cadou și se joacă ore în șir cu ea. Mă uit la rafturi. Oferta e limitată și n-am de gând să-i cumpăr pistoale sau soldăței. Nu vreau să pierd vremea și să ajung târziu acasă, așa că iau niște cuburi și un cal de lemn.

Ies din magazin cu cumpărăturile, dau să traversez și mă înfior: sunt urmărită. Mă uit pe furiș peste umăr, dar, la ora asta de vârf, nu deslușesc în mulțime niciun om neobișnuit sau suspect. Îmi văd de drum, cumpăr niște lemn-dulce de la

prăvălia de cofeturi, apoi mă duc la cea mai apropiată stație de autobuz. La colț e un chioșc cu fructe. Mă joc cu ultimele monede în buzunar. Ar trebui să păstrez niște bani, dar aș vrea să-i cumpăr ceva și Krysiei, ca să-mi arăt recunoștința față de tot ceea ce face pentru noi. Poate că doar o portocală, mă gândesc. În timp ce mă uit cu atenție la taraba cu fructe, pe lângă mine se strecoară o femeie micuță. Îi simt răsuflarea caldă pe ceafă.

— Cele închise la culoare sunt cele mai suculente, spune ea cu voce tare, cât s-o audă negustorul.

Ezit o clipă. Vocea îmi e cunoscută, dar nu știu de unde s-o iau. Îmi dau seama că vrea să merg pe mâna ei.

— Da, dar cele deschise la culoare sunt mai dulci.

— Haide cu mine! șoptește străina văzând că l-am plătit pe vânzător.

Mă uit la ea abia după ce facem câțiva pași. Marta! Nici n-aș recunoaște-o dacă n-ar avea ochelarii cu lentilă groasă și ochii luminoși. Și-a îndreptat părul negru, cârlionțat, și l-a deschis la culoare, iar fusta albastră și basmaua o fac să semene cu o poloneză de la țară. Acum alura ei e una mai matură. Nu mai are silueta dolofană de fetișcană, ci una de femeie, cu rotunjimi. S-a schimbat mult în lunile care au trecut de la ultima noastră întâlnire.

— Marta, ce...?

— Ssst! face ea în loc să-mi răspundă și mă ia de mână, jucăuș, de parcă suntem două fete care s-au întâlnit ca să se plimbe după-amiaza. Haide cu mine, îmi șoptește ea.

O urmez, agitată. N-am mai văzut-o pe Marta de când am fugit din ghetou și am multe s-o întreb. Cum a scăpat? Cum m-a găsit? Totuși, păstrez tăcerea, fiindcă știu că nu e bine să vorbim pe stradă.

— Cum ai...? șoptesc eu atunci când nu mai suport și mi se înroșesc obrajii.

— Capul sus! îmi cere ea pe un ton categoric, zâmbind, și îmi dau seama că am înclinat capul spre ea, cu un gest conspirativ care ne poate trăda. Am ieșit mulțumită legitimației de mesager, chiar înainte să închidă ghetoul de tot, răspunde Marta, vorbind puțin mai încet decât de obicei. Mulți dintre noi locuim acum în afara Cracoviei, în păduri și sate.

Îmi doresc cu disperare s-o întreb de Jacob. Poate că l-a văzut

sau poate că a aflat ceva despre el prin intermediul mișcării de rezistență, dar noi două n-am vorbit niciodată despre soțul meu.

— Unde mergem? întreb, în schimb.

— Alek vrea să te vadă.

Alek! Îmi stă inima în loc. Poate că are vești de la Jacob. O urmez pe Marta și mă aștept să mă ducă înspre ghetou, către o clădire abandonată, o alee, sau în afara orașului, dar ea continuă să meargă, cu pași mari și încrezători, spre piață. E o seară călduță de vară și cafenelele stradale din jurul scuarului sunt ticsite de naziști și de polonezi care beau cafea sau bere după serviciu.

— Aici? întreb uluită, în timp ce Marta mă conduce spre o cafenea de pe trotuar, foarte aglomerată.

— Unde altundeva? răspunde ea.

Îmi dau seama că are dreptate. Asemenea muncii mele în sediul nazist, nimeni n-ar bănui că niște evrei ar avea îndrăzneala să se întâlnească la o terasă din piață, în toiul zilei.

Ezit, dar nu-și ridică nimeni privirea la noi pe când o urmez pe Marta prin labirintul de mese. La capătul cafenelei stau doi bărbați. Pe măsură ce mă apropii, îi recunosc pe Alek și pe Marek. Alek și-a tuns părul atât de scurt, încât i se văd bucăți albe de scalp. Marek, cu barba rasă, arată ca un școlar. Ne apropiem, iar ei se ridică și ne sărută pe obraji pe fiecare în parte, de trei ori, ca la orice întâlnire între prieteni.

— Bună, Anna! mă salută Alek după ce ne așezăm.

Observ că mi-a folosit pseudonimul. Încerc să stau cât pot de liniștită, dar în minte îmi vin mii de întrebări: Cum mi-a aranjat evadarea? Are cumva vești de la Jacob?

La masa noastră vine o chelneriță, iar Marek comandă patru cafele.

— Cum merge munca? mă întreabă Alek după ce pleacă aceasta.

— B-bine, mă bâlbâi, luată prin surprindere de nonșalanța lui.

— L-am văzut pe unchiul tău de la Lwów marțea trecută, spune Alek.

Nedumerită, dau să spun că n-am niciun unchi la Lwów, însă apoi îmi dau seama că se referă la Jacob.

— Ce face? întreb, cu inima cât un purice.

— Destul de bine, răspunde Alek, iar eu mă mai relaxez un pic. E foarte ocupat cu munca, adaugă el. Și îi e foarte dor de

nepoata lui.

Zâmbesc, fiindcă știu că despre mine e vorba. După ce vine chelneriță cu cafelele și pleacă din nou, Marta și Marek încep să vorbească tare, să glumească și să discute nimicuri. Alek îmi vorbește direct și în șoaptă:

— Mai jos de biroul în care lucrezi se află cel al colonelului Krich, directorul administrației. El eliberează toate permisele de securitate cu acces în tot orașul, spune Alek, iar eu înclin din cap în semn de încuviințare, Krich fiind cel care semnase legitimația pe care o primisem în prima mea zi de lucru. În fiecare marți dimineața, continuă Alek, Krich și alți înalți funcționari se duc la un sediu de pe strada Pomorskie, unde iau parte la o întrunire care durează mult. Deseori, secretara lui Krich profită de ocazie ca să se ducă la coafor sau ca să facă diverse comisioane în afara cetății. Dacă ai cale liberă, poți intra în biroul lui. Cheia e lipită sub biroul secretarei, continuă el, apucându-mă de mână pe sub masă și dându-mi ceva. Asta e combinația seifului. Ține-o minte și distruge-o. Înăuntru se află permise necompletate, numerotate consecutiv. Nu iei mai mult de șase săptămânal. Asigură-te mereu că sunt foi individuale din mijloc sau aproape de fundul teancului, ca să nu se vadă că lipsesc. În fiecare marți după-amiază vii aici după ce pleci de la serviciu. Vei lua ceaiul cu mine, cu Marek sau cu altă persoană care te va recunoaște. Îți vei pune geanta pe jos, lângă scaun, iar atunci când te ridici ca să pleci, vei primi o alta. Dacă nu reușești într-o anume săptămână sau dacă ai impresia că ești urmărită, nu vii! Dacă intervine orice pericol, persoana respectivă nu va veni la întâlnirea cu tine. Înțelegi?

Înghit în sec și dau din cap în semn că sunt de acord. Alek vrea să fur permise de securitate pentru mișcarea de rezistență. Marek își întrerupe conversația cu Marta și șoptește cu asprime:

— E vital pentru noi să obții permisele săptămâna asta! Avem nevoie…

Alek ridică mâna și îl întrerupe pe Marek.

— Doar dacă nu întâmpini probleme. Nu ne permitem să riscăm.

Marek își mușcă buza și-și ia privirea de la noi, pus la punct.

Alek se întoarce din nou spre mine și îmi atinge mâna, încruntat.

— Anna, n-am de gând să te mint! E treabă periculoasă, e la

fel de riscant ca orice facem în toată mișcarea asta. Dar ai vrut să ajuți, iar norocul te-a făcut să ajungi într-o poziție unică, ce-ți permite să faci asta.

— Înțeleg, răspund repede.

De fapt, abia încep să-mi dau seama ce acțiune nespus de dificilă și de importantă mi se cere să duc la îndeplinire.

— Ar trebui să se întâmple de două, cel mult trei ori, adaugă Alek, iar eu dau din nou din cap în semn că sunt de acord. Bun, atunci! încheie el, apoi dă cafeaua pe gât dintr-o înghițitură și se ridică, iar Marek îl urmează. A fost o plăcere să vă vedem, doamnelor!

Marek își înclină pălăria; cei doi pornesc, veseli, să traverseze piața.

— E nebun? îi șoptesc Martei odată ce Alek și Marek s-au îndepărtat. Eu? Să fac așa ceva?

Marta clipește repede de câteva ori, în spatele ochelarilor. Îmi dau seama că am făcut o greșeală. E limpede că ea nu-i obișnuită să audă pe cineva punând la îndoială deciziile lui Alek.

— L-ai auzit. Ești singura care poate să facă treaba asta.

— Eu? Sunt doar o…

Ezit, în timp ce caut cuvântul care să descrie cât sunt de nepotrivită pentru o astfel de însărcinare.

— O ce? ripostează Marta, fulgerându-mă cu privirea. O fată?

E prima oară când aud mânie în vocea ei. Dau să zic ceva, dar mă opresc, rușinată. Ce toantă par! Și Marta e fată, mai tânără decât mine, iar munca de mesager o pune constant în primejdie.

— Îmi pare rău, mă scuz eu mușcându-mi buza și rotind linguriță între degetul mare și cel arătător. Dar simt că-mi lipsește experiența, orice fel de experiență care s-ar putea cere…

— Nu se antrenează nimeni pentru așa ceva, răspunde Marta pe un ton categoric și fără să se uite la mine.

— Ai dreptate, desigur! Te rog, încă o dată, să mă ierți.

Vreme de câteva minute, nu mai scoatem o vorbă. Totuși, în ciuda momentului stânjenitor, continuăm să ne bem cafeaua. Simt reuniunea noastră, clipa asta fugară de camaraderie, ca pe un moment în care stai la foc înainte să te avânți în ger. Niciuna dintre noi nu vrea să-i pună capăt.

— Așadar… spune Marta în cele din urmă.

— Așadar… repet.

Vreau să-i pun o sumedenie de întrebări și nu știu de unde să încep.

— Arăți bine, remarcă ea.

— Mulțumesc. Am mare noroc că stau la Krysia. E foarte bună cu mine.

Dintr-odată, îmi dau seama că obrajii mei sunt mai plini și mai îmbujorați decât atunci când am ajuns acasă la Krysia. Însă observ că Marta e palidă și obosită. Mă întreb din ce or trăi acolo, în pădure.

— Nu-i așa de rău, îmi mărturisește ea pe un ton defensiv, iar eu îmi dau seama că ea, ca și Alek, pare capabilă să-mi citească gândurile, așa că aș face bine să-mi controlez expresiile, fiindcă o asemenea transparență nu-mi va prinde bine la Wawel. Cel puțin suntem liberi, adaugă Marta.

În cele din urmă, ea se ridică să plece. O urmez.

— Ce face mama ta? întreb în timp ce ne îndepărtăm, vrând să aflu dacă, prin intermediul mișcării de rezistență, ar putea avea vești din ghetou.

Marta își pleacă privirea și clatină din cap.

— O, nu! mă îngrozesc eu. Ce s-a întâmplat?

— Tifos. Acum două săptămâni, murmură, încleștând din fălci, iar eu bag de seamă că fața ei tânără pare mult mai aspră decât acum câteva luni.

— Of, Marta! Cum de…?

Îmi dau lacrimile și, de teamă să nu atrag prea multă atenție, mă lupt cu impulsul de a mă întoarce și de a o lua în brațe. *Pani* Nederman fusese atât de puternică!

— Acum lucrurile stau foarte rău acolo, înăuntru.

Tace, observându-mi expresia de panică din cauza gândului la părinții mei. Apoi ridică din umeri. N-are rost să mă cruțe de adevăr.

— Nu prea au mâncare, apa e murdară, sunt prea mulți oameni, mult mai mulți decât atunci când eram noi acolo. Bolile i-au năpădit pe toți. Părinții celor mici tot mor, iar orfelinatul e din ce în ce mai aglomerat. Încearcă să bage în carantină copiii bolnavi, însă degeaba. De acolo s-a molipsit de tifos mama mea.

— Ce rău îmi pare!

În minte, văd figura blândă a lui *Pani* Nederman. Fără ea n-aș fi cunoscut-o pe Marta. N-aș fi ajuns să-l cunosc pe Alek, nici pe ceilalți, și poate că n-aș fi evadat niciodată din ghetou. Mă duc

din nou cu gândul la ai mei. Războiul deja i-a secat de puteri și cu siguranță că nici ei n-o duc bine deloc.

Continuăm să mergem pe lângă Catedrala Sfânta Ana. Tiza mea, mă gândesc eu cu ironie. Îmi aduc aminte cum traversam strada asta în fiecare dimineață, în drum spre bibliotecă. Bătrânul care spăla treptele catedralei mă saluta de fiecare dată. Încă simt mirosul de umezeală al trotuarului ce se usca în soarele dimineții.

— Marta, pot să te întreb ceva? îndrăznesc eu, iar ea înclină din cap în semn că da. Care e scopul mișcării de rezistență?

— Adică de ce o facem? se miră Marta, iar eu sper că n-am supărat-o din nou.

— Da.

— Pentru că trebuie să facem ceva. Nu putem sta cu mâinile în sân și aștepta să ne moară poporul.

Partea asta o înțelesesem. O mai auzisem, înainte, la Jacob.

— Dar care e scopul?

Tace, gândindu-se, parcă, pentru prima dată la așa ceva.

— Fiecare membru al mișcării are un alt scop, spune Marta.

Îmi amintesc de conversația pe care o auzisem, trăgând cu urechea, în mica încăpere din strada Josefinska 13, în care Alek, Marek și celălalt bărbat se certau cu privire la scopurile mișcării de rezistență.

— Unii vor doar să-și facă treaba în liniște, ca să ne ajute poporul. Alții vor să riposteze și să-i atace pe naziști, reia Marta.

„O asemenea ripostă ar fi fatală”, îmi spun, cu toate că nu îndrăznesc să pun din nou la îndoială conducerea mișcării de rezistență în fața Martei. Mă întreb, în gând, din ce grup face parte Jacob și ce vrea să obțină din toate astea.

— Înțeleg. Dar, Marta, a riposta… e simbolic, nu-i așa? Adică, doar nu-și închipuie că vor schimba ceva, nu?

Ea se oprește din mers și se întoarce cu fața către mine.

— Trebuie să credem asta, altă speranță n-avem.

Mergem mai departe, în tăcere. La colț, unde strada Anna se intersectează cu Parcul Planty, Marta se oprește din nou și simt că aici ne despărțim. Mă aplec s-o sărut pe obraz. Se retrage, șovăind.

— Anna, mai e ceva…

Mă opresc la câțiva centimetri de fața ei.

— Da?

— În legătură cu unchiul tău din Lwów... Vreau să zic că l-am cunoscut pe Jacob.

Îmi stă inima-n loc și mă uit în altă parte.

— Nu știu despre ce vorbești.

Chiar dacă eu și Marta am trecut prin multe împreună, instinctul tot îmi spune să-mi neg căsătoria.

— Știu adevărul, insistă ea. E soțul tău. A încercat să-mi ascundă asta, dar am ghicit. Mi-am dat seama din descrierea pe care ți-a făcut-o.

— O! exclam, plecându-mi privirea, râcâind asfaltul cu pantofii și neștiind ce să spun. Îmi pare rău că ți-am ascuns asta, mărturisesc eu în cele din urmă. Trebuia să păstrăm secretul, înțelegi, pentru siguranța tuturor.

— Înțeleg. E un om minunat, Anna, răspunde Marta în șoaptă, și te iubește foarte mult!

În vocea ei e o inflexiune care mă pune pe gânduri.

— Transmite-i că și eu îl iubesc, spun, pe un ton neutru. Dacă îl mai vezi.

— Așa voi face.

Mă doare faptul că sunt sigură că-l va mai întâlni pe soțul meu. O iau de mână, de parcă posibilitatea ca mâna ei s-o fi atins pe cea lui Jacob mi-ar putea oferi o conexiune magică. Marta mă sărută pe obraz cu buze reci.

— Domnul cu tine, Anna!

Apoi se face nevăzută.

Marta îl cunoaște pe Jacob. „Nu-mi vine să cred”, îmi spun în timp ce mă îndrept iute spre stația de autobuz, de cealaltă parte a parcului. Nu cred că asta ar trebui să mă surprindă. În fond, mișcarea de rezistență nu e atât de mare. Iar Marta știe că suntem căsătoriți. Probabil că Jacob are mare încredere în ea dacă i-a dezvăluit secretul nostru. Sau... Clatin din cap, fiindcă nu vreau să mă gândesc la asta. Ceva în vocea Martei a sunat foarte straniu atunci când a vorbit despre Jacob. Îmi amintesc o conversație cu ea, în ghetou. Marta spusese că avea sentimente pentru un băiat din mișcarea de rezistență. Un băiat care nu-i dădea atenție. Mă întreb dacă la Jacob se referea. Marta e sociabilă, poate că și-a mărturisit sentimentele, poate că a încercat chiar să-l sărute, iar el i-a făcut confidențe despre căsătoria lui, ca s-o îndepărteze și să n-o rănească. Iau foc închipuindu-mi scena. „Încetează!”, mă cert pe mine însămi.

„Nu-ți lăsa imaginația s-o ia razna”. Numai că scena asta închipuită îmi rămâne în minte. „Ea îl va revedea”, mă gândesc, plină de zbucium, în timp ce mă urc în autobuz.

Cu toate că n-am de gând să-i povestesc Krysiei despre întâlnirea de azi, ea mă privește într-un fel care-mi spune că deja știe. Se uită atent la Lukasz, care se bucură de noile lui jucării așezat pe jos, în salon. În cele din urmă, îmi pierd răbdarea.

— Azi m-am întâlnit cu Alek.

— Da?

Nu pare mirată deloc.

— Da, are… Vrea să fac ceva pentru el.

Îi povestesc, apoi, despre permise și despre misiunea mea.

— Emma! începe ea, uitând de pseudonimul meu.

Îi văd lupta interioară oglindită în privire. Krysia, ea însăși o luptătoare loială mișcării de rezistență, știe că Alek nu-și asumă riscuri inutile. Dacă mi-a cerut să fac asta, atunci înseamnă că e absolut esențial pentru mișcare. În același timp, e îngrijorată.

— Ți-e frică? întreabă ea.

— Foarte, mărturisesc, năpădită de un torent de emoții pe care nu i le puteam împărtăși mai devreme Martei. Mă tem nu doar pentru mine, ci și pentru tine, pentru Lukasz și pentru familia mea. Pentru toți.

— Te temi să nu dai greș, mă lămurește ea.

Înclin din cap în semn că da, simțindu-mă vulnerabilă și rușinată.

— Ai dreptate.

Mi-e frică să nu fiu prinsă și mă sperie consecințele pe care le-am avea de îndurat cu toții dacă s-ar întâmpla așa ceva. Aștept ca Krysia să mă încurajeze, așa cum o face de obicei, să-mi spună că totul va fi bine și că mă voi descurca perfect, însă ea rămâne tăcută vreme de câteva minute, încruntată și cu buzele strânse. Până la urmă, tot eu deschid gura și o încurajez:

— Va fi bine, Krysia!

— Va fi cum va fi, draga mea! Trăim vremuri tulburi și nu-i nevoie să liniștești o femeie în vârstă spunându-i verzi și uscate. Dar un lucru știu sigur, spune ea înseninându-se, luându-mă de mână și privindu-mă cu ochi strălucitori. Curajul tinerilor ca tine e un lucru care încă îmi dă speranță!

Și, astfel, vorbele Krysiei fac dificultatea misiunii mele să-mi

devină o povară de o mie de ori mai grea.

Capitolul 9

A doua zi de dimineață, mă trezesc și mai devreme decât de obicei. O găsesc pe Krysia acolo unde am lăsat-o, pe canapea. Tiptil, ca să n-o trezesc, îi iau andrelele din mâini și o acopăr cu un pled, apoi mă duc, mergând pe vârfuri, la bucătărie. Merg de colo colo, fac ceai și pun lucrurile în ordine, ca să-mi înving impusul de a pleca devreme la serviciu. Nu trebuie să dau dovadă de prea mult entuziasm în misiunea mea secretă, nu trebuie să fac nimic deosebit, care să mă poată da în vileag.

Ajung la Wawel la ora opt fix. Programul de azi e același pe care-l avem în fiecare dimineață. Mă așez la birou, organizez diverse documente care au venit peste noapte – asta, exact până la opt și un sfert, când sosește comandantul. Câteva minute mai târziu, el mă cheamă în birou, unde trecem în revistă programul zilei și discutăm despre întâlnirile importante pe care urmează să le aibă. Îi arăt corespondența care necesită atenția lui personală, scrisori din partea ofițerilor superiori sau documente legate de chestiuni care-mi sunt necunoscute, iar el îmi dictează răspunsurile. La rândul lui, el îmi atrage atenția asupra anumitor sarcini speciale pe care vrea să le duc la îndeplinire, asupra întâlnirilor pe care vrea să le stabilesc și a rapoartelor pe care le așteaptă. În funcție de cât de multe avem de discutat, ședințele noastre durează între cincisprezece minute și aproape o oră. Mi-am dat seama că aceste ședințe reprezintă o prioritate pentru comandant. El îi cere Małgorzatei să rețină apelurile și să amâne vizitele pe durata ședinței, oricât de mult ar dura aceasta, pe care o reprogramează doar atunci când intervin situații urgente.

Astăzi însă, întâlnirea noastră va fi una scurtă.

— La nouă trebuie să fiu la Pomorskie, spune grăbit, din spatele biroului.

Dau din cap în semn că am înțeles și mă așez, ca de obicei, pe canapeaua de lângă ușă, cu stiloul pregătit. El își drege glasul și se ridică.

— Te rog să scrii un memorandum către guvernator, în care să-i spui…

Notez, după dictare, câteva fraze despre niște întâlniri reprogramate. În timp ce vorbește, comandantul se plimbă de colo colo și-și trece mâinile prin părul tuns foarte scurt, într-un fel care mă face să mă întreb dacă n-a avut, cândva, părul lăsat să crească mai lung.

Deodată, se oprește în mijlocul frazei și se întoarce, uitându-se pe fereastră. Pare distras, ba chiar supărat. Preț de o clipă mă întreb dacă am greșit cu ceva. „Permisele”, mă gândesc. N-are cum să știe de planul meu de a le fura, dar chiar și așa… Apoi, nu mai suport.

— *Herr Kommandant,* s-a întâmplat ceva?

Se întoarce spre mine. Pare nedumerit, de parcă uitase că eram acolo. Ezită.

— Scuză-mă. Sunt îngrijorat din cauza unei telegrame pe care am primit-o de la Berlin azi-dimineață.

Văd că nu e supărat pe mine și, dintr-odată, mă simt ușurată. Dar telegrama de la Berlin… Poate conține ceva care să-i fie util mișcării de rezistență.

— Vești proaste? întreb, încercând să nu par prea curioasă.

— Nu știu încă. Vor ca eu să…

Se oprește înainte să termine ceea ce are de spus, ca și cum și-a dat seama că nu e o chestiune pe care s-o discute cu mine.

— Oricum, tu n-ai de ce să-ți faci griji, mă asigură el, ducându-se din nou la scaunul lui din spatele biroului. Să revenim la memorandum.

Câteva minute mai târziu, după ce a terminat de dictat, îmi ridic privirea.

— Asta e tot?

— Da, spune el ridicând de pe birou un teanc de documente. Ai putea să le iei?

Mă duc spre el. Privind cu coada ochiului, zăresc pe colțul biroului o fotografie înrămată, pe care n-o observasem până atunci. În ea, îl văd pe comandant alături de o femeie brunetă, mai tânără. Mă întreb cine e. Mă apropii de el și, fără să vreau, îi observ ochii, care acum sunt mai mult albaștri decât cenușii. Îmi tremură genunchii. Mă întind spre documente și ni se ating încheieturile degetelor, ca în acea seară, la masă.

Iau teancul de hârtii și sar înapoi precum un arc. Mă îndepărtez de birou și simt cum îmi iau foc urechile.

— M-mulțumesc, *Herr Kommandant*! spun, pornind către ușă.

— Anna, stai!

Mă întorc spre el.

— Da?

Îl văd foindu-se, străduindu-se să-și recapete șirul gândurilor.

— Te-ai acomodat aici? vrea el să știe, iar întrebarea lui mă ia prin surprindere. Adică primești tot ce-ți trebuie, de la Małgorzata și de la ceilalți, ca să-ți poți face treaba?

— Da, *Herr Kommandant,* sunt ajutată în toate privințele.

— Foarte bine. Și drumul până la serviciu? întreabă el, iar eu îmi înclin capul, nedumerită. Adică nu-ți ia prea mult timp sau nu faci prea mult efort ca să intri în oraș, venind dinspre casa Krysiei? Vreau să spun că n-aș vrea să fie așa și aș putea trimite șoferul…

Mă privește stânjenit și-și pierde șirul cuvintelor.

Deodată, îmi dau seama că și el se pierde atunci când e în preajma mea.

— N-am nicio problemă cu drumul, *Herr Kommandant*! spun eu în cele din urmă, iar inima stă să-mi sară din piept. Autobuzul merge chiar lin.

— Foarte bine, repetă el fără să-și ia ochii dintr-ai mei.

S-a așternut tăcerea, cu excepția ticăitului pendulei.

Deodată, se aude un ciocănit în spatele meu. Tresar și mă întorc. Colonelul Diedrichson stă în ușă, cu servieta în mână.

— Domnule, întâlnirea… spune el.

— Desigur, răspunde comandantul, dregându-și glasul.

Se ridică, trece pe lângă mine și îl urmează pe colonelul Diedrichson, fără să-mi mai adreseze o vorbă.

Am rămas singură și mă întorc în anticameră. Încă îmi tremură mâinile ușor, ca după fiecare interacțiune cu comandantul. Dar reacția lui… De când m-a angajat, e prima oară când îl văd cu garda jos. Mă întreb… „Dar n-am timp pentru asemenea gânduri”, mă dojenesc singură. „Adună-te!” Aud, pe coridor, sunetul vocilor joase și pe cel al bocancilor grei – și știu că și ceilalți ofițeri se duc la ședință. După ce se domolește zgomotul și după ce mai trec câteva minute, mă ridic de pe scaun și traversez încăperea spre recepție, ducând cu mine agenda și un mic teanc de documente.

— Małgorzata, trebuie să rezolv niște treburi în alte birouri! spun eu pe un ton pe care încerc să mi-l fac cât mai firesc.

— Pot să te ajut, se oferă, însă cu ridic mâna.

— Mulțumesc, dar nu e cazul! îi spun, folosind tonul autoritar care, am învățat, are efect asupra ei. Totuși, văzând cum i se întunecă fața, mă îmblânzesc și adaug: Stau prea mult în anticamera asta, îmi face bine plimbarea.

Ridică din umeri, deja indiferentă, și se întoarce la ale ei.

Biroul colonelului Krich se află la același etaj, în colțul opus al castelului. Înaintez pe coridor și, cu o mișcare a capului, salut, în trecere, alți angajați. Mă apropii de biroul lui Krich și încremenesc. Secretara lui e încă acolo. Se pare că informațiile lui Alek nu sunt bune, ori poate că femeia a decis să nu-și aranjeze părul săptămâna asta. Fac eforturi să nu intru în panică și merg mai departe pe hol, încercând să hotărăsc ce urmează să fac. Dau, încet, roată etajului și trec a doua oară pe lângă biroului colonelului Krich, însă secretara lui tot acolo e – și nu dă semne că ar pleca. Nu îndrăznesc să mai pierd vremea, de teamă să nu mă observe cineva. În schimb, mă hotărăsc să rezolv mai întâi cealaltă chestiune, planul meu fiind să am cu adevărat ceva de făcut în caz că mă întreabă cineva pe unde am umblat. Cobor un etaj, ajung la departamentul de aprovizionare și-i cer funcționarului să trimită hârtie la biroul comandantului. Dacă omului i se pare straniu faptul că am venit personal să dau comanda, în loc să telefonez sau să pun pe altcineva să vină, el nu lasă să se vadă nimic și, pur și simplu, primește formularul completat. „Așa-s naziștii”, îmi spun în timp ce plec. Însuși Hitler ar fi putut veni să ceară gumă de șters și nimeni n-ar fi comentat, atât timp cât documentele ar fi fost în ordine.

Urc din nou, numai că, în loc să mă duc direct la biroul comandantului, cotesc din nou la stânga, spre biroul lui Krich. În timp ce mă apropii, mă uit peste umăr în ambele direcții, ca să mă asigur că nu mă vede nimeni.

Mă uit prin gemulețul camerei din fața biroului și văd că secretara nu mai e acolo. Sper că a plecat ca să se folosească de acea programare la coafor, și nu cu vreo altă treabă care s-o aducă repede înapoi. Apăs pe clanță și intru în birou. Îmi trec mâna pe sub tăblia mesei și, așa cum m-a asigurat Alek, găsesc o cheiță lipită cu bandă adezivă. De teamă să nu mă vadă prin ferestruică cineva de pe coridor, iau repede cheia, descui și mă strecor în biroul lui Krich.

Înăuntru, cercetez rapid camera. Krich, mult inferior în grad

comandantului, nu are anticameră, iar biroul lui e numai o treime din cel al lui Richwalder, fără nicio priveliște care să se vadă de la ferestrele mici. Un seif masiv de metal e așezat la vedere, în colțul opus, din dreapta, al camerei. În timp ce mă îndrept spre el, murmur cifrele pe care le-am memorat: 74-39-19. Îngenunchez lângă seif și, cu mâini tremurânde, răsucesc cu grijă butonul rotativ, întâi în dreapta, apoi în stânga și în dreapta din nou. Îmi țin răsuflarea și trag. Nimic. Fruntea îmi asudă pe loc. Mă gândesc că au schimbat combinația. Nu pot s-o fac. „Încearcă din nou!”, îmi ordonă, din străfundul ființei mele, o voce calmă ce nu pare să-mi aparțină. Încerc din nou combinația, încet, și mă opresc meticulos la fiecare număr în parte. „Te rog…” Trag din nou, iar ușa scârțâie și se deschide.

Înăuntru sunt trei teancuri cu permise în alb, identice. „Ia din mijlocul fiecărui teanc”, spusese Alek. Scot primul teanc și trag două coli din locuri diferite, de la mijlocul fiecăruia. Când dau să pun teancul la loc, aud un zgomot pe coridor. Tresar și-mi lovesc brațul de marginea seifului. Teancul cu permise îmi cade din mână. Icnesc. Permisele s-au împrăștiat peste tot. Le adun repede, iar mâinile îmi tremură în timp ce încerc să le pun în ordinea numerotată. „Durează prea mult”, îmi spun în sinea mea, „și secretara se va întoarce dintr-o clipă-n alta”. Înșfac ultimele foi de pe jos și le pun la fundul teancului, în speranța că nu va observa nimeni. Mă uit la celelalte două teancuri. Ar trebui să iau și de-acolo, dar nu mai am timp. Apuc permisul din vârful unuia dintre teancuri și pe cel de jos din celălalt. Trebuie să ne mulțumim cu atât.

Închid cu grijă ușa seifului și răsucesc butonul în poziția originală. Iau permisele și le așez printre celelalte hârtii pe care le car, mă ridic și pornesc spre ușă. La jumătatea drumului, mă opresc. În graba mea, era cât pe-aci să-mi uit legitimația de intrare în sediu, pe care am uitat-o pe marginea unui dulap plin cu dosare. E ca și cum mi-aș lăsa cartea de vizită.

Gonesc spre ușă, cât pe ce să mă împiedic. Îmi iau legitimația, arunc o privire prin cameră ca să mă asigur că n-am lăsat nicio urmă și, cum nu văd nimic, ies pe furiș din biroul interior, pun cheia la loc, sub masă, apoi ajung pe hol. Nu m-am întâlnit cu nimeni.

Mă întorc în biroul comandantului. Małgorzata își ridică privirea doar pe jumătate.

— Ai rezolvat treburile?

— Da, bineînțeles.

Trec pe lângă ea și fac tot posibilul să nu-mi trădez emoția. Odată ajunsă în anticameră, ascund permisele într-un ziar din poșetă. Uneori, la plecare, membrii personalului de la Castelul Wawel sunt supuși inspecției. Eu, una, încă n-am fost oprită, poate că din cauza funcției pe care o am, dar nu vreau să risc niciun pic. Până la sfârșitul zilei de lucru, nu mai reușesc să mă concentrez deloc. Limbile ceasului de deasupra biroului meu par să fi înțepenit, în cele din urmă, se face ora cinci. Evadez bucuroasă, străduindu-mă să mă port firesc în timp ce cobor panta către stația de autobuz.

Aveam de gând să predau permisele marțea următoare, însă a doua zi a plouat. Până acum, vara a fost uscată, aproape secetoasă. Iarba de pe Błonia, câmpia întinsă și netedă de lângă oraș, a ajuns să fie atât de pârjolită și de veștedă, încât țăranii n-au mai avut unde să-și ducă la păscut caii. Fluviul Vistula a scăzut atât de mult, încât bărcile n-au mai putut să treacă, fiindcă a apărut pericolul de împotmolire. Guvernul nazist a restricționat accesul la apă, însă locuitorii Cracoviei, poate că mai înspăimântați de foamete decât de închisoare, au început să-și ude grădinile în toiul nopții, ca să nu li se prăpădească mult necesarele fructe și legume.

Numai că, a doua zi după ce am furat permisele, se pare că ochii cerului, care privesc durerea unei Polonii răvășite de război, nu și-au mai putut înfrâna lacrimile. S-au dezlănțuit ploile. În noaptea aceea s-a pornit o furtună violentă, care a bătut cu furie în acoperișul nostru plat și în ferestre. Ploaia n-a încetat nici a doua zi, nici în cea următoare. Acum străzile sunt străbătute de torenți de noroi, iar șanțurile refluează, împroșcând peste tot apă infectă de canal și făcând drumurile aproape impracticabile. Să merg la serviciu și să mă întorc de acolo a devenit cu adevărat un coșmar. Fără umbrelă sau pardesiu impermeabil, ajung și la birou, și acasă, udă leoarcă și cu pantofii plini de noroi. În asemenea condiții, mi-e imposibil să mă întâlnesc cu Alek ori cu altcineva din mișcarea de rezistență ca să fac schimb de genți la vreo terasă din piață. Nu îndrăznesc să iau documentele cu mine în fiecare zi, așa că le ascund sub saltea. Stau cu ochii în tavan noapte de noapte, conștientă de prezența lor, cu gândul la basmul cu prințesa și bobul de

mazăre.

Într-una din zile, în timp ce-mi storc ciorapii uzi la toaletă de pe coridor și înjur vremea pentru a mia oară, mă opresc, rușinată. Eu stau în fiecare zi într-un birou confortabil, iar noaptea dorm într-un pat cald. Jacob oare unde o fi? Mi-l imaginez dormind în pădure, în toiul furtunilor, fără un acoperiș deasupra capului ori vreo podea sub picioare.

În sfârșit, după aproape două săptămâni, ploile se domolesc și apare soarele.

— Se schimbă vremea, spune Krysia marți dimineața, fără să ridice ochii din urciorul în care stoarce portocale. Va fi o vreme superbă după-amiază, la terasă.

Înghit cerealele pe care le mestecam.

— Așa e.

Din ziua în care m-am văzut cu Alek, n-am discutat cu ea despre misiunea mea secretă. Krysia așază o portocală pe masă și iese din bucătărie fără să spună nimic, cu șorțul legat la brâu. Câteva minute mai târziu, se întoarce.

— Poți să mă ajuți cu ceva după ce vii de la serviciu? întreabă ea.

— Bineînțeles, răspund pe loc, fără să întreb cu ce anume.

Krysia nu-mi cere prea multe în schimbul lucrurilor pe care le face pentru noi, așa că măcar atât pot să fac și eu pentru ea.

— Bine. Ia asta!

Bagă mâna în buzunarul șorțului și scoate un ghemotoc învelit într-o cârpă. Îl iau, iar mâna mi se îndoaie din pricina greutății lui. După forma rotundă și tare de sub material, îmi dau seama că ghemotocul e alcătuit din monede. Greutatea sugerează că e argint, singura monedă de schimb care mai are vreo valoare zilele astea.

— Dă-i-l lui Alek! îmi cere Krysia. Spune-i să cumpere ceva util.

Uluită, dau din cap în semn de încuviințare. Știam că Krysia are legături cu mișcarea de rezistență prin intermediul lui Jacob, însă nu știam că o și finanțează. Însă asta n-ar fi trebuit să mă surprindă.

În așteptarea întâlnirii cu Alek, ziua de lucru mi se pare interminabilă. În cele din urmă, se face ora cinci. Mă îndrept spre piață, cu permisele și cu săculețul cu monede în geantă. Încerc să merg firesc, însă mă simt de parcă duc o bombă –

dacă mă prind, sunt ca și moartă.

După ce traversez scuarul și ajung aproape de terasa cu pricina, îi găsesc doar pe Alek și pe Marek. Marta nu e cu ei și mă întreb dacă mă evită în urma neplăcutei conversații despre Jacob. Îmi pun problema, cu gelozie, că poate e în vreo misiune cu el, în altă parte.

— Ne trebuiau mai repede! se răstește Marek, smulgându-mi geanta din mână înainte să mă așez.

Îl surprind pe Alek aruncând o privire peste umărul meu, îngrijorat că gestul brutal al lui Marek ar putea atrage atenția asupra noastră.

Mă surprinde mojicia lui.

— Nu e vina mea că a turnat cu găleata, spun, în timp ce mă așez.

— Bineînțeles că nu. Te-ai descurcat minunat, mă asigură Alek, iar vocea lui joasă și profundă mă alină. Doar că a avut loc o *akcja* și speram să putem ajuta niște oameni cu permisele astea înainte să se întâmple.

— *Akcja…* repet în șoaptă.

În perioada pe care am petrecut-o în ghetou, auzisem zvonuri despre *akcja* în alte orașe. Naziștii dădeau năvală în ghetou și le ordonau locuitorilor să iasă din apartamente și să se adune în stradă. Sute de evrei, aparent aleși la întâmplare, erau luați pe sus și deportați în lagărele de muncă. Cei care se împotriveau acestor deportări erau împușcați pe loc.

— N-am văzut și nici n-am auzit nimic despre asta de când lucrez în biroul comandantului.

— N-aveai cum, răspunde Alek. Cea mai mare parte dintre evenimentele care implică evrei se organizează la Directoratul de Operațiuni, pe strada Pomorskie, iar puținele documente pe care probabil că le-a primit comandantul trebuie să fi fost secrete.

— Înțeleg.

— Data viitoare când te mai duci în biroul lui Krich… începe Marek, dar Alek, văzându-mă încruntată, îl întrerupe.

— Ce te supără? întreabă el.

Tac și înghit în sec, apoi spun:

— Alek, înțelege-mă, părinții mei sunt în ghetou! Mă gândesc că, după *akcja,* e posibil să dispară. Nu se poate face nimic?

Alek trage aer în piept fără să-l expire.

— Trebuie să înțelegi… dă el să zică.

— Cu toții avem părinți, intervine Marek cu răceală.

Auzisem că tatăl lui fusese împușcat în Nowy Sącz, la începutul războiului. Alek își pune mâna peste a mea.

— Emma! spune el cu blândețe, iar mie, acum, îmi sună străin propriul nume. Situația din ghetou e cu totul alta de când ai plecat tu. Zidurile sunt de nepătruns și bine păzite. Singura cale prin care poți scoate oameni e un permis de tranzit, de muncă sau de mesager. Iată de ce era atât de important să obții permisele astea în alb.

— Și ai mei nu pot primi două dintre ele? îl rog, mirată de cutezanța mea.

— Uite cum stă treaba, începe să spună Alek, ezitant. După ce ai fost scoasă din ghetou, Jacob mi-a cerut să mai văd, din când în când, ce fac părinții tăi. Și am făcut-o… Emma, mama ta e bolnavă!

— Bolnavă? întreb eu intrând în panică și ridicând tonul. Ce are?

— Ssst! mă liniștește Alek. Are una dintre multele boli care se răspândesc fulgerător prin ghetou. Nu știu dacă e tifos, spune el, iar mie îmi vine în minte mama Martei. Sau dizenterie, sau poate chiar o gripă urâtă, continuă Alek. Cert e că are febră mare, de care nu poate scăpa, și că e la pat. Așa că, vezi tu, nu-i putem emite permis de muncă. Chiar dacă ar putea merge, nu pare destul de puternică să treacă drept muncitor. Naziștii ar mirosi imediat șiretlicul, iar atunci ar aștepta-o o soartă și mai rea.

Nu zic nimic. Mă gândesc să cer ajutor pentru tata, numai că știu că el n-ar lăsa-o niciodată singură.

— Atunci ar trebui să mă întorc la ei, spun cu voce tare.

— Să te întorci?! izbucnește Marek, atât de tare încât atrage atenția unui cuplu din spatele nostru, iar, după ce oamenii aceia revin la cafelele lor, el continuă, ceva mai încet, dar foarte mânios: Ai habar cât de rău e în ghetou? Cât ne-am zbătut ca să te scoatem de-acolo?

— E imposibil, cade de acord Alek.

Mă fac mică în scaun, învinsă.

— Și dacă se face bine? insist.

— Dacă se însănătoșește, după asta facem pentru ea tot ce putem. Nu-ți pot promite nimic mai mult. Situația e înfiorătoare

în ghetou, și se înrăutățește pe zi ce trece. Trebuie să ajutăm cât de mulți oameni putem și cât mai repede posibil. De-asta e atât de importantă misiunea noastră și de-asta trebuie să ți-o continui și tu pe a ta. E singura modalitate de a ne ajuta familiile.

Îmi retrag mâna de sub a lui și nu zic nimic.

— Așadar, săptămâna viitoare la aceeași oră? întreabă el.

Dau din cap în semn că da, apoi mă ridic. Alek n-a pomenit nimic despre Jacob și vreau să-l întreb dacă soțul meu e bine, dacă s-a primit vreo veste de la el, numai că îmi dau seama, după expresia de pe chipurile celor doi, că discuția s-a încheiat și că sunt liberă să plec.

— Da, spun în cele din urmă.

— Bine.

Alek se ridică și rămâne în picioare până când mă îndepărtez. Ajunsă în colțul opus al pieței, mă opresc, fiindcă nu-mi mai pot reține lacrimile. Mă gândesc la mama și-i văd, în gând, pe ea și pe tata cum dormeau în noaptea în care am fugit din ghetou. N-ar fi trebuit să-i părăsesc. Acum mama e foarte bolnavă, iar amândoi pot fi deportați în orice clipă. N-am ce face, iar mișcarea de rezistență nu vrea să-i ajute. La ce bun să ne jucăm de-a spionii dacă nu ne putem ajuta propriile familii? Pentru prima dată mă îndoiesc de cei în care am avut cel mai mult încredere: Alek, Krysia, chiar și iubitul meu Jacob.

Pe moment, mă duc cu gândul la comandant, la ochii lui și la felul blând în care mă privește. Poate că el m-ar ajuta. „Nu, nu fi ridicolă!”, îmi reamintesc. „El e, mai întâi de toate, nazist. Dacă ar bănui că ai rude printre evrei sau chiar și o picătură de sânge evreiesc în vine, afecțiunea lui se va transforma în repulsie și vei muri împreună cu familia ta, cu mișcarea de rezistență și cu toți cei care te-au ajutat. Toți cei la care ții”. Îmi șterg ochii cu dosul palmei, rușinată că m-am gândit astfel la el, chiar și pentru o clipă. Nu, comandantul nu îmi e prieten.

•

O oră mai târziu, mă năpustesc pe poarta Krysiei. Ea e în grădină și smulge buruieni împreună cu Lukasz. Îmi observă imediat ochii înroșiți, lasă din mână scafa de grădinărit, îl ia pe Lukasz în brațe și mă conduce înăuntru.

— Ce-i? întreabă, după ce închide ușa în urma ei.

Urcăm, apoi îi povestesc despre discuția cu Alek și despre

faptul că mama e bolnavă.

— Of, biata de tine! spune ea luându-mă în brațe și legănându-mă, în timp ce Lukasz se uită nedumerit, prins între noi ca într-un sandviș.

— Alek zice că n-au ce face, adaug eu.

— Nu mă îndoiesc că ar face ceva dacă ar putea, răspunde ea cu calm.

Krysia, asemenea Martei, are totală încredere în conducerea mișcării și în deciziile acesteia. Mă îndrumă spre canapea.

— Trebuie să privești și din punctul lor de vedere. Situația e foarte grea în momentul ăsta pentru rezistență. Conducătorii ei trebuie să se gândească la mii de evrei. Nu pot risca totul ca să salveze un singur om.

Mă gândesc la *Pani* Nederman. Marta a început să lupte pentru mișcarea de rezistență cu mult înaintea mea. Cei din mișcare n-au făcut nimic pentru mama ei atunci când s-a îmbolnăvit, iar ea, în cele din urmă, a murit.

— N-ar fi trebuit să-i părăsesc, spun eu, apoi încep să plâng.

— Asta crezi? mă întreabă Krysia ridicându-mi bărbia. Emma, ascultă-mă bine! Nu e vina ta. N-ai fi avut cum să previi îmbolnăvirea mamei tale. Dacă erai acolo, probabil că te-ai fi îmbolnăvit și tu, îmi spune ea, iar eu nu zic nimic. Stai să văd ce pot face, conchide Krysia.

O privesc, plină de mirare. Ce să facă? Dacă Alek și cunoștințele lui, care au acces în ghetou, nu pot face nimic pentru părinții mei, ce ar putea face Krysia?

Câteva zile mai târziu, seara, în timp ce-l îmbăiez pe Lukasz, Krysia vine și se așază în ușa băii.

— Pankiewicz e un prieten vechi, începe ea.

Mă opresc, cu prosopul ridicat în aer. Aproape că uitasem de bunul și bravul farmacist care, deși nu e evreu, alesese să rămână la farmacia lui din Podgórze ca să aibă grijă de evrei, în timp ce zidurile ghetoului se ridicau în jurul lui.

— A fost azi-dimineață la mama ta. E foarte bolnavă, iar el nu prea mai are medicamente, dar a promis s-o viziteze și s-o îngrijească așa cum poate.

— O, mulțumesc! strig, sărind în sus și drept în brațele Krysiei. Mulțumesc, mulțumesc!

Pankiewicz n-o putea el să facă prea multe, dar, cel puțin, cineva a promis să ajute atât cât poate.

— *Dank!* mă imită Lukasz, încercând să repete cuvintele mele și împroșcând cu apă, încântat de bucuria mea.

Eu și Krysia ne desprindem din îmbrățișare și ne întoarcem spre copil, șocate. Lukasz vorbește pentru prima dată de când stă cu noi.

Douăzeci de minute mai târziu, în timp ce-l șterg pe copil, el încă turuie vorbe fără niciun sens, un torent care cuprinde tot ceea ce ținuse în el în ultimele luni. Îl îmbrac în pijama, gândindu-mă din nou la mama lui. Speranța mi se năruie și ceva mă sâcâie. Ajutorul Krysiei și grija lui Pankiewicz vin cu intenții bune, dar nu pot compensa nicidecum foametea, boala și disperarea pe care o înfruntă părinții mei, ca să nu mă mai gândesc la faptul că altă *akcja* poate oricând să-i ia pe sus. Îmi alung din minte asemenea gânduri. Când ești în apă adâncă și vrei să rămâi la suprafață, te apuci de orice lemn care-ți iese în cale și nu vrei să vezi că lemnul nu-i, de fapt, decât o trestie, care nu poate să facă față curentului puternic.

Capitolul 10

La câteva zile după ce-mi povestește Krysia despre Pankiewicz, mă aflu în colțul anticamerei și aranjez documentele în dulapul lor. Noul sistem de fișiere pe care l-am conceput funcționează bine, dar tot trebuie să mă asigur că le îndosariez cel puțin o dată pe săptămână, ca să nu rămân în urmă. Fac o pauză ca să mă șterg pe frunte. E mijlocul lui iulie și destul de cald, în ciuda faptului că nu e nici ora zece și că ambele ferestre sunt deschise.

Deodată, comandantul intră pe ușa anticamerei, cu Małgorzata în urma lui.

— În birou, te rog! spune el fără să se oprească și fără să se uite la mine.

Șovăi, mirată. Am avut ședința zilnică cu numai două ore în urmă și niciodată comandantul nu m-a chemat a doua oară atât de repede, cu atât mai puțin s-o invite și pe Małgorzata. S-a întâmplat ceva. Mă trece un fior. „Permisele!”, îmi amintesc brusc și mi se face rău. Cineva a observat că lipsesc permisele pe care le-am furat. Poate că i-a spus Małgorzata că m-am purtat ciudat în ziua în care au dispărut, sau poate că una dintre celelalte secretare m-a văzut pierzând vremea în fața biroului colonelului Krich. Mă lasă picioarele și mă apuc de marginea fișetului ca să nu cad.

— Anna…?

Tresar și mă întorc. Colonelul Diedrichson a intrat în anticameră și-și plimbă privirea de la mine la ușa comandantului, așteptând.

— Da, vin! răspund.

Dorindu-mi să nu-mi mai tremure mâinile atât de tare, îmi iau agenda de pe fișet. Colonelul Diedrichson mă urmează în biroul lui Richwalder.

— la loc! spune comandantul.

Îl studiez cu coada ochiului ca să deslușesc orice urmă de furie sau de aer acuzator, dar nu se uită la mine, iar fața îi rămâne impasibilă. Colonelul Diedrichson se instalează pe scaun țeapăn precum o statuie și-mi lasă singurul loc liber pe canapea,

lângă Małgorzata, care s-a așezat în capătul dinspre comandant. Mă așez și eu, nervoasă, încercând să inventez un răspuns în cazul în care sunt luată la întrebări în legătură cu permisele, să găsesc un motiv pentru care să mă fi aflat în acea dimineață lângă biroul lui Krich. Comandantul își drege glasul.

— Vom primi o vizită oficială de la Berlin, ne anunță el.

Așadar, nu e vorba despre permise. Mă simt ușurată.

— Domnule? începe să spună colonelul Diedrichson, părând speriat, iar eu observ că, pentru prima dată, pare să aibă și el un soi de emoție în glas. O delegație? Mă miră și pe mine și, cu toate că-mi amintesc că, la acel dineu, Ludwig a pomenit ceva despre o delegație, n-am văzut sau auzit nimic despre asta de când lucrez aici.

— Da, abia ieri s-a decis. Trei ofițeri superiori din conducerea SS. Sosesc joi, spune comandantul luând un teanc de documente de pe birou și distribuindu-i fiecăruia dintre noi câte o parte din ele. Adică, ne rămân doar trei zile și sunt multe de făcut. Sigur că guvernatorul va fi cel care va primi delegația, dar toate aranjamentele trebuie supravegheate de către acest birou. Colonele Diedrichson, te vei ocupa de itinerar și de logistică. Anna, tu îl vei sprijini și te vei asigura că în acest birou totul merge strună.

Cu toate că încă nu mi-e clar ce vrea de la mine, dau din cap în semn de aprobare.

— Małgorzata, ai grijă ca biroul să fie imaculat!

— Da, *Herr Kommandant*! răspunde Małgorzata; ridicându-și capul de parcă i s-ar fi cerut să păzească secrete de stat.

— Bun. Atât, deocamdată.

Colonelul Diedrichson se ridică și pornește spre ușă, iar eu îl urmez.

— Anna, rămâi puțin, te rog!

Comandantul îmi face semn să mă apropii de birou, dar nu spune nimic până când nu pleacă ceilalți.

— Da, *Herr Kommandant*?

De aproape, îl văd palid și cu ochii injectați.

— Nu e nevoie să-ți spun cât de importantă e vizita asta pentru mine, pentru noi, toți cei din Guvernământul General, începe el, iar eu dau din cap și mă întreb, în sinea mea, de ce îmi spune asta. Totul trebuie să meargă ca pe roate, continuă comandantul. Mă bazez pe tine și pe ajutorul tău în acest sens.

— Pe mine? întreb, fără să-mi pot ascunde surprinderea.

— Da. Ești foarte capabilă și ai ochi pentru detalii. Vezi să nu uite nimic colonelul Diedrichson și nici ceilalți. Dacă ai impresia că s-a trecut cu vederea peste orice sau că ceva nu e în regulă, îmi dai de știre imediat. Înțelegi?

— Da, *Herr Kommandant*!

— Bun, zice, plecându-și privirea și ducându-și mâinile la tâmple.

— Vă simțiți bine?

— Mă doare capul, atâta tot, răspunde el fără să-și ridice privirea. Am dintotdeauna dureri de cap, deși în ultimul timp au fost mai severe din cauza solicitării.

— Poate că ajută o aspirină? îi sugerez, dar clatină din cap.

— Durerile astea necesită ceva mai tare. Am medicamentele prescrise de doctor.

— Foarte bine. Vă mai pot fi de folos cu ceva?

— Nu în momentul ăsta, răspunde el, săltându-și puțin capul ca să se uite la mine. Mulțumesc, Anna! Mă simt mult mai bine știind că ești aici.

Nu zic nimic, ci mă întorc și ies repede din birou.

Următoarele câteva zile sunt o forfotă din care nu-mi amintesc mare lucru. Vestea vizitei circulă repede prin castel și, curând, fiecare birou e cuprins de febra pregătirilor. Personalul de curățenie al castelului lucrează continuu ca să lustruiască suprafețele interminabile de marmură, precum și de sticlă de la ferestre. Steagurile naziste de pe coridoare sunt coborâte, netezite și puse la loc. Małgorzata, care nu pare să se încreadă în nimeni atunci când vine vorba de curățarea birourilor noastre, se ocupă singură de asta. Am văzut-o petrecându-și o zi și jumătate în genunchi, frecând podeaua.

Propriul meu rol e limitat. A doua zi după ședință, îl ajut pe colonelul Diedrichson să scrie versiunea finală a itinerarului care, îmi explică el, e strict secret din motive de securitate. Delegația, un grup de trei naziști de mare rang, alături de atașații lor militari, va sta aici o noapte și va vizita lagărele de muncă Płaszów și Auschwitz, precum și ghetoul. Mă cutremur pe când citesc ultima parte. Adevărul e că știu că ghetoul e mare și că e o probabilitate infimă ca delegația să ajungă la părinții mei, dar chiar și așa… Alung gândul ăsta și lucrez mai departe. Vineri, comandantul mă invită să discutăm și să recapitulăm

itinerarul împreună cu colonelul. După ce revizuim fiecare detaliu în parte, comandantul declară că suntem pregătiți.

În noaptea aceea mă doare stomacul la gândul vizitei.

— Aș vrea să fiu cumva bolnavă mâine, îi mărturisesc Krysiei în acea seară, după cină, în timp ce strâng masa. N-am mai avut asemenea emoții din prima zi de muncă.

— Nu pățești nimic, mă liniștește Krysia, care încă șade la masă și încearcă să-i bage mazăre în gură lui Lukasz. Doar lucrezi cu naziști toată ziua.

Clatin din cap.

— Ăștia sunt altfel.

„Sunt ofițeri SS de la Berlin”, mă gândesc. Sigur că mă va trăda ceva.

Krysia îmi dă o farfurie și continuă:

— Oricum, dacă sunt ca alți bărbați care-și dau importanță, cel mai probabil că nici nu te vor observa.

Mă uit la ea și văd că rânjește.

— Krysia! exclam, surprinsă.

Chicotesc fără să vreau. Observația ei e hazlie, dar și adevărată în același timp. Cu posibila excepție a comandantului, bărbații care sunt atât înalți în rang, cât și înalți de statură, fie că-s naziști, somități universitare sau orice altceva, tind să ignore femeile fără titluri precum sunt eu, mai ales dacă sunt și scunde – cazul meu, iarăși. Deodată, începem să râdem în hohote. Nu doar din pricina comentariului ei, ci și din pricina absurdității întregii situații din ultimele luni pline de frământare și de frustrări. Lukasz ne privește uluit. Niciodată nu ne-a văzut râzând astfel, nici separat, nici împreună. Curând ni se alătură, râde de se prăpădește și lovește cu lingura în masă. Boabele de mazăre zboară în toate părțile. Când îl vedem, izbucnim și mai tare în râs. Mai târziu, în pat, mă doare gâtul de râs. Nu mai eram obișnuită să scot astfel de sunete.

A doua zi ajung la lucru cu jumătate de oră mai devreme. Comandantul, colonelul Diedrichson și Małgorzata sunt deja acolo și se agită făcând ultimele pregătiri, de parcă delegația ar putea ajunge în orice clipă și n-ar fi programată la începutul după-amiezii. Astăzi nu luăm masa de prânz. Până și comandantul, care de obicei e calm, se plimbă de colo colo și iese din birou prin anticameră, merge la recepție, apoi se întoarce. De data asta, nu pare să mă observe. La ora unu fără

un sfert sună telefonul de la recepție, iar Małgorzata se aruncă peste birou ca să răspundă.

— *Herr Kommandant,* au sosit! dă ea de veste.

— Devreme... îl aud murmurând, de parcă ar fi semn rău. Doamnelor, la birouri, vă rog! strigă el, îndreptându-și jacheta. Domnule colonel, vino cu mine!

În timp ce ies cei doi din birou, mă uit la Małgorzata. Stă perfect dreaptă pe scaun, își netezește părul și s-a îmbujorat de încântare. Niciodată n-am disprețuit-o mai mult.

Mă întorc în anticameră și închid ușa. Mă așez la propriul meu birou într-o poziție pe care o consider profesională, cu agenda și stiloul în mână. Câteva minute mai târziu, aud pași grei și voci guturale pe coridor, urmate de zgomotul pe care-l face ușa biroului din față atunci când se deschide. Acum, vocile se aud mai tare. „Răsuflă! îmi spun. „Poartă-te firesc!” Ușa anticamerei se dă de perete și intră comandantul, urmat de șapte bărbați. Chiar dacă țin capul plecat, îmi dau seama pe loc că cei trei bărbați care se află imediat în spatele lui Richwalder și poartă uniforme cafenii, cu multe decorații, reprezintă delegația oficială. E limpede că ceilalți trei, mai tineri, care vin în urma lor, sunt atașații. Niciunul dintre ei nu e la fel de înalt și de impunător precum comandantul. Când trec pe lângă mine fără să se uite în direcția mea, îmi spun că a avut dreptate Krysia. Poate că, dacă nu sunt nevoită să interacționez cu ei, mă descurc, până la urmă.

Ultimul din grup e colonelul Diedrichson. Când ajunge la ușa biroului comandantului, se întoarce către mine.

— Anna, adu opt cafele! Repede!

Mă fac mică. Nu anticipasem că trebuie să servesc ceva. Mă gândesc să-i cer Małgorzatei s-o facă, dar bănuiesc că Richwalder ar prefera să mă ocup eu.

— Da, domnule colonel!

Mă ridic și mă duc la mica bucătărie de pe hol. Mă întorc câteva minute mai târziu și trec prin recepție ținând în mâini o tavă încărcată cu urciorul de cafea fierbinte și cu farfurioare. Małgorzata deschide ușa anticamerei fără să-i fi cerut eu asta. După felul în care mă urmează, îmi dau seama că speră să intre și ea în birou.

— Mulțumesc, Małgorzata! șoptesc cu fermitate în timp ce ea îmi deschide ușa biroului comandantului.

Se întoarce, învinsă.

Sperasem să pot pune tava pe măsuță și să plec, dar se vede, după felul în care s-au împrăștiat prin cameră cei din delegație, că va trebui să-i servesc eu. Mă duc mai întâi în capătul îndepărtat, unde s-au adunat, la masa de conferință, comandantul și doi dintre ofițerii superiori, discutând aplecați asupra unei hărți mari. Cu privirea în pământ, așez tava și încep să torn cafeaua. În timp ce torn în ultima ceașcă, mâinile îmi tremură involuntar. Vărs cafea fierbinte peste buza ceștii, mă frig la mână și tresar, apoi, punând ceașca la loc pe tavă, fac un zgomot puternic. Unul dintre ofițeri își ridică privirea și se uită urât la mine.

— Anna, spune comandantul cu glas scăzut.

Mă aștept să se înfurie, dar n-o face. Ni se întâlnesc privirile. Se uită intens în ochii mei, cu o expresie de îngrijorare și cu încă ceva ce nu pot descrie. Îmi țin răsuflarea.

— Mulțumesc! îmi spune, iar eu dau din cap, fără să-mi iau ochii de la el.

— *Kommandant* Richwalder! strigă o voce.

Îmi întorc, brusc, capul spre dreapta. Aproape că uitasem unde ne aflăm și că mai sunt și alții în cameră. Cei de la masă s-au oprit din ceea ce făceau și ne privesc. Ofițerul care s-a uitat urât la mine se întoarce ușor spre comandant, derutat. Îmi dau seama că nu e obișnuit să audă pe cineva de rangul gazdei sale adresându-li-se subordonaților cu blândețe – și că e și mai șocat de felul în care mă privește comandantul.

— Mulțumesc, Anna! repetă acesta. Asta e tot, încheie, apoi își drege glasul și rearanjează documentele pe masa din fața lui, spunându-le celorlalți: Dacă dați la pagina trei a tabelului…

Cu grijă, ca să nu mai vărs cafeaua, duc tava la biroul comandantului, unde cel de-al treilea membru al delegației stă pe un scaun și vorbește la telefon. Nici nu-și ridică privirea. În timp ce torn cafeaua, observ că de pe colțul biroului a dispărut fotografia cu comandantul și cu femeia brunetă. Le ofer cafelele lui Diedrichson și atașaților, care stau la masa de lângă ușă. Sunt mai tineri și, în timp ce mă aplec peste masa scundă, simt cum mă măsoară din priviri. Mă înroșesc, mă îndrept repede și evadez în anticameră.

Mă întorc, tremurând, la birou. Simt că-mi explodează capul. Îmi spun că se va termina curând. Conform programului,

delegația nu va petrece mult timp în birou și nici nu se va mai întoarce. Douăzeci de minute mai târziu, vocile din biroul comandantului se aud din ce în ce mai tare, iar ușa se deschide. Comandantul conduce grupul încă o dată. Nici acum nu-mi aruncă vreo privire și nici nu-mi vorbește atunci când trece pe lângă mine, așa că mă întreb dacă s-a supărat că am vărsat cafeaua. Însă, ajungând la ușă, se întoarce.

— Îți telefonez, îmi zice.

Îmi înclin capul în semn că am înțeles. Încă de ieri, mi-a spus că în seara asta nu plec la ora obișnuită, ci că trebuie să fiu aici în caz că delegația are nevoie de ceva. Mi-a promis să mă anunțe odată ce membrii delegației s-au retras pentru noapte, ca să pot pleca și eu acasă.

Cum aud că se închide ușa recepției, răsuflu ușurată. Au plecat. Câteva minute mai târziu, iau tava și intru din nou în biroul comandantului ca să strâng ceștile de cafea. Puteam să las asta pe seama personalului de curățenie sau chiar a Małgorzatei, dar vreau să văd dacă nu cumva delegația a lăsat documente la îndemână. Biroul comandantului și măsuța arată la fel ca la sosirea delegației, cu excepția ceștilor goale. Ajung lângă masa de conferință și mă opresc. Pe ea, întinsă așa cum era și atunci când am adus cafeaua, e harta asupra căreia se aplecaseră, discutând. „Liniștește-te”, îmi zic, în timp ce mă apropii. „E doar o hartă. Doar n-o lăsau ei aici dacă era importantă”.

Mă uit peste umăr ca să mă asigur că nu m-a urmărit Małgorzata. Ușa biroului e închisă. Încet, mă apropii de hartă ținând în mâini tava și una dintre cești, pentru ca, dacă intră cineva, să pară că tocmai făceam curat. Privesc în jos. E harta Cracoviei, în germană. Câteva clădiri sunt conturate cu roșu: Castelul Wawel, birourile administrative de pe strada Pomorskie, Kazimierz, ghetoul. Niște săgeți roșii indică direcția dinspre Kazimierz spre ghetou. Probabil că sunt locurile în care vor să se ducă, îmi spun, în timp ce mă apuc din nou să fac ordine. Apoi, când mă întind ca să iau ultima ceașcă, mă opresc din nou. Îmi dau seama că săgețile nu sunt îndreptate către ghetou, ci că trec prin ghetou spre Płaszów, lagărul de muncă. Iar, desenat cu creionul peste ghetou, e un mare X. încremenesc și mi se zburlește părul. Ghetoul a fost tăiat. Ce poate să însemne asta? Altă *akcja*? Oare toți locuitorii ghetoului vor fi deportați la

Płaszów? „Încetează!”, îmi zic, dar mi se strânge stomacul. „Nu-ți imagina lucruri despre care nu știi nimic”. Îmi întipăresc totul în minte, ca să-i spun lui Alek marți, când ne vedem, ceea ce-am aflat.

Duc la bucătărie tava și cestile, apoi mă întorc la biroul meu. Restul zilei trece fără evenimente și, cu excepția unui drum la toaletă, rămân lipită de scaun în caz că sună comandantul. La ora cinci, Małgorzata bagă capul pe ușă.

— Rămân și eu, dacă vrei, îmi spune ea.

Dau din cap în semn că nu sunt de acord. Știu că vrea să mai rămână pentru că speră să-i dezvălui detalii despre delegație. Adevărul e că nu țin neapărat să rămân singură în biroul gol, dar Małgorzata e prea băgăcioasă ca să-i pot suporta prezența.

— Nu, mulțumesc! Am terminat treaba.

Iese, iar pe hol se aud zgomotele făcute de celelalte secretare, care pleacă și ele. Timp de vreo oră, termin cu organizarea dosarelor de care mă apucasem la începutul săptămânii și cu completarea listei de adrese pentru comandant. E liniște perfectă în birou, cu excepția ceasului care ticăie deasupra mea. După ce termin totul, îmi ridic privirea. E doar ora șapte fără un sfert. Probabil că delegația își începe primul fel de mâncare la „Wierzynek”, restaurantul polonez elegant pe care i-l recomandasem lui Diedrichson. E posibil să mai stau câteva ore. Bag mâna în geantă și-mi scot mâncarea, o tocană rece, rămasă de aseară, și o bucată groasă de pâine. Mă uit în jurul camerei tăcute și pustii, suspin și-mi imaginez cum stau Krysia și Lukasz la masă fără mine. Mă întreb dacă se agită copilul pentru că lipsesc.

Mai trece o oră și comandantul tot n-a sunat. O fi uitat cu totul de mine? În cele din urmă, nu mai suport tensiunea, așa că mă ridic de la birou și dau fuga la baie. Pe când intru în recepție, aud telefonul sunând în anticameră. „Poate că e comandantul”, îmi zic – și mă grăbesc să răspund.

— *Tak?* gâfâi eu, uitând să răspund în germană.

Nu e comandantul, ci colonelul Diedrichson.

— E acolo? întreabă nerăbdător.

— Cine?

— Comandantul, normal! strigă colonelul, părând iritat. A spus că trebuie să se întoarcă la birou și mi-a cerut să conduc delegația la hotel.

— Nu cred... dau să spun, apoi mă uit spre biroul comandantului, pe sub a cărui ușă se vede lumina galbenă. A, da, e aici! Probabil că a venit în timp ce eu ieșisem, pe moment. Doriți să vorbiți cu el?

— Nu, voiam doar să mă asigur că a ajuns cu bine, răspunde colonelul pe un ton straniu. Când e gata, îl așteaptă mașina jos.

— Îi spun de cum îl văd.

Închid telefonul și mă uit la ușa biroului comandantului. Să bat oare, ca să văd dacă are nevoie de ceva? Pornesc într-acolo și ezit. Mai aștept câteva minute, îmi zic, și mă întorc. În timpul ăsta, îmi observ reflexia în geam și îmi aranjez părul ciufulit. Mă întorc la locul meu de la birou și mă uit, neliniștită, la ușă. N-are obiceiul să stea noaptea la birou. De ce s-a întors? Trec zece minute, apoi douăzeci. Nu se aude nimic din biroul comandantului. Mă întreb dacă o fi adormit.

În sfârșit, mă duc la ușă și bat ușor. Nu aud niciun răspuns. Deschid puțin ușa. Comandantul stă cu spatele la mine și se uită în jos, la hartă, cu capul înclinat spre umărul drept.

— *Herr Kommandant*? întreb, dar el nu pare să mă audă. Aveți nevoie de ceva? stărui, după câteva secunde de tăcere.

Se răsucește, nesigur, dinspre masa de conferință către fereastra enormă din spatele biroului. A băut, asta e sigur. Bănuiala mi se confirmă atunci când traversez camera și mă izbește o duhoare de *brandy* și de sudoare. Sunt mirată. Până acum, comandantul mi-a părut întotdeauna, fără doar și poate, stăpân pe sine. Niciodată nu l-am văzut să atingă, măcar, sticla cafenie de pe marginea biroului său.

— *Herr Kommandant*? repet, timid.

Nu răspunde. Fac semn spre dosarul necunoscut pe care-l ține în mâna dreaptă.

— E pentru mine? întreb, dar el clatină, sacadat, din cap, apoi aruncă dosarul în sertarul de sus, deschis, al biroului, fapt pe care îl țin minte, ca să mă uit în sertarul acela cu prima ocazie, în lipsa lui. Aveți să-mi dați ceva de făcut dimineață, în timp ce dumneavoastră sunteți cu delegația?

Mă apropii și observ că pe maxilar i s-a ivit o umbră cenușie de barbă. E neîngrijit și are o privire tulburată, pe care nu i-am mai văzut-o până acum.

Se uită din nou lung, pe fereastră, la amurgul care plutește deasupra fluviului.

— Am fost la Auschwitz azi, spune el deodată.

Auschwitz! Cuvântul îmi dă fiori reci. Auziserăm zvonuri despre lagărul ăsta încă de dinainte de ghetou, cam de la începutul războiului. Multe dintre povești le știam de la evreii de la sate, care erau forțați să migreze la Cracovia. Un lagăr de muncă despre care se spunea, inițial, că era pentru deținuți politici. În ultimele luni pe care le-am petrecut în ghetou, poveștile deveniseră și mai înfiorătoare. Se zvonea că lagărul era plin de evrei care nu erau puși să muncească, ci erau omorâți cu nemiluita. De când ajunsesem la Krysia, nu mai aflasem nimic. La Wawel n-a vorbit nimeni despre asta până în ziua în care a fost anunțată venirea delegației. Acum înțeleg de ce a băut comandantul. Nu știu ce să zic.

— Ați fost acolo? întreb, încercând să-mi fac tonul cât mai atrăgător, în speranța că el va spune mai multe, poate chiar ceva util pentru Alek, însă comandantul nu scoate o vorbă preț de câteva minute.

— Da, spune el în cele din urmă. Nu m-am gândit niciodată…

Nu-și termină fraza. Înțeleg. Comandantul se consideră un domn, om de muzică, artă și cultură. În modul lui bizar de a pune problema, serviciul pe care-l oferă Reichului e ceva nobil și patriotic, iar chestiunea evreilor e o grozăvie care trebuie tolerată de la distanță. Acum s-a sechestrat în Castelul Wawel, de unde-și conduce fieful de la mare înălțime, departe de crime. Din locul în care se află el, vede ghetoul doar ca pe un cartier în care sunt obligați să trăiască evreii. Płaszów e numai un lagăr de muncă. Sunt sigură că are o justificare și pentru timpul petrecut la Sachsenhausen, pe care l-a văzut ca pe o închisoare plină de criminali ce-și meritau soarta. Nu văzuse, nu voise să vadă foametea, bolile și uciderea civililor nevinovați. Până acum. Astăzi a fost obligat să meargă la Auschwitz, unde a fost martorul unei realități atât de sinistre, încât aceasta i-a deschis ochii și l-a făcut să bea. Asta mă îngrozește mai mult decât orice altceva care s-a întâmplat de când a început războiul.

— Sunt sigură că e îngrozitor.

Aș vrea să mă uit în mintea lui și să aflu ce a văzut peste zi. Chiar dacă mi-aș dori s-o mai pot face, nu-mi mai pot îngropa capul în nisip precum struțul, așa cum făceam pe vremuri în ghetou. Trebuie să aflu cât pot de multe, de dragul familiei mele și al rezistenței, dar comandantul nu pare dornic să vorbească.

— *Herr Kommandant*! îndrăznesc din nou, văzându-l că stă, de câteva minute, cu ochii pe pereți, iar sunetul glasului meu îl face să mă privească uimit, ca și cum a uitat de mine sau ca și cum nu știe ce caut aici. Păreți obosit, îi spun, iar el dă ușor din cap în semn că așa e, apoi se sprijină, cu un braț, de spătarul scaunului. Dați-mi voie să vă ajut să mergeți la mașină, mă ofer eu.

Mă duc să-i aduc jacheta militară aruncată pe canapea. Întinde brațele și îl ajut, ca pe Lukasz, s-o îmbrace. Îi simt căldura pielii prin textura materialului.

— Haideți!

Îl conduc spre ușă ținându-l de braț. Pe coridor, se îndreaptă puțin și coboară singur scările până afară. La capătul rampei așteaptă Stanisław, șoferul comandantului, lângă mașina ce poartă pe una dintre laturi însemnul cu svastică.

— *Dobry wieczór!* ne salută șoferul, cu o voce de bariton, atunci când ne apropiem de portiera deschisă în spate.

Comandantul se apleacă, stângaci, ca să intre în mașină. Capul i se leagănă la câțiva centimetri de plafon. Fără să stau pe gânduri, pun mâna ușor pe ceafa lui și îl ghidez. Cade imediat ce se așază, iar greutatea lui îmi trage brațul întins. Mă dezechilibrez și cad în mașină într-un fel jenant, parțial peste comandant. Mă îndrept repede și mă așez, roșie la față.

— Păi, ar fi bine să plec, spun, dar înainte să apuc să ies din mașină, Stanisław închide ușa după mine. Stai! protestez, uitându-mă la comandant după ajutor, însă el are ochii închiși și capul dat pe spate. Bine, se pare că va trebui să vă ajut și să ajungeți acasă, mă învoiesc eu.

În loc de răspuns, el sforăie.

Pe când parcurgem drumul scurt de la Wawel la apartamentul comandantului, care se află lângă Parcul Planty, mă uit prin mașină. Am mai fost, în toată viața mea, în câteva automobile scumpe, dar niciunul nu era la fel de grandios precum e ăsta. Ating bancheta de piele și mă uit pe geam. Străzile sunt pline de oameni care își văd de treburile lor și se îndreaptă spre casă. Se opresc și se uită lung la mașina mare și neagră, cu svastica pe portieră. Le citesc teama în priviri.

Câteva minute mai târziu, mașina oprește în fața unei clădiri elegante, placată cu gresie cafenie. Eu și Stanisław îl ajutăm pe comandant, încă amețit, să se ridice. Portarul ne descuie și se

dă la o parte ca să trecem. Îl ajutăm pe comandant să urce treptele de marmură, iar Stanisław descuie ușa apartamentului. Odată intrat, comandantul ajunge singur la canapea și se prăvălește pe ea cu capul înainte.

Stanisław se retrage din cameră și închide repede ușa în urma lui, lăsându-mă în mijlocul apartamentului, care ocupă un etaj întreg al clădirii și arată precum o locuință de bărbat: mare și impersonală, cu doar câteva piese de mobilier greu, din lemn de stejar, și cu o singură canapea de catifea maro. Aerul e impregnat cu un miros greu de trabuc și de *brandy,* de parcă locuința n-a fost aerisită de ani buni. Perdelele negre și grele ascund ceea ce-mi imaginez a fi o priveliște spectaculoasă asupra orașului.

Îmi mut greutatea de pe un picior pe altul și aștept ca el să spună ceva, însă comandantul tace.

— *Herr Kommandant,* e târziu! spun eu în cele din urmă. Dacă nu mai e nimic…

— Anna, stai! mormăie el, săltându-și ușor capul. Nu pleca, mă roagă, făcându-mi semn să mă apropii.

Șovăitoare, mă îndrept spre canapea.

— Da, aveți nevoie de ceva anume?

Ezită.

— Nimic, adică nu vreau… se bâlbâie el. Adică, dacă ai mai putea rămâne puțin…

Nu vrea să fie singur, îmi dau seama, mirată. Mă așez la celălalt capăt al canapelei.

— Pot rămâne câteva minute, răspund.

— Mulțumesc.

Se întinde și, înainte să pot reacționa, îmi ia mâna stângă.

— Te simți bine? întreabă, întorcându-mi mâna cu palma în jos. Mâna… adică, te-ai ars cu cafea, nu?

Pentru o clipă, sunt prea speriată ca să reacționez.

— La cealaltă mână, spun eu în cele din urmă și îmi trag brațul stâng.

— Dă-mi voie să văd! insistă, fără să se mai bâlbâie.

Ridic mâna dreaptă încet. El mi-o ia, mi-o leagănă în mâinile lui mari și se uită cu atenție. În grabă, uitasem de arsură, dar pielea de pe degetul mare e roșie și începe să facă băsici.

— Stai aici! îmi ordonă.

Dau să protestez, însă dispare în bucătărie și mă lasă singură

în încăperea enormă. „Trebuie să scap de-aici”, îmi spun neliniștită, luptându-mă cu impusul de a fugi câtă vreme el nu e în cameră. Mă străduiesc să mă calmez și mă mai uit o dată în jur. Nu văd niciun obiect care să aibă un aer personal, în afară de o fotografie înrămată, așezată pe polița căminului.

În ciuda neliniștii mele, tot sunt curioasă, așa că mă duc la fotografie. E portretul unei femei, aceeași din fotografia care fusese așezată pe biroul comandantului. Femeia e frumoasă, părul de culoarea penelor de corb îi curge pe umeri, are sprâncenele arcuite și pielea impecabilă.

— Așa! spune comandantul, care s-a întors.

Mă răsucesc și eu către el. Are în mână o cârpă umedă, un borcănel și un bandaj.

— Ia loc!

Nesigură, îl las să mă ducă la canapea, unde îmi curăță și îmi bandajează mâna.

— Gata, spune el, o clipă mai târziu.

Nu-și ia mâna de pe mâna mea, iar privirile ni se întâlnesc.

— Mulțumesc, bâigui eu retrăgându-mi mâna.

— Pentru puțin, răspunde el în timp ce-și îndreaptă spatele, fără să-și ia ochii de la mine. Doar nu-mi permit o asistentă cu mâna rănită, nu?

— Așa cred, spun, încercând să-mi abat privirea, apoi mă ridic și mă îndrept din nou spre fotografia de pe policioară. Ce poză frumoasă! zic, ridicând ușor rama.

— Margot, răspunde comandantul, de pe canapea, aproape în șoaptă.

— Soția dumneavoastră, *Herr Kommandant*? îndrăznesc să întreb.

— Da.

Deodată, apare lângă mine. Îmi ia fotografia din mâini și o privește intens, de parcă privirea lui ar putea să aducă imaginea la viață. „Ce s-o fi întâmplat cu ea?”, mă întreb. Îmi ridic privirea la el în speranța că-mi va mai explica ceva, dar se uită în tăcere la fotografie, ca și cum a și uitat că sunt acolo. Simțind că e șansa mea să ies de acolo, mă duc încet la ușă și o deschid.

— E târziu, trebuie să plec, spun eu, însă comandantul, cu privirea ațintită la imaginea din fotografie, nu zice nimic. Noapte bună! îi urez, în timp ce ies tiptil din apartament și cobor scările.

La intrarea blocului, Stanisław așteaptă lângă mașină. Mă urc

și, fără nicio întrebare sau remarcă, închide ușa după mine și pornește pe drumul lung și întortocheat spre casa Krysiei. Îmi dau seama că știe traseul fiindcă l-a adus pe comandant la dineu. Îmi sprijin capul de fereastra rece a mașinii, cu figura comandantului în minte. În seara asta am văzut la el o disperare cum nu mai văzusem înainte, mai ales pe când eram singuri în apartamentul lui. Nu voia să plec, e limpede, poate pentru că era beat sau poate pentru că nu voia să fie singur.

Dintr-odată, îmi amintesc de ultima dimineață petrecută în casa Bau, atunci când m-am trezit singură, fără Jacob. La scurt timp după aceea, am aflat că se mutaseră ai mei. A fost singurul moment din viața mea în care m-am simțit complet singură și m-am îngrozit. Unii reușesc să trăiască foarte bine de capul lor, știu, asta făcea Krysia înainte să sosim eu și Lukasz. Totuși, trebuie să fie groaznic pentru comandant să-și petreacă nopțile în apartamentul acela enorm și pustiu, bântuit de amintirea soției lui, Margot. Auzisem zvonuri pe la Wawel că fusese căsătorit, dar comandantul nu vorbise niciodată despre acea Margot. În seara asta, totuși, parcă văzuse o stafie. Poate că i se întâmplase din cauza alcoolului, sau poate că cele văzute la Auschwitz îi răscoliseră memoria.

Auschwitz… Brusc, mă trece un fior. La următoarea întâlnire, trebuie să-i povestesc lui Alek despre vizita comandantului acolo și despre harta pe care am văzut-o pe masa din biroul lui. „Poate că e important, îmi spun, cu gândul la ochii goi și bântuiți ai comandantului. Mă cutremur în timp ce gonim pe lângă arbori și case, lăsând în spate ultimele dâre fumurii ale apusului.

Ajunsă acasă, descopăr că Krysia și Lukasz dorm, așa că urc la etaj în vârful picioarelor și mă dezbrac în liniște. În ciuda nedumeririi mele din seara asta, sunt extenuată în urma tuturor pregătirilor pentru vizita oficială și mi se închid ochii de îndată ce mă urc în pat. Încep imediat să visez că sunt într-un tren care gonește spre munți. Sunt sigură că Jacob e în tren, numai de l-aș găsi… îmi croiesc drum prin vagoanele aglomerate și îl caut. În sfârșit, văd spatele unui bărbat cunoscut, care merge la câțiva metri în fața mea. Are conformația slăbuță a lui Jacob și aceeași culoare de păr. În cele din urmă, ajung în spatele lui. Întind mâna și îl apuc de umăr: „Jacob!”, strig, iar el se întoarce. Încremenesc. Nu e fața soțului meu, ci aceea a comandantului.

— Ah! țip și mă ridic în capul oaselor, gâfâind.

Gândurile mi-o iau razna. De luni în șir visez că sunt pe urmele lui Jacob. Are sens: îmi lipsește soțul meu. Dar asta? Nu-mi pot imagina. „Potolește-te! A fost doar un vis. Ești foarte tensionată din cauza muncii, ești îngrijorată din cauza discuției bizare cu comandantul... E singurul motiv pentru care ai visat așa ceva”. Mă întind iarăși și trag pătura pe mine, deloc liniștită. Un gând tulburător mi se strecoară în minte: poate că visul are un alt înțeles. Nu, dau eu din cap, în beznă. Visul n-are alt înțeles, nu poate însemna nimic. Fac eforturi ca să-mi aduc în minte gânduri plăcute cu Jacob, până pot să adorm din nou.

A doua zi, după ce ajung la serviciu, comandantul nu e în birou. Conform itinerarului, urma ca el să întâlnească delegația la hotel, de unde să-i conducă pe membrii ei la ghetou și la Płaszów, după care trebuie ca, după-amiază, oaspeții să plece la Berlin. Fiindcă nu vreau să fiu prinsă încă o dată departe de birou, azi nu ies la masă. La ora douăsprezece și un sfert se deschide ușa anticamerei și intră comandantul.

— Anna, vino, te rog! spune el cu răceală atunci când trece pe lângă mine.

Îl urmez în biroul lui. Se duce la masă și ridică teancul de documente pe care i l-am lăsat. Stau la câțiva metri distanță și îi studiez fața, întrebându-mă dacă va spune ceva legat de seara trecută, dar, în cazul în care îi e rușine că s-a îmbătat, n-o arată deloc. Poate că nu-și aduce aminte. Cu excepția cearcănelor ușoare, arată complet normal. Își ridică privirea din documente.

— Mâine plec la Berlin.

— Mâine, la Berlin? repet eu fără să-mi pot ascunde mirarea.

— Da. Au apărut niște chestiuni în urma vizitei și trebuie să mă ocup personal de ele, îmi spune, dându-mi câteva coli de hârtie. Itinerarul meu.

Traversează încăperea și îmi face semn să-l urmez. Mă așez pe canapea și îmi ridic privirea, așteptându-mă să se plimbe în sus și-n jos, ca de obicei. Spre mirarea mea, se așază pe scaunul de lângă mine. Parfumul răcoros, de pin, al apei lui de colonie îmi umple nările și mă face să simt un gol în stomac.

— După cum vezi, s-a ocupat colonelul Diedrichson de călătoria mea, continuă comandantul.

Îmi vâjâie urechile și de-abia îl aud. Vestea plecării lui neașteptate, laolaltă cu mirosul viril al apei de colonie, mă amețește.

— Voi fi plecat zece zile, încheie comandantul câteva minute mai târziu, luându-și privirea de la documente și uitându-se în ochii mei, iar eu clipesc, dându-mi seama că n-am auzit mare parte din spusele lui. Anna, te simți bine? Pari cam palidă.

— Oare e bine să faceți o asemenea excursie pe vremea asta? întreb.

Mă mir singură de ceea ce spun, de parcă nu sunt cuvintele mele.

— Oarecum, răspunde el. Oricum ar fi, trebuie să mă duc. Am fost chemat la o întâlnire importantă și nu se face să nu apar doar fiindcă mă tem pentru propria siguranță.

Dau din cap în semn de aprobare, fără să-mi pot lua ochii de la el.

— Bine, atunci, spune el. Cred că, deocamdată, asta e tot.

Înțeleg că e cazul să plec, așa că mă ridic. Mi-a amorțit piciorul stâng și mă clatin ușor. Comandantul se întinde și mă apucă de braț, ca să mă susțină.

— Ai grijă! spune blând, ținându-mă de braț.

Privirile ni se întâlnesc.

— Î-îmi cer scuze, zic, și mă îndrept de spate. Doar că…

Ezit, neștiind cum să închei. Îi simt mâinile calde prin mâneca rochiei.

— Ai muncit mult în ultimul timp, îmi termină el propoziția. Ai făcut mult efort pentru venirea delegației.

— Da, probabil că e din cauza asta, răspund, recunoscătoare pentru scuza pe care mi-a găsit-o.

— Azi am nevoie de ajutorul tău cu pregătirile de călătorie, dar câtă vreme sunt plecat, ar trebui să-ți iei o zi liberă.

— Mulțumesc, *Herr Kommandant*!

Mă duc repede spre ușă. Îi simt privirea în ceafă în timp ce mă retrag. Mă așez din nou la biroul meu și, cu mâini tremurânde, sortez vraful de documente pe care mi l-a dat. În ultimele câteva săptămâni, am senzația sâcâitoare că ceea ce a observat Krysia în timpul acelui dineu e adevărat: comandantul Richwalder e atras de mine. Dar nu numai comportamentul comandantului mă preocupă. De ce l-am întrebat dacă e bine să plece? E bine ca Anna să se prefacă îngrijorată, îmi explic, cu toate că știam că întrebarea nu fusese atât de calculată pe cât aș vrea să cred. Și nici visul de noaptea trecută n-a fost calculat. Mă afund în scaun, înfiorată. Poate că îmi va prinde bine

absența comandantului.

Restul zilei se scurge repede. Vine și trece ora cinci, iar comandantul rămâne în biroul lui, cu ușa închisă. Mai trec patruzeci și cinci de minute. Mă copleșește oboseala. Comandantul avea dreptate, chiar am muncit mult peste program. Simt că nu i-am văzut pe Krysia și pe Lukasz de o lună. Câteva minute mai târziu, se deschide ușa biroului, iar comandantul iese cu două valize în mâini. Mă ridic.

El așază valizele pe podea.

— Ei bine, am plecat!

Văd bagajele și, brusc, mă izbește realitatea: comandantul pleacă.

— Drum bun! îi urez, apoi înghit în sec, fiindcă mi s-a pus un nod în gât.

— Mulțumesc! Nu ezita să-mi trimiți o telegramă dacă survine ceva urgent. Sau dacă ai nevoie de ceva.

Dau din cap în semn că am înțeles. El înaintează până când ajunge la aproape un metru de mine. Mă întreb dacă urmează să mă atingă. Ne privim lung, în tăcere, fără să ne spunem nimic. „Ce-i asta?”, mă întreb. „Ce se întâmplă între noi? Tulburarea stârnită de vizita delegației. Faptul că pleacă”.

— Ei bine… spune, după câteva clipe de liniște.

— Mergeți cu bine!

Culmea e că vorbesc serios. Mă rușinez de îndată pentru că-i fac urări unui nazist pe care ar trebui să-l vreau mort. Comandantul înclină din cap și-și ia din nou valizele. Își drege glasul mult și bine.

— La revedere, Anna!

Mai rămâne o clipă pe loc înainte să plece.

Capitolul 11

La cinci zile după plecarea comandantului la Berlin, mă aflu în biroul lui. Organizez numeroasele documente care au sosit între timp, punându-le, teanc lângă teanc, pe masă. Comandantul trebuie să se întoarcă în trei zile, deși mă întreb dacă nu-l va împiedica vremea. Am aflat, din telegramele care au sosit, că în vest plouă torențial în continuare, drept care calea ferată e impracticabilă, iar asta a încetinit transportul proviziilor militare germane. Muniția, mâncarea și medicamentele întârzie să ajungă. Astfel, avansarea armatei germane a devenit mai lentă. Aflând asta, mă bucur, în secret, de ploile pe care le-am blestemat cu câteva săptămâni în urmă.

Absența comandantului mi-a permis să mai fac o incursiune în biroul lui Krich, dar după ce am livrat, marțea trecută, cel mai recent transport de permise la cafeneaua din piață, Alek mi-a spus să nu mai iau și mi-a cerut să aștept noi ordine. Bineînțeles că îl voi asculta. Sunt ușurată că nu mai trebuie să fac drumurile acelea terifiante și secrete. Totuși, mă simt oarecum fără scop – misiunea îmi dădea un țel și chiar ceva entuziasm. Acum, că mi-am îndeplinit misiunea dată de mișcarea de rezistență și comandantul e încă plecat, zilele par fade. Fac eforturi să-mi păstrez energia, ca să nu observe nimeni diferența.

În timp ce îndrept teancurile de documente de pe masa comandantului, rămân cu privirea ațintită la fotografia cu el și cu soția lui, care a reapărut pe birou după plecarea delegației de la Berlin. Cei doi poartă haine ușoare, de vară, și par a fi în vacanță la mare. Comandantul are o expresie jucăușă, cum n-am mai văzut la el. Soția are părul prins sub un batic și îi zâmbește cu dragoste. Are ochii negri și pielea uluitor de măslinie pentru o nemțoaică. Mă întreb din nou ce s-o fi întâmplat cu ea. Iau rama ca s-o șterg de praf și caut în ochii femeii un indiciu care să-mi dezvăluie mai multe despre ea și despre comandant.

— *Dzien dobry*[20], Anna! spune o voce profundă, familiară, în spatele meu.

[20] „Bună dimineața” (în limba poloneză în original).

Tresar și mă întorc. Fotografia din mână îmi cade pe covor.

— B-b-bună ziua, *Herr Kommandant*! mă bâlbâi, chinuindu-mă să ridic rama și s-o pun pe birou, apoi mă îndrept de spate și mă întorc spre el. Făceam ordine în documente.

În cazul în care a observat că m-am înroșit, n-o arată.

— Da, iată că m-am întors.

Când mă dau la o parte ca să se așeze la birou, observ că arată altfel. Părul îi e mai cenușiu, iar ridurile, mai pronunțate. Parcă a îmbătrânit cu câțiva ani în călătoria asta. Poate că de vină e doar oboseala drumului, îmi zic, observând barba fină ce i-a crescut pe față.

— Nu vă așteptam până vineri, spun eu după ce el se așază.

— Am decis să vin mai devreme. Am multă treabă de făcut după întâlnirile astea. S-au anulat multe trenuri din cauza inundațiilor, așa că cei de la sediu mi-au rezervat un zbor.

— Ați venit cu avionul?

Îl privesc cu uimire. Cu toate că știu din filme și din ziare că poți călători cu avionul, în Polonia zborurile comerciale sunt inexistente. Singurele avioane pe care le-am văzut vreodată sunt bombardierele naziste care trec, uneori, pe deasupra orașului.

— Da, răspunde el. E o experiență remarcabilă.

— Nu mă îndoiesc, îi dau eu dreptate. Oricum, mă bucur că v-ați întors!

Cuvintele mi-au scăpat involuntar și mi se taie răsuflarea.

Comandantul mă privește în ochi.

— Mă bucur și eu că m-am întors, spune el cu glas scăzut. Mi-a lipsit… Vreau să spun că Berlinul e un loc foarte obositor, cu toată politica de-acolo. E mai multă liniște la Cracovia.

— Desigur, răspund, apoi ne privim câteva secunde fără să scoatem o vorbă. Doriți să trecem în revistă programul acum? întreb în cele din urmă, disperată să pun capăt tăcerii stânjenitoare.

El își ridică privirea către pendulul care arată ora trei și jumătate.

— Am nevoie de puțin timp de acomodare, explică el, iar eu îmi dau seama, după felul în care își mușcă buza de jos, că îl preocupă ceva. Te deranjează dacă rămâi peste program? Putem revizui documentele la ora cinci.

— Bineînțeles.

Mă retrag imediat în anticameră și, de cum mă așez la birou, observ că-mi tremură mâinile. Comandantul m-a luat prin surprindere venind mai devreme și neanunțat. Îmi aud propria voce: „Mă bucur că v-ați întors!” De ce am spus așa ceva? Pentru că asta ar fi spus Anna. Dar nu repetasem replica – așadar, a fost sinceră. Timp de o oră și jumătate încerc să mă adun, dar oricât mă străduiesc să-mi distrag atenția prin muncă, nu văd decât ochii comandantului, mai albaștri ca niciodată.

Bat clopotele Catedralei Wawel de cinci ori și o aud pe Małgorzata ieșind din biroul ei, așa că adun încă un teanc de corespondență și alte documente venite în lipsa comandantului, pe care încă n-am avut ocazia să le pun pe biroul lui. În timp ce traversez anticamera, aud, pe fereastră, tocurile și pălăvrăgeala celorlalte secretare care coboară panta dinspre castel.

Ușa comandantului e întredeschisă. Bat ușor și o împing. Fonograful cântă lin; în încăpere plutesc acordurile unei sonate de Mozart. Mă așteptasem să-l găsesc sortând documentele pe care i le lăsasem, în schimb, comandantul stă cu scaunul întors dinspre birou și se uită pe fereastră, către Pordgorze. M-am întrebat adesea ce vede atunci când se uită pe ferestrele acelea. Aude oare țipetele evreilor din ghetoul de peste râu? Sau e cu mintea în altă parte, pierdut în amintiri despre soția lui și despre alte lucruri îndepărtate?

După ce stau câteva secunde fără să mă observe, îmi dreg glasul. Comandantul se întoarce. Se uită inexpresiv la mine, de parcă uitase cine sunt sau de ce eram acolo.

— Doreați să revizuim programul, sugerez.

Îi dispare expresia nedumerită de pe față.

— A, da, desigur! Intră!

Iau loc pe canapea, iar el vine și se așază pe scaunul de lângă mine. Încep să-i fac rezumatul a ceea ce e esențial din corespondența primită în absența lui, invitații, fragmente din articole de ziar și rapoarte.

— Minuta ședinței de marțea trecută la Pomoskie arată… încep eu, dar ezit și îmi ridic, apoi, privirea. S-a întâmplat ceva, *Herr Kommandant*?

El neagă, clătinând din cap.

— Nu, continuă, te rog!

Mă uit în agendă, însă m-am pierdut. Frustrată, simt cum îmi urcă de-a lungul gâtului o roșeață arzătoare. Îmi dreg glasul.

— Ați fost întrebat dacă veți participa la banchetul directorilor vinerea viitoare, spun, sărind la sfârșitul notițelor. Însă există o suprapunere cu invitația la cină pe care ați acceptat-o din partea domnului primar Baran și a soției sale.

Îmi ridic privirea și mă aștept să se decidă la care dintre evenimente vrea să meargă, dar încă se uită la mine de parcă n-a auzit ce am spus.

— *Herr Kommandant*?

Clipește repede.

— Ce e?

— Suprapunerea banchetului directorilor cu cina la domnul primar Baran… Trebuie să știu la care veți participa.

— A! exclamă el, părând nedumerit de parcă i-am pus o întrebare grea. Ce crezi că ar trebui să fac?

Mă mir că-mi cere părerea.

— Ei bine… încep, precaută. Cred că banchetul directorilor e mai important din punct de vedere politic, chiar dacă ați acceptat invitația domnului primar Baran. Dumnealui i-aș transmite regretul că nu puteți ajunge și i-aș trimite niște flori doamnei Baran.

— Excelent! exclamă el, ca și cum aș fi spus ceva extraordinar de inteligent. Asta voi face.

— Atunci, mă ocup eu.

Comandantul tot nu-și ia ochii de la mine. Deodată, întreaga cameră pare să se fi încins îngrozitor de tare.

— Mai e ceva? întreb, dornică să plec.

El clatină din cap și spune:

— Nu, ajunge pentru seara asta. Mulțumesc, Anna!

Se întoarce din nou spre fereastră. Strâng documentele pe care le pusesem pe măsuță și mă ridic să plec. Tocmai atunci sare acul fonografului și se schimbă muzica. E o compoziție sumbră, de mare întindere, pe care o recunosc ca fiind una dintre preferatele tatei. O cânta ori de câte ori se întrista. De două-trei ori l-am auzit fredonând-o încetișor prin ghetou. Acum, în timp ce o ascult, coardele violoncelului par să-mi mângâie sufletul. Mi se pune un nod în gât.

— Wagner, spun cu voce tare, fără să vreau.

Comandantul își ridică privirea.

— Îți plac compozitorii germani?

Are un ton la fel de surprins ca odinioară, la dineul Krysiei,

când i-am citat din Goethe în germană.

— Da, răspund, simțind cum îmi iau obrajii foc.

Se ridică și vine la câțiva centimetri de mine.

— Anna, stai!

Îmi pune mâna pe braț și mă trece un fior.

— Ai…, începe el, apoi tace, aranjându-și gulerul cu mâna stângă. Ai vrea să mă însoțești vineri seara la concert? Orchestra cântă Wagner și am bilete.

Sunt încurcată. Comandantul tocmai mi-a dat întâlnire.

— E-e foarte amabil din partea dumneavoastră, reușesc să spun, încercând să câștig timp ca să-mi dau seama ce trebuie să răspund.

— Atunci, spune că vii! insistă el.

Rămân pe gânduri. Nu pot merge la întâlnire cu el. Sunt femeie măritată. Dar Anna nu e. Disperată, caut o scuză, un motiv pentru care nu pot merge.

— Dacă nu e bine vineri, putem merge în altă seară, adaugă comandantul, de parcă mi-ar citi gândurile.

Îmi dau seama că e șeful meu. Nu se pune problema să refuz, înghit în sec.

— Mulțumesc, *Herr Kommandant*! Ar fi minunat.

— Atunci am stabilit. Vineri seara. Te iau de la mătușa ta la ora șapte.

Plec capul și zbor din biroul lui, simțindu-i privirea în ceafă în timpul ăsta. Reușesc să-mi păstrez calmul în timpul lungului drum către casă, dar imediat ce intru pe poartă mă pierd cu totul. Urc treptele spre salon gâfâind și roșie la față. Krysia șade pe balconul dinspre grădină.

— Situația cu comandantul scapă de sub control! explodez eu.

Ea lasă cartea din mână.

— Ce e?

Îmi dau seama că Lukasz a adormit deja. Îmi cobor tonul.

— Mi-a dat întâlnire.

Krysia îmi face semn să mă așez pe scaunul de alături.

— Spune-mi ce s-a întâmplat.

Nu pare mirată. Iau loc și încep să-i povestesc totul, începând cu întoarcerea comandantului de la Berlin, câteva ore mai devreme.

— Apoi a spus că are bilete la Filarmonică.

— Ceea ce e improbabil dacă a fost plecat săptămâna asta,

observă Krysia.

— Exact! Iar dacă biletele ar fi sosit la birou câtă vreme el era la Berlin, le-aș fi văzut.

Ea dă din cap în semn că am dreptate, înțelegând semnificația: comandantul nu avea biletele „din întâmplare”, ci făcea rost de ele special pentru întâlnirea noastră.

— Georg Richwalder e adjunctul guvernatorului, îmi amintește Krysia. Un om puternic, ca să nu mai spunem atrăgător. Anna Lipowski ar trebui să fie flatată.

Cad pe gânduri. Krysia are dreptate. Auzind sporovăielile celorlalte secretare, mi-am dat seama că, dacă aș fi cu adevărat o tânără poloneză necăsătorită, m-ar bucura atenția comandantului.

— Dar sunt căsătorită! exclam, cu lacrimi în ochi.

— Știu, spune Krysia mângâindu-mi mâna. Ești într-o poziție dificilă.

— Și sunt evreică.

E prima dată în aceste luni când pronunț cuvântul, iar acesta îmi sună ciudat.

— Poate că asta e o cale de a-i ajuta pe evrei, spune Krysia, iar eu o privesc cu nedumerire. Trebuie să încerci să vezi imaginea de ansamblu, continuă ea. Dacă te apropii de comandant, asta ar putea fi util rezistenței. I-ai putea ajuta în multe alte feluri decât ai făcut-o până acum.

Răsuflu adânc. Nu mă gândisem la asta.

— Dar Jacob…

— Jacob ar înțelege, îmi răspunde ea cu fermitate.

Are dreptate, desigur. Jacob mă iubește, dar e dedicat mișcării de rezistență. Dacă întâlnirea mea cu un ofițer nazist ar ajuta mișcarea, el m-ar ierta. Nu pot să nu mă întreb, totuși: dacă ar fi invers, oare eu aș fi la fel de înțelegătoare?

— Știu. Doar că…

Tac, jenată de egoismul gândurilor mele.

— Îți e dor de Jacob, încheie Krysia în locul meu.

Îmi dau seama din tonul emoțional că înțelege. Și ei îi e dor de Marcin, la fel cum îmi e mie de Jacob. Diferența e că eu îl voi revedea pe Jacob – știu asta, nu pot să cred altfel. Noi avem promisiunea unui viitor împreună, Krysia și Marcin nu o au.

— Îmi pare rău, spun. Știu că și ție îți lipsește Marcin.

— Nu-i nimic, crede-mă, spune ea, cu privirea pierdută în

depărtări. Îmi lipsesc lucrurile mici. Felul în care îmi aducea apă și aspirină după ce petreceam noaptea în oraș, apoi ceai a doua zi dimineață, fără să-i cer, măcar. Felul în care îmi pronunța numele – Kree-sha – ca și cum era un „e” lung în nume. Cel mai mult îmi e dor să mă trezesc în toiul nopții lângă cineva căruia să-i împărtășesc ce-am visat. Nu-l deranja asta niciodată. Uneori deschid ochii în întuneric și am impresia că e lângă mine.

Nu știu ce să spun. Are ochii larg deschiși și mă întreb dacă urmează să plângă.

— L-ai iubit foarte mult, spun în cele din urmă.

Se întoarce spre mine și zâmbește.

— Încă îl iubesc. Asta nu dispare. E cel mai bun prieten al meu, spune Krysia apoi tace preț de câteva minute, și-mi dau seama că s-a cufundat în gânduri. A fost o zi lungă, adaugă ea în cele din urmă. O baie ți-ar face bine.

Înclin din cap în semn că-s de aceeași părere.

— Mulțumesc! răspund.

Urc scara, obosită. În timp ce se umple cada, șterg aburul de pe oglindă. Fata pe care o văd e obosită, muncită de griji și cu cearcăne în colțurile buzelor coborâte. Figura din oglindă dă dovadă de un pragmatism de care nu fusesem conștientă până atunci.

— Cine ești? întreb cu voce tare.

Sigur că nu Emma Bau, născută Gershmann, fiica brutarului ortodox și a soției sale. Emma era altcineva. Îmi amintesc vag de ea, ca de o prietenă din copilărie, aproape uitată.

„De fapt, de ce mă place comandantul?”, mă întreb, în timp ce intru în cadă. Am crescut cu ideea că arăt extrem de banal, nu hidoasă, dar în niciun fel aparte. Jacob și tata spun că sunt frumoasă, dar nu i-am luat niciodată în seamă, crezând că e un compliment din partea unor bărbați care spun asta pentru că țin la mine. Sar în ochi mai puțin decât zecile de secretare care vin la Wawel în fiecare zi îmbrăcate cu fuste strâmte și machiate excesiv. Și, cu siguranță, nu sunt nici pe departe la fel de atrăgătoare ca soția comandantului. „Poate că totul e din cauză că vorbesc germana și că îi e dor de casă”, îmi spun, deși asta nu-i o explicație convingătoare. Se uită la mine cu o anume intensitate, iar atunci când vorbesc mă ascultă cu un soi de fascinație, toate astea sugerând că la mijloc e ceva mai mult.

În timp ce mă înmoi în apă, mă gândesc la Krysia. Chiar dacă

discutăm deseori, rareori vorbește despre ea. Până în seara asta. A fost ca și cum, pentru câteva minute, exteriorul ei impecabil s-ar fi fisurat puțin, lăsându-mă să zăresc dragostea și durerea din ea. Reflectez asupra celor pe care mi le-a împărtășit despre Marcin. Cei mai buni prieteni. Oare pot spune asta despre mine și Jacob? Îl iubesc enorm și, în ciuda temerilor mele, știu că și el simte la fel. Dar, la vremea la care a plecat, ne cunoșteam abia de un an. Încă era totul foarte neobișnuit și nou, și rămăseseră încă multe lucruri pe care le aveam de învățat unul despre altul. În timp ce mă usuc și mă bag în pat, hotărăsc, cumva ușurată, că durează o viață să ajungi să ai relația pe care au avut-o Marcin și Krysia.

Restul săptămânii, nu-l prea văd pe comandant. E ocupat cu ședințele de după Berlin, timp în care eu sunt inundată de multitudinea de sarcini pe care mi le dă. Într-o vineri după-amiază, plec de la serviciu cu câteva ore mai devreme decât de obicei și gonesc spre casa Krysiei ca să mă pregătesc pentru întâlnire. Sub privirile lui Lukasz, Krysia îmi aranjează părul și îmi face un coc frumos, după care mă ajută să mă dau cu pudră și cu ruj. Îmi pun o rochie roz pal, cu mâneci scurte, dintre cele ale Krysiei, pe care ea a dus-o la ajustat pentru această ocazie.

— Minunat! remarcă, în timp ce stau în fața oglinzii mari din garderobă, chiar lângă dormitorul ei.

— Mulțumesc foarte mult!

Mă mișc ușor și mă privesc din toate unghiurile, fascinată de propria mea transformare. Ultima oară când m-am îmbrăcat frumos a fost la dineu, la câteva săptămâni după evadarea mea din ghetou. Atunci eram încă palidă și trasă la față. Acum, după ce am mâncat bine în ultimele luni în casa Krysiei, m-am întremat complet, am sânii și șoldurile pline și mi-a revenit culoarea în obraji. „De m-aș pregăti pentru o ocazie cu adevărat fericită!”, îmi spun, moment în care îmi revine în suflet groaza întâlnirii, de care uitasem pentru o clipă.

Ceasul din hol bate de șapte ori, iar cineva sună la ușă. Krysia îl ia în brațe pe Lukasz și se îndreaptă spre scară.

— Stai aici!

Mă opresc câteva minute în fața oglinzii și mă privesc cu atenție. N-am purtat mâncă scurtă decât de câteva ori în viață și nu sunt obișnuită să-mi văd dezgolite brațele palide și coatele ascuțite, îmi studiez mâinile. Cu o oră mai devreme, Krysia mi-a

arătat cum să-mi pilesc unghiile și să le dau luciu. Acum sunt rotunde și netede, împodobind mâinile rafinate ale unei persoane pe care n-o recunosc.

La parter se aud pașii Krysiei, care coboară și deschide ușa casei. Nu deslușesc amabilitățile pe care le schimbă cu comandantul, ci doar tonul vocilor, a lui – gravă și curtenitoare, a ei – blândă și primitoare. Ridic sticluța sofisticată cu apă de trandafiri pe care mi-a împrumutat-o Krysia și apăs ușor o singură dată. Lichidul pulverizat îmi mângâie gâtul și împrăștie aroma delicată de flori. Pun sticla la loc pe masa de toaletă. Mai arunc o ultimă privire la imaginea mea din oglindă și apoi cobor.

— Bună seara, *Herr Kommandant*! spun, văzându-l la parter.

Se întoarce și observ cum i se luminează ochii în timp ce admiră întreaga schimbare, plină de rafinament, la care am fost supusă. Mă aștept să-mi spună, pe tonul lui cel mai blând, că arăt superb, însă n-o face, ci are doar o expresie neajutorată, iar eu îmi dau seama că a rămas mut de uimire.

— Păi, ar trebui să mergeți! intervine Krysia după o clipă de tăcere stânjenitoare. Poftim, ia asta, s-ar putea să se facă frig mai târziu! mă îndeamnă ea, dându-mi o haină gri de mătase ușoară, pe care n-o mai văzusem până atunci.

— Mulțumesc!

O sărut ușor pe obraz și cobor, în urma comandantului, treptele de la intrare. Stanisław ne așteaptă afară, lângă portiera deschisă. Ne apropiem, iar el dă din cap, politicos, și îmi întinde mâna să intru în spate, ca și cum n-ar fi neobișnuit ca cineva din personalul comandantului să fie condus la un concert într-o vineri seara.

Comandantul intră în mașină pe cealaltă parte și se așază pe banchetă lăsând câțiva centimetri între noi. Stăm țepeni și privim înainte, în timp ce Stanisław scoate mașina pe drumul principal.

— Așadar, cum a fost călătoria la Berlin? întreb în cele din urmă.

Încerc să-mi păstrez un ton calm, deși sper să spună ceva din care să pot extrage o informație utilă.

— Lucrurile au mers bine.

Se oprește o clipă și se întoarce spre mine.

— Anna, aș vrea să fiu sincer cu tine! Motivele călătoriei mele n-au fost întru totul profesionale.

— A, da?

Vreau să rămân calmă, nici curioasă, nici mirată.

— Da, a avut legătură cu soția mea, Margot. Femeia din fotografie, mă lămurește el, iar eu îmi ridic capul și-l privesc în ochi. Vezi tu, luna trecută s-au împlinit doi ani de când a murit.

Simt o schimbare bruscă în vocea lui atunci când pronunță ultimele cuvinte. Ezit și mă întreb de ce îmi spune asta, dar îmi doresc cu disperare să nu se oprească.

— Îmi pare foarte rău.

Își coboară privirea și-și ia o scamă de pe uniformă.

— Trebuia să închei niște socoteli ale ei.

Dau din cap în semn că am înțeles.

— Bănuiesc că a fost foarte dificil.

— Așa e, răspunde el plin de sinceritate. Amânasem o vreme tocmai din motivul ăsta. Pentru că nu voiam să conștientizez…

Tace și se uită pe fereastră la câmpurile pe lângă care trecem. Dintr-odată, mașina intră într-o groapă de pe drum, ne hâțână și, pe neașteptate, mă aruncă spre comandant, care își ridică mâinile ca să mă țină. Ajungem cu fețele una lângă alta și îi simt răsuflarea caldă pe obraz. Niciunul dintre noi nu se clintește vreme de câteva clipe.

— Ai pățit ceva? întreabă el cu glas scăzut.

— Nu, n-am nimic, răspund eu punând mâna pe scaunul din față și îndreptându-mi spatele, roșie la față. Ce spuneați?

— Doar că era momentul să închei socotelile legate de proprietățile soției mele. E timpul să-mi văd de viață, continuă el dregându-și glasul. Sigur că am mers și la ședințe. Oficial vorbind, călătoria a fost un succes total.

— Mă bucur foarte mult să aud asta, răspund eu.

E limpede, din tonul vocii lui, că nu va mai spune nimic despre Margot.

Mă întorc cu fața înainte și, câteva minute bune, nimeni nu mai spune nimic. În timp ce ne apropiem de centrul orașului, comandantul scoate ceasul de buzunar.

— Am ajuns puțin mai devreme, spune el. Nu mi-am dat seama până nu m-am uitat la bilete, chiar înainte să te iau, că nu începe concertul până la ora opt. Putem să mergem în piațetă și să bem un cocteil la o cafenea, sau să ne plimbăm prin Planty.

Ezit. Crezusem că ora de începere a concertului era șapte și

jumătate; și că aveam să mergem direct la locurile noastre, fără să mai facem cine știe ce conversație.

— A-a-ar fi plăcut să ne plimbăm, răspund.

Mă sperie ideea să stau față în față cu el la cafenea și să-l privesc în ochi. Știu și că îmi va fi mai ușor să-mi păstrez calmul dacă nu beau.

— Foarte bine.

Se apleacă în față și îi spune ceva lui Stanisław, care oprește mașina lângă parc. Comandantul iese și vine să mă ajute să ies din mașină. Îi simt mâna mare și caldă pe mijlocul meu în timp ce mă conduce la trotuar.

— În ce direcție? întreabă el.

Fac semn cu capul spre stânga. Adevărul e că poteca din dreapta e mai plăcută, fiindcă șerpuiește pe lângă clădirea de piatră a universității. Dar nu îndrăznesc s-o aleg, pe de o, parte de teamă să nu mă întâlnesc cu cineva cunoscut, iar pe de alta, pentru că e atât de strâns legată de amintirile mele cu Jacob, încât nu suport ideea de a fi acolo cu un alt bărbat.

În timp ce ne plimbăm pe alee, răsuflu adânc. Aerul serii e cald, înmiresmat de aroma dulce a caprifoiului. Îmi ridic privirea la arțarii ce mărginesc aleea pe ambele părți și formează o boltă de frunze deasupra noastră. Razele blânde ale apusului se strecoară printre ramuri. Privind cu coada ochiului, îl observ pe comandant. Și el se uită la arbori, fredonând ceva. Nu l-am mai văzut atât de relaxat.

Își coboară privirea spre mine.

— E superb aici, nu-i așa?

— Da, spun eu repede, în speranța că nu m-a văzut uitându-mă la el.

Îmi ațintesc încă o dată privirea în față și simt cum mă înroșesc.

— Mi-e foarte dor să-mi petrec timpul în aer liber, continuă – și-și întinde brațele deasupra capului. După ce ne-am căsătorit, la început eu și Margot făceam excursii lungi în Bavaria. Plecăm în drumeții care durau zile întregi… și dormeam sub stele. Dar asta a fost înainte să…

Vocea i se stinge. Îmi ridic privirea spre el. Expresia relaxată i-a dispărut și e înlocuită de cea care îmi e atât de cunoscută, obișnuitul lui aer serios și preocupat. Am impulsul de a spune ceva, orice, doar ca să-l fac din nou fericit.

— Și mie îmi plac drumețiile, spun.

Se uită mirat la mine.

— Chiar așa?

— Da. Adevărul e că în copilărie n-am prea ieșit din oraș. Părinții noștri ne duceau în vacanță la lacuri, mint eu, și făceam plimbări minunate.

— Poate… începe comandantul.

Deodată, se uită în față, pe alee, la un cuplu între două vârste. Cei doi stau pe una dintre bănci, cu un câine mare întins la picioare. Fără să spună nimic, el se îndreaptă repede spre cuplu. Nedumerită, îl urmez. Văzând că se apropie comandantul, bărbatul o cuprinde cu brațul pe femeie și îi șoptește ceva. Femeia se îngrozește. Îmi dau seama că sunt, cu siguranță, speriați de moarte văzându-l pe bărbatul acela masiv, îmbrăcat în uniformă nazistă, apropiindu-se de ei.

— Ce animal frumos! exclamă comandantul apropiindu-se de ei, apoi face semn spre câine. Îmi dați voie?

Bărbatul, nelămurit, încuviințează, iar comandantul se lasă în genunchi. Și eu, și cealaltă femeie ne uităm la comandant cum mângâie câinele, un ciobănesc cu blana în două culori, negru cu cafeniu.

— În copilărie, am avut un câine identic, spune el fără să-și ridice privirea, în timp ce mângâie câinele între urechile ascuțite, iar eu mă gândesc că nu i-am auzit niciodată un asemenea entuziasm în glas. Îl chema Max. Era un animal minunat.

Tocmai atunci, un clopot începe să bată în depărtare.

— *Herr Kommandant*! îi atrag atenția cu blândețe. E opt fără un sfert. Trebuie să ajungem la concert.

— Da, desigur, spune el repede.

Mai mângâie o dată câinele, se ridică și se șterge pe genunchi. Ne luăm la revedere de la cuplul buimăcit și ne îndreptăm spre Filarmonică. Zeci de oameni s-au adunat pe trotuar în fața clădirii mari de piatră, fumează și vorbesc. Mulți dintre bărbați poartă uniforme naziste. Observ, plină de amărăciune, că sunt însoțiți de tinere poloneze. Cei din armata de ocupație și femeile lor de prin părțile locului. Mi-e silă că fac parte dintr-un asemenea șablon, chiar dacă eu, una, mă prefac. Urc scara la brațul comandantului, în vreme ce trecem, câțiva bărbați în uniformă îl salută.

Înăuntru, clipesc de câteva ori ca să-mi obișnuiesc privirea cu lumina. Cu toate că am trecut de multe ori pe lângă Filarmonică, n-am pus niciodată piciorul înăuntru și sunt complet nepregătită pentru grandoarea de aici. Holul e imens, are podele și coloane de marmură și un candelabru de cristal de dimensiunea unei mașini mai mici. Frumusețea îi e umbrită numai de cele două steaguri roșii cu svastică, prinse de grinzi. Imediat ce intrăm în hol se aude un clopoțel. Știu de la Krysia că sunetul lui ne invită să ne ocupăm locurile în sală. Mergem direct la scara din dreapta holului și suntem conduși într-o lojă privată, chiar deasupra scenei. Înainte să se retragă, plasatorul se scuză că, din cauza penuriei de hârtie provocate de război, nu ne poate oferi programe tipărite. Ne anunță că orchestra va cânta Wagner și Mozart. Un alt ofițer de mare rang și o femeie masivă, pe care n-o recunosc, se află deja în lojă și-și înclină capetele în semn de salut atunci când ne alăturăm și noi.

Orchestra se pregătește. Sunt mai puțini muzicieni decât crezusem eu, iar scena mare pare straniu de goală. Apare dirijorul și începe muzica. Atunci îmi amintesc ceea ce mi-a spus Krysia mai demult, și anume că orchestra fusese devastată de pierderea numeroșilor instrumentiști evrei, care fie că fugiseră, fie că fuseseră închiși. I se umeziseră ochii în timp ce vorbea despre Viktor Lisznoff, un violoncelist pe care-l cunoștea de câteva decenii și care se află acum în lagărul Płaszów, chiar lângă Cracovia, forțat să muncească ziua, iar noaptea să cânte, împreună cu alți deținuți, pentru plăcerea ofițerilor.

Orchestra începe să cânte și muzica se înalță, iar eu cad în acea transă meditativă pe care numai muzica clasică o poate induce. Mă gândesc la tata, care n-a avut niciodată șansa să meargă la un concert simfonic. I-ar fi plăcut să fie acolo, să asculte muzica pe care o punea de atâtea ori la fonograful lui iubit, care scârțâia. El ar fi trebuit să fie acolo, nu eu. Pe vremuri, Jacob zicea că avea să-l ducă pe tata la un concert. Jacob… Nu mă voi gândi la el aici, nu în vreme ce sunt cu un alt bărbat.

Mă trezesc cu ochii la comandant, pe care îl studiez cu coada ochiului. „Ar trebui să-l urăști”, îmi amintesc pentru a mia oară. „E nazist și reprezintă cauza întregii tale dureri”. Dar nu-l urăsc, îmi dau seama că nu pot. Dacă nu e ură, atunci ce e? Recunoștință, admirație, atracție? Nu pot să suport niciunul

dintre cuvintele care-mi trec prin cap. În cele din urmă, îmi spun că mi-e indiferent și că doar fac ceva ce mi s-a cerut. Concluzia însă face să mi se pună un nod în gât.

La pauză, ne ridicăm și ne alăturăm mulțimii din hol. Comandantul dispare o clipă, apoi revine cu două pahare de șampanie. În vreme ce stăm sub candelabrul de cristal, sorbim lichidul rece și spumos și admirăm parada nesfârșită de rochii de seară și de bijuterii frumoase; pare de neconceput că ne aflăm în toiul războiului. Aproape că uit să fiu nervoasă.

— Îți place concertul? întreabă comandantul.

— Da, răspund eu cu sinceritate.

Chiar dacă am crescut cu muzică clasică în casă, n-am ascultat niciodată o simfonie în sală, așa că sunt uluită de complexitatea pieselor pe care le-am auzit.

— E un program bun, spune comandantul terminându-și de băut șampania. Totuși, cred că al doilea tempo a fost cam lent.

Nu mai aud ce spune în continuare. În fața mea observ o tânără cu bucle uluitor de frumoase, lungi și negre, care mă privește încruntată, de parcă încearcă să-și dea seama de unde mă cunoaște. Probabil că mă confundă. Cu excepția Krysiei sau a părinților lui Jacob, nu cunosc pe nimeni care să meargă la un concert simfonic. Cu toate astea, femeia continuă să mă privească, iar nedumerirea ei se adâncește. Duce atunci mâna la obraz și gestul ăsta mă face s-o recunosc. Este Eliana Szef, o studentă ariană bogată, pe care o cunosc de la universitate. Ghicesc cum își frământă mintea în timp ce mă studiază: „Să fie chiar Emma Gershman?”, se întreabă ea, „Și dacă da, ce caută o evreică la operă?” Știu că în curând își va da seama cine sunt și că e foarte aproape să-și amintească adevărata mea identitate.

— *Herr Kommandant,* trebuie să mă aranjez puțin! spun, în timp ce Eliana pornește către mine.

— Te aștept.

Tocmai atunci sună clopoțelul care ne cheamă în sală.

— Nu, intrați! îi spun, iar comandantul ridică din sprâncene, fiindcă, nervoasă fiind, am căpătat un ton uimitor de autoritar. Nu vreau să pierdeți nimic din cauza mea, o dreg eu, atingându-i brațul. Vin cât pot de repede.

Îl împing ușor spre ușa sălii și mă ascund în mulțime, la câțiva metri de Eliana. Alerg pe treptele de marmură pe cât de iute îmi permite fusta lungă și intru la toaletă femeilor, unde mă uit,

grăbită, în oglindă. M-am maturizat în acești ani în care nu m-am mai văzut cu Eliana, iar părul mi s-a deschis la culoare pentru că am stat toată vara la soare în grădina Krysiei, însă tot e posibil să mă recunoască. Mă ascund repede într-o cabină, tocmai când ea dă să deschidă ușa toaletei. Prin crăpătură, îi văd buclele negre. Eu și Eliana stăm neclintite, fiecare de altă parte a ușii. Evident, m-a văzut intrând în baie și m-a urmărit. N-are de gând să iasă prea curând.

Aștept câteva minute, în speranța că va pleca. În cele din urmă, îmi dau seama că nu-mi mai rămâne decât să ies. Comandantul își va pune întrebări dacă lipsesc prea mult. Trag aer adânc în piept și deschid ușa. Eliana se întoarce spre mine, cu un zâmbet cald.

— Emma! strigă ea, dar expresia mea impasibilă, de străină mirată că este abordată, îi îngheață vorbele pe buze. Nu ești...? Scuze, adaugă, v-am confundat cu altcineva.

Fac doar un gest cu capul, de teamă să nu mă trădeze vocea. Îmi ridic bărbia, o ocolesc și ies din baie. Urc scara în grabă. Înainte să intru în lojă, mă opresc să-mi șterg cu batista sudoarea rece de pe frunte. Mă așez încă o dată lângă comandant, în loja noastră, și fac eforturi să nu tremur.

Eliana Szef! Dintre toți, tocmai ea! Atâtea luni m-am ferit de toți cei din trecutul meu! Ascunsă în cabina de toaletă, a trebuit să mă lupt cu impulsul de a o înfrunta deschis. Oare știa că fusesem concediată de la bibliotecă și forțată să mă duc în ghetou? I-ar fi păsat dacă ar fi știut? Deodată, mă cuprinde furia împotriva ei și a tuturor celor pe care ea îi reprezintă. Sunt furioasă pe toți acei polonezi care muncesc, își trăiesc viața și se duc la filarmonică, în timp ce evreii pe care-i cunoșteau de ani și ani se ascund, sau trăiesc precum animalele în ghetou. Pe oamenii ăia îi urăsc mai mult decât pe naziști. Eliana... îmi înfig unghiile în palmă. Ar fi trebuit să-i smulg de pe cap claia de bucle lucioase și negre!

Încerc să mă calmez. „Răsuflă!”, îmi spun – și mă apuc de laterala scaunului. Deodată, simt ceva cald pe mâna dreaptă. Încremenesc. Comandantul, văzând că mă agit, și-a pus mâna lui mare peste a mea. Îngheț și îmi bubuie inima. Trec câteva minute și nu-și retrage mâna. Amândoi ne uităm în continuare la orchestră. „Ce se petrece?”, mă întreb. E clar că e atras de mine. Poate ceva mai mult, dar, îmi reamintesc, orice ar simți,

nu pentru mine o simte. Are sentimente pentru Anna, iar ea nu există.

O oră mai târziu, concertul se termină și urmăm mulțimea către hol.

— Ai vrea să mergem să luăm o cină ușoară? întreabă comandantul, în timp ce mă ajută să-mi pun haina pe care am primit-o de la Krysia.

Șovăi. Ar trebui să accept, știu, în speranța că ar putea spune ceva util mișcării de rezistență după ce bea niște vin, numai că evenimentele din seara asta m-au epuizat și nu cred că aș reuși să fac față conversației din timpul mesei.

— Sunteți foarte amabil, *Herr Kommandant*, dar trebuie să refuz! Se face târziu, iar Lukasz mă trezește cu noaptea-n cap.

E dezamăgit.

— Înțeleg.

Ieșim și mergem spre Stanisław, care așteaptă lângă mașină. Amândoi vorbim foarte puțin în drum spre casă. Stând tăcută lângă comandant, îmi dau seama că, într-un fel, m-am distrat în seara asta, iar acum îmi pare rău că se termină.

Mașina oprește acasă și văd o singură lumină aprinsă la etaj. Krysia mă așteaptă, probabil.

— Mulțumesc încă o dată, spun; și mă întorc ca să cobor din mașină, sperând să scap repede.

— Anna, stai! îmi cere comandantul, iar eu mă întorc cu fața către el, șovăitoare. Era să uit… murmură el.

Privesc, uluită, cum bagă mâna în buzunarul sacoului și dă la iveală un săculeț mic, textil, din care scoate o cutiuță dreptunghiulară, pe care o așază pe banchetă, între noi.

— Ți-am adus asta de la Berlin.

— *Herr Kommandant…,* dau să protestez, miratră.

El împinge cutia spre mine. Încet, întind mâna, o iau și o deschid cu un oftat. Înăuntru se află un colier delicat, de argint, cu o piatră bleu. O scot ușurel din cutie. Asta-i cea mai minunată bijuterie pe care am atins-o vreodată.

— E un mic gest de apreciere pentru toată munca asiduă pe care ai făcut-o în lipsa mea.

Nu se uită la mine atunci când spune asta – și nu pot să nu mă gândesc că explicația lui e o minciună, fiindcă sunt sigură că nu le-a adus un asemenea cadou Małgorzatei sau colonelului Diedrichson.

— Ia, dă-mi voie!

Îmi ia colierul din mână. Mă întorc încet cu spatele la el și îmi ridic părul ca să mi-l prindă la gât, timp în care îi simt pe ceafă răsuflarea caldă și atingerea ușoară a degetelor.

— Mulțumesc, spun; și mă întorc spre el după ce a terminat.

Ating piatra, care s-a așezat peste crucea pe care o purtam deja.

Laolaltă, le simt ca pe un lanț greu, care mă strânge de gât.

— E frumos, e un cadou mult prea prețios.

— Nu-i adevărat, tu ești cea care îl face frumos…

Se oprește și pare jenat de exuberanța propriilor vorbe. Îmi înclin capul, incapabilă să-i mulțumesc din nou fiindcă am un nod în gât. Mă întorc repede și dau să cobor din mașină.

— Stai! exclamă el, apoi sare din mașină, vine pe partea mea și îmi deschide ușa. Dă-mi voie!

Întinde brațul. Nesigură, i-l iau și îl las să mă ajute să cobor. Când sunt în picioare, ne aflăm la doar câțiva centimetri unul de celălalt și aproape că ating cu nasul stofa hainei lui. Fac un pas în spate, stânjenită.

— Mulțumesc încă o dată!

— A fost plăcerea mea! răspunde el cu sinceritate.

Se întinde spre mine și intru în panică. Ce face? Are de gând să mă sărute de noapte bună? Înainte să reacționez, îmi ridică brațul și arată spre manșeta hainei. Mi s-a desprins bareta de pe ea, iar acum atârnă.

— Lasă-mă să ți-o închei, îmi cere el.

Îmi așază bareta la loc, o trece prin bridă și încheie nasturele. Ezită, ținându-mă de braț în continuare. Îi simt răsuflarea pe frunte. Niciunul dintre noi nu spune nimic.

— Noapte bună! îi urez, după o clipă, retrăgându-mi brațul. Ne vedem luni.

Pornesc repede spre ușă, înainte ca el să se ofere să mă conducă.

Înăuntru, închid ușa și mă sprijin de ea, cu inima bubuindu-mi în piept. De la etaj se aude muzică de Chopin. Încerc să mă adun, apoi urc. Krysia stă în salon, ascultă muzică la fonograf și citește, cu un pahar mare de vin roșu lângă ea.

— Cum a fost?

— Minunat!

Simțind sarcasmul din vorbele mele, ea își ridică privirea.

— Toate bune? Ești roșie la față, îmi spune, dar eu nu-i răspund, iar ochii ei rămân ațintiți la mine și descoperă colierul pe care-l port la gât. Ce, Doamne iartă-mă…?

— Exact! exclam eu.

— Ți-a făcut un cadou?

Dau din cap în semn că da.

— Mi l-a adus de la Berlin.

Krysia face ochii mari.

— Povestea asta începe să devină serioasă.

— Și e mai rău de-atât!

Mă așez lângă ea pe canapea și îi povestesc despre întâlnirea cu Eliana Szef.

— Cred că te-a tulburat îngrozitor, îmi spune Krysia, înțelegătoare. Dar asta mă îngrijorează mai mult, zice ea, ridicând piatra prețioasă de la gâtul meu. E topaz, foarte scumpă. Ce ți-a spus atunci când ți-a dat-o?

— Doar că e un semn de apreciere față de munca mea.

Krysia clatină din cap.

— A mai spus ceva important?

— Mi-a spus că soția lui a murit acum doi ani și că, în zilele în care a stat la Berlin, s-a ocupat de proprietățile rămase de la ea.

Observ expresia ciudată pe fața Krysiei.

— Ce e? vreau eu să știu.

— Nimic, absolut nimic, răspunde ea, însă nu mă convinge, ci bănuiesc că îmi ascunde ceva, dar nu insist. Și tu? întreabă Krysia.

Îmi înclin capul, nedumerită.

— Nu înțeleg.

— Ce părere ai despre toată atenția pe care ți-o dă comandantul?

— O detest, bineînțeles, răspund eu cam prea repede. Adică, sunt măritată cu Jacob, îi explic, însă ea nu zice nimic, așa că mă foiesc, după care adaug: Cred că o parte din mine se simte flatată…

— E firesc. Comandantul e un bărbat frumos, și mai e și influent, spune ea întinzându-se spre mine și luându-mă de mână. Nu vreau să fiu indiscretă. Doar că, mă rog, există o atracție între tine și comandant. Mi-am dat seama de asta încă de când v-ați cunoscut la serată, după felul în care vă vorbeați.

— Dar… încerc eu să protestez.

Gândul îmi zboară la seara aceea și la faptul că, uneori, mi se păruse că nu eram decât noi doi în toată încăperea. Krysia ridică mâna ca să mă oprească.

— Nu-i nimic, draga mea! Știu că-l iubești pe nepotul meu. Îți spun toate astea numai pentru că vreau să știi că nu faci nimic greșit. Uneori, fără voia lor, oamenii sunt atrași unii de alții și chiar ajung să aibă sentimente pentru mai mult de o singură persoană. Dar ar fi bine s-o recunoști și să ai grijă! mă avertizează Krysia, iar eu dau din cap, copleșită de spusele ei și incapabilă să reacționez. Oricum, continuă ea, azi am primit un mesaj de la Alek.

— O! exclam, uitând imediat de seara de la filarmonică și de discuția noastră tulburătoare. Ce anume?

— Trebuie să vă vedeți din nou. Vă întâlniți în același loc, la aceeași oră.

Fac, ametită, un semn care să arate că am înțeles. Mă bucur să aflu vești de la Alek, dar nu-i stă în obicei să mă cheme, mai ales acum, că nu mai fur permise pentru rezistență. Mă întreb ce vrea. Am senzația că de data asta e ceva mai dificil decât furtul unor documente. Mă joc cu piatra prețioasă de la gât și mă uit, neliniștită, la Krysia, întrebându-mă cât de departe vom merge cu farsa asta.

Capitolul 12

Marți, după întâlnirea cu comandantul, plec de la serviciu la sfârșitul zilei și mă îndrept spre piață. E începutul lui august, care vine cu căldura înăbușitoare ce copleșește Cracovia timp de câteva zile în fiecare vară. Trotuarul pare să se lichefieze sub soarele după-amiezii. Mușteleе dau roată sacilor de gunoi care așteaptă să fie colectați. Strâmb din nas din cauza duhorii și încerc să răsuflu cât mai puțin atunci când trec pe lângă ei.

Mă uit să văd dacă nu cumva am fost urmărită, apoi traversez scuarul spre cafeneaua la care ne întâlnim de obicei. Alek stă sub una dintre umbrelele galbene care apără mesele de soare. Mă mir că e singur.

— Marek are niște treabă, spune el după ce mă așez.

Fac, cu capul, un gest de încuviințare, deși explicația e ciudată. Foarte rar i-am văzut unul fără celălalt. Mă întreb dacă nu cumva situația a devenit mai primejdioasă pentru ei în momentul de față și dacă nu cumva au senzația că e mai bine să nu umble împreună.

— Ce mai faci? întreabă Alek.

Văd că are tenul mai bronzat și că i se cojește pielea nasului, de parcă, de la ultima noastră întâlnire încoace, ar fi stat numai afară.

Ezit. Chiar dacă nu mă îndoiesc de sinceritatea întrebării lui, nu știu ce să răspund. Ce face Emma, căreia îi e dor de soț și de părinți și le duce grija? Ce face Anna, care păstrează aparențele în timp ce lucrează la sediul nazist pentru comandant, Anna, care încearcă să ignore atracția din ce în ce mai puternică dintre ea și el? În orice caz, aș zice: obosită, tristă și îngrijorată. Dar, ca evreică, fac mai bine decât majoritatea și știu că nu e cazul să mă plâng.

— Bine, răspund în cele din urmă.

Alek, fără să se lase păcălit de răspunsul meu, zâmbește cu blândețe și-mi spune:

— Am auzit că mama ta se simte mai bine.

Dau din cap în semn că știu. Cu câteva zile în urmă, Krysia mi-a spus că i-a scăzut febra și că e pe picioarele ei. „Și nu datorită

ție”, adaug în gând.

— Poate că, în câteva săptămâni sau luni, îi voi putea ajuta pe ea și pe tatăl tău, adaugă Alek.

— Poate, răspund, fără urmă de emoție.

Altă dată, promisiunea lui m-ar fi bucurat nespus, dar mă tem prea tare ca să-mi mai fac speranțe. În câteva săptămâni, situația din ghetou se poate schimba dramatic. Cine știe ce se va mai putea face atunci și ce nu?

— Cum e la serviciu?

— Bine. De fapt, mă bucur că m-ai căutat.

Îi povestesc despre excursia comandantului la Berlin și despre câteva întâlniri din programul lui, care ar putea să aibă importanță pentru mișcarea de rezistență.

— Altceva? întreabă el după ce termin, iar eu dau din cap în semn că n-am ce să-i mai spun. Mulțumesc pentru informații. Deja știam mare parte, dar tot ne ajută.

— Sigur, spun, bucuroasă că în sfârșit am putut oferi ceva oarecum util.

— Emma, nu pot să stau mult, așa că haide să trecem la subiect! Te-am chemat cu un motiv. Vrem să-ți mai cerem ceva.

Îmi dau seama că a îndrăznit să-mi folosească numele real în public. Asta înseamnă că are de gând să-mi ceară ceva serios.

— Sigur, orice.

Nu văd ce le-aș mai putea oferi. Alek își ridică mâna.

— Nu spune asta până când nu auzi ce am de spus. Emma, de câteva luni avem motive să credem, bazându-ne pe sursele noastre, că naziștii pun la cale planuri de o importanță majoră în privința evreilor închiși în ghetoul din Cracovia. Am încercat să obținem informații detaliate ca să aflăm unde, când, cum, dar toate contactele noastre, chiar și cele mai bune surse, s-au întors cu mâna goală. Dacă aflăm ce urmează să se întâmple, e posibil să putem opri totul, sau măcar să-i întârziem pe naziști. Avem nevoie urgentă de informații.

Clatin din cap și înghit în sec. Dacă cele mai bune surse ale lor n-au putut afla, ce crede Alek că pot face eu?

— Dacă într-adevăr se petrece ceva, dacă există planuri care urmează să fie puse în aplicare, Richwalder știe sigur despre ele, adaugă Alek.

— Dar el nu…

Dau să spun că el nu se amestecă în chestiunile legate de

evrei, dar mă opresc. Harta pe care am văzut-o în timpul vizitei delegației sugerează cu totul altceva.

— Știu că bunul comandant nu-și murdărește, de obicei, mâinile cu chestiuni legate de evrei, răspunde Alek cu amărăciune.

Fac un semn mut de încuviințare. Văd și eu ipocrizia pe care o implică rolul comandantului, care supraveghează sclavia evreilor de la distanță, fără să se uite îndeaproape și să vadă atrocitățile ce au loc zi de zi.

— Dar dacă e să aibă loc un eveniment major, continuă Alek, asta n-are cum să se întâmple fără ca documentele legate de el să ajungă pe biroul șefului tău și să primească ștampila lui de aprobare. Tu ești singura noastră speranță ca să aflăm despre ce e vorba.

— Ce vreți să fac?

— Ai observat ceva ciudat în biroul lui Richwalder?

Dau din cap în semn de negare.

— Nimic. Am acces la aproape tot ce se află în acel birou. Nici măcar nu are seif personal. Singurele lucruri care vin și pe care nu le citesc sunt telegramele strict secrete, dar nici dintr-astea n-au mai prea sosit în ultima vreme.

Alek își mângâie barba.

— Așadar, lucrurile stau așa cum bănuiam. Probabil că își ține documentele acasă.

— N-are birou acasă, spun eu.

Alek se uită ciudat la mine, de parcă se întreabă cum de știu așa ceva.

— Uneori comandantul mă pune să-i pregătesc servieta de lucru pentru acasă, explic eu repede.

Alek tace timp de câteva secunde.

— Emma, ceva ai putea face!

Încă ceva, îmi vine să spun. Deja am dat o mână de ajutor.

— Da?

— Mi-e foarte greu să-ți cer…

— Fac orice e nevoie.

Și chiar în timp ce-o spun, mă îngrozesc.

— Știu. Dar asta diferă de orice ai făcut tu sau am făcut noi până acum, zice el, apoi mă privește drept în ochi. Trebuie să găsești o cale să intri în biroul de acasă al comandantului.

— Pot s-o fac, răspund eu pe loc.

— Nu te grăbi! Ascultă-mă bine! îmi cere el, pe cel mai serios ton cu care mi-a vorbit vreodată. De data asta nu-i vorba doar să te duci într-un birou din Wawel, să furi niște permise și să pleci.

„Doar”, îmi spun, aducându-mi aminte cât de sinistră a fost prima incursiune în biroul lui Krich. Mă întreb dacă Alek are habar de cât de greu a fost.

— Va trebui să intri în biroul lui Richwalder și să te uiți în jur, adaugă el. Nu știm exact ce ai de căutat. Corespondență, memorandumuri, directive… Orice ar putea să aibă legătură cu planurile pe care naziștii le au cu evreii. Nu va fi ușor. Se știe că Richwalder ține extrem de mult la intimitatea lui, iar astea nu sunt genul de documente pe care să le lase la voia întâmplării. Trebuie să cauți în sertare, dulapuri, în locuri de genul ăsta. Trebuie să ai mare grijă, îmi repetă el.

Fac, cu capul, semn că pricep. Amândoi știm care sunt consecințele, atât pentru mine, cât și pentru alții, dacă sunt prinsă.

— Pot s-o fac, repet, cu un glas plin de convingere pe care nu mi-l recunosc. Are… încredere în mine.

— Da, știm, spune Alek. De-asta îți cerem lucrul ăsta ție.

Atunci îmi trece prin minte gândul că nu sunt singurul spion pe care-l are la Wawel mișcarea de rezistență. E posibil să mai fie cineva, care poate că stă cu ochii pe mine. Normal, râd în sinea mea. Suntem în război. Nu poți avea încredere în nimeni.

Deodată, mă simt copleșită de tot ceea ce se întâmplă.

— Trebuie să plec, spun, în timp ce mă ridic.

Alek se întinde și mă apucă de mână.

— Știu că nu-ți va fi ușor.

„Ușor”, îmi spun. „Ușor” e o noțiune dintr-o altă viață.

— Va fi bine, răspund, cu toate că nu-i nimic mai departe de adevăr, apoi îmi cobor privirea și-l chestionez pe Alek: Am o singură întrebare. Jacob știe de toate astea?

El clatină din cap și îmi răspunde:

— Știe doar că lucrezi pentru comandant. E destul de supărat din cauza asta, având în vedere că, de la bun început, n-a vrut să te implice în lupta noastră. Nu i-am spus despre ultima ta însărcinare.

— Foarte bine. Îmi promiți că nu-i spui?

— Jur! Soțul tău nu va afla niciodată. Și așa e destul de

îngrijorat.

Mă uit solemn în ochii lui și nu clipește, iar acum știu că pot avea încredere și că el va păstra secretul.

— Mulțumesc, spun, retrăgându-mi mâna și dând să plec.

— Emma, încă ceva! adaugă Alek, iar eu mă întorc către el. Timpul e esențial. Dacă afli orice informație, orice consideri că poate fi important, nu aștepta până la întâlnirea noastră de marțea viitoare. Trimite vorbă prin Krysia și găsim o cale prin care să ne transmiți informațiile.

— Înțeleg.

Mă întorc și simt că Alek încă mă privește în timp ce mă îndepărtez. Câțiva metri mai departe, în timp ce trec pe sub arcada halei comerciale, aud o voce puternică în spate:

— Anna!

Încremenesc, îngrozită că m-a recunoscut cineva. Apoi îmi dau seama că a folosit pseudonimul, ceea ce înseamnă că e cineva care o cunoaște pe Anna, nu pe Emma. Mă întorc spre sursa vocii stridente, cu tonalitate nazală, și o văd pe Małgorzata.

— Bună! o salut eu, încercând să zâmbesc – și, într-o încercare de a-i tăia elanul unor posibile întrebări, fac semn spre geanta ei. Ai ieșit la cumpărături după serviciu?

Numai că Małgorzata nu se lasă distrasă atât de ușor.

— Cine era? întreabă ea.

După mișcarea capului prin care arată în direcția lui Alek, e limpede că m-a văzut cu el.

— Nu știu ce… dau să zic.

— Nu face pe mironosița cu mine, Anna! mă întrerupe Małgorzata. Te-am văzut la cafenea cu tânărul acela frumos.

— A, despre asta vorbeai! răspund, gesticulând cu o mână și încercând să-mi păstrez calmul.

— Nicio grijă, mă asigură ea făcându-mi cu ochiul și vorbind pe un ton conspirativ. Nu-i suflu o vorbă comandantului.

Și totuși, știu că exact asta ar face dacă i-ar da el ocazia.

— E Ștefan, inventez pe loc. Un vechi prieten al mătușii Krysia.

— Aha!

Mi-e clar, din inflexiunea vocii ei, că îmi acceptă explicația și că-i dezamăgită că povestea asta n-are nimic interesant.

— Am mult de mers până acasă, continui. Trebuie să plec.

Dobry wieczór, Małgorzata!

— *Dobry wieczór,* Anna!

Știu că se va uita după mine și încerc să merg firesc prin piațetă. Cotesc pe strada Anna și mă opresc, pentru că am senzația că sunt pe cale să mi se facă rău. Małgorzata m-a văzut cu Alek. Slavă Domnului că e destul de proastă ca să mă creadă! „Dar dacă nu era Małgorzata? Dacă acela care mă vedea ar fi fost unul dintre ofițerii de la Wawel?”, mă gândesc, în timp ce mă sprijin de zidul unei clădiri. Sau, mai rău, însuși comandantul! Am devenit prea nesăbuiți cu întâlnirile astea. Identitatea mea, planurile noastre, totul se poate duce de râpă într-o clipită. Și nu e cazul, îmi spun. Nu acum, când avem atâtea de pierdut.

Aveam de gând să mă duc direct acasă după întâlnirea cu Alek. În schimb, mă trezesc că o iau spre sud față de centrul orașului, către râu. Faleza e înțesată de oameni care caută să se bucure de seara asta caldă de august: cupluri tinere, care se plimbă așa cum ne plimbam, pe vremuri, eu și Jacob; și copii care, sub supravegherea mamelor, fugăresc păsările. Trec pe lângă ei aproape fără să-i observ, cu gândul la ceea ce mi-a cerut Alek să fac: să intru în biroul personal al comandantului și să aflu ce urmează să se întâmple cu evreii. Asta nu-i o simplă incursiune într-un birou de unde să fur niște hârtii. Trebuie să mă duc în mod repetat în apartamentul comandantului, să mă familiarizez cu încăperea și cu biroul în sine și să aflu ce ține ascuns acolo. Spre deosebire de incursiunile mele în biroul lui Krich pentru permise în alb, Alek nu-mi poate da nicio cheie ori vreun cod secret ca să obțin accesul atunci când comandantul nu e acasă, iar de o intrare prin efracție nici nu poate fi vorba. Nu, va trebui să mă duc dinadins acasă la comandant și să caut un pretext ca să-mi petrec acolo timpul cu el. Nu va fi dificil, știu că îi place compania mea și că m-ar invita la el dacă i-aș da de înțeles că aș accepta invitația. Poate o cină și niște vin, iar când adoarme…

Înlemnesc în mijlocul aleii. Să rămân la comandant peste noapte, poate chiar să mă culc cu el… Oare, de fapt, asta îmi cerea Alek să fac? Parcă îi văd expresia gravă în timp ce descria felul în care trebuia să obțin permisele. Nu mă mir că m-a avertizat să nu mă învoiesc la treaba asta atât de repede. Vrea să mă apropii fizic de alt bărbat și să-mi trădez soțul. Dintr-

odată, mi se taie răsuflarea. N-am cum să-i fiu necredincioasă lui Jacob. E imposibil.

Jacob… Figura lui blândă îmi apare în fața ochilor. Nu va afla niciodată, așa mi-a promis Alek. Atunci nu mi-am dat seama de întregul înțeles al cuvintelor lui, dar acum impactul acelor cuvinte mă lovește precum un bolovan. Să-mi trădez soțul, să-l mint! Dacă ar fi să se întâmple, secretul ar rămâne veșnic între noi, iar dacă află cumva… Mă cutremur.

— Nu! exclam cu voce tare.

Trecătorii din jur se întorc spre mine, iar eu stau, neclintită, în mijlocul aleii.

— Nu, repet, de data asta în șoaptă.

Mă duc la o bancă de la marginea râului și mă așez, cu gândul la Jacob. El ce ar face dacă ar fi invers? Jacob crede în cauza asta, poate că el crede în ea chiar mai mult decât în noi. Altfel ar fi aici, cu mine, nu ascuns împreună cu cei din rezistență, iar eu n-ar mai trebui să mă confrunt cu o astfel de dilemă.

„Gata!”, îmi spun. N-are rost să disper din cauza a ceva ce ar fi putut să fie. Iar decizia pe care trebuie s-o iau nu-i aparține lui Jacob. „Nici măcar n-a vrut să fii implicată în mișcarea de rezistență”, îmi amintesc. Dar e prea târziu acum. Oricum, nu e vorba de Jacob aici, știu, nici măcar de mine și Jacob. E vorba doar de mine. Sunt aici, singură. Decizia îmi aparține. Sau îmi aparținea. Deodată, regret că am acceptat treaba asta atât de ușor. Alek mi-a dat de ales și puteam refuza. Însă expresia feței și tonul vocii lui, unele pe care nu le-a mai avut niciodată de față cu mine, mi-au sugerat o disperare mută ce-mi spunea că eu sunt singura care se poate apropia destul de mult de omul ăsta ca să facă ceea ce trebuie făcut.

„Numai că nu e un simplu om”, îmi spun eu din nou. Comandantul e nazist. Deodată, îl am în fața ochilor pe ofițerul Gestapo care a împușcat-o pe soția rabinului, mama lui Lukasz, însărcinată, în pragul casei ei din ghetou. Îl văd pe Lukasz lângă ea, în timp ce mama lui își dă duhul lungită la pământ, cu capul într-o baltă de sânge. Naziștii au omorât-o pe ea și au ucis mulți alții. Comandantul e unul dintre ei, iar acum – să-i arăt afecțiune…? Mi se întoarce stomacul pe dos.

În timp ce-mi trec prin cap gândurile astea îngrozitoare, îmi spun din nou că n-ar fi atât de dificil să mă apropii de el. De la întoarcerea comandantului de la Berlin, nu pot să ignor faptul că

e atras de mine. Uneori mă întreb dacă e mai mult decât atracție fizică și dacă are sentimente pentru mine, în ciuda faptului că sunt una dintre angajatele lui și, în ochii lui, o poloneză de condiție umilă. Până acum l-am ținut intenționat la distanță. Comandantul e politicos, chiar dacă e nazist, și știu că nu va face nimic deplasat dacă nu-l invit. Va dura, desigur, să-l fac să creadă că atracția e reciprocă și reală. Dar dacă-l încurajez așa cum trebuie…

„Încetează!”, strigă o voce în mintea mea. „E o nebunie!” Amploarea perspectivei mi se prăbușește în cap. Nu pot s-o fac. Mă aplec peste apă. „Cine ești?”, întreb reflexia. Imaginea din oglinda apei nu-mi răspunde, doar mă întreabă și ea: „Ce contează mai mult?” „Familia mea”, îmi spun, fără să ezit. „Soțul și părinții mei”. Răspunsul nu s-a schimbat. O sirenă se declanșează de cealaltă parte a fluviului și îmi întrerupe șirul gândurilor. Îmi ridic privirea: locul în care m-am oprit e perfect paralel cu ghetoul, care se află la câteva străzi în spatele celuilalt mal. Părinții mei! Cu fiecare zi pe care o petrec în ghetou, situația lor devine mai sumbră și le slăbesc șansele. Pe zi ce trece, își pierd puterile și sănătatea, riscând și mai mult deportarea, dacă nu mai rău. În fiecare zi mor oameni ca ei sau sunt uciși de naziști. Iată de ce mi-a cerut Alek să fac asta. Are nevoie să obțin informațiile pentru ca mișcarea să încerce să-mi salveze părinții și pe alți evrei din ghetou, să mă apropii de criminali ca să putem încerca să oprim crimele.

Cu toate că sunt din ce în ce mai hotărâtă, îndoiala persistă și nu-mi dă pace. Cum să-l conving pe comandant că-l plac cu adevărat? Voi putea să mă culc cu un bărbat ca el? Poate că nu se va ajunge la asta, îmi spun. Poate că voi afla informațiile fără ca lucrurile să ajungă prea departe. E o minciună pe care vreau cu disperare s-o cred. Însă fie că o cred sau nu, asta nu schimbă cu nimic lucrurile. M-am hotărât: dacă am posibilitatea să-mi ajut familia, trebuie să încerc. Jacob nu va ști niciodată. Îndrăznesc să gândesc că poate voi descoperi ceva ce-l poate aduce mai devreme lângă mine. Cu capul sus, mă întorc și pornesc pe lungul drum către casă.

Capitolul 13

A doua zi de dimineață, urc panta către Castelul Wavel cu un nou scop. Alek a spus că e esențial să mă grăbesc. În orice caz, n-are rost să amân încercarea de a mă apropia de comandant. „E ca și cum ai smulge plasturele de pe rană”, fac eu analogia, „Mai bine o faci repede”. Singura întrebare e cum. Imediat ce ajung la serviciu, recapitulez programul comandantului. Are întâlniri la birourile din Strada Pomorskie. De obicei, în zilele în care întâlnirile lui au loc în afara biroului, comandantul nu se întoarce la castel, ci se duce acasă, unde primește ceea ce mai are de lucru pe seara respectivă. Mai târziu, atunci când trec prin recepție, îl aud pe colonelul Diedrichson cerându-i Małgorzatei să cheme curierul ca să-i trimită comandantului documentele la sfârșitul zilei.

— Domnule colonel, pot să duc eu documentele în drum spre casă, intervin, iar el ridică, mirat, din sprâncene. Comandantul voia să mai revizuim niște lucruri azi-dimineață, dar n-am avut ocazia din pricina acestor întâlniri, continui eu pe un ton degajat.

— Nu știu ce să zic, se codește Diedrichson.

E un nazist tipic: orice nu e ca la carte îl debusolează.

— Oricum merg în direcția aceea, pentru că am de făcut ceva anume, insist eu.

Diedrichson își păstrează expresia șovăitoare, iar tocmai atunci sună telefonul Małgorzatei.

— *Jawohl*[21]*,* spune ea în receptor și-și ridică privirea. Domnule colonel, e pentru dumneavoastră!

Diedrichson ia receptorul, se uită la mine și ridică din umeri.

— Mie-mi convine. Dar dosarele sunt grele. Vorbește cu Stanisław să te ducă.

În sinea mea, răsuflu ușurată. Dar apoi simt din nou cum mi se strânge stomacul. Îmi dau seama că tocmai m-am angajat să mă duc acasă la comandant. A început cea mai dificilă misiune din viața mea.

La ora cinci după-amiază, plec de la serviciu ducând cu mine

[21] „Da” (în limba germană în original).

dosarele comandantului. Stanisław mă duce cu mașina până în fața blocului și mă lasă la intrare. Urc cu grijă, ca să nu scap dosarele. În fața ușii comandantului, șovăi. „Nu pot s-o fac”, îmi zic, cuprinsă de panică. „Le las în prag și plec”. Pun dosarele pe prețul de la intrare și dau să mă țin de cuvânt. Fac un pas și aud podeaua scârțâind.

— Cine e? strigă comandantul din casă.

Mi se strânge inima, căci îi aud pașii grei venind spre ușă. E prea târziu ca să mai fug. Trag aer adânc în piept, mă aplec și ridic dosarele. Îmi îndrept spatele, iar atunci se deschide ușa.

— Anna!

Pe fața nerasă i se citește uimirea. Mă privește cu ochi mari.

— Curierul nu era disponibil, mint eu, știind că e prea mirat ca să se îndoiască de povestea mea. Colonelul Diedrichson a spus că aveți nevoie de astea, închei, agitând ușor dosarele drept argument.

— Intră, intră! repetă el, apoi se dă la o parte, clătinându-se.

Nu poartă jacheta de uniformă, are mânecile suflecate, iar câțiva nasturi descheiați în partea de sus fac să iasă la iveală un mic petic de piele presărat cu păr încărunțit. Nu l-am mai văzut îmbrăcat într-un stil atât de neoficial. Pun dosarele la capătul mesei, acolo unde mi-a arătat, și rămân, stângace, în mijlocul camerei slab luminate. Valiza lui e în colțul îndepărtat al podelei goale de lemn, deschisă și nedespachetată după excursia la Berlin. E prea cald, iar mirosul de *brandy* și de sudoare plutește apăsător în aer.

— Bine ai venit!

Întinde brațul cu un gest larg, iar băutura din paharul pe care-l ține în mână se leagănă, amenințând să se verse. A băut, lucru care mă îngrijorează. Nu l-am mai văzut așa de când a plecat la Berlin. Mă întreb ce a mai pățit.

— Intră, ia loc! mă invită el.

Șovăitoare, mă duc la canapea și mă așez pe margine.

— Bei ceva? întreabă.

Am un gol în stomac și fac eforturi să n-o iau la sănătoasa.

— Vă rog!

Cine știe, dacă se îmbată și adoarme, i-aș putea răscoli prin apartament fără să fie nevoie să mă apropii de el.

— Mulțumesc!

Iau paharul cu băutura de culoarea chihlimbarului și sorb din

ea. Îmi arde gâtul ca focul. E mai tare decât orice am băut în viața mea.

Comandantul își termină băutura dintr-o înghițitură. Se duce la fereastră și dă perdelele la o parte. Geamurile sunt acoperite cu un strat cenușiu de murdărie.

— Îți lipsește oceanul, Anna?

Întrebarea lui mă ia prin surprindere și nu știu ce să spun.

— Nu am…

Mă opresc în mijlocul propoziției. Era să spun că n-am văzut niciodată oceanul. Anna e din Gdańsk, oraș-port. În momentul ăsta aproape că am uitat să fiu cea care trebuie să fiu.

— Nu ai ce? se miră el, privindu-mă peste umăr.

— N-nu am mai văzut o vreme atât de secetoasă la sfârșitul verii, improvizez, încercând să nu intru în panică.

— Mmm, murmură comandantul și dă din cap aprobator, prea beat ca să-și dea seama că am scrântit-o. Vremea e mai blândă pe coastă, adaugă el.

Deodată, simt că viața mea e un balon care se balansează pe un ac. La cea mai mică mișcare greșită, se poate spulbera.

Iau încă o gură de alcool și mă bucur de senzația de arsură care-mi ajunge în stomac. Comandantul se uită din nou pe fereastră. Nu știu ce să fac. Alek mi-a zis să mă apropii de Richwalder. Dar cum? Nu știu să flirtez cu un bărbat, cu atât mai puțin să seduc unul. Atunci când l-am cunoscut pe Jacob era altfel, ne curtam ca tinerii… „Încetează!” mă admonestez, știind că, dacă mă gândesc fie și numai o clipă la soțul meu, nu voi putea să fac asta. Dar e prea târziu. Dintr-odată, imaginea lui Jacob îmi apare în fața ochilor, iar acum știu că trebuie să plec de aici.

Mă ridic brusc.

— Se face târziu. Ar trebui să plec.

Iar nu știu ce să fac, vreau să fug la adăpostul casei Krysiei, dar în același timp sper și să nu mă lase să plec, ca să pot să-mi duc misiunea la capăt.

— Mulțumesc încă o dată pentru băutură!

Comandantul mă conduce.

— Anna!

Deodată, e în fața mea, între mine și ușă. Întinde mâna și înlemnesc, în timp ce îi urmăresc palma care se mișcă cu încetinitorul și mă lupt cu impulsul de a mă da iute înapoi. El îmi

atinge tâmpla și îmi dă la o parte o șuviță de păr care mi s-a desprins de după ureche, îmi atinge obrazul cu vârfurile degetelor.

— Noapte bună! șoptește, fără să se miște din ușă.

— Noapte bună! răspund, întorcându-mă cu spatele.

Simt că obrajii îmi sunt în flăcări. Duc mâna pe lângă el și apuc clanța rece de alamă. Mă strecor prin deschizătura ușii și fac un pas.

— Anna! strigă el din nou, prin ușa întredeschisă.

Abia îl aud prin zgomotul sângelui ce-mi vuiește în urechi. Ezit și, într-o clipă despre care știu că mă va obseda tot restul vieții, mă întorc. Buzele comandantului se abat asupra mea precum un val.

Nu știu când intrăm din nou în apartament, nici nu-mi amintesc când mi-am scos haina. Dintr-odată, duse sunt amintirile și mare parte din simțurile mele – e ca și cum nu mai văd dincolo de explozia de stele din fața ochilor și nici nu mai aud dincolo de vuietul din urechi. Rămân doar cu gustul, mirosul și pipăitul, urechea lui sărată pe limba mea, atingerea obrazului neras pe clavicula mea. Mi-am uitat rolul. „Anna ar trebui să fie virgină”, îmi amintește o voce din străfundul minții, slabă și sfioasă. În schimb, sunetele care îmi ies pe gură, felul în care îi îmbrățișez umerii și spatele sunt cele ale unei femei care a cunoscut dorința. Dar în mod sigur nu sunt nici Emma, căci atunci când comandantul mă ia pe sus ca să mă ducă în dormitor, cu buzele încă lipite de ale mele, sunt pe jumătate dezbrăcată și îi răspund la săruturi cu o frenezie care n-are nici urmă de prefăcătorie în ea. Mai târziu îmi voi spune că pasiunea mea făcea parte din rol, din misiunea de a mă apropia de el. Dar în acel moment, în timp ce mă întinde pe pat cu fusta ridicată și mototolită sub mine, mă pierd în mirosul lui de mosc și în strânsoarea mâinilor care mă iau în stăpânire.

Câteva ore mai târziu, tremur între cearșafurile ude de sudoare. Durerea care îmi pulsează în membre mă avertizează că mă voi umple de vânătăi, a căror cauză suntem, în egală măsură, și eu, și el. Comandantul sforăie, cu un braț trecut peste cap și cu celălalt, greu, peste mijlocul meu. Mai devreme, după ce i s-a domolit răsuflarea cât să poată vorbi din nou, m-a rugat să-l iert. „Îmi pare rău”, spusese, în timp ce îmi mângâia fața. Știam că se referea la duritatea actului și că, crezându-mă

la prima experiență de felul ăsta, se gândea că ea ar fi trebuit să fie blândă și romantică. De teama a ceea ce aș fi putut să spun dacă deschideam gura ca să vorbesc, mi-am strâns buzele într-o grimasă despre care speram să treacă drept zâmbet și am dat din cap în semn de încuviințare. A luat tăcerea mea drept mulțumire și, curând, a adormit.

Acum, stând întinsă lângă el, încep să înțeleg ce s-a întâmplat într-adevăr. M-am culcat cu un alt bărbat. Cu un nazist. „Am vrut să plec”, îmi spun, dar chiar în timp ce gândesc asta știu că și așa-zisa plecare a fost tot un act de seducție, o mișcare menită să încurajeze goana lui după mine. Nu, trădarea mea a fost calculată. „Nu aici! Nu gândi asta aici!” Dar e prea târziu. Mă cuprinde panica și nu mai pot sta locului. Cu mare grijă, ca să nu-l trezesc pe comandant, mă strecor de sub brațul lui greu, mă îmbrac repede și fug din apartament.

La ușa clădirii ezit, de teamă că mă așteaptă Stanisław în mașină. N-aș putea să dau ochii cu nimeni. Dar el a plecat, firește. Au trecut multe ore de la sosirea mea și îmi dau seama, după poziția lunii, că e aproape miezul nopții. Străzile sunt pustii, pentru că locuitorii sunt îngroziți de ceea ce li s-ar putea întâmpla dacă ar fi găsiți afară după ce se dă stingerea. În mod normal și mie mi-ar fi teamă, dar acum sunt acaparată de dorința de a ajunge acasă și de a mă depărta de locul din care tocmai am ieșit. Pornesc spre drumul spre casa Krysiei. Gândurile nu-mi dau pace. Nu mă așteptam să se întâmple atât de repede. Credeam că va dura zile, chiar săptămâni de pregătire, și, când colo, într-o singură clipă am ajuns unul peste celălalt. „Încetează!”, îmi poruncesc încă o dată. „Nu te mai gândi la asta”. Încep să merg mai repede, răsuflu mai adânc cu fiecare pas lung. „Ai făcut-o. Cea mai grea parte s-a terminat. Ai supraviețuit”. Mă cuprinde o stranie senzație de calm.

Deodată, zăresc în minte fața comandantului deasupra mea, în întuneric, îi simt greutatea pe mine. Parcă uitându-mă la un film, mă văd cum mă întind ca să-l îmbrățișez, să-i răspund la mișcări. Mă opresc, îngrozită de amintire. Brusc, mi se face greață. Mă ascund după un tufiș înalt și îmi înăbuș sunetele involuntare în timp ce vomit alcoolul și puțina mâncare pe care o mai aveam în stomac. Știu că nu e bine să atrag atenția nici măcar pe un drum pustiu, în toiul nopții. După ce mi se liniștește stomacul, mă ridic, mă șterg la gură și trag aer adânc în piept.

Strada e goală, cu excepția unui singur șobolan, care târșnește din canal și se uită cu dispreț la mine. „Trebuia s-o fac”, îi explic pe mutește. „Trebuia să mă prefac că-l plac și că mi-a plăcut ceea ce am făcut împreună”. Șobolanul se întoarce și fuge, neconvins. Îmi netezesc părul și pornesc spre casă.

După nici cinci sute de metri, mă opresc din nou. Mă gândesc la documente. Am ieșit atât de repede din apartamentul comandantului, că am uitat să caut documentele și informațiile pentru care m-a trimis Alek. „Lasă”, îmi spune o voce calmă din mintea mea. „Nu se cade să-i răscolești apartamentul la prima vizită. Trebuie să-i înveți obiceiurile legate de somn, ca să te asiguri că nu se trezește”. Prima vizită. Mă cutremur. Asta înseamnă că vor fi și altele. Din nou mi se întoarce stomacul pe dos, amenințător.

Îmi ia mai mult de o oră ca să ajung la Krysia. În fața porții, mă uit la casă și văd că ferestrele sunt întunecate. Krysia și Lukasz dorm de mult. Mă întreb dacă Krysia și-a făcut griji fiindcă n-am ajuns acasă. Chiar dacă i-am spus dimineață că e posibil să lucrez până târziu, n-am fost în stare s-o pun la curent cu noua mea misiune. Oricum, e posibil să știe deja. Pare să aibă o grămadă de informații despre rezistență care n-au venit de la mine. În orice caz, sunt bucuroasă că nu e trează. În momentul ăsta, n-aș putea să fac față întrebărilor ei.

Ajunsă la etaj și în camera mea, cad în pat, extenuată. Mă doare tot corpul, din cap până-n picioare. Mai mult decât orice, vreau să mă vâr într-o cadă cu apă fierbinte, ca să mă spăl de mizerie și de rușine, dar nu îndrăznesc să-i trezesc pe ceilalți. În schimb, mă strecor sub pătură. Chiar dacă sunt extenuată, îmi imaginez momentul îngrozitor în care va trebui să dau ochii cu comandantul la serviciu, să-l privesc în ochi, amândoi știind ce s-a întâmplat. Să mă prefac că mai vreau. Poate... Mă gândesc la calendarul de pe biroul meu, cel în care am tot programul lui. Mâine e 12 august. Comandantul va fi toată ziua la sediul din Pomorskie. Nu va trebui să dau ochii cu el. Mă simt ușurată și răsuflu adânc.

Brusc, mi se taie răsuflarea. 12 august e aniversarea căsătoriei mele cu Jacob. Cum de-am uitat? Mâine se împlinește un an de când am stat împreună sub cupola nupțială din casa părinților lui. După ceremonie și după un prânz frugal, am plecat cu trenul la Zakopane, în luna de miere. Orășelul în care am fost

se află la șaizeci de kilometri sud de Cracovia, cuibărit în Munții Tatra, la granița dintre Polonia și Cehoslovacia. Timp de trei zile, am stat într-o mică pensiune de la poalele munților, am făcut plimbări lungi și am hoinărit prin oraș. I-am cumpărat lui Jacob un pulover tricotat de țărani, care mai păstra un vag miros de oaie, iar el mi-a dat un colier din boabe rotunde de chihlimbar.

Îmi amintesc de primele noastre nopți împreună. Nu știam mai nimic despre sex, însă atingerea atât de plăcută a lui Jacob m-a făcut să mă întreb dacă fusesem cea dintâi femeie a lui. Era blând, răbdător cu lipsa mea de experiență, și mi-a făcut cunoștință cu această bucurie stranie și nouă care mi-a adus pe față o lumină permanentă.

În ultima zi a lunii noastre de miere, am urcat cu telecabina pe munte. Ne-am uitat dincolo de granița cu Cehoslovacia și ne-am bucurat de priveliștea piscurilor ascuțite și înzăpezite. M-am minunat de asemenea peisaje spectaculare, cum nu mai văzusem până atunci decât în tablouri. Jacob m-a strâns de mână și mi-a promis: „Mai venim la iarnă și te învăț să schiezi”.

Mi-e greu să cred că asta se întâmplase cu numai un an în urmă. Parcă e altă viață. Dacă Jacob ar fi rămas lângă mine, oare cum ar fi fost aniversarea noastră? Poate că am fi făcut o altă excursie la Zakopane, sau măcar un picnic pe malul râului. Suspin. Timpul care s-a scurs de când el a plecat e mai lung decât perioada pe care am petrecut-o împreună. Îl iubesc la fel de mult ca în ziua în care ne-am căsătorit, dar uneori mi-e greu să-i mai disting fața în amintiri. „Iar acum am trădat căsnicia noastră și m-am culcat cu altul”, mă gândesc, în timp ce-mi curg lacrimile pe obraji. „Pentru Jacob ai făcut-o”, încerc să-mi spun, „pentru el și pentru cauza în care crede el”. Însă gândul ăsta nu mă liniștește. Mă întorc pe cealaltă parte și plâng până când adorm.

A doua zi de dimineață mă trezesc și plec devreme la muncă, lăsându-i Krysiei un bilet, ca să nu se îngrijoreze. Încă nu pot să dau ochii cu ea. În timp ce mă îndrept spre stația de autobuz, îmi amintesc de comandant. Azi-noapte, întorcându-mă acasă pe jos, cu rușinea încă întipărită pe tot trupul, n-am mai stat să-mi imaginez cum, mergând din nou la serviciu, aveam să dau iarăși ochii cu el. Dar acum, în lumina caldă a dimineții, știu că n-am de ales. Sper să ajung prima la birou ca să nu fiu obligată să trec pe lângă Małgorzata – sunt sigură că ea mi-ar citi rușinea

pe față. Din fericire pentru mine, biroul e gol. Mă uit la programul comandantului și mă bucur să descopăr că e plecat toată ziua la întâlniri. Chiar dacă sunt prea obosită ca să muncesc așa cum trebuie, pot să mă așez la biroul meu din anticameră fără să mă deranjeze nimeni până la momentul în care plec acasă.

Seara, odată ajunsă înapoi la Krysia, văd că în grădină e liniște și pustiu. Mă mir. De obicei, în serile de vară, Krysia și Lukasz se joacă și așteaptă să vin acasă. Pentru o clipă, mă întreb dacă cei doi nu cumva mă pedepsesc prin absență fiindcă am venit târziu aseară și am plecat devreme de dimineață.

Deschid ușa.

— E cineva?

Nimic. „S-a întâmplat ceva”, îmi spun – și dau fuga sus. În salon, Krysia îl duce în brațe pe Lukasz, învelit în pătură, și se plimbă de colo colo.

— E bolnav, mă anunță ea, cu ochii măriți de îngrijorare.

— Dă-mi voie!

Vreau să-l iau în brațe, dar Krysia nu mă lasă.

— Nu vreau să te îmbolnăvești și să lipsești de la muncă, spune ea cu răceală.

— Krysia, te rog! insist, în cele din urmă reușind să-i iau copilul din brațe.

Lukasz e palid, iar ochii îi sunt sticloși și pe jumătate închiși. Buclele blonde i s-au lipit de fruntea fierbinte. Însă partea cea mai alarmantă e plânsul lui. Lukasz, de obicei tăcut și cuminte, urlă cât îl ține gura și îmi dau seama, după ochii lui roșii și umflați, că a plâns toată ziua.

— A vărsat de câteva ori și dă afară tot din el, spune Krysia lângă umărul meu.

Acum mă sperie mai mult faptul că ea se pierde cu firea. De obicei, are o coafură perfectă, dar acum e ciufulită și răvășită, iar rochia îi e murdară. Până în momentul ăsta, n-am mai văzut frică în privirea ei.

— Poate o baie rece? sugerez, dar Krysia clatină din cap, nerăbdătoare.

— I-am făcut două deja.

— Atunci, încă una.

Scot pătura și hainele de pe copil, neștiind ce altceva să fac. Krysia urcă scările fără să scoată o vorbă. O clipă mai târziu, o

aud cum dă drumul la apă.

În drum spre scară, trec cu Lukasz pe lângă bucătărie și observ, cu coada ochiului, ceva de un roșu aprins. Mă opresc. Pe masă e așezat un buchet de trandafiri nedesfăcuți din ambalaj. N-am nevoie să întreb de la cine sunt.

— Am încercat toate leacurile pe care le aveam prin casă, spune Krysia câteva minute mai târziu, în timp ce țin copilul în cadă și îi picur apă pe cap.

S-a oprit din plâns și nu se mai agită, însă temperatura nu-i scade deloc.

— Copiii se mai îmbolnăvesc, e normal, răspund fără convingere.

Adevărul e că Lukasz n-a fost deloc bolnav de când e cu noi.

Nu pot să nu mă gândesc că boala lui subită, imediat după ce am petrecut noaptea cu comandantul, nu e o coincidență. E limpede că sunt pedepsită pentru păcatele mele.

Problema, desigur, nu e doar că Lukasz e bolnav, ci că nu-l putem duce la doctor. Băieții evrei sunt circumciși, spre deosebire de cei polonezi. Orice medic l-ar dezbrăca ar ști imediat care-i e identitatea. N-avem nici medici evrei, nici polonezi, pe care să-i putem chema și să fim sigure că nu ne-ar pârî că am ascuns copilul. Sunt tare necăjită că printre toate cunoștințele clandestine ale Krysiei și printre toți cunoscuții ei nu se află niciun doctor demn de încredere. Nici măcar Pankiewicz, farmacistul din ghetou, nu ne mai poate ajuta. Krysia mi-a spus acum câteva săptămâni că a fost deportat într-un lagăr, ca pedeapsă că a îngrijit evrei.

În cele din urmă, atunci când degetele copilului s-au zbârcit în apă, iar apa s-a răcit de tot, îl scot pe Lukasz din cadă și îl înfofolesc în prosoape curate. În timp ce-l șterg, pare să cadă într-un somn agitat, căci ochii i se zbat sub pleoape. Oare ce visează un copil de vârsta lui? Îl legăn la piept. Într-o altă viață, ar avea numai experiențe bune și frumoase despre care să viseze. În schimb, Lukasz are viziuni de coșmar cu mama lui împușcată și cu tatăl lui luat pe sus, el însuși fiind ascuns, cărat prin pădure și dus în casa unor străini. Oricât de caldă și de sigură e lumea pe care eu și Krysia încercăm să i-o oferim, nimic nu-i poate șterge amintirea experiențelor cumplite prin care a trecut, bietul copil.

Îl îmbrăcăm cu o pijama curată și îl băgăm în pat.

— Trebuie să-l păzim cu rândul, spune Krysia.

Sunt de acord, chiar dacă nici uneia dintre noi nu-i vine să lase copilul ca să doarmă ea prima. Așa că rămânem amândouă, Krysia – pe scaunul mic de lângă pătuț, iar eu – pe o pernă pusă pe jos. Îl privim și îi atingem fruntea la fiecare câteva minute.

— Florile sunt de la comandant, șoptește Krysia atunci când în sfârșit ochii și răsuflarea lui Lukasz par să se fi calmat.

— Știu, răspund eu fără să mă ascund pe după deget.

— Cum te simți? întreabă, iar eu ridic din umeri, incapabilă să vorbesc. Va fi bine, draga mea, crede-mă.

Niciuna dintre noi nu mai zice nimic. Câteva minute mai târziu, Krysia doarme pe scaun, cu capul sprijinit de perete și cu gura întredeschisă. „Așadar, marea doamnă a Cracoviei sforăie”, îmi spun fără să vreau. Pe vremuri m-ar fi mirat, dar acum știu că nimic nu e ceea ce pare a fi.

Stau pe perna de pe jos și privesc cum dorm cei doi oameni care au devenit familia mea. Nu cred că până în seara asta ne-am dat seama, eu ori Krysia, ce a ajuns Lukasz să însemne pentru noi. La început a reprezentat o datorie, un mod de a ajuta rezistența și de a-i sfida pe naziști. Acum e copilul nostru, fiul pe care speram să-l am cu Jacob într-o bună zi și nepotul pe care Krysia știe că nu-l va vedea niciodată.

Pentru prima oară, încerc să mă gândesc la ceea ce se va întâmpla după război: oare rabinul va supraviețui, printr-un miracol, și va veni să-și recapete copilul? Iar dacă nu, Lukasz va locui cu mine sau cu Krysia? Ca să-mi pot imagina răspunsul, trebuie să încerc să-mi văd, cu ochii minții, viața de după război. În visurile pe care mi le fac, văd reunirea cu Krysia și cu familia mea, nu-mi pot închipui altceva, dar fundalul e înnorat și obscur. Habar n-am unde vom fi. Mă îndoiesc că vom putea rămâne la Cracovia. Cartierul evreiesc a fost distrus și nu va putea fi reconstruit niciodată. Într-adevăr, având în vedere comentariile pe care le mai aud uneori pe stradă și felul în care polonezii par să-și vadă netulburați de viață, Cracovia se bucură să scape de evrei mai mult decât aș vrea să recunosc. E puțin probabil ca eu și Jacob să ne întoarcem în apartamentul mare din centrul orașului și la slujbele noastre de la universitate. Dar restul lumii va fi oare la fel de bun pentru noi? Am mai auzit de pământuri ale făgăduinței: New York, Londra, chiar Ierusalim. Nu-mi pot imagina tărâmurile astea de basm, pe care nu le-am văzut

niciodată. Gândurile mă copleșesc. Adorm și eu.

Cum se ivesc zorile, mă trezesc pe jos, înțepenită. Mă doare corpul în întregime. Krysia doarme tot pe scaun. Mă ridic ca să-i trag un pled peste umeri. Arunc o privire în pătuț. Lukasz e treaz, dar nu plânge, ci se ține de picioare și vorbește singur.

— Lukaszku! îl alint, vorbindu-i încetișor.

Mă întind spre el și-și întinde și el brațele spre mine, ca în oricare altă dimineață. Mă cuprinde pe după gât, iar eu îmi lipesc buzele de fruntea lui rece.

— Mulțumesc! șoptesc, cu lacrimi în ochi, căci Dumnezeu, se pare, a ales să nu mă pedepsească în felul ăsta. Mulțumesc!

Lukasz își ridică privirea la mine și zâmbește. Poate că e primul lui zâmbet adevărat de când îl cunoaștem eu și Krysia.

— Na, zice. Na.

— Anna? întreb, subliniind a doua silabă.

— Na, repetă el și se întinde ca să-mi atingă nasul.

E rândul meu să zâmbesc. Încearcă să-mi spună pe nume. Nu prea contează că nu e numele meu. Lukasz e sănătos și e mai fericit decât l-am văzut vreodată. Sperietura de azi-noapte m-a făcut să înțeleg cât de prețios e Lukasz pentru noi. Mi-am mai dat seama și de faptul că, pe lumea asta, puținul pe care-l avem ni se poate lua imediat. Merg pe vârfuri, ca să n-o trezesc pe Krysia, și cobor cu copilul la micul dejun.

Capitolul 14

În dimineața asta nu-mi prea vine să mă duc la serviciu.

— Ar trebui să stau acasă, spun a mia oară. Dacă plec, asta îl supără prea tare pe copil.

Krysia clatină din cap și-mi zice:

— Trebuie să te duci la serviciu.

Privește lung buchetul de trandafiri, care acum se află într-o vază de ceramică albă. Îmi dau seama că e îngrijorată că lipsa mea la muncă ar putea să-l alerteze pe comandant.

— Bine, cedez eu în cele din urmă.

Însă rămân în ușă, cu pardesiul și cu coșul în mână, nevoind să ies.

— N-are nimic, mă asigură – și se apleacă să-l ciufulească pe Lukasz. Mă uit în ochii lui luminoși, îi privesc obrajii trandafirii și știu că are dreptate. Nu arată ca și cum ar fi fost bolnav. Totuși, mă bântuie amintirea suferinței de noaptea trecută și perspectiva de a-l pierde. Îmi tot vine să-l iau în brațe și să-l sărut de rămas-bun, dar nu vreau să-i atrag atenția asupra plecării mele.

Până la urmă, mă răsucesc pe călcâie și mă îndrept spre scară.

— Mă întorc la timp, spun în timp ce cobor.

— Nicio grijă! strigă Krysia după mine. Nu pățim nimic.

După ce ies pe ușă, alerg spre stația de autobuz. Mașina vine imediat și, douăzeci de minute mai târziu, ajung la Wawel. Am tras de timp și am întârziat. Małgorzata e deja la birou și face o mutră disprețuitoare atunci când, în sfârșit, sosesc. Nici nu-mi pun bine lucrurile în spatele biroului, că apare colonelul Diedrichson din biroul comandantului.

— Te tot caută comandantul, spune.

Mi se pare mie, sau mă privește ciudat? Poate că știe ceva. Dar n-am timp să-mi fac griji. Îmi iau agenda și îmi netezesc părul, după care îmi fac curaj să intru în biroul comandantului, pentru prima oară de când ne-am petrecut noaptea împreună.

Comandantul se plimbă în sus și-n jos în spatele biroului, citind un raport. Îmi netezesc fusta cu palmele și trag aer adânc

în piept.

— B-bună dimineața, *Herr Kommandant*! spun, iar vocea îmi tremură, împotriva voinței mele.

Se oprește locului și-și saltă capul. Are o expresie pe care nu i-o recunosc. Furie, poate ușurare?

— Ai întârziat! răspunde, deși n-are un ton acuzator.

Mă duc la el.

— Îmi pare rău…

Ridică mâna.

— Nu-i nevoie să-ți ceri scuze. Doar că nu-ți stă în fire. M-am speriat că… își curmă el vorbele, abătându-și privirea de la mine.

Ezit. Chiar dacă n-a terminat ce avea de spus, înțeleg ce a încercat să-mi transmită. Se teme că n-am vrut să vin la muncă din cauza celor întâmplate între noi. Îmi dau seama, uluită, că și el e emoționat.

— Nu e vorba de asta, *Herr Kommandant*! îi explic eu repede, stând lângă birou, la doar câțiva centimetri de fața lui, adulmecându-i apa de colonie și făcând un efort uriaș ca să stăvilesc amintirea celor petrecute acum două nopți. Dar Lukasz a fost bolnav, îl lămuresc eu.

Regret imediat destăinuirea asta. Am spus prea mult. Comandantul lasă raportul și mă ia de mână.

— Ce-a pățit? E grav?

Are o expresie de îngrijorare sinceră. Înghit în sec. Mi-e greu să vorbesc în timp ce degetele lui calde le strâng pe ale mele.

— Da, mulțumesc, e bine acum! A avut febră, cum fac copiii uneori.

— Ar fi trebuit să-mi telefonezi. Vi l-aș fi trimis pe medicul meu personal.

„Exact de asta n-am spus nimic”.

— Sunteți amabil, răspund, rugându-mă în gând să nu insiste ca medicul să consulte copilul. Dar nu e nevoie, să știți, pentru că acum totul e bine, îl asigur eu.

Îmi retrag mâna și fac semn spre măsuță.

— Trecem prin programul zilei?

Înclină din cap în semn că e de acord, apoi mă urmează la canapea și se așază pe fotoliul de alături. Recapitulez programul și corespondența sosită în absența lui cu o zi înainte. Când terminăm, îmi ridic privirea și văd că se uită atent la mine.

— Dacă asta e tot…? întreb, plecând ochii.

— Da, mulțumesc! răspunde el, iar eu mă ridic și pornesc spre ușă. Nu, Anna, mai stai puțin, te rog!

Mă întorc din nou către el. Rămâne tăcut preț de câteva clipe, îmi dau seama, după felul în care i se mișcă mărul lui Adam, că se chinuie să-și găsească cuvintele. Atunci mi-e limpede că vrea să-mi ceară o altă întâlnire.

— Mai e ceva… Mă întrebam dacă ești liberă în seara asta. Mă gândeam să luăm cina împreună.

Nu sunt niciodată liberă. Dacă aș fi liberă, n-aș fi aici.

— Mi-ar plăcea, *Herr Kommandant,* dar Lukasz abia se pune pe picioare și ar trebui să stau acasă astă-seară.

Nu e o minciună, însă refuz și pentru că știu că nu se cade să accept atât de repede o invitație făcută în ultima clipă.

Își înclină capul în semn că a înțeles, iar fața îi pare împietrită, de parcă ar vrea să-și mascheze dezamăgirea sau mirarea.

— Înțeleg. Atunci, poate sâmbătă seara.

Nu zic nimic. O parte din mine vrea să refuze, să considere întâmplarea de acum două nopți ca fiind un accident, o greșeală, cât mai pot. Numai că dacă fac asta, nu ajut nici rezistența, nici pe părinții mei.

— Cred că e bine, *Herr Kommandant*! răspund în cele din urmă. Dacă Lukasz va fi sănătos în continuare.

— Foarte bine. Voi trimite un mesager la Krysia sâmbătă după-amiază, ca să confirmi.

Ies pe ușă și mă întorc în anticameră, răvășită și tulburată. Sperasem cumva ca el să privească acea noapte ca pe o întâmplare și nimic mai mult, și să mă lase în pace. Totuși, în realitate, știusem că n-avea să fie așa – florile și felul în care continua să mă privească sugerau altceva. Totuși, chiar dacă nu-mi plăcea s-o recunosc, mă simțeam ușurată să aflu că el voia să mă mai vadă. „Nu pentru că-ți pasă de ceea ce crede despre tine”, mă mint eu în timp ce mă așez la birou. „Pur și simplu trebuie să te întorci în apartamentul lui și să cauți documente”.

Faptul că mă voi revedea cu comandantul înseamnă că trebuie să-i spun ceva Krysiei. Am de gând să vorbesc cu ea diseară, imediat ce ajung acasă.

Atunci când ajung, descopăr că cei doi se joacă în grădină. Văzându-i atât de fericiți, nu-mi vine să deschid subiectul. Mai

târziu, după ce am mâncat și l-am culcat pe Lukasz, mă duc după Krysia în salon. Ea se așază și ia în mână puloverul albastru pe care i-l tricotează lui Lukasz.

— Pare aproape gata, îi spun.

Krysia îl ridică și se uită la el cu atenție.

— Cred că îi fac și glugă, zice ea.

Încă stau în picioare și mă foiesc.

— Comandantul m-a invitat iar în oraș. Mâine-seară.

Krysia își ridică privirea la mine.

— Înțeleg.

Plec ochii și mă uit la vârful pantofilor.

— Voiam să-ți zic, adică să-ți explic…

Krysia mă întrerupe:

— Nu-mi datorezi nicio explicație.

— Mulțumesc, răspund stânjenită. Dar pentru mine e important să știi. Alek mi-a cerut să… Vreau să spun că el consideră că e important pentru mișcare.

— Și tu ce părere ai? întreabă ea.

Ezit.

— Că n-am de ales, răspund, cufundându-mă pe canapea, lângă ea.

— Întotdeauna ai de ales, Emma! spune Krysia. Trebuie să ne asumăm răspunderea pentru faptele noastre. Doar așa putem evita să devenim victime. Doar așa ne putem păstra demnitatea.

Demnitatea… Ce ironic! Eu mi-am sacrificat-o cu două nopți în urmă, în apartamentul comandantului, dar Krysia are dreptate în privința responsabilității. Îmi mușc buza.

— Atunci aleg să-l văd din nou. Pentru părinții mei și pentru rezistență.

Krysia îmi pune mâna pe umăr.

— Știu că nu e o decizie ușor de luat.

— Crezi că e cea bună?

— Asta e o întrebare la care doar tu poți răspunde.

Oftez și mă întind spre ea ca s-o sărut pe obraz.

— Noapte bună, draga mea! îmi urează ea.

Mă duc mai întâi să văd ce face Lukasz, apoi intru în baie. În timp ce mă spăl pe față, mă gândesc la spusele Krysiei. Aleg să fac asta, să fiu cu comandantul ca să ajut rezistența. Totuși, nu mă simt curajoasă, ci întinată. Nu doar actul prin care mi-am

trădat căsnicia mă umple de dezgust, ci faptul incontestabil că, într-un fel, mi-a plăcut. Iar în timp ce mă înmoi în cadă, îmi dau seama că nici asta n-ar fi atât de rău, dacă totul s-ar rezuma la o simplă reacție fizică. Aș pune-o pe seama singurătății și a faptului că nu mi-am mai văzut soțul de aproape un an. Nu, problema e atracția despre care vorbea Krysia: o parte din mine îl place pe comandant, îmi place să vorbesc cu el și să fiu aproape de el, iar asta face toată povestea să fie insuportabilă.

A doua zi sosește mesagerul comandantului cu un bilet scris de mână, prin care mă invită să cinez la Wierzynek, la ora șapte seara. Citesc biletul și șovăi. Aș vrea să refuz, să mă abțin măcar o zi să fiu cu el, numai că n-am nicio scuză: Lukasz e bine. Iar eu trebuie să încerc să obțin informații cât se poate de repede. Îi răspund comandantului că voi fi acolo.

La șapte fără un sfert apare Stanisław ca să mă ia. Îmi spune că *Herr Kommandant* întârzie din cauza afacerilor și că ne vedem la restaurant. Singură pe bancheta mașinii enorme, mă uit pe geam. Pe măsură ce ne apropiem de oraș, mă întreb cum va decurge seara. După prima noastră noapte împreună, nu l-am mai văzut pe comandant decât la birou. Mi-e teamă ca nu cumva să avem o conversație stângace și poticnită.

O clipă mai târziu, mașina oprește în fața unei clădiri mărețe, chiar lângă piațetă. Comandantul așteaptă în ușa restaurantului.

— Mi-a părut rău că n-am putut să vin după tine, se scuză el în timp ce mă conduce înăuntru.

Maître d'[22] îmi ia haina și ne conduce la o masă retrasă, la etaj, pe un balcon cu vedere la sala principală.

— Mi-am luat libertatea să comand pentru amândoi, mă anunță companionul meu în timp ce ne așezăm.

Înclin din cap, bucuroasă că măcar am scăpat de grija de a alege felurile de mâncare potrivite.

— Lukasz se simte mai bine? mă întreabă comandantul.

— Da, mulțumesc de întrebare.

Apare un ospătar care ne toarnă două pahare de vin și pleacă. Comandantul ridică paharul.

— Pentru sănătate!

— Pentru sănătate! repet, ridicându-l pe al meu și sorbind puțin. Vinul e delicios, îl laud eu.

Comandantul dă paharul pe gât.

[22] Șef de sală (în limba franceză în original).

— E italienesc. Ai fost vreodată acolo?

— În Italia? răspund, dând din cap în semn că nu.

— Superbă țară.

Apar doi ospătari care ne aduc farfurii acoperite cu capace de argint în formă de clopot. Ei așază farfuriile în fața noastră și le scot capacele amândoi în același timp, dezvăluind primul fel: terină de somon afumat. După ce pleacă cei doi chelneri, comandantul se lansează într-o poveste despre o vacanță la schi din tinerețea lui, în Alpii italieni, pe care și-o petrecuse alături de niște prieteni. Vorbește foarte repede și se oprește doar ca să mai ia câte o îmbucătură de somon și să soarbă din vin, pentru că unul dintre ospătari i-a umplut din nou paharul înainte să plece.

Câteva minute mai târziu, cei doi ospătari reapar și ne iau farfuriile, apoi le înlocuiesc cu alte două domuri de argint, mai mari decât cele dintâi. Felul principal e un soi de friptură de pasăre, cu gust de vânat, care nu-mi place. Iau de ici-colo, bucuroasă că am mâncat la Krysia înainte să plec. Dacă îmi observă dezgustul, comandantul n-o arată, ci își devorează propria mâncare cu poftă.

— Ați mai fost de-atunci? întreb, după ce pleacă din nou ospătarii care ne-au umplut paharele.

— Nu în Alpii italieni, răspunde comandantul. Am fost în alte zone ale Italiei: Roma, Florența, Veneția, înșiră el, iar eu mă simt fascinată de felul în care vorbește, cu asemenea lejeritate, despre niște destinații care mie mi se par de-a dreptul exotice. Și în Alpii francezi și elvețieni, continuă el, dar n-am mai fost la Torino de când eram student.

Înclin capul.

— Încerc să-mi imaginez cum erați ca student.

— S-a întâmplat demult, recunoaște râzând.

— Ce ați studiat?

— Istorie, spune el și se șterge cu șervetul la gură. Am vrut să mă fac profesor. Sigur, asta era înainte să…

Se uită în altă parte și soarbe din vin.

— Înainte să…? Ce s-a întâmplat?

— Înainte să nu mai am de ales, spune el, apoi tace preț de câteva clipe, după care își reia povestirea: Eram al doilea copil la părinți. Fratele meu mai mare, Peter, trebuia să preia afacerea de transporturi a familiei. Atunci când a început

războiul, amândoi ne-am înrolat în forțele militare navale, spune el, iar eu îmi dau seama că vorbește despre Marele Război. Fratele meu a fost ucis în Bătălia Iutlandei, încheie comandantul.

— Îmi pare rău, spun eu; și mă întind peste masă ca să-l ating pe braț.

El își drege glasul.

— Mulțumesc. A fost un om curajos, pe care l-am admirat enorm. Astfel, cu Peter mort, a rămas de datoria mea să învăț despre afacerea familiei, ca s-o pot conduce atunci când avea să moară tata. N-am mai putut să-mi termin studiile.

Mă sprijin de spătar și nu știu ce să spun. Timp de câteva minute, mâncăm în liniște.

— Ți-a plăcut fazanul? întreabă el în timp ce chelnerul ne ia farfuriile.

— Delicios! mint, în speranța că n-a observat mâncarea aproape neatinsă.

Comandantul se întoarce către ospătar.

— Două cafele, una neagră cu *brandy* și una cu frișcă și zahăr.

Mă surprinde faptul că știe cum îmi place cafeaua, fiindcă la birou n-o beau niciodată cu el de față. Probabil că a ținut minte de la dineul Krysiei, care a fost în mai, cu aproape cinci luni în urmă. Parcă au trecut o mie de ani de atunci. O clipă mai târziu, chelnerul se întoarce cu cafelele și cu un cărucior plin cu deserturi de o diversitate uluitoare. Îmi lasă gura apă. Aleg o felie de tort de ciocolată german, iar comandantul cere un ștrudel cu mere.

— Cum e? întreb după ce el a gustat din ștrudel.

— Nu-i rău, răspunde comandantul, apoi își înghite dumicatul. Totuși, nu e la fel de bun ca ștrudelul pe care-l face sora mea. E măritată cu un austriac și locuiește la Salzburg.

— Sunteți apropiați?

Dă din cap în semn că da.

— Destul de mult, deși n-am mai văzut-o de dinainte de război…

— Curând, poate…

Îmi curm vorba, neștiind cum să continui. Aș fi vrut să spun că s-ar putea ca războiul să se termine în curând, iar atunci el și-ar putea revedea sora. Totuși, pare straniu să vorbesc despre sfârșitul războiului.

— Știu ce urma să spui, răspunde comandantul în timp ce amestecă în cafea.

Are o firimitură de ștrudel pe față, chiar în scobitura bărbiei. Mă lupt cu impulsul de a mă întinde și de-a o lua de acolo.

— Te gândeai la sfârșitul războiului. Fii liniștită, Anna! Nu ești lipsită de loialitate dacă îți dorești încheierea luptei. Cu toții ne-o dorim. Doar că nu mai știu ce înseamnă asta, chiar dacă vom câștiga.

Sunt șocată. E prima oară când aud un german vorbind despre victoria nazistă ca despre orice altceva decât o certitudine absolută.

— Planul Führerului e destul de bun, abstract vorbind, continuă el, dar ce înseamnă, în realitate, planul ăsta? Oare vom ocupa Polonia și restul Europei pe termen nedefinit?

Șovăi și mă întreb dacă se așteaptă să răspund. Deodată, îmi amintesc de zilele de dinaintea războiului, pe când eu și Jacob dezbăteam chestiuni politice. Erau altfel de conversații. Nu existau răspunsuri bune și răspunsuri rele. Acum, orice spun e un potențial câmp minat.

— Nu știu, zic eu până la urmă.

— Nu trebuie să spui nimic. Nu sunt prost, Anna! Știu ce părere au polonezii despre noi. Suntem forța de ocupație.

„Nu ocupanți”, mă gândesc eu. „Criminali”.

— Ne urăsc, ne cred monștri. Și înțeleg.

— Și eu sunt poloneză, spun. Și nu…

— Nu mă urăști? întreabă el, zâmbind timid. Știu. Asta e partea pe care n-o înțeleg.

Tace și mai ia o îmbucătură de ștrudel.

— Nu, problema cu războiul e că nimic nu-i cert.

— Și evreii? izbucnesc eu.

Întrebarea pare să-mi iasă pe gură involuntar, de parcă nu eu am pus-o.

Comandantul mă privește lung. Furculița i-a rămas ridicată în aer.

— Nu înțeleg. Ce vrei să spui?

Îmi doresc să se deschidă pământul și să mă înghită. N-ar fi trebuit să deschid gura, dar nu mai am ce face.

— Când ați vorbit de planul Führerului pe termen lung… încep, cu privirea coborâtă în ceașca de cafea. Mă întrebam care e situația evreilor din ghetou, ce se va întâmpla cu ei.

— Cunoști mulți evrei, Anna? întreabă comandantul, tăios.

Clatin repede din cap în semn că nu.

— Doar pe cei pe care-i vedeam prin oraș înainte de război. Personal, niciunul.

El își drege glasul.

— Se va rezolva chestiunea evreilor. Nu-ți face griji în privința asta.

Își ridică privirea și cere nota cu un gest. Îmi bubuie inima. De ce i-am pus întrebarea asta? Oare a devenit bănuitor? Cere nota, timp în care îi studiez fața. Nu dă semne că i s-ar părea ceva în neregulă. *Maître d'* reapare o clipă mai târziu, aducându-mi haina. Coborâm scara și ieșim. În mașină, comandantul se întoarce spre mine.

— Bănuiesc că trebuie să te întorci la Lukasz, spune el.

Ezit. De fapt, comandantul mă întreabă dacă vreau să merg la el. Nu trebuie să mă duc, iar acum tocmai mi s-a oferit scuza perfectă. Numai că dacă mă retrag acum, tot ce am făcut deja se duce de râpă. Clatin din cap.

— Nu, răspund, Krysia e cu Lukasz, nu-i nevoie să mă grăbesc.

Comandantul zâmbește ușor și se apleacă în față, ca să vorbească cu Stanisław. Nici el, nici eu nu mai spunem nimic până când, în sfârșit, ajungem la el acasă.

— Bei ceva? întreabă, în timp ce-mi ia haina și o întinde pe un scaun.

— Nu, mulțumesc!

Stăm, stângaci, în mijlocul camerei de zi și ne privim. Nu se poate întâmpla nimic neprevăzut care să ne apropie. Trag aer adânc în piept și fac un pas în față.

— Anna! mă cheamă el, desfăcându-și brațele.

Mai fac încă un pas, iar el se întinde spre mine. Fără un cuvânt, intrăm în dormitor. La început mă îmbrățișează timid, dar apoi ni se întâlnesc buzele și e ca și cum am mai fi fost împreună de o mie de ori. Sexul (nu-mi vine să spun că facem dragoste) e mai puțin animalic acum, pasiunea noastră e mai lentă, mai tandră. La un moment dat, ies din transa hipnotică și redevin conștientă. Deodată, parcă mă uit de sus la trupurile noastre. Sunt țintuită sub comandant, cu fața contorsionată. „Întoarce-te în corp!", îmi impun, în timp ce mă privesc cu ură.

Apoi, totul se termină. Câteva minute mai târziu, el adoarme,

îl privesc cum răsuflă regulat, cu ochii închiși, și nu pot să nu mă gândesc la Jacob. După ce făceam dragoste, ne țineam în brațe și vorbeam cu orele. „Ar trebui să te bucuri că doarme”, îmi reamintesc. E timpul să-mi amintesc de scopul pentru care am venit aici.

Încet, cu grijă, cobor din pat și traversez, tiptil, casa. Pipăi peretele și găsesc ușa biroului. O deschid binișor, ca să nu scârțâie. Camera e întunecată. Nu văd nimic, dar nu îndrăznesc să aprind lumina. Îmi dau seama că n-are sens să mai încerc. Nu pot să fac asta pe întuneric, trebuie să aștept lumina zorilor și să caut documentele înainte ca el să se trezească. Însă nu-mi vine să rămân, nu în seara asta. Trebuie să fiu acasă de dimineață, când se trezește Lukasz. Mă întorc în dormitor, mă îmbrac încet și ies mergând pe vârfuri. La parter îl găsesc pe Stanisław, care n-a plecat. Mă urc în mașină prin spate și-mi feresc privirea, ca nu cumva s-o întâlnească pe cea a șoferului. Însă el, fără să dea vreun semn că ar găsi ceva nepotrivit la situația asta, închide portiera și mă duce acasă.

Din acea zi, toată povestea cu comandantul devine un mod de viață. Mă invită în oraș de câteva ori pe săptămână. Cred că dacă ar putea, m-ar invita zilnic, dar munca îl oprește să încerce. Îi accept majoritatea invitațiilor, de obicei la cină și din când în când la un film sau la teatru. Serile se încheie întotdeauna acasă la el. De câteva ori rămân până în zori, când mă strecor în birou ca să caut documente, dar nu îndrăznesc să răscolesc prea mult de teamă să nu-l trezesc. Până acum n-am găsit nimic important. Situația nu se schimbă timp de câteva săptămâni. De două-trei ori, Krysia mă întreabă cu delicatețe dacă trebuie să mă văd cu Alek. Îi spun că nu. Știu că situația de acum a devenit mai periculoasă pentru el și pentru ceilalți din rezistență, așa că nu riscă să ne întâlnim decât dacă am ceva semnificativ de raportat.

Într-o vineri dimineață, la începutul lui noiembrie, stau la birou în anticameră și deschid corespondența. Pe la mijlocul teancului e un plic mic, de culoarea vaniliei, în care se află un mesaj. Nu recunosc scrisul, dar îmi dau seama că e al unei femei. „Georg, abia aștept gala de sâmbătă! Cu drag, Agnieszka”. Înlemnesc și scap biletul din mână. Cine e Agnieszka? Și unde o duce comandantul? Deschid agenda cu programul lui, dar nu găsesc nimic notat pentru seara de

sâmbătă. Poate că e o greșeală, numai că în seara aceea noi doi n-avem întâlnire, ca de obicei…

Tocmai atunci se deschide ușa și năvălește Małgorzata, cu un vraf de dosare în brațe.

— Sunt pentru… dă ea să spună, punând dosarele pe marginea biroului meu, însă îmi vede expresia și se oprește. S-a întâmplat ceva, Anna? întreabă. Ești cam palidă.

— N-nu, sigur că nu, răspund, grăbită să ascund biletul sub teancul de scrisori.

Ultimul lucru pe care-l vreau e ca Małgorzata să creadă că mă preocupă viața personală a comandantului. Dar e prea târziu. Ea se apleacă și ia biletul.

— A, baroana Kwiatkowska…

— Agnieszka Kwiatkowska? repet.

Familia Kwiatkowski e bine-cunoscută în Cracovia, familie cu sânge aristocrat.

— Da, am auzit că baroana are planuri cu comandantul nostru, spune Małgorzata aruncând biletul pe masă și făcându-mi cu ochiul. Ei, nu te întrista, Anna! E normal să se vadă cu o femeie bogată și cultivată precum Agnieszka Kwiatkowska. Doar nu credeai că se gândea să-și aleagă o iubită dintre angajatele lui de condiție modestă, nu?

— Nu, sigur că nu, dau să spun, însă Małgorzata a și plecat, râzând cu cruzime peste umăr în timp ce iese pe ușă.

Rămân locului câteva clipe și mă uit la bilet. În cele din urmă, îl pun la loc în plic și îl duc, împreună cu restul scrisorilor, pe biroul comandantului. Totuși, mă roade toată dimineața gândul că el se va întâlni cu o altă femeie. „Mă rog, de ce n-ar face-o?”, mă gândesc furioasă după-amiază, în timp ce îndosariez. E o partidă foarte bună: n-are iubită, e frumos și e unul dintre puternicii zilei. Faptul că se culcă cu o subordonată de la serviciu n-ar trebui să conteze. Mă simt o proastă fiindcă am crezut că ar putea fi altceva de capul lui.

Cum mă așez în autobuz, în drum spre Chełmska, mintea îmi fuge din nou la comandant. Așadar, se întâlnește cu o altă femeie. N-ar trebui să aibă nicio importanță. „Ești cu el pentru că trebuie”, îmi reamintesc. „Ești în misiune pentru rezistență. Nu-i ca și cum Jacob e cel care te înșală. Nu, tu ești cea care-l trădează”, îmi spun, în timp ce-mi lipesc capul, nefericită, de geamul rece. „Eu îl înșel pe Jacob, comandantul mă înșală pe

mine”. E penibil. Când ajung la Krysia, cobor din autobuz și începe o ploaie rece, care îmi udă pardesiul și ciorapii. Vremea oribilă se potrivește perfect cu starea mea de spirit.

Deschid poarta și mă opresc. E ceva în neregulă. Toate luminile din casă sunt aprinse, însă perdelele de la etaj, care de obicei sunt date la o parte, acum sunt trase în fața ferestrelor. Gonesc pe potecă întrebându-mă dacă nu cumva s-a îmbolnăvit Lukasz din nou.

— Hei! strig, în timp ce deschid ușa.

Urc scările și strig din nou.

— Surpriză! aud un cor de voci, care mă sperie.

Krysia, Lukasz și comandantul țâșnesc din bucătărie. Elżbieta e în spatele lor, ducând un tort cu lumânări aprinse.

— La mulți ani! strigă toți trei.

Clipesc de câteva ori și încerc să înțeleg ce se petrece. Mâine e ziua mea, adevărata mea zi de naștere, dar și a Annei. Ca să nu se creeze confuzii, rezistența i-a trecut în acte aceeași dată a nașterii. Eu uitasem, dar nu și Krysia. Numai că e și comandantul de față. O petrecere pusă la cale de copilul evreu pe care-l ascundem, de mătușa soțului meu, care ne adăpostește pe amândoi, și de nazistul de care ea ne protejează și care, întâmplător, e amantul meu. Ironia e copleșitoare.

— Mulțumesc, spun, cu greu, în cele din urmă.

Deodată, îmi dau seama că sunt ciufulită și că am ciorapii plini de noroi.

Elżbieta vine cu tortul.

— Nu te așteptai? mă întreabă ea.

— Nu, spun eu, apoi suflu în lumânări.

Răspunsul e printre cele mai moderate pe care le-am dat în viața mea.

— La mulți ani, Anna! îmi urează comandantul și face un pas mărunt către mine.

Nu-i răspund și nu mă uit în ochii lui. Văzându-l, am fost bucuroasă o clipă. Acum mă gândesc la întâlnirea lui cu baroana, iar faptul că a venit aici îmi pare un gest de ipocrizie. Bineînțeles că a vrut să mă vadă astă-seară. Mâine, când, de fapt, e ziua mea, va fi cu altcineva.

Lukasz sparge tăcerea stânjenitoare.

— To! spune vesel și face un pas către tort, cu mâinile întinse.

— Nu, dragul meu, îl admonestează Krysia cu blândețe,

prinzându-l de mâini. Mai întâi mâncăm.

— Masa e gata, ne anunță Elżbieta. Ce-ar fi să vă așezați?

— Haide, Lukasz! spune comandantul, întinzându-i mâna.

Copilul ezită, cu ochii la gigantul în uniformă, apoi își pune mâna micuță în cea a comandantului. Mă cutremur. Face parte din plan, știu, faptul că Lukasz se împrietenește cu el. Asta înseamnă că farsa noastră funcționează. Totuși, mă cutremur la vederea fiului de rabin care ține de mână un nazist.

— Îmi pare rău, șoptește Krysia în timp ce mergem spre salon. A aflat că e ziua ta și m-a căutat. N-am avut de ales, trebuia să-l invit.

Îmi înclin capul ca să-i arăt că am priceput. Ea n-are de unde să știe de ce sunt, de fapt, supărată. Iar el de ce se chinuie, de ce se preface că-i pasă de mine atât cât să mă sărbătorească? Mâine-seară la ora asta va fi la întâlnire cu baroana.

— La mulți ani, Anna! repetă comandantul după ce ne așezăm la masă.

Nu răspund, ci mă întorc ușor. Cu coada ochiului, observ că e nedumerit. Nu știe că am aflat de baroană. Nu spun nimic în timpul cinei, o las pe Krysia să converseze cu el.

După ce terminăm de mâncat, Elżbieta ne servește cafelele și tortul cu glazură de lămâie.

— E delicios, spun, știind că făina albă și zahărul costă mult în perioada asta, chiar și pentru Krysia.

Ea se ridică și se întoarce la masă cu două cutii ambalate în hârtie.

— Mulțumesc! spun emoționată.

Nu mă așteptasem să primesc nimic. Desfac darurile. Cel de la Krysia e un fular roz, pe care ea mi l-a tricotat în secret. Celălalt e ceva făcut de Lukasz din bețe.

— E superb! îi spun eu copilului – și dau roată mesei ca să-l îmbrățișez și să-l sărut, iar el chicotește și se foiește ca să scape.

— E târziu. Ar trebui să-l duc pe ăsta mic la culcare, zice Krysia, ridicându-se și luându-l în brațe pe Lukasz. Spune noapte bună, dragul meu!

Lukasz ridică mâna.

— *Salom*, spune.

— Ce-a zis? întreabă comandantul.

— *Sabat salom,* repetă Lukasz.

Încremenesc. Lukasz vrea să spună „Shabbat shalom”, salutul evreiesc de Sabat. Comandantul se întoarce spre mine.

— Ce vrea să spună?

— Nimic, răspund eu repede, aruncându-i o privire Krysiei, ca s-o avertizez. Vorbește fără șir fiindcă e obosit.

Krysia iese imediat cu el din cameră și rămân singură cu comandantul. „De unde o fi învățat Lukasz să spună asta?”, mă întreb disperată. În preajma lui n-am vorbit deloc în ebraică. Și-o fi amintit ce spuneau părinții lui pe când era mai mic. Sper că nu și-a dat seama comandantul. Mă uit la el, dar nu pare să fi observat nimic care să-i dea de bănuit.

— Mă duc să iau un pic de aer, spun, apoi mă ridic de la masă.

Ies pe balconul salonului. Comandantul vine după mine. Nu mai plouă. Cerul serii de toamnă e superb și presărat cu mii de stele.

— Anna… începe el să spună, venind lângă mine. Ți-am adus asta.

Scoate din buzunar o cutiuță învelită în hârtie, la fel de mică precum cea pe care mi-a dat-o atunci când am mers la Filarmonică.

— Nu pot primi, îi răspund eu pe un ton rece, iar expresia de pe fața lui îmi arată că l-am rănit din nou. Nu-i nevoie să oferiți cadouri angajatelor dumneavoastră de condiție modestă.

— Nu înțeleg, spune el. Ești supărată că am venit?

— Poate că sunt, și asta – numai pentru că meritați să vă petreceți timpul cu altcineva. Cineva de nivelul dumneavoastră.

— Altcineva? întreabă el nedumerit. Ce naiba zici acolo?

Trag aer adânc în piept.

— Ar trebui s-o dați baroanei Kwiatkowska, spun, arătând spre cutie. Sunt sigură că i-ar plăcea foarte mult.

El se uită uimit la mine, fără să înțeleagă.

— Știu de întâlnirea de mâine-seară, adaug.

— Baroana! exclamă el. Asta te deranjează?

Aștept să nege, dar n-o face.

— Anna, ascultă-mă! Baroana e verișoara soției guvernatorului Frank. El e cel care mi-a cerut, ca favor personal, s-o însoțesc la gală. Ți-aș fi spus, dar n-am crezut că e important. Știam că urma să ne vedem astă-seară și, oricum, tu nu vrei niciodată să ne vedem mai mult de o seară pe weekend.

Nu spun nimic. Explicația lui are logică, dar tot sunt rănită. O întâlnire tot întâlnire e.

— Mulțumesc că ați venit! spun hotărâtă, dându-i de înțeles că e cazul să plece.

Bagă cutia în buzunar, învins.

— Noapte bună, Anna! La mulți ani!

El intră în casă, dar eu nici măcar nu-mi ridic privirea. Îi aud pașii grei pe scări, apoi aud ușa închizându-se. Mă întreb dacă, punând capăt relației mele cu comandantul, mi-am lăsat orgoliul să-mi distrugă misiunea.

Capitolul 15

— L-am auzit pe comandant plecând, spune Krysia, venind pe balcon câteva minute mai târziu. Ce s-a întâmplat?

Trag aer adânc în piept.

— L-am trimis acasă.

— Nu înțeleg.

— I-am refuzat cadoul și a plecat.

Îi explic, pe scurt, cum am găsit biletul baroanei și închei cu explicația pe care mi-a dat-o el ceva mai devreme, atunci când i-am spus că aflasem despre întâlnirea lui de sâmbătă seara.

— Știu că n-ar trebui să-mi pese că se vede cu altcineva, adaug cu glas scăzut, dacă tot n-avem o relație, de fapt.

— Dar îți pasă.

Îmi abat privirea și rămân cu ochii ațintiți la bezna de afară.

— Da.

— Simți că, într-un fel, el nu te respectă.

— Așa e! răspund eu pe loc, căci mi-e mult mai ușor să accept explicația ei decât să recunosc că sunt rănită fiindcă simt ceva pentru el. Totuși, e posibil să-l fi înfuriat și să nu vrea să mă mai vadă, continui eu. Nu voi mai putea să intru în apartamentul lui ca să obțin informații pentru Alek.

Krysia clatină din cap și vine mai aproape.

— Mă îndoiesc, murmură ea în timp ce se înfășoară mai bine în șal. Draga mea, orice-ar fi, cred că sentimentele lui Richwalder față de tine sunt reale. Asta se vede limpede din felul în care te privește. Nu cred că renunță atât de ușor la tine.

Mă foiesc, cuprinsă de agitație.

— Cred că e bine să aibă astfel de sentimente, pentru că asta mă ajută în misiunea pe care mi-a dat-o rezistența.

— Și eu cred la fel, răspunde Krysia cu calm. Sunt obosită. Mă duc la culcare. Sper că ți-a plăcut.

Deodată, îmi amintesc de cină. Krysia a încercat din răsputeri să-mi facă o petrecere specială, în ciuda tuturor greutăților prin care trecem.

— A fost superb, spun eu plină de recunoștință, îmbrățișând-o. Îți mulțumesc mult pentru tot!

După ce se întoarce în casă, îmi ridic privirea la cerul înstelat. În luna de miere, Jacob mă învățase să găsesc constelațiile mai importante. Acum caut Orion pe cerul negru. Jacob îmi spunea că, atunci când se simțea pierdut, căuta cele trei stele care formează centura lui Orion, ca să-și găsească echilibrul. Dar eu n-o văd. Poate că nu e momentul potrivit. Renunț. Îmi amintesc cum, în copilărie, îmi puneam dorințe uitându-mă la Luceafăr. Cu ochii la cer, mă rog ca Jacob să nu fi pățit nimic și să se gândească și el la mine.

În noaptea aceea dorm fără vise, iar a doua zi mă trezesc devreme. Mă năpădesc pe dată amintirile legate de petrecerea din seara trecută și de plecarea grăbită a comandantului. Ce-am făcut? Mă întorc pe cealaltă parte și-mi trag pătura până la urechi. Cel puțin e sâmbătă și nu trebuie să dau ochii cu el la serviciu. Hotărăsc să dorm mai mult, dar, câteva clipe după ce închid ochii, aud cum se deschide ușa camerei și cum șușotesc niște voci pe hol.

— Spune „La mulți ani!”, șoptește Krysia.

— Ani! țipă Lukasz, năvălind în cameră și încercând, fără să reușească, să se urce în pat.

Mă ridic și-l iau în poală.

— Mulțumesc, dragule! îi spun, sărutându-l pe obraz și ridicându-mi privirea la Krysia.

— Iartă-ne că am dat năvală peste tine, dar Lukasz așteaptă de o oră să facă asta.

— Oricum ar trebui să mă scol. Avem de spălat rufele și…

Krysia ridică mâna.

— E ziua ta. Nu muncești!

Nu vreau să mă ciondănesc cu Krysia atunci când îmi vorbește pe tonul ăsta. În schimb, după ce ne spălăm și ne îmbrăcăm, luăm un coș de picnic și mergem în parc. Pe jos e plin de frunze proaspăt căzute și, după ce terminăm de mâncat, îi arăt lui Lukasz cum să facă un morman de frunze pe care să sară. Până să ne întoarcem acasă, aproape că s-a făcut seară și e deja întuneric. În timp ce îi fac baie lui Lukasz, mă apucă din nou tristețea. Gala începe la șapte. Mi-o imaginez pe baroană pregătindu-se să iasă cu comandantul și mi-l imaginez pe el venind și luând-o de acasă. Eu trebuia să fiu la brațul lui în seara asta. Nu mă pot abține. Că e bine sau rău, sunt geloasă.

— Vrei să jucăm cărți? întreabă Krysia după ce îl duc la

culcare pe Lukasz și cobor.

A pregătit două farfurii cu resturi de la petrecerea mea, reîncălzite.

Dau din cap în semn că nu vreau.

— Nu, îmi pare rău. Și nu mi-e foame. Mă duc sus, să citesc.

Văd că e îngrijorată.

— Draga mea, știu că ești supărată! E o perioadă ciudată și uneori e greu să înțelegi ce se petrece…

— Nu vreau să vorbesc despre asta, o întrerup eu. Îmi pare rău.

Îmi zâmbește cu blândețe.

— Noapte bună! Somn ușor!

Urc. E prea devreme ca să mă culc, așa că fac o baie și-mi spăl părul, după care iau o carte și mă bag în pat. *Mândrie și prejudecată,* una dintre primele cărți pe care mi le-a dat Jacob, deși, desigur, acel exemplar e încă în casa Bau. Țin cartea sub nas și trag adânc aer pe nas. Mirosul stătut îmi amintește de vremea în care lucram la bibliotecă și de Jacob. „De soțul meu îmi e dor”, îmi spun. Numai de el. Doar pentru că nu l-am văzut de mult sunt atât de supărată, în mod irațional. Deschid cartea și încep să citesc. Câteva minute mai târziu, mi se închid ochii și ațipesc.

Dintr-odată, mă trezește un zgomot puternic la fereastră. Mă ridic și pun cartea pe noptieră. De când dorm? Zgomotul se aude din nou. Cineva aruncă cu ceva în ușile de sticlă.

— Ce naiba? murmur, dându-mă jos din pat.

Deschid ușile, ies pe balcon și mă uit în jos. În grădină e beznă.

— Anna! șoptește o voce cu sunet viguros. Anna!

E comandantul. Nu-mi vine să cred.

— Sunt eu, Georg! Coboară, te rog!

Ezit.

— Un minut, răspund.

Intru și mă îmbrac repede, apoi cobor pe întuneric. Deschid ușa.

— Ce faceți aici?

— I-am spus baroanei că nu mă simt bine și am dus-o acasă.

— O! exclam eu, încă nedumerită. Cât e ceasul?

— Zece și jumătate, răspunde el.

— Pare foarte târziu, spun, frecându-mă la ochi. Cred că am

adormit.

— Anna… începe el, luându-mă de mână. Îmi pare rău dacă te-am rănit. N-am vrut să fiu cu altcineva, îmi spune, iar eu sunt prea șocată ca să-mi retrag mâna. Anna, vino acasă cu mine! Stai cu mine în seara asta! Te rog!

Nu spun nimic și mă năpădesc gândurile. Nu se cade, pentru o doamnă, să mă îmbrac și să plec cu el la ora asta, dar, în același timp, o parte din mine vrea să se ducă. Și îmi oferă ocazia să mai caut documente.

— Bine, spun în cele din urmă. Mă duc să-mi iau haina.

Gonesc pe scări și îi las un bilet Krysiei pe masa din bucătărie, după care îmi iau pardesiul și mă întorc la comandant. În timp ce mă urc în mașină, mi se pare că văd un zâmbet amuzat pe chipul de obicei inexpresiv al lui Stanisław.

Acasă la comandant, nici nu intrăm bine, că sare pe mine și ne smulgem hainele de pe noi. Pasiunea noastră îmi aduce aminte de prima noapte pe care am petrecut-o împreună, doar că de data asta nu mai ajungem în dormitor, ci doar la canapea, pe care ne trezim, după aceea, extenuați. Mai târziu, după ce i se domolește răsuflarea, comandantul mă duce în dormitor și mă întinde pe pat. De data asta eu sar pe el, călare peste șoldurile lui late. E prima oară când mă culc cu un bărbat în poziția asta și, la început, mă simt ciudat, expusă. Pe măsură ce mă obișnuiesc cu ritmul, mă simt puternică și, subjugat cum e, mă eliberez de durerea pe care am simțit-o și îmi recapăt un pic din mândria pe care mi-o pierdusem în ultimele zile.

— Nu vrei să rămâi? întreabă el după aceea, cu glas somnoros.

Stând lipit de spinarea mea, încearcă să mă îmbrățișeze, dar mă întorc pe spate. Poziția îmi amintește prea mult de felul în care mă ținea Jacob.

— Adică să te găsesc dimineață aici? mă roagă.

Ezit. Mereu plec de la el noaptea sau în zori, înainte să se trezească, dar, dacă rămân, am timp să caut documente.

Dau din cap în semn că rămân.

— Mmm… murmură el, înainte să adoarmă.

Mi se închid ochii. La început mă chinui să rămân trează, de teamă că n-am să mă mai pot trezi până dimineață și n-am să mai pot să răscolesc prin casă. Curând trebuie să găsesc ceva, știu asta. Vin la el de mai bine de două luni și, în timpul ăsta,

naziștii își văd de planurile lor cu evreii, planuri despre care încă n-am aflat nimic. Îmi imaginez interiorul biroului și mă întreb ce-mi scapă. N-am prea văzut documente importante lăsate la întâmplare. Dintr-odată, îmi dau seama că s-ar putea să aibă un compartiment secret într-unul dintre sertare. Oboseala mă biruie, în sfârșit. Închid ochii și cad într-un somn agitat. Visez că sunt în parc cu Lukasz, unde ne jucăm de-a v-ați ascunselea. El fuge și se ascunde după un tufiș. Lângă mine apare dintr-odată un bărbat scund, îmbrăcat într-o haină neagră. E rabinul. „Unde mi-e fiul?”, întreabă. „Nu mai e”, mint eu. „Nu mai e, nu mai e, nu mai e…” Ecoul vorbelor mele se pierde printre copaci.

Deschid, brusc, ochii. Lângă mine, comandantul doarme întors cu spatele și sforăie. E întuneric dincolo de draperii, iar ceasul de pe noptieră arată cinci și un sfert. Comandantul se trezește devreme. N-am mult timp la dispoziție. Mă dau jos din pat și mă duc, tiptil.

În camera de zi. Ușa biroului scârțâie ușor atunci când o deschid, înlemnesc și trag cu urechea, încercând să prind orice zgomot care ar veni din dormitor. Nu aud nimic, așa că mă strecor în birou și închid ușa după mine. Înăuntru, trag ușurel draperiile, ca să pătrundă lumina firavă și cenușie a dimineții. Mă uit la iuțeală pe masă, dar nu văd nimic care să mi se pară important. Deschid încet sertarul de sus și bag mâna la fundul lui, dar nu e nimic acolo. Închid sertarul și mă las în genunchi, ca să-l deschid pe cel din mijloc. La fundul lui, chiar sub arătătorul meu, simt o crăpătură în scândură. Apăs cu unghiile și încerc să ridic bucata de lemn.

— Anna! strigă comandantul.

Tresar și încerc să închid sertarul, dar s-a blocat. Disperată, împing din nou, de data asta, mai tare. Cedează, în sfârșit, scoțând un zgomot puternic. Mă fac mică și mă duc repede la ușă, pe care am închis-o. Încerc să-l localizez pe comandant după direcția din care i s-a auzit glasul. Sper să fie tot în pat. Deschid încetișor ușa biroului, furișez o privire în camera de zi și nu văd nimic. Trag aer adânc în piept, mă pregătesc să deschid ușa de tot și să străbat întreaga distanță până la dormitor. Dintr-odată, se aud pași în camera de zi. Acum, comandantul e de cealaltă parte a ușii biroului.

Trebuie să ies de aici, îmi spun eu cu disperare. Observ o ușă în partea opusă a camerei. Mă grăbesc să ajung la ea. După

cum bănuiam, dă în bucătărie. Iute, mă întind spre dulapul de deasupra chiuvetei și iau un pahar.

— Anna! strigă din nou comandantul, mai aproape, de data asta.

Cu inima bătând să-mi sară din piept, ies din bucătărie pe ușa dinspre camera de zi, ținând paharul în mână. E întuneric, se vede doar o rază slabă care se strecoară pe fereastra din fața mea.

— Da, Georg? reușesc să spun, silindu-mă să am un ton calm.

— Aici erai! murmură el cu glas răgușit; și îmi dau seama, după fața lui, că încă doarme pe picioare. Credeam că te-ai dus acasă.

Nu mă verifica, voia numai să știe dacă nu cumva l-am lăsat singur. Într-un fel, asta mă mișcă.

— Nu, sigur că nu, răspund eu cu glas blând. Ți-am zis că rămân până dimineață. M-am dus după apă. Ce-ar fi să te întorci în pat și să-ți aduc și ție un pahar?

Îmi face semn din cap, ca un copil adormit, că se învoiește. După ce se întoarce în dormitor, mă uit din nou înspre birou. Trebuie să mă întorc acolo, deși bineînțeles că nici gând s-o pot face acum. E prea riscant. Poate că nu voi găsi nimic, îmi spun, în timp ce torn apă în pahare. Compartimentul secret poate fi gol, ori poate că hârtiile nu au de-a face cu evreii. Și totuși… îmi bubuie inima amintindu-mi senzația pe care am avut-o atunci când am dat de bucata de lemn. Ceva îmi spune că acolo se găsește ceea ce caută Alek și ceilalți. Fac un efort ca să mă liniștesc și să răsuflu normal. Mă întorc în dormitor cu paharele de apă.

Comandantul e întins pe pântec, cu un braț peste perna mea.

— Mmm! murmură pe când mă vâr în pat, lângă el, întorcându-se și luându-mă în brațe.

Prinsă în capcana afecțiunii lui, îi studiez chipul. E destins și împăcat, aproape adolescentin. Nu se vede nimic din intensitatea și chiar durerea pe care le poartă pe față, ca pe o mască, în timpul zilei.

Adorm la loc. Visez din nou că sunt în parc cu rabinul. De data asta, are un copil în brațe. Pentru o clipă, mă întreb dacă e Lukasz pe când era mai mic. „Unde e fiul meu?”, vrea să știe rabinul. Nu răspund. Copilul pe care el îl ține în brațe nu e Lukasz, ci acel copil nenăscut, care a murit în pântecul soției

împușcate. „Unde e?” Tocmai atunci aud un foșnet într-un tufiș. Lukasz țâșnește de acolo, chicotind. „Tată!”, strigă el, fugind la rabin. Acesta îl prinde cu celălalt braț și își îmbrățișează amândoi copiii cu bucurie, dar se întoarce spre mine și îmi aruncă o privire încărcată de reproș. Pleacă fără să spună nimic, luând copiii cu el. Scot un țipăt puternic. „Nu, nu!”, strig, în timp ce ei dispar în ceață.

— Nu, nu! strig din nou.

Deodată, deschid ochii. Sunt tot în patul comandantului, care s-a trezit, stă culcat pe o parte și se uită la mine.

— Ce-i? întreabă el, îngrijorat.

— Am visat urât, răspund, sperând că n-am vorbit în somn.

Îmi dă la o parte o șuviță de păr de pe față.

— Ce ai visat?

— L-am visat pe Lukasz, răspund eu cu sinceritate. Uneori mă îngrijorează. A trecut prin multe. Și-a pierdut părinții, s-a mutat…

— Ții foarte mult la el.

Dau din cap în semn că așa e.

— Uneori parcă e copilul, nu fratele meu. Cred că din cauza diferenței de vârstă.

Comandantul se întoarce pe spate, cu mâinile împreunate sub ceafă. Nu mă pot abține și mă uit la bustul lui gol. Chiar dacă am calculat că se apropie de cincizeci de ani, arată la fel de bine ca un bărbat de douăzeci și cinci. Pieptul îi e musculos și nu are pic de burtă.

— Întotdeauna mi-a părut rău că n-am avut copii, spune el.

— Poate că vei avea. Nu e prea târziu.

— Poate, se învoiește el. Tu vrei copii, Anna?

— Bineînțeles, răspund eu pe loc.

„Dar nu cu tine”, îmi spun în gând. „Îi vreau cu soțul meu”.

Mă cuprinde din nou cu brațul și mă trage lângă el. Îmi pun capul pe umărul lui.

— Mulțumesc că ai rămas peste noapte. Îmi place să mă trezesc lângă tine.

— Ei, a trebuit să fac față concurenței… Vreau să spun că și baroana ar fi rămas.

Am zis-o în glumă, însă a sunat a gelozie și nesiguranță. Comandantul se întoarce din nou spre mine, cu fața aproape lipită de a mea.

— Îmi pare rău, spune el. N-am vrut să te rănesc. N-am pe nimeni în afară de tine, mă asigură, privindu-mă cu ochii larg deschiși, plini de sinceritate. După ce a murit Margot, am crezut că n-aveam să mai simt nimic pentru nimeni, niciodată. Și, până la tine așa a fost. Pentru prima oară în doi ani, mă bucur să mă trezesc dimineața. Iar asta ți se datorează ție. Ești singura persoană în care am încredere. Te iubesc, Anna!

Sunt șocată. Nu știu ce să spun.

— Și eu pe tine, zic în cele din urmă, înghițind în sec.

— O, Anna! spune, înainte să mă tragă lângă el și să mă sărute.

Câteva minute mai târziu, trupurile ni se despart din nou.

— Pot să fac cafea, se oferă el în timp ce se ridică. Am niște pâine și brânză pentru micul dejun, sau pot să comand ceva.

Clatin din cap.

— Îmi pare rău, dar chiar trebuie să plec. E târziu și am treabă cu Krysia, iar Lukasz îmi duce dorul.

— Înțeleg, răspunde el privindu-mă cu ochi plini de căldură. Te duce Stanisław acasă.

Mă îmbrac repede și îl sărut de rămas-bun. Ajunsă afară, mă strecor bucuroasă în mașina lui. Mă gândisem să-l refuz și să iau autobuzul, dar mi-e prea jenă de părul meu ciufulit și de hainele terfelite pe care le port încă de ieri.

Câteva minute mai târziu, intru în casa Krysiei. E în bucătărie și încearcă să-l hrănească pe Lukasz cu cereale, în timp ce el se joacă așezat în scaunul înalt, de copil.

— Bună dimineața! mă salută Krysia, fără să-mi facă niciun reproș.

— Îmi pare rău că am plecat fără să-ți spun. Nu mă așteptam, îi explic.

— Nu-i nimic. Am găsit biletul. Înțeleg că te-ai împăcat cu Richwalder.

— Da.

— Foarte bine.

Aproape că o aud spunând: „Ți-am zis eu că nu poate rămâne supărat”.

— Vrei să mănânci?

Clatin din cap.

— Nu, mulțumesc! Trebuie să mă îmbrac.

Se uită cu atenție la mine.

— A mers bine azi-noapte?

— Într-un fel.

Krysia mă privește întrebător, iar eu mă codesc, fiindcă nu știu cât ar trebui să-i spun din toată întâmplarea.

— Pe când el dormea, am căutat și am dat de un sertar cu fund fals. E posibil să nu găsesc nimic în el, adaug repede, fiindcă nu vreau ca Krysia să-și facă speranțe deșarte. Comandantul s-a trezit înainte să apuc să văd ce era acolo.

Krysia pare îngrijorată.

— Noroc că nu te-a prins. Ai de gând să mai încerci?

Mă așez lângă ea.

— Da, cât de curând.

— Foarte bine! spune, lăsând din mână lingura lui Lukasz ca să toarne suc într-un pahar de pe masă. Știu că Alek se va bucura să primească orice informație pe care ai găsi-o, adaugă ea dându-mi paharul.

— Ai vorbit cu Alek?

Ea clatină din cap.

— Nu direct, ci doar prin intermediari, spune, întorcându-se cu totul spre mine. Emma, fii atentă! Nu vreau să-ți faci griji, dar trebuie să știi, pentru binele tău, că în momentul de față rezistența are unele probleme.

Îmi încremenește mâna pe pahar.

— Ce anume? S-a întâmplat ceva cu Jacob?

— Nu, și nici cu Alek, și nici cu cei pe care-i cunoști, răspunde ea repede.

Ușurată, pun paharul pe masă și mă căznesc să înghit sucul, care pare să-mi fi rămas în gât.

— Însă, acum câteva nopți, naziștii au prins un grup de luptători ai rezistenței într-o gară de la sud de Cracovia. Alek și ceilalți cred că asta s-a întâmplat din cauza unei scurgeri de informații.

— Un informator?

— Da. Altfel, naziștii n-ar fi avut cum să știe unde se afla grupul acela și care era ora stabilită pentru întâlnire. Cel care a transmis informația avea cunoștință despre operațiunile secrete ale mișcării. Ceea ce înseamnă că informatorul știe, probabil, totul.

— Totul! repet eu, înghițind în sec.

Adevărata mea identitate, munca mea! Suntem în pericol cu

toții, nu doar eu, ci și Krysia, Lukasz, Jacob și părinții mei.

— Îți spun asta ca să ai grijă mai mult decât de obicei. Trebuie să fii cu garda ridicată în permanență.

Krysia îl dă jos pe Lukasz de pe scaun. El vine la mine în fugă, iar eu îl iau în poală. Bolborosește ceva în timp ce-mi trec mâna prin părul lui blond și cârlionțat, cu gândul la spusele Krysiei. Scurgere de informații. În gând, trec în revistă fețele celor din mișcarea de rezistență pe care-i cunosc. Pare de neconceput ca unul dintre ei să fie trădător. Krysia se ridică și se apucă să strângă masa. Îmi spune:

— Poate că ar trebui să nu mai cauți nimic deocamdată, câtă vreme mișcarea trece prin pericolul ăsta.

— Poate, răspund, fiindcă nu vreau s-o îngrijorez.

Adevărul e că îmi vine să fac exact pe dos. Dacă există un informator în rezistență, e numai o chestiune de timp până să-mi afle comandantul identitatea și să facă implozie toată farsa. Misiunea mea a devenit mai importantă ca niciodată. Trebuie să aflu informațiile pentru rezistență și să plec înainte să fie prea târziu.

Capitolul 16

A doua zi, în timp ce intru în birou, în minte îmi răsună avertismentul Krysiei: „Ai grijă!” Numai că acum prioritatea zero n-o mai reprezintă precauția, ci graba. Rezistența are nevoie de informațiile pe care le deține comandantul, iar dacă un informator urmează să-mi trădeze identitatea, mi-a mai rămas foarte puțin timp. Oare când voi mai avea ocazia să ajung în biroul comandantului? Întâlnirea noastră din noaptea trecută, după ce el a lăsat-o baltă pe baroană, a fost neașteptată. N-am mai stabilit nicio zi anume în care să ne întâlnim. În timp ce lucrez, mă străduiesc să pun la cale un plan ca să ajung din nou în casa lui.

Comandantul are întâlniri toată ziua și nu-l văd până la ora cinci, când mă cheamă în biroul lui.

— Uite! spune el pe un ton profesional.

Fără să-și ridice privirea, îmi dă un teanc de documente și de dosare. Nu citesc în expresia lui nimic din intimitatea de noaptea trecută. Îmi fac griji că a aflat sau că bănuiește ceva, însă, amintindu-mi de afecțiunea sinceră din privirea lui pe când mă ținea în brațe, îmi dau seama că lucrurile nu se vor schimba prea curând. Hotărăsc că e mai degrabă preocupat de muncă.

Rămân, stângace, lângă birou în timp ce el lucrează, în speranța că va spune ceva legat de noaptea trecută sau că-mi va cere, poate, o altă întâlnire.

— Asta e tot, îmi spune el o clipă mai târziu, de parcă uitase că eram acolo.

„Nu îmi cere întâlnire”, îmi spun dezamăgită. Pornesc spre ușă, dar mă opresc. N-am timp. Trebuie să-mi fac curaj. Trag aer adânc în piept și mă întorc spre birou.

— *Herr Kommandant*! îndrăznesc, timid.

Își ridică privirea.

— Da, Anna, ce e? întreabă.

E blând, dar simt nerăbdare în glasul lui.

— În legătură cu seara trecută…

Mă apropii de el și îmi cobor tonul.

— Da?

E mirat. N-am prea vorbit despre relația noastră la birou, iar eu, cu siguranță, n-am adus niciodată vorba despre ea. Mă întreb dacă va bănui ceva în cazul în care insist. Hotărăsc s-o fac oricum.

— A fost foarte frumos azi-noapte! reușesc să spun.

Zâmbește.

— Așa e. Mă bucur că, în sfârșit, te-ai hotărât să rămâi.

Întinde mâna și mă atinge pe braț. Senzația e electrică.

— Știu că poate sunt prea directă, continui, dar la Filarmonică se cântă Bach în seara asta și mă întrebam…

Mă opresc și-mi plec privirea.

— Mi-ar plăcea să te duc la concert, Anna! răspunde el cu sinceritate. Sunt flatat că mi-o ceri, dar am o cină oficială în seara asta, iar mâine la prima oră trebuie să plec la Varșovia, unde voi avea ședințe toată ziua. Poate la sfârșitul săptămânii?

— Desigur, înțeleg, răspund eu, încercând să rămân calmă.

Ce prostie din partea mea să nu-i fi verificat programul!

— Numai la tine mă voi gândi în timpul ăsta, promite el, ducându-mi mâna la buze.

Înclin din cap și ies din cameră, cu documentele în brațe.

Pe seară, după ce plec de la castel, gândurile nu-mi dau pace. Încercarea mea de a reveni în apartamentul comandantului a eșuat. Oare am fost prea îndrăzneață? Nu, îmi dau eu seama, chiar s-a bucurat că am întrebat. Altceva mă sâcâie însă. Îmi dau seama, cu mirare, că am cumva senzația că m-a respins. Faptul că el nu mi-a acceptat invitația chiar m-a rănit un pic. „Nu fi ridicolă!”, mă dojenesc, în timp ce urc în autobuzul care mă duce casă. „Face parte din misiunea ta să-i ceri să vă întâlniți”. Însă chiar în timp ce-mi spun asta, mă tulbură ceea ce simt. „Ca și în cazul baroanei”, îmi zic, cu gândul la gelozia de zilele trecute. De ce îl las să mă afecteze așa? „Trebuie să-ți revii!” Oricum, are un motiv bun să refuze: cina și drumul la Varșovia.

Brusc, îmi ridic capul. Comandantul pleacă mâine la Varșovia. Va fi acolo toată ziua. Probabil că ar trebui să încerc să intru în apartament și să caut informațiile la lumina zilei. Ar fi ocazia perfectă. Îmi frământ mintea. Am nevoie de o scuză ca să intru în casa lui. Mă gândesc să mă ofer să-i duc documentele acolo, așa cum am făcut prima oară, dar, plecat fiind, nu va avea nevoie de ele. Nu, dacă e să intru în apartament, trebuie s-o fac

fără ca el să afle. Deodată, îmi amintesc de cheie. Undeva în biroul lui de la serviciu se află o cheie de rezervă a apartamentului. L-am văzut pe colonelul Diedrichson dându-i-o, din când în când, unuia dintre mesageri, ca să ducă acolo diverse lucruri. Dacă fac rost de cheie, pot intra.

Cobor din autobuz și pornesc spre casă, gândindu-mă la detaliile planului meu: mă duc devreme la birou, iau cheia înainte să ajungă Małgorzata și mă strecor la el acasă în pauza de prânz. Diedrichson va fi cu comandantul la Varșovia, așa că nu va observa că lipsește cheia. Mă opresc la poartă, copleșită de dificultatea misiunii mele. Trec la următorul nivel, nu numai că mă strecor noaptea în casa comandantului, ci intru prin efracție. Dacă sunt prinsă sau chiar văzută… Mă cutremur. N-am de ales.

•

A doua zi ajung la serviciu la opt fără un sfert. Am calculat perfect să ajung înaintea Małgorzatei, dar nu atât de devreme cât să stârnesc bănuielile paznicilor de la poartă. Coridoarele sunt destul de pustii, cu excepția câtorva ofițeri care nu par să mă observe. Descui ușa biroului nostru și iau niște documente ca să pară că am motive să mă aflu în biroul personal al comandantului în caz că apare Małgorzata și mă vede. Sper să nu stau atât de mult. Dau fuga în încăperea cea mare și mă duc repede la birou. Deschid sertarul de sus și caut cheia printre stilouri și alte obiecte de birotică aranjate impecabil. „Nu-i aici”, îmi spun, intrând în panică. Caut mai bine. Deodată, dau de o bucată mică de metal rece. Răsuflu ușurată și iau cheia.

Brusc, aud un scârțâit afară. Tresar. E Małgorzata, o recunosc după pașii grei, care bubuie în anticameră. Închid repede sertarul și bag cheia între documente, tocmai în clipa în care se deschide ușa.

— O, Anna, tu erai! zice Małgorzata pe un ton dezamăgit.

— Pe cine așteptai? întreb, însă ea nu-mi răspunde. M-am gândit să încep devreme azi, dacă tot e plecat comandantul din oraș, continui, recitând alibiul pe care mi-l pregătisem. Sunt multe scrisori de sortat, iar la prânz am de alergat cu treburi.

— A, bine! spune ea pe un ton plin de simț practic. Ce-ar fi să te ajut?

Face un pas spre mine și arată spre vraful de hârtii din brațele mele.

— N-nu, mulțumesc! mă bâlbâi, strângând și mai tare hârtiile la piept, căci parcă o văd cum încearcă să le înșface și cum cade cheia pe jos sub privirile noastre. Comandantul mi-a cerut să mă ocup personal de scrisorile astea, închei eu.

Minciuna pe care tocmai am spus-o o umple de o dezamăgire teribilă. Imediat, mă simt vinovată. Małgorzata știe deja că, față de mine, ea se află pe planul al doilea în ochii comandantului și că nu se bucură de încrederea lui. E urât din partea mea să-i reamintesc, însă n-am de ales.

— Ar fi minunat dacă azi te-ai putea ocupa de îndosariere, îi spun eu repede.

— Sigur că da, răspunde ea zâmbind și îndreptându-și spatele.

Se întoarce și iese din birou, iar eu mă gândesc, nu pentru prima oară, că vrea doar să dea o mână de ajutor.

La prânz, îmi iau geanta și mă duc spre recepție.

— Plec cu treabă, spun veselă.

Małgorzata își înclină capul în semn de aprobare și zice:

— Eu rămân aici și mă duc la masă după ce te întorci, în caz că sună comandantul sau colonelul Diedrichson de la Varșovia.

— Ce idee excelentă!

Știam că Małgorzata urma să sugereze târgul ăsta. Chiar dacă nu i-a cerut-o nimeni, consideră că e de datoria ei să stea în permanență lângă telefon atunci când comandantul e plecat din oraș. Bănuiesc că, în secret, speră ca telefonul să sune în lipsa mea, iar la capătul celălalt al firului să se afle însuși comandantul, care să-i încredințeze ei cine știe ce sarcină importantă. Ăsta ar putea să fie momentul ei de glorie, care să ducă, cine știe, chiar la înlocuirea mea. De fapt, zelul ei e foarte util în cazul de față, fiindcă știu că nu va putea să stea lângă telefon și, în același timp, să mă urmărească.

— Mă întorc repede.

Merg cât pot de repede, în condițiile în care nu vreau să atrag atenția. Mă îndepărtez de castel și mă îndrept spre piațetă, unde mă opresc la taraba cu fructe ca să cumpăr portocale, ca parte a presupusei sarcini cu care am plecat de la serviciu. Apoi mă asigur că nu m-a urmărit nimeni, ocolesc clădirea în care locuiește comandantul și mă strecor pe ușă. Blocul e gol. Urc repede scara. Îmi tremură atât de tare mâinile, că abia reușesc să bag cheia în broască. Mă opresc. Să intru prin efracție în casa

comandantului e cel mai primejdios lucru pe care l-am făcut vreodată. Nădăjduiesc că poate nu e bună cheia și că nu voi putea intra, dar ea se potrivește. Mă strecor înăuntru.

Închid ușa după mine, speriată. Mă uit rapid prin încăpere și dau cu ochii de ușa dormitorului. Mă aștept ca ea să se deschidă și ca în fața ochilor să-mi apară însuși comandantul, iar eu să fiu nevoită să-i explic ce caut acolo. Însă în apartament e liniște. Văd măsuța plină de ziare și de pahare murdare. Nu e prima oară când mă gândesc că îi trebuie o menajeră bună, însă îmi dau seama că, fără îndoială, el n-ar avea încredere să lase pe nimeni aici. Poate că dacă l-aș ajuta cu... Clatin din cap. N-am timp de idei ridicole. E clar că sunt agitată. Trag aer adânc în piept și intru grăbită în camera la care mi-am dorit atât de mult să ajung. Mă duc la birou și trag de mânerul sertarului, dar, de data asta, refuză să se deschidă, îmi dau seama că e încuiat. Mă apucă durerea de stomac. De ce l-ar fi încuiat tocmai acum? Poate că mi-a întins o cursă. Aproape că mă aștept să dea buzna Gestapoul. „Ieși!”, mă avertizează o voce din mintea mea. „Renunță acum și pleacă înainte să fie prea târziu!” Numai că-mi amintesc că părinții îmi sunt în ghetou, de cealaltă parte a râului. Trebuie să-i salvez. Ăsta e motivul pentru care am făcut ce-am făcut, pentru care m-am întinat și am făcut o mascaradă din căsnicia mea. Dintr-odată, mă copleșește oboseala.

Nu, trebuie să deschid sertarul, dar cum? Îmi trece prin minte să-l sparg, dar îmi dau seama că ar fi o nebunie s-o fac. Chiar dacă aș reuși, comandantul și-ar da cu siguranță seama că a fost cineva aici. Mă uit pe birou după ceva cu care să desfac sertarul. Văd ceva strălucitor. O agrafă de birou. O iau și o îndoi, apoi îi vâr capătul în broască. Intră, dar nu se agață de nimic. Încerc din nou. Nimic.

Gâfâi deja și simt cum mi se prelinge sudoarea pe spinare. E imposibil. „Ar trebui să plec”, îmi spun din nou, după care clatin din cap. „Voi reuși”. Mai întorc o dată agrafa în broască și, de data asta, se agață de ceva și se deschide. Îmi țin răsuflarea și deschid sertarul pe loc. Bag mâna sub teancul de documente, întrebându-mă, pentru o clipă, dacă nu cumva mi-am imaginat fundul fals, dar încă simt crăpătura. „Ușurel, nu te grăbi!”, îmi spun, în timp ce dau la o parte hârtiile și deschid fundul fals. Trag aer adânc în piept. Așa cum bănuiam, sertarul are fund fals, iar în compartimentul de jos sunt documente cu un antet

pe care nu l-am mai văzut. „Directoratul de Operațiuni Speciale” scrie, în germană, pe prima foaie. Are data de 2 noiembrie, cu câteva zile înainte. Scot hârtiile din sertar și le cercetez repede. Citesc niște cuvinte tehnice pe care nu le înțeleg, dar cuvântul „*Juden*”[23] e peste tot. Icnesc. Asta căuta Alek.

Citesc mai departe, uitând că mă aflu într-o situație care cere să ies cât mai repede din apartament. Înțeleg că ghetoul urmează să fie evacuat, iar evreii, mutați. Mi se strânge stomacul. Documentele vorbesc despre o schimbare politică: spre deosebire de evreii care au fost evacuați până acum din ghetou, cei pe care naziștii îi vor scoate de-acum încolo nu vor mai fi trimiși în lagărele de muncă de la Płaszów, ci direct la Auschwitz sau la Belzec. S-a început construirea câtorva barăci necesare deținerii prizonierilor evrei în aceste lagăre, spune raportul, iar barăcile vor fi gata la începutul lunii ianuarie.

Ridic ochii din document și văd că-mi tremură mâinile. Părinții mei vor fi trimiși în aceste lagăre. „Nu te gândi acum la asta!”, îmi spun, știind că, dacă o fac, nu voi mai fi în stare de nimic. Recitesc textul ca să rețin fragmentele esențiale pe care trebuie să i le raportez lui Alek. Îmi dau seama imediat că sunt prea multe detalii și că nu le voi ține minte pe toate. Sunt date, nume de locuri și cifre care pentru mine nu înseamnă nimic, dar care pot avea însemnătate pentru rezistență. Ezit. Inițial, plănuisem să citesc documentele și să-i transmit lui Alek cele aflate. Nu mi-a cerut mai mult, dar, uitându-mă acum la documentele astea, e clar că nu va fi suficient și că va trebui să le iau cu mine.

Sau, cel puțin, o copie. Ridic hârtiile și văd că au fost dactilografiate la indigo. Îmi ling degetul mare și desprind colțul primei pagini. Foaia din spate, o copie subțire, se desface și pot să o separ de original. Să îndrăznesc s-o iau? Sunt puține șanse ca el, comandantul, să observe că teancul de documente s-a subțiat, însă dacă sunt prinsă cu un astfel de act asupra mea – plătesc cu viața. Ca să nu mai spun că i-aș pune în mare pericol pe toți cei din jurul meu. Cu toate astea, ocazia e prea bună ca să nu profit de ea. Documentul în sine va fi mult mai prețios pentru Alek decât memoria mea. Ușor, separ duplicatele și repet asta cu fiecare dintre următoarele patru pagini. Pun documentul original la loc în compartimentul secret și închid sertarul. Mă uit la ceasul de pe perete. Sunt plecată de la birou de aproape o

[23] Evrei (în limba germană în original).

oră. Małgorzata va intra la bănuieli dacă nu mă întorc curând. Cât de repede pot, împăturesc duplicatul de două ori și mi-l bag în decolteul bluzei, apoi închid sertarul. Mai arunc o privire ca să mă asigur că am lăsat scaunul și biroul exact așa cum le-am găsit, plec din încăpere și trec repede prin camera de zi. „Am reușit”, îmi spun ușurată, în timp ce ies din casă și închid ușa după mine.

— *Dzień dobry*[24], Anna! aud o voce de bărbat în spatele meu.

Încremenesc, îngrozită. Am fost prinsă. S-a terminat. Mă întorc încet spre Stanisław, șoferul comandantului, care duce în mână o sacoșă cu mâncare.

Încerc să răsuflu.

— *Dzień dobry,* Stanisław! spun cu greu. Nu l-ai dus cu mașina pe…?

El clatină din cap în semn că nu.

— Din cauza zăpezii care e așteptată să cadă în nord, *Herr Kommandant* s-a gândit că e mai bine să se ducă la Varșovia cu trenul. Abia azi-dimineață s-a hotărât.

— Aha!

Știam că uneori Stanisław vine aici în timpul zilei, atunci când comandantul e la birou și n-are nevoie de șofer, dar, în lipsa comandantului, nu mi-a dat prin minte că ar fi fost cu putință să dau astăzi nas în nas cu șoferul. Între noi se lasă o liniște stânjenitoare.

— T-tocmai i-am lăsat niște documente de care are nevoie acasă în seara asta, spun eu în cele din urmă.

El înclină din cap.

— Sigur că da, mă aprobă, cu glas monoton.

Fața îi e complet inexpresivă și nu-mi dau seama dacă mă crede. Deodată, capul îi înțepenește în toiul mișcării, iar căutătura îi rămâne lipită de bustul meu. Îmi cobor privirea și văd că-mi ies documentele din bluză.

— O! fac eu, ducându-mi mâna la decolteu.

Stanisław tocmai a văzut documentele pe care le-am luat din apartamentul comandantului. Disperată, încerc să găsesc o explicație. Dacă ploua, puteam să pretind că am luat niște acte pentru birou și că n-am vrut să se ude. Până la urmă, cedez.

— Am nevoie de documentele astea, spun neajutorată.

Nu-mi vine nimic altceva în minte. Stanisław mă privește lung

[24] „Bună ziua” (în limba poloneză în original).

vreme de câteva secunde, fără să sufle un cuvânt. Mă întreb dacă încearcă să ia o hotărâre, dar apoi îi văd zâmbetul pe față.

— Sigur că da, spune el din nou.

Întinde mâna și ascunde marginea documentelor sub colțul bluzei, ca să nu se mai vadă. Fără să adauge nimic, trece pe lângă mine și intră cu mâncarea în casă.

Mă uit lung după el, prea șocată ca să mă mișc. Îmi dau seama, uluită, că m-a lăsat în pace. Nu-mi trecuse prin cap că șoferul comandantului ar fi putut avea simpatii antinaziste. E polonez, mă gândesc, dar, cu toate astea... Nu îndrăznesc să mai pierd vremea, verific încă o dată ca să mă asigur că actele nu mi se mai văd din decolteu, apoi pornesc urgent spre birou.

Capitolul 17

În seara aceea, după serviciu, gonesc spre casă. În salon, Krysia stă pe canapea și tricotează, iar Lukasz doarme dus în poala ei.

— Trebuie să mă întâlnesc urgent cu Alek, șoptesc eu.

Nu-i arăt documentele, iar ea nu mă întreabă ce am găsit. E mai bine să știe cât mai puțin. Krysia dă din cap în semn că e de acord.

— Mâine, la prima oră, voi încerca să iau legătura.

A doua zi, după micul dejun, îmi cere să am grijă de Lukasz. Se întoarce câteva minute mai târziu, îmbrăcată într-o rochie de duminică.

— Te duci la biserică? întreb, uimită.

— Uneori, așa iau legătura.

După ce pleacă, reflectez la ironia faptului că rezistența evreiască se folosește de biserică pentru a comunica. Ajung la concluzia că, totuși, asta are rost: biserica e unul dintre puținele locuri din oraș în care nu vin naziștii.

Câteva ore mai târziu, Krysia se întoarce acasă. Pe chip i s-a întipărit o expresie alarmant de serioasă.

— N-am dat de ei, spune gâfâind, în timp ce intră în bucătărie și se prăbușește pe un scaun.

— Poftim? mă îngrozesc, apoi, disperată, mă așez în genunchi în fața ei. Cum adică?

— M-am dus la biserică să mă întâlnesc cu omul de legătură, dar n-a apărut la ora stabilită. Am așteptat cât am putut de mult, dar nu l-am văzut nici pe el, nici pe ceilalți. Așa că m-am dus la… în alt loc, unde știu că, de obicei, găsesc pe cineva.

Acum bag de seamă că ghetele de piele fină ale Krysiei sunt pline de noroi și mă întreb unde o fi acest al doilea loc.

— M-am văzut cu un prieten care mi-a spus că a fost raid la sediul rezistenței, continuă să povestească Krysia. Nu era nimeni acolo, adaugă ea repede, văzându-mi expresia. Și n-a fost nimeni arestat. Gestapoul n-a găsit nimic important.

Dau din cap, ușurată. Alek e destul de precaut; îmi amintesc de noaptea din ghetou, când mi-a dat biletul de la Jacob, înainte

să insiste să-i dea foc.

— Dar Alek a mutat sediul într-un loc și mai secret și a ordonat suspendarea temporară a oricărei comunicări. Rezistența s-a cufundat în beznă, încheie Krysia.

— Beznă?

— Da. Fără niciun fel de contact până când n-au certitudinea că sunt în siguranță, îmi explică ea în timp ce se apleacă și-și desface șireturile ghetelor.

Încerc să mă obișnuiesc cu știrile pe care mi le-a adus Krysia. Fără contact cu Alek sau cu Marta, singurele mele legături cu Jacob.

— Dar am informații foarte importante! insist. Trebuie să existe o cale.

— Am încercat în toate felurile să iau legătura cu ei. Mi-e teamă că e imposibil.

Krysia se ridică și dă să iasă din bucătărie, apoi se oprește și se întoarce spre mine. Are o expresie pierdută și văd că o muncesc gândurile.

— Ce-i?

Clatină din cap.

— Nimic. E prea periculos.

— Ce e? stărui eu, ridicându-mă și ducându-mă la ea. Krysia, dacă ai vreo idee, spune-mi! o implor, strângându-i mâna. Te rog!

Ezită.

— Probabil că asta n-are cum să ne ajute, dar știu că, înainte de invazie și la începutul războiului, Alek și ceilalți frecventau un bar de pe strada Mikolajska, care se numea „La Calul Negru”.

Înclin din cap ca să-i dau de înțeles că și eu cunosc locul acela. Trecusem de multe ori pe lângă el, dar nu intrasem niciodată.

— Proprietarul, Francisek Koch, simpatiza, într-un fel, cu cauza rezistenței, urmează Krysia. Mă întreb dacă va fi știind ceva. Dar nu pot să merg acolo, ar atrage prea mult atenția.

— Așa e, confirm eu.

Că o femeie în vârstă se duce la biserică e una, dar să intre într-un bar plin de tineri e cu totul altceva. Eu, pe de altă parte, aș putea să merg. Dau să-i spun asta, dar n-o fac.

— Ce e? întreabă Krysia, studiindu-mi fața cu atenție.

— Nimic, răspund eu gândindu-mă că n-are rost să-i spun

ideea mea, pentru că oricum mi-ar interzice-o. Înțeleg, e prea periculos, zic, căutând s-o liniștesc.

Krysia se uită la mine stăruitor, neconvinsă.

— De ce am impresia că în seara asta te vei duce în locul ăla numit „La Calul Negru”?

— Nu… dau să spun, însă ea ridică mâna.

— Lasă, nu mai nega! Nu vreau să mă minți și poate că e mai bine să nu știu. Cred că e prea riscant, dar e decizia ta, spune ea strângând din buze și zâmbind ușor. Ți-ai câștigat dreptul ăsta.

Se întoarce și iese încet din cameră, cu umerii lăsați.

Seara, după ce-l culc pe Lukasz, cobor în foaier. Krysia mă urmează și privește tăcută cum mă îmbrac.

— Nu stau mult, promit eu în timp ce-mi vâr documentele în palton.

— Poftim! spune ea băgând mâna în buzunar și scoțând câteva monede și bancnote. Ia asta cu tine! *Pan* Koch își dezleagă limba mai cu spor dacă lași un bacșiș gras pentru băutură.

Iau banii, șovăind.

— Mulțumesc!

Afară e crâncen de frig pentru noiembrie, iar acum începe să ningă. Pornesc spre oraș. Văd autobuzul chiar în fața mea și nu știu ce să fac. Dacă mă văd vecinii, se pot întreba de ce mă duc la ora asta în oraș, însă n-am prea mult timp la dispoziție și ar fi bine să scutesc o oră de mers pe jos. Fug la autobuz și urc. E aproape gol, dar stau în spate, cocoșată, cu gulerul paltonului ridicat.

Cincisprezece minute mai târziu, cobor cu două stații înaintea piațetei. Deja ninge mai tare decât atunci când am plecat, iar pavajul e alunecos. Mă îndrept spre Mikolajska, o străduță sinuoasă, nu departe de piațetă. „La Calul Negru” e unul dintre numeroasele baruri ale Cracoviei, adăpostit într-o pivniță cu ziduri de cărămidă. Șovăind, mă opresc în capul scărilor și ascult muzica și vocile care se aud din subsol. N-am mai fost niciodată într-un bar din oraș, dacă nu pun la socoteală dățile în care îl luam pe tata de la o cafenea micuță din Kazimierz, unde se ducea să joace *bridge* cu o parte dintre vecinii de cartier. Trag aer adânc în piept, cobor treptele și pătrund pe ușă. Înăuntru, aerul e îmbâcsit de fum de țigară și de miros de bere. E mai gol

decât mă așteptam după zgomotul care se auzea din stradă. Câțiva bărbați mai în vârstă, îngrămădiți într-un colț din capătul încăperii, își ridică privirea și se uită la mine curioși. Nu-i privesc, ci mă îndrept repede spre bar.

— O cafea, vă rog! îi spun barmanului vânjos și bărbos, în timp ce mă cațăr pe scaunul înalt.

Pare să aibă în jur de treizeci de ani și mă întreb dacă e destul de matur ca să fie însuși proprietarul. Pune cafeaua fierbinte pe tejgheaua barului.

— Vă mai dau ceva?

Trag aer adânc în piept.

— *Pan* Koch e aici?

Se uită bănuitor la mine.

— Cine vrea să știe?

Mă codesc.

— Mă numesc Anna Lipowski, spun eu cu glas scăzut. Sunt nepoata Krysiei Smok.

Se vede că știe despre cine vorbesc și se apropie de mine.

— Eu sunt Koch. Ce vrei?

— Îi caut pe Alek și pe ceilalți. Mișcarea de rezistență.

Se încruntă și face un pas în spate.

— Habar n-am despre ce vorbești.

— Te rog, e foarte important să-i găsesc! îl rog, băgând mâna în buzunar. Dacă e vorba de bani…

— Nu! se răstește el, apoi își coboară glasul. E periculos. Oamenii ăia sunt informatori. Dacă văd sau aud orice, înfundăm amândoi pușcăria.

Mă înfior.

— Krysia nu mi-a zis…

— N-avea de unde să știe, îmi spune el, iar privirea i se întunecă. Cretinii ăștia au început să vină aici abia de câteva săptămâni.

— Deci îl cunoști pe Alek?

— Nu după nume. Cred însă că-l cunosc pe cel la care te referi, înalt, blond, cu barbișon? mă întreabă, iar eu dau din cap în semn că da. El și alții veneau aici și, uneori, se întâlneau în subsolul barului. Nu i-am văzut de multă vreme. Am auzit că e posibil să fi renunțat după ultimele arestări și să fi fugit unii în pădure, iar alții, în străinătate.

Simt cum îmi îngheață inima.

— Mulțumesc, îi spun barmanului, apoi dau să mă ridic.

— Stai! zice el. Termină-ți cafeaua. Poartă-te normal. Nu vrei să le stârnești ălora curiozitatea.

Înclin din cap în semn că sunt de acord și mă așez la loc. Koch se întoarce și se duce în celălalt capăt al barului, unde se apucă să șteargă pahare. Îl privesc cum stă cu spatele și mă gândesc la spusele lui. Nu știe unde sunt Alek și restul. Poate chiar au dispărut. „E ridicol”, îmi spun. Jacob n-ar renunța la luptă și nu m-ar abandona niciodată. Însă tot mă copleșesc îndoielile. Dacă îl duce cauza în altă țară? Dacă i-a furat altă fată inima? Nu. Mă stăpânesc. Nu vreau să mă gândesc acum la asta. Trebuie să mă concentrez să ies de aici și să mă întorc cu bine la Krysia.

Termin de băut cafeaua și pun niște monede pe bar. Mă gândesc să las toți banii pe care mi i-a dat Krysia pentru bacșiș, apoi mă răzgândesc. *Pan* Koch mi-a spus tot ce știa. Se uită la mine și dă ușor din cap atunci când mă ridic și pornesc spre ieșire. Sus, mă opresc în ușă și îmi strâng fularul mai tare. Ies pe stradă. Ninge abundent, iar vântul s-a întețit. E prima furtună adevărată din anotimpul ăsta. Cum pornesc spre piațetă, aud pași furișându-se în spatele meu și înlemnesc. Probabil că mă urmărește unul dintre cei de la bar. Poate că informatorii au tras cu urechea la discuția mea cu Koch. N-are niciun rost s-o iau la sănătoasa, așa că mă întorc. În fața mea stă un bărbat mai în vârstă, chel.

— Scuzați-mă! spune el repede, cu o voce răgușită, clipind în spatele ochelarilor. N-am vrut să vă sperii.

— Ce doriți? întreb.

— Am auzit fără să vreau discuția cu *Pan* Koch.

În aerul rece al nopții, simt mirosul de fum de țigară care îi iese din gură. Cumpănesc. Să fie unul dintre informatorii despre care vorbea Koch? Nu țin minte să-l fi văzut în barul „La Calul Negru”.

— D-doar… dau să-i explic, însă el își ridică mâna.

— Nu e nevoie să-mi explicați. N-avem timp. Koch nu vă poate oferi ceea ce căutați, însă eu, da. Veniți cu mine! Repede!

Pornește în direcția opusă pe strada Mikolajska. Nu știu ce să fac. Poate că totul nu-i decât un șiretlic, o cursă care să mă ducă drept în brațele Gestapoului. Însă un glas lăuntric îmi spune să mă încred în el. N-am de ales. Pornesc pe stradă, urmându-l. Nu zice nimic cât timp traversăm partea de sud-vest a orașului.

După câteva minute, îmi dau seama că ne îndreptăm spre râu. Trecem de clădirile industriale dărăpănate, iar drumul lasă, acum, loc unei poteci accidentate și acoperite de zăpadă, care coboară spre malul apei.

— Aveți grijă pe unde călcați, mă avertizează el în timp ce coborâm povârnișul.

La capătul potecii, chiar la marginea apei, se află o colibă solitară, care nu se zărește de pe drumul principal. Bărbatul mă conduce la ușă.

— Rămâneți aici! îmi ordonă, apoi dispare înăuntru.

Rămân singură în beznă și frig, uitându-mă înainte și înapoi de la râu la drum. O clipă mai târziu se deschide ușa, iar bărbatul mă apucă de braț.

— Intrați repede!

Mă trage în colibă și închide ușa după mine. Clipesc ca să-mi obișnuiesc ochii cu lumina slabă. Camera e mică și groaznic de friguroasă, iar în ea nu se află nicio mobilă, cu excepția unei mese și a unui scaun. Pe masă stă aruncată o mănușă ponosită de piele cafenie.

— Ce cauți aici?

Glasul ăsta mi-e cunoscut. Mă răsucesc pe loc.

— Marek! icnesc.

Abia îl recunosc în haina groasă și cu căciula de schi trasă peste ochi.

Se uită urât la mine și îmi zice:

— Nu trebuia să vii. E periculos.

— Trebuie să vorbesc cu tine. E important.

Șovăi, neștiind cât de multe pot să spun în fața străinului.

— Mulțumesc, Avi! îi zice Marek chelului.

— Mulțumesc! repet, asemenea unui ecou.

Bărbatul înclină din cap, apoi iese din colibă. Marek se duce la fereastră și trage perdeaua zdrențuită, ca să se uite afară.

— Crezi că am fost urmăriți? întreb.

Marek clatină din cap.

— Avi e mult prea priceput ca să se lase urmărit, spune el în timp ce trage perdeaua la loc. De ce ai venit?

Mă uit prin cămăruța umedă, sperând să văd lucrurile celorlalți.

— Unde e Alek? întreb, cu dinții clănțănindu-mi de frig.

— Nu e în oraș. E prea periculos pentru el acum. Care e

urgența?

Dau din colț în colț. Îmi imaginasem că aveam să vorbesc cu Alek. Însă știu că Marek e printre cei mai apropiați aliați ai lui. E de încredere.

— Asta, răspund, dându-i documentele.

El le ia, apoi citește rapid prima pagină.

— Nu înțeleg bine germana. Spune-mi ce scrie.

Trag aer adânc în piept.

— Scrie că naziștii vor lichida ghetoul și că vor trimite evreii la Auschwitz sau la Belzec, în loc să-i ducă în lagărul de la Płaszów.

Marek nu pare impresionat.

— Da, nimic nou. Știam asta.

Mă uit la el, mirată. Așadar, rezistența avea de mult cunoștință despre lichidarea ghetoului. Îmi dau seama, încă o dată, cât de puține știu despre acțiunile lor, despre grupul ăsta pentru care îmi risc zilnic viața.

— Întrebarea e când, spune Marek.

— În ianuarie, răspund.

Se mai uită o dată la documente.

— Ce?!

— Vor începe să transfere evreii atunci când termină de construit barăcile de la Birkenau, la începutul lui ianuarie.

După expresia feței lui, îmi dau seama că are o revelație.

— Ianuarie!

Îmi smulge documentele.

— Da. Scrie aici, spun, neputând să-mi înfrânez chiar de tot mulțumirea. Memorandumul n-are nici trei săptămâni, îl lămuresc eu pe Marek.

— Asta trebuia să aflăm! E mult mai curând decât credeam, zice el în timp ce împăturește hârtiile și le vâră sub haină. Trebuie să i le duc lui Alek!

Deschide ușa și ieșim amândoi. Poate că mă ia cu el la ceilalți, doar mi-am câștigat dreptul ăsta, din moment ce am găsit astfel de informații, însă Marek arată spre poteca pe care am venit cu Avi.

— Dacă te întorci pe-acolo, găsești drumul spre Krysia, îmi spune.

Dau să zic ceva. Vreau să-l întreb de ceilalți, vreau să aflu dacă are vești de la Jacob. Cum îi găsesc dacă am nevoie de ei?

— Să nu mai vii aici! spune el, citindu-mi gândurile.

Apoi se întoarce și o ia în direcția opusă. Îl privesc cum dispare în noapte, fără ca măcar să-mi mulțumească.

Mă mai uit o dată la colibă. Să fi fost, o vreme, un sediu al rezistenței? Deodată, îmi amintesc de mănușa de pe masă. Am o speranță. Jacob avea astfel de mănuși. Poate că a fost aici de curând. Mă cutremur la gândul că a stat în frigul ăsta. Oricum, dacă ar fi fost atât de aproape de mine, ar fi găsit o cale să vină să mă vadă, nu?

„Ajunge!” Mi-am făcut datoria, am adus documentele. Trebuie să mă întorc acasă. Probabil că e aproape ora zece, după care e interzis să mai mergi pe străzi, iar Krysia se va îngrijora. Încep să merg pe malul râului și încerc să nu derapez pe povârnișul alunecos. Mă gândesc la Marek. Atunci când a primit informațiile, a avut o expresie stranie, aproape că a zâmbit. Asta îmi aduce aminte de conversația pe care am auzit-o în apartamentul din strada Josefinska, după prima mea cină de Sabat alături de tinerii din ghetou. Marek e unul dintre cei mai războinici lideri ai rezistenței și vrea să atace naziștii dur și cât mai des. Probabil că informația asta despre lichidarea ghetoului îi va sprijini punctul de vedere. E clar că acum vor încerca să facă ceva primejdios, gând la care simt cum mi se strânge stomacul tare de tot. Dintr-odată, mă cuprinde un sentiment de neliniște că, în vreme ce am oferit rezistenței informații vitale, e posibil să-i fi pus viața în pericol lui Jacob.

Mă opresc în vârful dealului și cercetez cu privirea strada pustie. Pornesc să străbat repede centrul orașului, îndreptându-mă către casa Krysiei. În depărtare urlă o sirenă, dând semnalul stingerii. Grăbesc pasul, iar tălpile pantofilor îmi răsună pe asfaltul ud și alunecos. „Vezi pe unde calci!”, îmi spun, în timp ce patinez ușor.

Merg mai departe, cu capul plecat ca să fac față vântului. De îndată ce cotesc pe strada Starowisina, intru drept într-un zid. Îmi fug picioarele de sub mine și mi se abat într-o parte, așa că aterizez pe spate, greoi, într-un morman murdar de zăpadă.

Îmi ridic privirea și îmi dau seama că nu de un zid m-am lovit, ci de un bărbat care venea din direcția opusă. Mă chinui să mă ridic, dar, înainte să mă pot pune pe picioare, el își strecoară mâinile pe sub brațele mele și mă saltă de jos. Sunt prea mirată ca să mă opun. În timp ce clipesc ca să-mi scot zăpada din ochi, simt mâna străinului, care mi se lipește de frunte din spate,

precum cea a unei mame care verifică dacă nu cumva copilul are febră. Paltonul lui emană o aromă, cumva cunoscută, de condimente.

— *Dziękuję!*[25]

Acum văd bine și mă întorc ca să-i mulțumesc străinului, însă el a plecat deja mai departe și nu mai văd decât cum dispare spatele paltonului negru.

„Ciudat”, îmi spun, uitându-mă după colțul de unde am venit. Strada e goală, dar n-am timp să stau și să mă minunez. Mă curăț de zăpada de pe palton și îmi văd de drum.

Deodată, începe să sune o sirenă și, la vreo cincisprezece metri în față, în intersecție, oprește o mașină a Gestapoului.

Mă ascund iute după colț și mă lipesc de zidul de cărămidă, dorindu-mi să devin invizibilă. Aud portierele trântindu-se și tropăitul bocancilor grei pe asfalt. Lumina lanternelor lunecă pe lângă mine, pe zidul de cărămidă. Îmi bubuie inima și am fruntea asudată.

Naziștii se opresc și se face liniște. Ei caută și ascultă o bucată de vreme, iar mie fiecare secundă mi se pare o eternitate. În cele din urmă, cineva spune ceva cu glas scăzut, apoi îi aud urcându-se în mașină, care pornește. Eu mă fac mică, așteptând să treacă pe lângă mine și să scoată la iveală, cu lumina farurilor, o tânără demnă de milă, acoperită de zăpadă, care se străduiește în van să dispară într-un zid de cărămidă. Îmi țin răsuflarea și număr: unu… doi…

Roțile scârțâie, căci mașina întoarce. Apoi, o pornește în cealaltă direcție.

Zgomotul motorului devine tot mai slab, iar eu mă prăbușesc lângă zid, tremurând. Dacă nu m-aș fi lovit de bărbatul acela, mai mult ca sigur că aș fi căzut drept în plasa Gestapoului. Dacă m-ar fi prins că sunt pe stradă după ora zece, m-ar fi arestat sau chiar mai rău de-atât. Răsuflu adânc, bucuroasă că am avut noroc cu străinul, și pornesc din nou la drum.

Zăpada în care am căzut a început să mi se îmbibe în haine, îmi scot mănușile ude și îmi bag mâinile în buzunare. În cel drept, dau, cu vârfurile degetelor, de un obiect necunoscut, tare la pipăit, îmi încleștez mâna pe el și mă opresc din nou. Scot din buzunar o piatră netedă și cafenie, pe care n-o aveam cu o oră în urmă.

[25] „Mulțumesc” (în limba poloneză în original).

Îmi scapă un icnet. E chihlimbar! În acel moment, îmi dau seama că faptul că m-am lovit de străin n-a fost o întâmplare. Jacob a fost acel străin. Mi-a lăsat piatra ca să înțeleg că pe el îl întâlnisem. Simt un gol în stomac. Acum știu că Jacob nu e departe și că nu salvează lumea alături de o altă fată. E aproape și mă ocrotește. Lovindu-se de mine și doborându-mă la pământ, el m-a împiedicat, de fapt, să ajung în mijlocul naziștilor. Mă iubește de la distanță, așa cum poate.

Deodată, simt cum mă încălzesc și cum aerul din jurul meu parcă s-a încărcat cu electricitate. În momentul ăsta nu mai contează nimic altceva – Jacob e în viață și încă mă iubește! Bag mâna la loc în buzunar, strâng în pumn piatra rece și o iau la fugă către casă.

Capitolul 18

Pata maronie de pe castronul lui Lukasz nu se curăță. Îl cufund din nou în apa caldă, plină de clăbuc, și îl frec cu cârpa din ce în ce mai tare. Dacă era vorba despre oricare alt vas, l-aș fi lăsat a înmuiat peste noapte, dar e castronul cu iepuri, singurul care pare să-i placă lui Lukasz. Ideea de a vedea imaginea de la fundul castronului îi dă un motiv ca să-și sfârșească porția de cereale de la micul dejun. Fără castronul ăsta, copilul refuză, uneori, să mănânce. Vasul trebuie să fie curat și uscat până dimineață.

Pun iar castronul în apă și mă sprijin de blatul de bucătărie. E vineri seara și s-a făcut aproape ora zece. Lukasz doarme de mult. Krysia, care de obicei deretică prin casă, s-a dus la culcare cu o durere de cap și m-a lăsat să fac curat. Nu mă deranjează. E mai ușor să stau trează dacă știu că nu trebuie să mă scol cu noaptea-n cap ca să mă duc la serviciu a doua zi, iar pentru mine orele serii înseamnă tot atâtea rare momente de liniște. Totuși, tensiunea în care trăiesc, obligată fiind să mă prefac tot timpul, mă extenuează. Pur și simplu, sunt epuizată.

Au trecut mai bine de două săptămâni de când i-am dat documentele lui Marek. De atunci nu mai știu nimic despre rezistență. Bag mâna în buzunar ca să ating piatra de chihlimbar pe care am găsit-o în noaptea în care m-am dus la colibă. De atunci încolo am avut, de câteva ori, senzația că am fost urmărită în timp ce mergeam pe stradă. De fiecare dată m-am răsucit brusc, în speranța de a-l zări pe Jacob, de a vedea vreun semn care să-mi arate că s-ar fi aflat în apropiere. Dar n-am văzut nimic, iar acum încep să mă întreb dacă nu cumva imaginația îmi joacă feste.

„De-aș avea ceva informații pentru rezistență, o scuză ca să mă întorc la colibă!”, mă gândesc eu cu nostalgie. Mă duc în continuare acasă la comandant atunci când el mă cheamă. După ce adoarme, încep să caut documente, dar n-am mai găsit nimic nou. În ultimele zile n-am prea avut ocazia să scotocesc, pentru că ne-am văzut mai rar. Războiul nu merge prea bine pentru germani. Știu asta nu doar din telegramele oficiale care

ajung pe biroul meu, ci și din șoaptele ferite și figurile mohorâte ale ofițerilor naziști care umblă pe coridoarele Castelului Wawel. În consecință, comandantul muncește mai mult și adesea are întâlniri până noaptea târziu, în cele câteva dăți în care am fost împreună, a dormit puțin și s-a sculat înainte să se lumineze de zi. Îl aud umblând de colo colo prin birou și fosnind, febril, documentele pe care le studiază, timp în care eu stau în pat. Chiar și atunci când doarme e neliniștit, așa că, de teamă că l-aș putea trezi, nu îndrăznesc să caut nimic.

Cu fiece zi care trece și în care nu pot căuta, îmi crește frustrarea. „Poate că ar trebui să încerc să-l contactez pe Alek și să vorbesc cu el despre încheierea misiunii mele”, îmi spun eu în timp ce stau în fața chiuvetei din bucătărie. Nu prea are rost să merg mai departe cu jocul ăsta dacă nu produce rezultate. Totuși, nu l-am contactat pe Alek ca să-i sugerez așa ceva. Încerc să-mi spun că, în caz că mai aflu ceva nou, trebuie să continui. Adevărul e că nu sunt sigură că vreau s-o termin cu comandantul. Abia aștept să-l văd, căldura lui îmi dă o stare de bine. Am încetat să mai cred că atracția mea față de el e pur fizică. Adevărul e că îmi place compania lui, fapt de care mi-am dat seama mai bine de când petrecem mai puține nopți împreună.

În orice caz, chiar dacă aș vrea să închei relația, cum s-ar putea termina? Doar nu „te desparți”, pur și simplu, de un ofițer nazist superior, mai ales de comandant. Iar după felul drăgăstos în care se uită la mine, e limpede că el nu întrevede încheierea relației. Am căzut de acord s-o ținem secretă deocamdată, fiindcă pentru el nu se cade să se încurce cu secretara lui, iar o astfel de informație ar deveni o armă bună în mâna dușmanilor pe care îi are. Însă în intimitate el îmi vorbește adesea de un viitor împreună. „După ce se termină războiul, ne căsătorim”, mi-a promis de mai multe ori, „și veniți cu mine în Germania, tu, Krysia și fratele tău, și locuiți cu mine la moșia mea din Hamburg”.

Ori de câte ori aduce vorba de căsătorie am grijă să nu reacționez, dar, în sinea mea, mi se face rău. Oricare altă tânără femeie care s-a încurcat cu șeful ei s-ar bucura să audă astfel de promisiuni, numai că eu sunt deja măritată, iar o astfel de noțiune mi se pare ridicolă, dacă nu cumplită. În cele din urmă, oare cum voi scăpa de comandant ca să mă întorc la Jacob?

Asta nu va fi o problemă dacă germanii sunt învinși, dar dacă se întâmplă să câștige naziștii… Ei bine, nu-mi pot permite să mă gândesc la un asemenea scenariu.

Geamurile ferestrelor se zgâlțâie zgomotos. E începutul lui decembrie și e un frig groaznic. Am reușit să încălzim casa cu ajutorul lemnelor și cărbunilor din stocul pregătit încă din toamnă, însă îmi fac mereu griji pentru Jacob și pentru părinții mei, care cu siguranță că nu beneficiază de un asemenea confort. Acum, ei trei îmi lipsesc mai mult ca niciodată. Mâine-seară începe Hanuka, iar data acestei sărbători o am adânc impregnată în memorie, fiindcă am învățat calendarul evreiesc pe de rost încă din copilărie. De-am fi împreună ca să sărbătorim… Mai devreme m-am uitat la Lukasz, care se juca pe jos cu cuburile, și m-am gândit că el nici măcar n-are habar de Hanuka. Îmi venea să-l iau în brațe și să-i povestesc, așa cum ar fi făcut și tatăl lui, despre bravii luptători care au salvat templul și despre miracolul luminii care a ars opt nopți la rând, dar, în ciuda faptului că am senzația că-l trădez pe copil neînvățându-l tradițiile religiei noastre, nu îndrăznesc s-o fac. După calculele mele și ale Krysiei, Lukasz are trei ani și jumătate. Vorbește din ce în ce mai mult, iar dacă repetă povestea sărbătorii de Hanuka vreunui vecin, ne pune pe toți în pericol. Din același motiv nu îi vom da nici *ghelt*[26], monede sau mici cadouri pe care le primeam eu în copilărie cu ocazia acestei sărbători. Nu îi voi face nici *dreidel*, un mic titirez de lemn, și nici nu îl voi învăța jocuri de Hanuka. În schimb, Lukasz va primi daruri câteva săptămâni mai târziu, de Crăciun, atunci când, de dragul aparențelor, ne vom preface că sărbătorim. Dar în seara asta, făcând o concesie tacită credinței noastre, Krysia a făcut *latke,* clătite de cartofi cu sos dulce de mere și smântână, care se mănâncă în mod tradițional cu ocazia sărbătorii evreiești. Gustul mi-a amintit de mama și mi-au dat lacrimile. Am jurat ca într-o zi să-i povestesc despre toate astea lui Lukasz: și motivul pentru care am mâncat clătite, și cine au fost curajoșii noștri războinici.

Pe hol scârțâie podeaua. Probabil că e Krysia care se duce la toaletă, îmi spun, în timp ce scurg apa din chiuvetă și șterg castronul curat al lui Lukasz. Îmi usuc mâinile cu prosopul de bucătărie. Deodată, aud pași în spatele meu, la ușa bucătăriei,

[26] Hanuka este sărbătoarea la care copiii primesc o mică sumă de bani sau monede de ciocolată („ghelt” – în idiș).

pași mai apăsați decât cei ai unei femei. E cineva în casă. Încremenesc lângă chiuvetă, cu mâna pe coada unei tigăi de pe uscătorul de vase. Ridic brațul, dar înainte să mă întorc și să lovesc intrusul cu tigaia, acesta se lipește de spatele meu și mă apucă de brațe.

— *Shabbat shalom,* domnișoară Emma!

Tresar violent.

— Jacob! strig, scăpând tigaia în chiuvetă.

Mă răsucesc și dau cu ochii de soțul meu. Preț de o clipă mă întreb dacă nu cumva visez. Îi sar în brațe și mă aștept să cad în gol, dar e chiar el, în carne și oase, întreg.

— Of, Jacob! strig din nou, în timp ce mă strânge în brațe.

Mă agăț de el cât de tare pot și îl sărut peste tot, neîncetat, pe frunte și pe obraji.

O clipă mai târziu, se retrage ușor și ne privim fără să ne spunem nimic. Nu-mi vine să cred, a venit Jacob! S-a întors la mine! Am visat clipa asta de atâtea ori, încât îmi vine greu să cred că se întâmplă cu adevărat.

— Emma, spune el luându-mi fața în mâini și sărutându-mă.

— Nu-mi vine să cred că ești aici! spun eu după ce ne sărutăm.

Îi privesc chipul. E mai dur și mai închis la culoare, precum cel al unui băiat care a trecut de la adolescență la maturitate, cu toate că, bineînțeles, s-au scurs niște ani de-atunci. Îi ating obrazul ars de soare și asprit din cauza timpului petrecut în aer liber.

— Ce mult a trecut!

— Știu. Îmi pare rău, spune el, dar îi pun degetul pe buze.

— Nu, răspund eu clătinând din cap. Nu-i nimic, atât timp cât știu că ești bine.

— Mi-e bine acum, că sunt aici cu tine, răspunde el, solemn. Dar…

— Ssst! șoptesc, lipindu-mi buzele de ale lui.

Fără un cuvânt, îl conduc la etaj, în dormitorul meu. Închid ușa după noi și îl sărut din nou. Nu ne desprindem gurile cât timp îi scot paltonul și cămașa zdrențuite și îl trag în pat. Trupurile noastre se potrivesc perfect, ca și cum anul care a trecut ar fi fost numai un coșmar sinistru și nu ne-am fi despărțit nicio clipă.

— Ar fi trebuit să-ți dau ceva de băut, spun eu mai târziu, pe

când lenevim, epuizați, în pat.

Jacob clatină din cap.

— Nu mi-e sete, răspunde el întinzându-se din nou spre mine.

Ezit o clipă. La început, în arșița actului amoros, am uitat de comandant și de tot ce s-a întâmplat de când nu l-am mai văzut pe Jacob. Acum îmi amintesc de trădarea mea și mă copleșește rușinea, iar și iar. În timp ce Jacob se mișcă deasupra mea, cu trupul lui palid și costeliv, prin fața ochilor îmi trece corpul mare și musculos al comandantului. „Nu!”, îmi spun, încercând să-mi alung imaginea asta din minte. „Nu aici, nu în acest moment prețios cu soțul meu”.

Închid ochii și fac eforturi să mă concentrez la mișcările și la atingerea lui Jacob. Însă, pe măsură ce mi se întețește pasiunea, îmi reapare în minte figura comandantului. Deodată, îmi vine un gând oribil: dacă observă Jacob? De-o vreme încoace, mi-am dat seama că, în pat, mă port diferit cu comandantul față de felul în care mă purtam cu Jacob. Ca reacție la ritmul comandantului, mi l-am schimbat și eu pe al meu, iar acum mă trezesc că mă mișc sub Jacob cu mai multă încredere și forță decât o făceam pe vremuri, înspăimântată, mă întreb dacă mă port cum trebuie cu Jacob. Încerc să-mi amintesc cum mă purtam pe când eram împreună, înainte să plece.

Jacob strigă deasupra mea și mă smulge din gânduri. Deschid ochii și îl văd prăvălindu-se lângă mine, pierdut în propria lui pasiune. Brusc, mă simt ușurată. N-a observat nimic diferit.

— Mmm! murmură, strângându-mă în brațe cu ochii închiși.

Începe să răsufle prelung și regulat. Nu dorm, ci stau pe o parte, cu ochii deschiși, sorbindu-i prezența. Cât de multe am uitat! Căldura, răsuflarea lui, felul în care trupurile noastre se potrivesc ca două piese de *puzzle.* Am rătăcit mult amândoi de la ultima noastră întâlnire, eu prin ghetou și la Wawel, iar Jacob… numai Dumnezeu știe pe unde.

Câteva ore mai târziu, el se trezește. Restul nopții ni-l petrecem împreună, vorbind fără răgaz, ca atunci când eram proaspăt căsătoriți. Îmi povestește că a stat în pădure, că a călătorit între Varșovia, Lodsz, Lublin și alte orașe poloneze importante, în încercarea de a coordona eforturile diverselor grupări de rezistență.

— Există și grupări de ne-evrei în mișcarea noastră, spune, dar în mare parte am eșuat în încercarea de a coordona

polonezii și evreii. Cam atât despre munca mea, deocamdată, încheie el, mângâindu-mi părul. Spune-mi ce s-a întâmplat după ce am plecat.

Nu știu ce să zic și cât să zic.

— Păi, am încercat să mă întorc la ai mei, așa cum mi-ai spus să fac, încep eu, cu capul pe pieptul lui, neobișnuită să țin garda sus față de el. Însă ei nu mai erau acolo, oftez.

— Și te-ai dus la ghetou.

Din tonul lui, îmi dau seama că știe prin ce am trecut acolo și că suferința mea i-a provocat durere.

— N-a fost atât de rău în ghetou, mint eu. Alek și ceilalți s-au purtat minunat cu mine.

— Am auzit că ai cunoscut-o pe Marta.

Îl aud cum zâmbește în întuneric și mă apucă gelozia.

— Da.

Tac stânjenită. Chiar dacă Marta mi-e prietenă, nu-i vreau prezența cu noi în dormitor.

— Ce mai fată!

Mă bucur să-l aud vorbind despre ea ca despre un copil.

— Aveam mulți prieteni în ghetou, spun.

Jacob își lipește buzele de fruntea mea.

— Totuși, știu că n-avea cum să fie ușor.

— Părinții mei…

— Înțeleg că tot acolo sunt. Am încercat, dar e prea greu să-i scoatem pe cei în vârstă.

Îmi vine să-l întreb dacă nu-i pot ajuta în vreun fel, dar vorbește asemenea lui Alek și știu că n-are rost.

— Am auzit că oamenii fug peste graniță în Cehoslovacia, spun, în schimb.

— E riscant. Trecătoarea din munți e dificilă, iar după ce ai ajuns acolo, e la fel de primejdios. Slovacii pot fi atât de brutali cu evreii, încât polonezii par cumsecade, prin comparație.

— Polonezii chiar sunt cumsecade, răspund eu repede. Uite-te la Krysia!

— Unii sunt cumsecade, așa cum e Krysia, alții sunt indiferenți, iar alții sunt la fel de răi ca naziștii. Majoritatea fac tot ce pot ca să supraviețuiască.

— Cam așa.

Chiar și după ce am trecut prin tot ce am trecut, nu pot accepta ideea că cei care nu sunt evrei și pe care-i cunosc de o

viață s-au întors de bunăvoie împotriva noastră.

Ne culcăm la loc, ne trezim a doua zi târziu și facem dragoste din nou înainte să ne dăm jos din pat. Krysia ne-a lăsat un bilet în care spune că a plecat cu Lukasz la piață și că ne-a pregătit și masa de prânz.

— Prin urmare, Krysia știa că vii? întreb, în timp ce pun pâinea, fructele și parmezanul pe farfurii.

Jacob răscolește prin dulapurile Krysiei și scoate două pahare pe care le umple cu apă.

— Știa că exista o șansă să vin.

Ducem mâncarea în salon și ne așezăm pe jos, în fața șemineului.

— Cât poți rămâne? întreb, tăind o felie de măr pe care i-o dau în gură.

— Trebuie să plec cum apune soarele, răspunde el în timp ce mestecă.

Blestem în sinea mea faptul că zilele sunt scurte și că la amiază se va întuneca.

Mâncăm în tăcere vreme de câteva minute.

— Jacob… spun în cele din urmă, șovăind și lăsând cuțitul din mână. Cum se face că ești aici? întreb, iar el se oprește din mâncat și înghite. Adică, de peste un an a fost prea periculos să vii la mine. Nici în ghetou și nici măcar aici n-ai putut veni. De ce acum?

— În mare parte, am călătorit între orașe, răspunde el. Abia m-am întors la Cracovia.

— Prin urmare, acum câteva săptămâni, pe strada Starowisina, chihlimbarul… Tu erai, nu-i așa?

El dă din cap în semn că da.

— Fusesem la colibă cu Marek, chiar înainte să ajungi tu. N-am îndrăznit să ies cu Avi, dar te-am urmărit după ce ai plecat, ca să mă asigur că ajungi cu bine.

— Iar când ai văzut mașina Gestapoului, m-ai dărâmat ca să nu trec de colțul străzii și să mă prindă? întreb, iar el încuviințează dând din cap. Mulțumesc! Dar chiar și atunci, mi-ai vârât o piatră în buzunar în loc să mă lași să te văd.

— Era prea periculos, îmi explică.

— Dar acum ești aici, insist. Așa că întrebarea mea rămâne: ce s-a schimbat?

— Nimic. E periculos în continuare, dar am venit acum pentru

că lucrurile… începe el să spună, abătându-și privirea de la mine. E posibil ca lucrurile să ia o întorsătură în curând…

— Cum adică? Nu! strig eu, răspunzându-mi singură la întrebare, după ce-mi dau seama la ce se referă.

De când i-am dat lui Marek informațiile despre planurile pe care le au naziștii cu evreii, am simțit că Alek și grupul lui puneau la cale un soi de intervenție majoră împotriva naziștilor. Nu știam când și ce, dar instinctele mele îmi spuneau că treaba e serioasă. Din cauza asta a venit Jacob acum. Oricare le-ar fi planurile, se teme că nu mă va mai vedea niciodată.

— Nu! strig din nou, dând farfuria deoparte și aruncându-mă în brațele lui.

— Ssst! încearcă el să mă liniștească, ținându-mă în brațe și mângâindu-mă pe cap.

Câteva minute mai târziu, mă opresc din plâns.

— Emma… spune, așezându-mă și răsucindu-mă în poala lui, apoi legănându-mă ca pe un copil. În seara asta începe Hanuka. Îți amintești povestea Macabeilor? întreabă, iar eu dau din cap în semn că da. Ce semnifică cele patru litere de pe *dreidel*?

— *„Nes gadol vaya sham*”. Recit eu în ebraică.

— Așa, și ce înseamnă?

— „Aici s-a petrecut un mare miracol”.

— Exact! Atunci când Macabeii au refăcut Templul, iar mica picătură de ulei a ars timp de opt nopți, în Israel s-a întâmplat un mare miracol. Un mare miracol! Ăsta e anotimpul miracolelor și vom avea și noi parte de el aici. Trebuie!

Îmi ridic privirea la el. Are ochii luminoși, de parcă în spatele lor arde o flacără. E privirea de care m-am îndrăgostit în ziua în care ne-am cunoscut, doar că acum e de o mie de ori mai luminoasă. Înțeleg pentru prima dată: Jacob are încredere. Crede în Alek și în mișcarea de rezistență, crede că ăsta e singurul mod de a elibera nu doar evreii, ci întreaga Polonie, de naziști. Lupta l-a transformat într-un războinic.

— Ce curajos ești! spun, ștergându-mă la ochi.

— Noi suntem Macabeii, Emma! Eu, tu, Alek, Marta și restul!

Dau să protestez, stânjenită să-mi aud numele pronunțat laolaltă cu celelalte, dar el nu se oprește:

— Da, și tu ești curajoasă! Știu totul despre cum ai ajutat rezistența lucrând pentru Richwalder, spune el, iar eu mă fac mică, fiindcă n-are cum să știe chiar totul. Și cum ai salvat și ai

ascuns copilul rabinului! adaugă Jacob. Și tu ești o luptătoare!

— Și Krysia!

— Mai ales Krysia!

Parcă ne-a auzit, căci se deschide ușa casei. Lukasz gângurește ceva în timp ce el și Krysia urcă scările. Din spusele lui înțeleg că, în ciuda frigului, s-au oprit la iazul cu rațe în drum spre casă. Jacob mă lasă din brațe și ne ridicăm amândoi.

În capul scărilor, Krysia încremenește. Văzându-l pe Jacob, i se umezesc ochii, după care se uită la Lukasz și șovăie.

— Lukasz, el e vărul meu, Michal.

Îmbujorat de frig, Lukasz se uită la Jacob cu ochi mari, timp în care Jacob se duce la Krysia și o sărută pe obraji de trei ori. Și Krysia, și Jacob se silesc să-și înfrâneze bucuria revederii și să nu-și arate prea mult emoțiile în fața copilului.

— Bună, Lukasz!

Jacob îngenunchează și îi gâdilă bărbia, jucăuș, dar în ochi i se citește respectul, căci știe cine e copilul și cum a ajuns la noi.

— Știai? o întreb pe Krysia peste capetele lor.

Ea dă din cap în semn că da.

— N-am vrut să te dezamăgesc în caz că nu reușeam.

— Înțeleg, spun eu plecându-mi privirea.

Apoi aud cum Jacob vorbește cu Lukasz în ebraică. Îmi amintesc, brusc, de seara în care Lukasz a încercat să vorbească ebraică în fața comandantului.

— Nu! strig speriată.

Se întorc toți trei și mă privesc cu ochi mari. Mă mir și eu de tonul meu sever.

— Îmi pare rău, Jac… Michal, mă bâlbâi, corectându-mă. Doar că…

Nu-i pot explica lui Jacob temerea mea fără să-i spun despre faptul că Lukasz l-a întâlnit pe comandant chiar aici, în casa asta. Deodată, mă copleșește oboseala. E prea mult. De luni întregi încerc să-i ascund comandantului adevărul despre identitatea mea, timp în care tot visam să-l revăd pe Jacob. N-am stat să mă gândesc la faptul că, atunci când aveam să-mi revăd soțul, trebuia să-l mint și pe el.

Jacob se ridică și vine la mine.

— Nu-i nimic, spune el punându-mi mâna pe ceafă și trăgându-mă la pieptul lui. Înțeleg.

Știu că n-ar trebui să fim atât de afectuoși în fața copilului,

dar în clipa asta nu-mi pasă. Învăluită din nou în îmbrățișarea caldă și ocrotitoare a lui Jacob, îmi vine dintr-odată să-i mărturisesc totul despre comandant. M-ar ierta, spunea Krysia la un moment dat. Ar înțelege. Privind cu coada ochiului, o surprind pe Krysia, care îmi aruncă o privire arzătoare. Știe exact ce-mi trece prin cap. „Nu-i spune!”, mă imploră ea pe mutește. „Nu-l nenoroci cu vestea trădării tale, doar ca să te eliberezi de povară! Nu acum, când trebuie să se întoarcă la luptă, în beznă și ger”.

Bineînțeles că are dreptate. Va veni și vremea confesiunilor și a iertării cândva, dar astăzi nu e cea mai potrivită zi. Mă îndrept de spate și mă dezlipesc de Jacob.

— Vino, Lukasz! Te-ai murdărit în pădure. Trebuie să te spălăm.

Șovăitor, Lukasz îmi îngăduie să-l smulg de lângă străin. Nu-mi place să-l las singur pe Jacob nici măcar pentru o clipă din prețioasa lui vizită, dar el și Krysia sunt rude dintotdeauna, iar eu am apărut doar de curând. Sigur că au de vorbit – și vreau să-i fac Krysiei aceeași favoare pe care mi-a făcut-o și ea. Jacob clipește complice către mine, peste umărul Krysiei, în timp ce urc la etaj cu Lukasz.

Câtă vreme pregătesc baia, mintea nu-mi stă o clipă locului. Jacob e aici. Încă nu-mi dau bine seama de întreaga situație, nici de faptul că, în curând, el va pleca din nou. Opresc apa, săpunesc buclele blonde ale lui Lukasz și îi aud, la parter, pe Jacob și pe Krysia vorbind repede și cu glas scăzut. E limpede că ea cam știe ce pune la cale rezistența și deduc, din tonul ei răspicat, că nu e de acord. Mă străduiesc să ascult ca să aflu mai multe, prea îngrijorată ca să mă simt vinovată că trag cu urechea, însă nu mai înțeleg ce-și spun.

După ce îl șterg pe Lukasz și îl culc, mă întorc în salon. Atunci când intru, Krysia și Jacob se opresc în mijlocul discuției. Mă întreb ce secret îngrozitor au, dacă se feresc astfel de mine. Și eu fac lucruri ilicite pentru rezistență și, cu toate astea, uneori mă simt ca un intrus printre ceilalți membri ai ei.

Arunc o privire pe fereastră și uit pe loc de indignarea mea. E abia trei și jumătate după-amiaza, dar cerul se întunecă deja. Krysia îmi urmărește privirea și-și dă seama ce oră e.

— Cred că mă duc și eu să fac o baie, spune ea dintr-odată. Jacob, ți-am pregătit un coș cu mâncare și cu haine călduroase.

E pe masă.

Cum Lukasz doarme, nu mai trebuie să se stăpânească, așa că îi sare de gât.

— Noroc, dragul meu! Domnul fie cu tine!

Se desprinde de el și iese grăbită, lăsându-i pe obraz lacrimile ei. Eu și Jacob rămânem în mijlocul camerei, la fel de stângaci ca la începuturile noastre.

— E fericită că ești aici, îmi spune el.

— Mă bucur să aud asta. Mă temeam că suntem amândoi o povară pentru ea.

— Câtuși de puțin.

Stăm față în față, în liniște. Clipesc de câteva ori, hotărâtă să nu mă vadă plângând. Mă ia în brațe și-și sprijină bărbia de capul meu.

— Voi veni după tine, Emma! Orice s-ar întâmpla. Curând, vom fi din nou împreună.

— Eu sunt mereu cu tine, răspund.

Jacob dă din cap în semn că a înțeles, apoi mă sărută cu pasiune. După ce nu-i mai simt buzele, îmi țin ochii închiși ca să păstrez clipa asta pe veci, dar, atunci când îi deschid, el e deja la jumătatea treptelor, pe care le coboară bocănind cu ghetele lui grele. Aud cum se deschide ușa, apoi cum se închide cu un zgomot ușor. Alerg la fereastră și mă uit în stradă, dar nu-l mai văd.

Mă întorc la locul în care ne-am ținut în brațe și trag aer adânc pe nări, în speranța că aș putea regăsi mirosul pe care el l-a lăsat în urmă. În jurul meu s-a făcut frig. Preț de câteva ore, am fost Emma din nou. Însă acum, după ce Jacob a plecat, sunt doar Anna, amanta comandantului.

Câteva minute mai târziu, coboară Krysia, îmbrăcată într-un halat și cu părul umed. Vine la mine, în locul în care am rămas încremenită.

— A plecat?

Înainte să răspund, bate cineva la ușă.

— Jacob! strig eu, apoi o iau la fugă pe scări.

Poate că a uitat ceva, poate că, cine știe, chiar s-a hotărât să nu plece în noaptea asta.

— Emma, stai! strigă Krysia în urma mea. Jacob n-ar…

Dar e prea târziu. Am ajuns la parter și traversez foaierul. Pun mâna pe clanță și deschid ușa larg.

— Credeam că ai…

Cuvintele îmi îngheață pe buze. În ușă sunt doi ofițeri Gestapo.

Capitolul 19

Mă uit, fără o vorbă și cuprinsă de panică, la ofițerii Gestapo. Oare l-au văzut pe Jacob? N-avea cum să ajungă prea departe. Poate că de-asta au venit. Trag aer adânc în piept.

— B-bună seara! îi salut în cele din urmă, cu un nod în gât.

— Așteptați pe cineva? întreabă ofițerul în vârstă.

Ezit, în căutarea unui răspuns.

— Grădinarul nostru, Ryszard, trebuia să ne aducă provizii, spune Krysia din spatele meu.

A ajuns la jumătatea treptelor, îmbrăcată tot în halat și cămașă de noapte. Trece pe lângă mine, deschide ușa mai larg și întinde mâna.

— Sunt Krysia Smok.

Bărbatul în vârstă, slab și înalt, cu ochelari, îi strânge mâna.

— Eu sunt locotenentul Hoffman, iar dumnealui e sergentul Braun.

Face semn spre tânărul scund și robust. Krysia îi strânge mâna și se întoarce către sergentul Braun, care înclină, scurt, din cap. Ea pare calmă și politicoasă, de parcă își invită prietenii la ceai. Închide ușa în urma lor, iar eu îi arunc o privire nedumerită.

— Haideți sus! zice Krysia. E mai cald acolo.

Deodată, îmi dau seama că vrea să îi bage în casă anume ca ei să nu-l vadă pe Jacob în stradă. În timp ce urc după ea și după cei doi bărbați, îmi spun, în sinea mea, că ea e cea care ar trebui să lucreze infiltrată printre naziști. E o actriță mult mai bună decât mine.

Krysia îi invită în salon.

— Fă ceai, draga mea, bine? îmi cere ea.

Șovăi, pentru că nu vreau s-o las singură cu ofițerii, dar tonul pe care mi-a vorbit e calm și ferm. Merg la bucătărie și umplu ceainicul, îngrijorată. Ce caută Gestapoul, acum, aici? Ce vor? Câteva minute mai târziu, duc tava cu ceai în salon, încercând să-mi stăpânesc tremurul mâinilor. Așez tava pe măsuța de lângă canapea, torn ceaiul și mă uit pe furiș la ofițeri. Locotenentul Hoffman stă în picioare lângă șemineu și privește

fotografia lui Marcin, care e așezată pe policioară. Îmi amintesc de noaptea în care am ajuns la Krysia și de tristețea pe care am simțit-o la insistența ei de a ascunde fotografiile cu Jacob. Acum îi sunt recunoscătoare pentru precauție. Mă uit în toate părțile, căutând fie și cel mai mic semn al trecerii lui Jacob pe aici. Nu văd nimic. Sergentul Braun se uită pe fereastră înspre pădurea Las Wolski. Îi arunc Krysiei o privire agitată. Ar fi posibil ca naziștii să-l vadă pe Jacob fugind în pădure?

— Domnilor, vă rog, luați ceai! îi îndeamnă ea.

Șovăitori și fără nicio tragere de inimă, cei doi se așază pe scaunele din fața noastră.

— Să ne iertați că folosim vesela de zi cu zi, spune Krysia în timp ce oferă câte o ceașcă fiecăruia dintre ei. Vedeți dumneavoastră, nu suntem obișnuite să primim oaspeți atât de distinși fără să fim anunțate, subliniază ea ultimul cuvânt, dojenindu-i, astfel, pentru că au dat buzna.

— Noi ne cerem scuze că v-am deranjat, răspunde Hoffman, ca un școlar pus la colț. Doar că…

— Prostii! intervine Braun pe un ton impetuos, care îmi amintește de generalul Ludwig, oaspetele enervant de la dineul oferit de Krysia în seara în care l-am cunoscut pe comandant. Ofițerii Gestapo n-au obiceiul să se programeze, doamnă!

— Desigur, răspunde Krysia cu calm, vorbind pe un ton scăzut și trăgând de timp. Ușa noastră vă e mereu deschisă. Ce vă aduce aici într-o seară atât de geroasă? Cu ce vă putem ajuta?

— Ni s-au raportat fugari în zona asta, indivizi care acționează în pădurea de pe deal, explică Hoffman.

Știu că se referă la cei care luptă în mișcarea de rezistență, chiar dacă, bineînțeles, naziștii nu-i numesc așa.

— Las Wolski? întreabă Krysia atât de mirată, încât aproape că mă convinge și pe mine.

Nazistul încuviințează înclinând din cap.

— Ați observat ceva?

— Nimic, răspunde ea cu convingere. Desigur, nu prea mergem în pădure în perioada asta a anului.

— Desigur, repetă Braun cu un sarcasm care mă pune pe jar, apoi se uită drept în ochii Krysiei. Ați primit vești de la nepotul dumneavoastră în ultimul timp?

Trag aer adânc în piept, șocată de întrebare. Se așterne tăcerea și sper ca ofițerii să nu-mi fi observat reacția.

— Am mai mulți nepoți, domnule! răspunde Krysia cu un ușor tremur în voce. La care dintre ei vă referiți?

— Nepotul din partea soțului. Aveți unul singur: Jacob Bau.

Îmi stă inima în loc. Au aflat despre Jacob.

— A, vorbiți despre nepotul lui Marcin, Jacob.

Krysia pronunță numele soțului meu de parcă nu l-a mai auzit de ani și ani.

— Da, răspunde Braun pe un ton nerăbdător.

— A făcut ceva? se miră Krysia.

Braun ezită, uluit de îndrăzneala întrebării ei.

— Ne-a dat de furcă înainte de război publicând minciuni despre Reich. Iar de când a început războiul, nu l-am mai văzut. Am vrea să vorbim cu el.

— Băiatul ăla intră mereu în bucluc, răspunde Krysia, încercând să-și păstreze tonul calm.

— Nu de bucluc vorbim aici, spune Braun încruntându-se. E vorba de trădare!

— Da, desigur, recunoaște Krysia devenind serioasă, de parcă abia acum își dă seama de gravitatea situației. Înțeleg, dar nu l-am mai văzut pe Jacob de ani întregi, știu sigur că n-am mai dat ochii cu el de la începutul războiului. Chiar și atunci, abia ne-am întâlnit de câteva ori în oraș, adaugă ea senin, iar eu mă mir de cât de ușor îi vine să mintă. N-am prea avut de-a face cu rudele lui Marcin de când a murit el, să știți, continuă, pe un ton calm, ca și cum ar face conversație. Iar de când m-am mutat aici nu prea am musafiri, i se confesează ea lui Hoffman.

— Mi se pare ciudat, *Pani* Smok! răspunde repede cel în vârstă. Sunteți o gazdă minunată, chiar și pentru oaspeții neașteptați. Și aveți o casă frumoasă.

Krysia își înclină ușor capul spre stânga și-și dă părul pe spate.

— Sunteți prea bun, domnule!

Flirtează ca să câștige timp, ca să-i dea lui Jacob șansa să fugă de Gestapo. Hoffman cade în plasa ei. Cel tânăr însă nu se lasă păcălit.

— Am văzut că aveți un șopron în grădina din spate, intervine Braun. Ce țineți acolo?

Krysia se întoarce spre el.

— Nimic, spune ea pe loc. E gol dintotdeauna.

Braun o privește cu atenție.

— Atunci nu vă supărați dacă aruncăm o privire?

Krysia ezită. Cu coada ochiului, văd că e speriată. Dilema ei e clară pentru mine: nu știe dacă Jacob a plecat sau dacă se ascunde.

— Broasca e veche și mă tem că nu mai am cheia, spune ea în cele din urmă, uitându-se în ochii ofițerului.

— Dacă broasca e atât de veche precum spuneți, asta înseamnă că se sparge ușor, contraatacă el.

E limpede că n-are de gând să cedeze. Bag de seamă că deasupra buzei de sus a Krysiei s-au ivit picături de sudoare.

— Foarte bine, se învoiește ea în cele din urmă. Dați-mi o clipă să mă îmbrac, apoi vă conduc.

Krysia iese din salon și urcă treptele încet, trăgând de timp cât poate de mult. Rămân nemișcată, îngrozită de întrebările pe care mi le-ar putea pune naziștii, numai că niciunul nu zice nimic. În schimb, se plimbă încă o dată prin cameră, ridicând și privind cu atenție fotografii și alte lucruri. Braun se duce la pian și atinge clapele cu stângăcie, ceea ce arată că nu știe să cânte. În timp ce stau neputincioasă și privesc cum ei ne răscolesc intimitatea, mă simt mai violată decât m-am simțit vreodată cu comandantul.

Comandantul… îmi vine să le spun că lucrez pentru el. Îmi fac socoteala că, dacă pomenesc numele unui ofițer superior, sunt șanse să ne lase în pace. Însă dacă cei doi mi-ar verifica spusele și ar vorbi cu el, i-ar putea explica și motivul pentru care au venit la Krysia, iar asta ar putea scoate la iveală relația mea cu Jacob. Riscul e prea mare.

Câteva minute mai târziu, Krysia apare din nou, îmbrăcată în rochia pe care a purtat-o cât timp a fost Jacob aici. Trece pe lângă mine și simt mirosul lui impregnat în țesătură. „Fugi, Jacob!”, îmi spun eu în gând. „Ai grijă!”

— Gata? îi întreabă ea veselă pe ofițeri, de parcă se duc la picnic.

Coborâm scara, iar Krysia deschide ușa. Înainte să ieșim însă, apare un alt bărbat în uniformă.

— Ți-am spus să rămâi în mașină, îl ceartă Braun.

— Nu-i nimic, intervine Hoffman. Ce e, Klopp?

— Am primit mesaj de la sediu prin stația radio, domnule, trebuie să ne întoarcem urgent!

Braun ezită și se uită la hambarul din curte.

— Nu durează decât un minut.

— Îmi pare rău, domnule, dar ni se cere să ne întoarcem imediat!

Hoffman se întoarce spre Krysia.

— Se pare că ușa hambarului rămâne intactă în seara asta. Mulțumim pentru cooperare!

Ofițerii dispar în noapte. Krysia încuie ușa după ei. Afară, motorul mașinii pornește, iar zgomotul lui se îndepărtează tot mai mult. Răsuflu adânc și oftez:

— A fost cât pe-aci!

Krysia nu zice nimic, ci se lasă pe treapta de jos și-și încrucișează brațele pe piept. A pălit. Mă așez în genunchi lângă ea.

— Spune-mi, ce e? Te simți bine?

— Da, reușește ea să șoptească.

Krysia e atât de puternică și de destoinică, încât uit mereu că are aproape șaptezeci de ani. Mă întreb dacă venirea Gestapoului n-a fost prea mult pentru ea.

— Haide să urcăm!

O iau de braț și o ajut să se ridice. Urcăm împreună la bucătărie, unde o ajut să se așeze pe un scaun. Apoi îl aud pe Lukasz plângând la etaj.

— Stai aici! îi spun Krysiei.

Îl găsesc pe Lukasz stând în picioare în mijlocul pătuțului, cu fața roșie și plină de lacrimi. Îl ridic și îl strâng în brațe.

— Bravo! șoptesc, bucuroasă că n-a plâns mai devreme.

Îl duc jos la Krysia, care stă acolo unde am pus-o, neclintită.

— Așa! spun, așezându-l pe Lukasz în poala ei, iar Krysia îl strânge în brațe și începe să-l legene. Mă duc să fac ceai.

Însă Krysia clatină din cap.

— Nu ceai, zice ea, legănându-se. Votcă!

Îmi amintesc de sticla pe care am văzut-o vârâtă în partea din spate a răcitorului. O scot și torn în două pahare, peste niște cuburi de gheață. Apoi îi pun și lui Lukasz lapte într-o ceașcă. Mă întorc la masă și la Krysia cu băuturile. Se întinde spre pahar, iar Lukasz scapă din brațele ei și vine în fugă să-și ia laptele.

— Te simți mai bine? o întreb eu privind-o cu atenție – și mă gândesc că parcă i-a mai venit culoarea în obraji.

— Da, îmi pare rău, răspunde ea. Uneori mă… ține în piept atunci când e prea mare tensiunea.

Mă cuprinde panica.

— Krysia, poate că ai ceva la inimă! Trebuie să te vadă un doctor.

Ea clatină din cap.

— Ce să-mi facă doctorul, chiar dacă ar fi să găsesc unul? Nu, n-am nimic.

Dau să protestez, dar știu că e zadarnic.

— Măcar s-a terminat.

— Cel puțin deocamdată, răspunde ea laconic. Am senzația că se vor întoarce.

— Am avut noroc că au fost chemați la sediu.

Krysia mă privește și schițează un zâmbet cu colțul gurii.

— Ce te face să crezi că norocul a fost la mijloc?

Îmi dau seama că, după ce a urcat, absența ei prelungită n-a însemnat o simplă tragere de timp. Cândva, văzusem un radio ascuns într-un colț al debaralei în care își ține garderoba.

— Ce ai…? Cum ai…?

— Să zicem că oamenii ăia ar putea descoperi că povestea cu chemarea lor la sediu a fost, de fapt, o neînțelegere.

Vorbele ei mă pun pe gânduri. Nu îmi imaginez ce legături ar putea să aibă ea în rândurile rezistenței ca să însceneze un asemenea apel. Aș vrea să aflu mai multe, dar cu cât știu mai puțin, cu atât mai bine.

— Te temeai că Jacob se ascundea în hambar?

Ea clatină din cap în semn că nu.

— Deloc. Știam că Jacob a plecat de mult. Dar există lucruri… în sfârșit, să spunem doar că trebuie să iau legătura urgent cu cineva din rezistență. Hambarul trebuie golit înainte să se întoarcă cei de la Gestapo.

— Pari sigură că o vor face.

— Fără îndoială. Cred că l-am păcălit pe Hoffman…

— Da, ai flirtat foarte convingător, o întrerup.

Râde.

— Mă gândeam că mi-am pierdut îndemânarea, dar se pare că ăsta e unul dintre lucrurile pe care nu le uiți. Oricum, chiar dacă l-am distras pe Hoffman, Braun a rămas suspicios. Și e tenace ca un pitbull, spune ea, iar eu dau din cap în semn de aprobare, căci cunosc prea bine genul. Cel puțin Lukasz a stat cuminte sus. Data viitoare s-ar putea să n-avem atât noroc.

Auzindu-și numele, copilul își ridică privirea și zâmbește.

Mă prăvălesc pe scaun și abia atunci îmi dau seama ce s-a întâmplat. Gestapoul îl căuta pe Jacob. Avem noroc că nu suntem acum la închisoare. Îmi impun să-mi păstrez calmul. „E rândul tău să fii puternică și s-o susții pe Krysia”. Sorb din votcă și încerc să nu mă strâmb.

— Mă gândeam să le spun că lucrez pentru comandant, ca să ne lase în pace.

— Mai bine că n-ai făcut-o. N-am vrea ca asta să-i atragă comandantului atenția asupra legăturii dintre tine și Jacob, chiar dacă, într-un fel, amândoi îmi sunteți rude.

— Așa m-am gândit și eu.

Tace și ia o înghițitură zdravănă de votcă.

— Nu știu ce să facem cu copilul.

— Ce să facem? întreb, speriată. Cum adică?

— Dacă se întorc și îl văd pe Lukasz, vor pune întrebări.

— Dar astă-seară a fost cuminte…

— Anna, nu e chiar atât de simplu! Crezi că e o coincidență faptul că în seara asta a venit Gestapoul ca să întrebe de Jacob la doar câteva clipe după ce a plecat el? Nu, adaugă, răspunzând tot ea. Cred că le-a spus cineva că era aici.

Rămân cu gura căscată.

— Vreun informator?

— Da. Poate că unul dintre vecinii noștri cu simpatii naziste, care l-a văzut venind, poate că vreun trădător din mișcarea de rezistență. Mă tem încontinuu de asta din ziua în care am aflat că există scurgeri de informații. E posibil ca cineva să știe sau să bănuiască faptul că tu și Lukasz nu sunteți cine păreți a fi. E posibil ca Lukasz să nu mai fie în siguranță prea multă vreme aici.

— Nu! strig, luând copilul în brațe. Nu-l putem dezrădăcina încă o dată.

— S-ar putea să n-avem de ales, Anna! Pentru noi, cel mai important lucru e siguranța lui, trebuie să-l ținem în viață.

Mă ridic cu Lukasz în brațe.

— Dar…

— Știu că te-ai atașat de el. Și eu la fel. Dar nu e copilul nostru. Nu poate sta veșnic cu noi. Doar înțelegi asta, nu-i așa?

Nu zic nimic, ci îmi îngrop fața în buclele lui Lukasz.

— Și unde să se ducă? întreb eu într-un târziu.

Krysia tace.

— Nu știu, spune ea în cele din urmă. Nu-mi dau seama unde anume l-am putea duce ca să fie în siguranță. Așa că, pe moment, nu iau legătura cu rezistența ca să-l mutăm. Dar tu trebuie să te obișnuiești cu gândul că asta s-ar putea întâmpla într-o bună zi.

— Dar dacă eu…

Vreau să-i spun că aș putea vorbi cu comandantul ca să-i cer ca poliția să ne lase în pace. Apoi tac. Nu ne e prieten în povestea asta. Dacă îi cer ajutorul, risc să dezvălui legăturile pe care le are Krysia cu rezistența.

— Nu contează, spun resemnată.

— Haide! mă îndeamnă ea punând pe masă paharul cu votcă și ridicându-se cu greu.

Îmi dau seama că nu și-a revenit complet după întâlnirea cu cei de la Gestapo. Întinde brațele și îmi spune:

— Îl culc eu.

— Nu.

Mă întorc cu spatele la ea, pentru că nu vreau să-i dau drumul lui Lukasz. Chiar dacă știu că e absurd, mă tem că, dacă îl las din brațe, mi-l va lua și nu-l voi mai vedea niciodată.

— Anna, te rog! spune ea, încercând, cu blândețe, să-l desprindă de mine, dar mă împotrivesc și îl țin strâns.

În timpul ăsta, Krysia dă peste ceașca cu lapte pe care Lukasz a așezat-o pe jos. Laptele țâșnește în toate părțile, iar Krysia alunecă. O văd căzând pe spate, cu încetinitorul, parcă.

— Au! strigă, aterizând pe podeaua tare.

Cu copilul în brațe, dau fuga la ea.

— Krysia, ai pățit ceva?

Nu răspunde și îmi dau seama că e zguduită.

— N-am nimic, zice, iar eu știu că cel puțin mândria ei are de suferit.

Îi întind mâna ca s-o ajut, dar mă ignoră și se ridică singură.

— Îmi pare rău! mă scuz, rușinată.

Krysia ne ocrotește, iar eu mă port cu ea de parcă mi-ar fi dușman.

— Războiul e de vină, spune, luându-l în brațe pe Lukasz. Nu mai suntem noi înșine.

Brusc, îmi amintesc de discuția cu Jacob, de faptul că am avut senzația că venise la mine doar fiindcă urma să se întâmple ceva îngrozitor, ceva care să-i facă rău și să-l împiedice să se

mai întoarcă vreodată. Mi se strânge inima.

— Trebuie să vorbesc cu Alek.

Mă surprinde și pe mine tonul meu rece și vehement. Krysia mă privește lung, mirată.

— Probabil că e imposibil. Știi că au dispărut cu toții fără urmă.

— Știu că există anumite căi prin care se poate lua legătura cu ei, insist eu. Dacă e nevoie, mă duc și singură să-l găsesc.

Krysia șovăie, dar apoi îmi spune:

— Bine. Încerc să trimit vorbă că trebuie să vorbești cu el marțea asta.

Dau să spun că e urgent, că trebuie să-l văd acum, dar mă abțin. Are și Krysia limitele ei.

— Mulțumesc! Doar Alek, adaug. El, personal.

— Anna, știu că ești îngrijorată! spune Krysia. Dar nu poți opri mișcarea. Vor face ce trebuie să facă.

Nu-i spun nimic. Respectul deosebit față de liderii mișcării de rezistență o face pe Krysia să semene cu Marta. Poate că și eu aș fi gândit la fel cu un an în urmă, numai că, în ultimele luni, am văzut prea multe ca să mai stau cu mâinile în sân. E sinucidere curată să-i ataci pe naziști. Trebuie să încerc să-i opresc pe cei din rezistență.

Timpul trece cumplit de greu în următoarele zile. Marți, după serviciu, dau fuga la piațetă și intru în cafeneaua în care m-am mai întâlnit cu Alek și cu ceilalți. E aproape pustiu înăuntru, cu excepția unei perechi care fumează la o masă din colț. Alek nu e nicăieri. Mă întreb dacă am venit prea devreme sau dacă nu cumva îl aștept degeaba. Încercând să-mi păstrez calmul, mă așez la o masă liberă și cer un pahar de ceai.

Câteva minute mai târziu, apare și Alek. Mă sărută de bun venit și simt că are fața înghețată.

— A trecut ceva vreme, zice el în timp ce-i face semn chelneriței să îi aducă o cafea, apoi se așază.

— Da. Ai primit ceea ce ți-am trimis prin Marek?

Dă din cap în semn că da.

— A fost de mare ajutor, exact lucrul de care aveam nevoie, spune el, apoi tace, așteptând să plece fata care i-a adus cafeaua. Mai ai să-mi dai ceva? întreabă grăbit, întorcându-se spre mine.

Mă codesc. Știam că dorința mea de a-l vedea avea să-l facă

să creadă că am mai obținut informații. Nu-mi place că l-am păcălit, dar altfel n-ar fi vrut să ne întâlnim.

— Nu, îmi pare rău, dar n-am.

Alek e nedumerit.

— Atunci de ce m-ai chemat? S-a întâmplat ceva? A aflat cineva despre tine?

Clatin din cap în semn că nu.

— N-a aflat nimeni, dar e ceva în neregulă… Alek, asta e o nebunie!

Văd, după expresia feței lui, că și-a dat seama despre ce vorbesc. Lovește atât de tare cu palma în masă, încât se clatină ceștile. Perechea din colțul încăperii se uită la noi.

— Știam eu că nu trebuia să-l las pe Jacob să vină la tine! șoptește el aspru.

Sunt șocată. Nu l-am mai văzut niciodată atât de furios.

— Jacob nu mi-a spus nimic, doar am presupus.

— Ce ai presupus? vrea el să știe.

Mă poticnesc.

— C-că vă pregătiți să faceți ceva periculos.

— Periculos? Emma! Tot războiul ăsta e periculos, încă de când a început! A fost periculos să te trimit să lucrezi pentru comandant. E periculos că-l ascundeți pe Lukasz. E periculos și să ne trimitem soldații în pădure. Și, cu toate că ne asumăm aceste pericole și riscuri, poporul nostru continuă să sufere și să moară.

Are flăcări în privire, dar nu pe mine e furios, ci pe răul cu care se luptă rezistența. E aceeași expresie pe care am văzut-o acum trei zile în ochii lui Jacob. Sunt uniți în hotărârea de a duce la capăt ceea ce au pus la cale.

— Dar… dau eu să protestez.

Alek ridică mâna.

— Nu e treaba ta.

— Nu e treaba mea? întreb, furioasă la rândul meu, iar femeia de la masa din colț se uită iarăși spre noi, ridicând din sprâncene. Nu e treaba mea? repet, coborând tonul. Alek, mi-am riscat viața pentru mișcarea asta! Mi-am abandonat părinții, mi-am trădat căsnicia. E mai mult decât treaba mea! spun, privindu-l țintă în ochi. E dreptul meu!

Ne încruntăm unul la celălalt, iar între noi se lasă câteva clipe de tăcere.

— Ai devenit mult mai puternică în ultimele luni, spune el în cele din urmă, îmblânzindu-se și lăsând să i se întrevadă în glas o undă de mirare. Foarte bine, ce vrei să știi?

— De ce acum?

Alek își coboară tonul și spune:

— Emma, poporul nostru e păscut de o mare primejdie!

— Ghetoul…

— Nu mă refer la ghetou. Mă refer la lagăre! spune el, iar eu clipesc, neînțelegând. Ai auzit de Auschwitz, nu?

— Da, e un lagăr de muncă.

Simt că mi se face rău. Încă văd privirea bântuită a comandantului, în noaptea de după vizita pe care o făcuse acolo împreună cu delegația.

— Asta le-au spus naziștii oamenilor, asta vor ei să se creadă. E un lagăr al morții, Emma! Naziștii au început să-i gazeze pe ai noștri și să le ardă trupurile în cuptoare. Mii de evrei în fiecare zi. În curând nu va mai exista niciun ghetou, niciun lagăr de muncă. Doar Auschwitz și Belzec și alte lagăre ale morții. Naziștii nu se vor opri decât atunci când ultimul evreu va ieși pe horn sub formă de fum.

— Nu…

Întorc capul, scârbită. Nu poate fi adevărat! Totuși, am încredere în Alek și nu pot să ignor sinceritatea cu care a vorbit. Până acum nu mi-am dat seama că naziștii nu vor doar să ne subjuge, ci și să extermine fiecare evreu în parte.

— Credem că e un moment critic, continuă el. E a doua iarnă pe care o petrec germanii în Polonia. Nu le merge bine cu războiul și au început să dispere. Informațiile pe care ni le-ai dat demonstrează că plănuiesc să lichideze ghetoul din Cracovia și să trimită evreii foarte curând în lagărele morții. Așa că înțelegi de ce e esențial să acționăm acum.

— Da, răspund vlăguită.

Alek are dreptate. În ciuda iubirii pe care i-o port lui Jacob și a grijilor mele, nu mai am ce zice.

— Bun! Emma, încă ceva! adaugă Alek, făcându-mă să-l privesc nedumerită. E vorba de Richwalder. Știu că ți-ai pus întrebări în legătură cu trecutul și cu soția lui, continuă Alek, iar eu dau din cap în semn că da, gândindu-mă că se poate ca el să fi aflat asta de la Krysia. Întotdeauna mi-am zis că dacă nu știi decât puține lucruri despre el, îți e mai ușor să-i fii în preajmă.

Dar acum... spune Alek oprindu-se pentru o clipă, apoi reluând: Ei bine, nu știu cât timp ne vom mai putea vedea. E important să știi totul. Pe soția lui Richwalder o chema Margot.

— Știu asta.

— Dar ceea ce nu știi e că înainte de căsătorie ea s-a numit Rosenthal. Vezi tu, Emma, tatăl ei a fost evreu! îmi dezvăluie Alek, lăsându-mă cu gura căscată. După ce a izbucnit războiul, spune el mai departe, Richwalder a crezut că putea păstra secretă ereditatea ei, faptul că era pe jumătate evreică. Dar curând după ce Richwalder a fost numit într-o poziție superioară la Ministerul Apărării, tatăl lui Margot, care fusese un proeminent activist politic al Partidului Comunist, a fost arestat și trimis în lagărul Bergen-Belsen. Margot s-a rugat de soțul ei să intervină ca să-i salveze tatăl, însă Richwalder știa că, dacă făcea asta, dezvăluia faptul că soția lui era pe jumătate evreică. Ca s-o protejeze sau poate ca să-și protejeze prețioasa carieră, a refuzat. Friedrich Rosenthal a ajuns în fața plutonului de execuție. A doua zi, atunci când a ajuns acasă, Richwalder și-a găsit soția moartă – se împușcase în patul lor, cu revolverul lui.

Simt cum îmi fuge pământul de sub picioare.

— Nu...

— Atunci când a murit, Margot era însărcinată în șase luni, adaugă Alek, iar mie îmi bubuie urechile atât de tare încât aproape că nici nu-l mai aud. Poate că acum înțelegi de ce am simțit că era mai bine să nu știi adevărul. Dar, Emma! Orice ai crede și orice s-ar întâmpla, trebuie să continui să te prefaci în prezența lui Richwalder. Multe vieți depind de asta.

Sunt inertă, nu mă pot clinti, nici vorbi.

— Îmi pare rău, dar trebuie să plec, spune Alek.

Se ridică și aruncă niște monede pe masă.

Îmi ridic privirea.

— Cum... Vreau să spun, când ne mai vedem?

Îmi pune mâna pe umăr.

— Ai încredere, Emma! Așa cum a spus cândva președintele american Lincoln: „Va trece și asta!” Abia aștept ziua în care să pot sta, liber, pe o terasă cu tine și cu prietenii noștri, să bem o bere și să ne aducem aminte de trecut.

Mă uit la el. Cuvintele îi sunt pline de curaj, dar știu, după tulburarea din privire, că în sinea lui nu crede că va veni acea zi. În același timp, are o limpezime în ochi care-mi spune că nu se

teme de orice va să vină. Nu pot să-mi iau ochii de la el, uluită de cutezanța lui.

— Dumnezeu să te binecuvânteze, Alek! șoptesc în timp ce-i strâng mâna. Și mulțumesc!

Fără o vorbă, se întoarce și pleacă.

Capitolul 20

— Noapte bună! îi urez lui Stanisław.

Cobor din mașină pe trotuarul înzăpezit din fața clădirii în care se află apartamentul comandantului. Șoferul pleacă, iar eu mă uit în jur. E sfârșitul lui decembrie și tocmai s-a oprit ninsoarea. Chiar dacă e ora șase și soarele a apus, cerul pare luminat. Pe jos s-a așternut un strat de un alb imaculat, așa că nu mai poți deosebi trotuarul de stradă. Iau o mână de zăpadă și îmi răcoresc obrazul, trăgând adânc pe nas aerul umed din preajma ei. Orașul pare pustiu și mut.

Au trecut în jur de trei săptămâni de la discuția cu Alek. La început am crezut că avea să-mi fie imposibil să merg mai departe cu farsa asta, cunoscând acum trecutul comandantului, planurile naziștilor în legătură cu evreii și faptul că rezistența se pregătea să facă ceva foarte primejdios. Îmi aduc aminte că, pe vremuri, mică fiind, citisem o carte în care eroul principal avea puterea de a vedea viitorul. Îi spusesem tatei atunci că o astfel de înzestrare ar fi fost ceva minunat, însă el clătinase din cap. „Imprevizibilul e cel mai bun lucru din viață”, mă contrazisese el. „Posibilitatea ca cineva să apară în viața ta sau ca un anumit lucru să ți se întâmple – asta e ceea ce te face să vrei să mergi înainte. Speranța. Dacă prevezi viitorul și n-ai puterea de a schimba nimic…” clătinase el, mâhnit, din cap, „ce blestem!”

„Chiar blestem”, îmi spun acum, în timp ce îmi scutur zăpada de pe mănuși și pornesc spre apartamentul comandantului. Oricâte am aflat, am reușit, de bine, de rău, să țin capul sus și să continui să lucrez pentru comandant, fiindcă n-am de ales. Însă acum mă uit altfel la el. Am scos capul din nisip, știu cine e și cu ce se ocupă. La serviciu am izbutit să-mi maschez sentimentele contradictorii față de el și, din fericire, nu ne-am văzut în nicio seară pentru că a fost foarte ocupat.

Până acum. Mai devreme, în timp ce-mi dicta, se oprise în mijlocul propoziției, se întinsese spre mine și îmi luase carnețelul de stenografie din mâini. Îmi ridicasem, mirată, privirea.

— Da, *Herr Kommandant*?

— Anna, s-a întâmplat ceva? mă întrebase încruntat.

Aș fi vrut să-i spun: „Da, ai condus o închisoare pentru evrei, îmi ții părinții închiși în ghetou. Ai lăsat ca tatăl soției tale să fie ucis și l-ai omorî și pe Jacob dacă ai avea ocazia. Nemernicii tăi de ofițeri au venit la noi acasă, iar din cauza asta Lukasz trebuie să plece. Să continui?” Sigur că nu îndrăzneam să-i spun toate astea.

— Nu, *Herr Kommandant*! răspunsesem eu, reușind să am un ton calm. Totul e bine!

Se întinsese și-și pusese mâna peste a mea.

— Pari distrasă, iar asta nu-ți stă în fire.

Coborându-mi privirea la mâna lui, îmi venise în minte tot răul pe care îl făcuse și mă luptasem cu impusul de a-mi trage mâna.

— Nu s-a întâmplat nimic. Totul e bine, repetasem eu repede.

— Sigur? stăruise el, scormonindu-mă cu privirea în căutarea unui răspuns.

— Da, îi dădusem eu înainte, frământându-mi mintea ca să găsesc o explicație. Cred că sunt distrasă pentru că se apropie sărbătorile.

— Desigur, răspunsese el, nu foarte mulțumit de lămurirea pe care i-o dădusem și zăbovind încă o clipă cu mâna peste a mea înainte să și-o retragă. Bine, ne oprim aici.

Mă ridicasem, ușurată să scap de privirea lui pătrunzătoare. Însă chiar în clipa în care mă răsuceam pe călcâie ca să plec, mă prinsese de braț.

— Ne vedem astă-seară? voise el să știe.

Întrebarea lui mă luase prin surprindere. Era atât de ocupat, încât nu-mi imaginasem că se gândea să-și petreacă seara cu mine. Afecțiunea cu care mă privea era sinceră și, pe moment, mă copleșise un val de emoție. În clipa aceea îmi dorisem cu disperare să nu fim cine eram. Ce simplu ar fi fost în alt loc și în alte vremuri! Dacă n-aș fi fost măritată și dacă el n-ar fi fost nazist, poate că am fi avut o șansă împreună. Însă, așa cum spunea mama pe vremuri, „dacă mușteleе ar face miere, ar fi faguri pe toți pereții”. Nu mă puteam transforma în altcineva.

Ezitasem. Numai să petrec noaptea cu comandantul nu-mi doream în seara aceea. Și așa îmi fusese greu să mă prefac toată ziua la birou, fără să fie nevoie să-mi maschez dezgustul atunci când aș fi rămas singură cu el între patru pereți. Însă în vreme ce șovăiam știam că n-aveam de ales. Încă o vizită la el

însemna o șansă în plus ca să găsesc ceva util pentru rezistență, poate chiar informații care să-l convingă pe Alek să nu inițieze misiunea primejdioasă pe care o punea la cale.

— Da, ar fi minunat! consimțisem în cele din urmă, fiindcă se uita la mine și aștepta un răspuns.

Zâmbise.

— Excelent! Putem lua cina în liniște, doar noi doi, spusese el vârându-și mâna în buzunar și scoțând o cheie și niște bani. Am ceva treabă pe care trebuie s-o termin în seara asta, dar nu voi întârzia foarte mult. Ce-ar fi să pleci acum și să cumperi niște mâncare în drum spre apartamentul meu? Simte-te ca la tine acasă, culcă-te, dacă ești obosită. Vin și eu cât de repede pot.

Dădusem din cap în semn că eram de acord, apoi plecasem din biroul lui. Văzând că afară ningea, îl rugasem pe Stanisław să mă ducă la magazin și apoi la apartament.

Acum s-a oprit ninsoarea. Mă uit pe strada scăldată în alb și mă gândesc la Jacob. Întotdeauna i-a plăcut zăpada. În prima noastră iarnă împreună, cu câteva luni înainte să ne căsătorim, mă îndupleca să mergem în pădure și să ne jucăm ori de câte ori ningea și omătul era proaspăt. La început mi se păruse o nebunie din partea lui. Crescusem la oraș, fără frați și surori, nu avusesem mulți prieteni și nu știam decât să prind fulgii pe limbă. Habar n-aveam să fac bulgări și oameni de zăpadă și nu-mi venea să cred că Jacob chiar voia să mă întind pe jos lângă el și să-mi vântur mâinile și picioarele ca să fac îngeri de zăpadă. Însă reușise să mă convingă și, în timp ce râdeam lângă el pe stratul de omăt, cu umezeala aceea înghețată pătrunzându-mi prin haine, îmi ridicam privirea la cerul alb, trăgeam în piept aerul rece și mă simțeam cu adevărat vie pentru prima oară în viață.

Sunt încă în stradă, mă aplec și mai iau o mână de zăpadă, pe care o duc la față ca să adulmec umezeala și aducerile-aminte. Îi văd atât de bine chipul în amintire, dar zăpada nu-mi aduce în minte numai gânduri tandre legate de Jacob. Oare, acolo unde e, îi e cald? Nici nu știu dacă stă în vreo casă. Într-o bună zi ne vom juca din nou în zăpadă, îmi jur eu în gând, lipindu-mi de obraz bulgărele de nea. Apoi îmi scutur mănușile și privesc la fulgii luați de vânt.

Îmi curăț ghetele pe preș înainte să intru în bloc. Duc în mână un coșuleț cu mâncare. Urc, intru în apartament și mă uit în jur.

N-am mai fost aici de o lună. Apartamentul e mai dezordonat ca niciodată, ziare și pahare împrăștiate peste tot. Cum poate trăi așa? Altfel, e foarte ordonat și migălos. Mă gândesc că motivul e absența lui de-acasă, fiind mereu la serviciu până târziu sau la Varșovia. Așez coșul pe măsuța din fața canapelei și încep să strâng mizeria ca să pot pune masa.

În timp ce mă duc la bucătărie cu paharele, o simt pe Margot privindu-mă din fotografia de pe policioara căminului. Mă opresc și mă întorc spre ochii ei negri. Fotografia a fost făcută înainte să-i fie ucis tatăl, dar tot pare tristă, prevestindu-și, parcă, tragicul sfârșit. Oare ce adevăruri oribile mai aflase despre comandant, despre ce fel de om devenise el? Mă gândesc atunci la prima fotografie cu Margot, cea pe care o văzusem pe biroul comandantului. În acea imagine, părea fericită și îndrăgostită. Caut indicii pe chipul ei și îmi doresc să-mi poată spune ce fel de om fusese comandantul, însă expresia îi rămâne impasibilă, iar timpul i-a amuțit glasul. Biata Margot! Noi două nu suntem prea diferite. Amândouă evreice, cel puțin în parte. Amândouă, prinse în capcana dragostei pentru bărbați care sunt departe de noi ca urmare a datoriei față de o cauză. Amândurora ne-a eșuat iubirea în zbuciumul acestui război nenorocit. Sper doar ca povestea mea să aibă un alt fel de final.

Mă întorc spre biroul comandantului. Aș putea intra și cerceta. Poate că mi-a scăpat ceva ultima oară sau poate că a apărut ceva nou. Clatin din cap. Nu acum. E prea riscant. N-am de unde să știu când ajunge acasă. Nu, mă uit mai târziu, după ce adoarme. Mă trece un fior. A trecut ceva timp de când n-am mai fost împreună ca bărbat și femeie. Ultima oară când s-a întâmplat a fost înainte să aflu despre trecutul lui sinistru și înainte de vizita lui Jacob. Ideea de a mă culca iar cu comandantul după ce am făcut dragoste cu Jacob îmi pare ca o nouă trădare a jurămintelor căsătoriei. Totuși, o parte din mine se bucură că el mă va ține în brațe. Aș vrea să pot ignora acea parte sau să nu știu că există. Mă cutremur, nu vreau să mă gândesc la asta, așa că duc vasele murdare la bucătărie.

În scurt timp apare comandantul, în vreme ce pun masa, o cină ușoară cu pâine și cu delicatese de carne și brânză.

— Bună seara!

Se apleacă și mă sărută, cu un aer absent. Pare agitat și, cu toate că nu îndrăznesc să întreb, aș vrea să știu ce s-a întâmplat

la birou după plecarea mea, ce a putut să-i schimbe atât de dramatic starea de spirit.

Nu mai zice nimic, ci își lasă servieta, pe care mi-o imaginez plină de documente, și se duce la baie ca să se spele pe mâini. În timp ce torn de băut pentru amândoi, un pahar de *brandy* pentru el și unul cu mult mai puțin alcool pentru mine, mă gândesc că poate în seara asta va fi prea ocupat ca să facem sex. Dacă e așa, n-o să pot intra deloc în birou. Mi se strânge inima.

Duc paharele la masă și mă așez. Câteva minute mai târziu, el se întoarce în cameră, fără jachetă și cu mânecile suflecate.

— la loc! îl îndemn eu bătând cu mâna pe canapea, lângă mine.

Dă din cap în semn de aprobare, dar nu vine. În schimb, se duce la policioară și, pentru o clipă, mă întreb dacă se gândește la Margot, dar nu pare să se uite la fotografia ei. Mai degrabă se uită în șemineu, cu gândul în altă parte.

— Vine Crăciunul, spune el în cele din urmă.

Parcă tocmai și-a dat seama de asta, cu toate că am vorbit despre sărbători mai devreme, la birou.

— În câteva zile, răspund.

Aș fi uitat și eu dacă n-ar fi decorat Krysia casa cu rămurele de brad și funde roșii, în loc de pom. Orașul, care într-o astfel de perioadă era împodobit de sărbătoare, cu decorațiuni în vitrine și mirosind a bunătăți, anul ăsta e lipsit de orice ornament.

— Crăciunul era sărbătorit grandios la noi acasă, spune comandantul, iar eu nu știu dacă se referă la viața lui cu Margot, dar el continuă: Tata ne ducea la miezul nopții cu sania prin pădure, ca să-l căutăm pe *Weihnachtsmann*[27]*,* despre care noi, copiii, credeam că aduce darurile de Crăciun, spune, venind la canapea și așezându-se lângă mine. Firește că nu l-am găsit niciodată, dar ne întorceam acasă și vedeam că venise în lipsa noastră și ne lăsase daruri minunate. A doua zi de dimineață aveam masa plină de prăjituri la micul dejun, încheie el zâmbind ca un copil.

— Ce frumos! exclam.

Încerc și eu să inventez în minte o poveste de Crăciun din copilărie, în caz că mă întreabă.

— Ar trebui să facem ceva special de Crăciun, spune el dintr-

[27] Moș Crăciun (în limba germană în original).

odată. Să mergem undeva câteva zile, doar noi doi.

Mă uit uluită la el. Parcă a uitat și de război, și de rolul pe care el îl are de îndeplinit în administrație.

— *Herr Kommandant,* nu cred că se poate, având în vedere ce se petrece…

Îi piere zâmbetul.

— Nu, sigur că nu, spune el repede, cu privirea adumbrită din nou, iar mie îmi pare rău că l-am smuls din momentul de evadare. Războiul ăsta nenorocit… adaugă el atingându-mi obrazul. Îmi pare rău, Anna! Meriți mult mai mult.

Chiar merit mult mai mult, dar nu așa cum crede el. Merit să fiu cu soțul meu.

— Nu face nimic, răspund, cu un gol în stomac.

— Într-o zi mă voi revanșa față de tine, insistă el. Îți promit că după război lucrurile se vor schimba în ceea ce ne privește.

Dau să răspund, dar, înainte să apuc, se întinde spre mine și-și lipește buzele de ale mele. Mă strânge tare în brațe și mă sărută cu patimă. M-a luat prin surprindere și înlemnesc. După atâtea săptămâni, atingerea lui e și stranie, și familiară în același timp. Apoi reacționez și îi răspund cu aceeași intensitate. Indiferent de ce s-a întâmplat și de ceea ce am aflat despre el, simt. În același timp, văpaia și fiorul de gheață, înflăcărarea și dezgustul provocate în egală măsură de reacția trupului meu și de atingerea lui.

Mâinile comandantului îmi umblă pe trup. Greutatea lui începe să mă apese, apoi mă îndoaie și mă împinge către brațul canapelei. E mai înfrigurat decât a fost vreodată. Parcă fuge, parcă încearcă să se ascundă în brațele mele. Îmi desprind buzele de gura lui și îi iau fața în mâini.

— Ce e? șoptesc. Ce s-a întâmplat?

Însă el clatină din cap și începe să mă sărute din nou. Deodată, se aud bătăi puternice în ușă. Comandantul ezită, îngrijorat. Cu siguranță că nu aștepta pe nimeni, și nimeni n-ar îndrăzni să vină la el neanunțat. Se întoarce spre mine și continuă să mă sărute de parcă n-a auzit nimic. După o clipă, bătaia din ușă devine atât de puternică, încât nu mai poate fi ignorată. Comandantul se ridică în capul oaselor.

— Da? strigă el iritat.

— Am un mesaj urgent, *Herr Kommandant*! se aude vocea unui bărbat tânăr.

Comandantul se ridică și-și îndreaptă gulerul în drum spre ușă. Deschide, iar pe hol vedem un soldat lac de sudoare și care gâfâie.

— Î-îmi cer scuze că v-am deranjat! se bâlbâie soldatul.

— Ce e? vrea să știe comandantul.

Mesagerul se codește și se uită la mine peste umărul comandantului.

— Anna e asistenta mea personală. Poți vorbi în fața ei.

Soldatul întinde brațul și îi dă, tremurând, un bilet.

— *Warszawa Café,* icnește el în timp ce comandantul înșfacă biletul și citește repede. A fost o explozie.

Simt că mi se face rău. *Warszawa Café,* pe vremuri un local polonez elegant, aflat peste drum de Operă, devenise, în timpul ocupației, un bar al naziștilor. Încă de la începutul războiului, ne obișnuiserăm să ocolim locul ăsta plin de soldați germani care se întâlneau ca să bea. Fără îndoială că rezistența provocase explozia.

— Ce fel de explozie? întreabă comandantul.

— Un dispozitiv incendiar, să trăiți!

— Adică o bombă?

Soldatul dă din cap în semn că da.

— Mi-e teamă că avem răniți printre ofițeri.

Cu o expresie mirată, comandantul scapă biletul din mână. Ideea că a acționat cineva împotriva naziștilor i se pare de neînțeles. Și eu, și mesagerul ne uităm la el și așteptăm să vedem ce va face. Fără o vorbă, se retrage în dormitor. Mă uit întrebător la soldat, sperând că va da mai multe detalii, dar el nu vorbește și nici nu se uită în ochii mei, ci își mută greutatea de pe un picior pe altul. În depărtare urlă sirenele.

Comandantul iese din dormitor îmbrăcat cu jacheta. Își aranjează centura și văd pistolul argintiu scânteindu-i la brâu. Trece pe lângă mine în drum spre ușă.

— Trebuie să plec. Te conduce Stanisław acasă, îmi strigă el strigă peste umăr, deja ajuns la jumătatea coridorului.

Soldatul trântește ușa în urma lui.

Alerg la fereastra dinspre nord și mă uit la cer. În depărtare, în cealaltă parte a centrului, văd o lumină roșie. Flăcările se înalță în văzduh. Prin urmare, asta puneau la cale Jacob și Alek. Îmi lipesc capul de geam, cu figurile lor în gând. „Of, dragii mei băieți prostuți, ce-ați făcut?”

Mă întorc. Sunt singură în apartamentul comandantului, sigură că nu se va întoarce prea curând, având în vedere cele întâmplate.

Sunt liberă să mă duc în birou și să răscolesc prin documente, să găsesc informații pe care să i le ofer lui Alek. În lunile din urmă, toate planurile și acțiunile mele au avut ca scop o astfel de ocazie. Doar că acum e prea târziu. Ironia situației mă face să izbucnesc în râs, iar vocea îmi răsună în camerele goale.

Apoi mă opresc brusc. Lumea tocmai a sărit în aer, iar cei la care țin cel mai mult sunt, fără îndoială, în mijlocul infernului. Trebuie să fac ceva. Îmi iau haina și fug afară, în noapte. Mă opresc la câțiva metri de bloc. Unde să mă duc? Chiar dacă știu că e periculos și că e ultimul lucru pe care ar vrea rezistența să-l fac, o iau la fugă, disperată, spre centrul orașului și spre scena exploziei. La început, oamenii de pe stradă mă privesc ciudat, dar, pe măsură ce mă apropii de colțul piațetei, isteria mea începe să se potrivească situației. Sirenele urlă, Gestapoul latră ordine, iar polonezii, care în ultimii ani de ocupație au învățat să se ferească de necazuri, aleargă drept spre locul incendiului. Urmez mulțimea spre vest, pe strada Stolarska.

„O bombă”, șoptesc vocile de lângă mine, în timp ce ajung aproape. „Naziști morți”, murmură mulțimea, pe un ton aproape vesel. Îmi stă inima în loc. Faptul că au murit câțiva naziști n-are importanță pentru mine. Nu mă gândesc decât la iubitul meu Jacob și la bravul și puternicul Alek. Sunt sigură că ei se află printre cei care au pus bomba. Oare sunt în siguranță? În viață?

Poliția a pus o barieră în piață.

— Nu se poate intra, domnișoară! spune un soldat atunci când dau să trec.

— Dar locuiesc… mint, arătând spre cealaltă parte a barierei.

El clatină din cap.

— Nu se fac excepții. Ocoliți!

O iau la stânga pe strada Tomasza și imediat la dreapta pe Florianska, paralel cu strada pe care sper să ajung. Cu toate că locul prin care trec e aproape de explozie, poliția nu s-a gândit să pună o barieră și aici, așa că strada e, în mare parte, pustie. Merg pe lângă blocuri, ascunsă în umbră. Pe măsură ce mă apropii de locul exploziei, fumul dens se ridică în aer, mă sufocă și nu mai văd bine. Calc pe cioburi. Ajung la capătul străzii care se oprește la Poarta Florian. Aici, lângă zidul orașului medieval,

i-am zărit pe soldații care l-au înspăimântat pe Lukasz în timpul primei plimbări pe care am făcut-o după venirea noastră la Krysia.

Dacă merg pe lângă zid și mă țin pe lângă clădiri, poate că reușesc să ajung la locul exploziei. Cotesc și, brusc, dintr-un cadru de ușă, țâșnește o mână care mă apucă de umăr.

— Hei! țip, în timp ce un străin mă trage pe o alee întunecată.

Două brațe mă cuprind din spate și o mână mi se lipește de gură. Mă întreb dacă e Gestapoul, dar ei n-ar face asta pe furiș. Mă zbat să scap și, disperată, deschid gura și reușesc să mușc mâna. Brusc, îmi dă drumul.

— Au! strigă o voce de femeie.

— Ce naiba…?

Gâfâind, mă întorc spre atacatoarea care are fața acoperită cu un șal gros de lână.

— Ssst!

Străina își scoate șalul și văd niște bucle negre, pe care le recunosc.

— Marta! strig eu.

E zgâriată pe față, e plină de cenușă și cu siguranță că a fost la locul exploziei.

— Cum ai…?

— N-ai ce căuta aici! mă ceartă ea ca pe un copil. E periculos. Gestapoul îi adună pe toți oamenii care par suspecți. Te pot aresta, dacă nu mai rău.

— N-am avut ce face, trebuia să vin. O luasem razna de îngrijorare. Jacob? Alek?

— Sunt în viață amândoi, răspunde ea cu glas sacadat, apoi își ferește privirea.

O apuc de umeri.

— Ce e? întreb eu cu glas ridicat.

— Ssst! repetă ea uitându-se neliniștită de-a lungul străzii.

Îmi cobor glasul, dar nu-i dau drumul.

— Spune-mi ce s-a întâmplat!

Se codește și îmi dau seama că se întreabă cât de mult să-mi dezvăluie.

— Jacob a fost rănit în explozie.

Îmi stă inima în loc.

— Rănit? Cum?

— În timpul exploziei. Nu știu detaliile. A fost rănit grav, dar

trăiește.

Se teme pentru el, iar asta îi întunecă privirea. De la prima noastră întâlnire de după plecarea mea din ghetou, am bănuit că Marta era îndrăgostită de soțul meu. Acum, văzându-i chipul crispat de chin și de jale, bănuiala mi se confirmă.

— Trebuie să mă duc la el. Spune-mi unde e!

Marta clatină din cap.

— Nu, Emma, nu! L-au scos din oraș. Alek a dat ordin ca niciunul dintre noi să nu meargă după el. Acum ar fi prea periculos s-o facem.

Mă cuprinde o furie oarbă.

— Dar sunt soția lui! Am tot dreptul să-l văd!

Marta se schimbă la față și-și strânge buzele.

— Soția? scuipă ea cuvântul, sarcastic.

Mă trag înapoi și o întreb:

— Ce vrei să zici?

— Știu ce ai făcut în toate lunile astea, ce se petrece între tine și comandant.

— Dar… încep să zic, însă mă poticnesc, șocată.

Cum e posibil să știe? Oare i-a spus Alek? Iar ea oare m-a pârât lui Jacob, ca să se bage între noi și să se apropie de el?

— Jacob nu știe, răspunde Marta ca și cum mi-ar citi gândurile. Am vrut să-i spun, crede-mă! Dar mi-a interzis Alek. A zis că l-ar răni prea mult pe Jacob, că l-ar distrage chiar în momentul în care mișcarea are cea mai mare nevoie de forța lui. Însă e adevărat că am vrut să-i spun. Merită să știe ce fel de femeie ești, de fapt.

Mă străpunge și mă umple de durere cu asemenea vorbe.

— Marta, doar nu crezi că… Am făcut ce mi s-a cerut. Ce trebuia să fac!

— Poate, răspunde ea uitându-se drept în ochii mei și vorbindu-mi cu răceală. Dar mă întreb de cine îți pasă mai mult. Mă întreb dacă îți pasă de Jacob măcar un pic.

— Cum poți spune asta? Am făcut tot ce-am făcut cu comandantul pentru rezistență, pentru că numai asta puteam face. Îl iubesc pe Jacob! Doar pe el! strig eu pe un ton prea insistent, de parcă încerc să mă conving inclusiv pe mine, nu doar pe ea. O știi foarte bine!

Marta se uită în altă parte.

— Nu mai știu nimic.

„Nici eu”, îmi spun în gând. Păstrăm tăcerea preț de câteva clipe, apoi Marta se întoarce spre mine, mă apucă de umeri și mă scuturǎ cu putere.

— Ascultă-mă bine! Nu te poți duce acum la Jacob. Situația e prea gravă. Tot orașul e împânzit de naziști care îi caută pe făptași. Ocupanții au deja idee despre identitatea celor care au declanșat explozia. Întâmplarea asta va avea consecințe grave. Alek a riscat mult trimițându-mă să te caut ca să-ți spun că Jacob trăiește. Așa că trebuie să te calmezi și să te întorci acasă fără să spui nimănui nimic, nici măcar Krysiei. Iar mâine te vei duce la serviciu ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Pricepi ce-ți spun?

Dau din cap în semn că am înțeles. Marta se mai îmblânzește.

— Și nouă ne pasă de Jacob, spune ea folosind pluralul, însă știu bine că s-a referit la ea însăși. Îți trimit vorbă imediat ce pot. Crede-mă!

Mă strânge repede în brațe și dispare din nou pe alee.

Ies din cadrul ușii și mă asigur că nu mă vede nimeni, după care o pornesc pe Florianska. Mulțimile continuă să alerge în direcția din care tocmai am venit. Ajunsă în cealaltă parte a piațetei, șovăi. Ar trebui să mă întorc acasă la comandant. Am lăsat coșul acolo și n-am strâns masa, dar nu pot da ochii cu el acum, după tot ce am aflat. Sper că va fi prea preocupat ca să observe. Dacă întreabă, îi voi spune că m-a șocat prea tare vestea exploziei, că m-a cuprins durerea de cap și că mi s-a făcut rău. Povestea asta nu e chiar de departe de adevăr.

În timp ce mă îndrept spre casa Krysiei, mă gândesc la Marta. Avea o expresie dură și cinică. Îmi amintesc de fata care râdea anul trecut, pe când am cunoscut-o în ghetou, cea care mă luase sub aripa ei și mă dusese la Sabat cu Alek și cu ceilalți, pe strada Josefinska. Ce ni s-a întâmplat? E doar geloasă, îmi explic. Mi-a vorbit astfel din pricina sentimentelor pe care le are pentru Jacob. Totuși, cuvintele ei îmi răsună în minte, iar și iar, ca un clopot: „Mă întreb de cine îți pasă mai mult…” E o întrebare care, oricât mă străduiesc s-o evit, mă bântuie în permanență de câteva luni. Fără îndoială că încă îl iubesc pe Jacob. E soțul meu, dar, până la vizita lui, nu-l mai văzusem de mai mult de un an. Comandantul… pe el îl văd zilnic. Și m-am culcat cu el de mai multe ori în lunile astea decât cu Jacob în puținele săptămâni pe care le-am petrecut împreună ca soț și

soție. Numai că pe comandant îl urăsc sau cel puțin așa ar trebui. Uneori, mai ales după ce am aflat despre Margot, mi-e ușor să-l disprețuiesc. Alteori însă, atunci când stăm pe întuneric și nu poartă uniforma, e doar un bărbat care-mi oferă plăcere și tihnă. Aproape că uit cine e, cine suntem amândoi. Aproape. În acele momente nu pot să nu mă întreb dacă, trăind eu o altă viață, una în care n-ar purta nimeni svastica sau verigheta și i-aș fi cunoscut pe amândoi în același timp, pe care dintre ei l-aș alege.

Ajunge! Nu despre asta e vorba. Nu e nicio alegere de făcut aici. Jacob e soțul meu și e rănit. Chiar dacă nu putem fi împreună acum, lui îi sunt fidelă. Comandantul e amantul meu, bărbatul cu care mă culc de dragul aparențelor. Adevărul e pe cât de simplu, pe cât de ridicol. Râd cu amărăciune în noaptea rece și-mi strâng paltonul pe mine, apoi pornesc grăbită către casă.

— Ce-i? Ce s-a întâmplat? se grăbește Krysia să mă întrebe atunci când ajung, o oră mai târziu, acasă.

— N-am nimic, spun eu în timp ce mă dezbrac și mă descalț.

— La radio au anunțat ceva despre o bombă pusă la *Warszawa.*

Fără să răspund, urc, în urma ei, la bucătărie. Firește că urmează să-i povestesc, chiar dacă Marta mi-a cerut să nu zic nimic. Krysia e la fel de implicată în povestea asta ca oricare dintre noi și merită să știe. Însă îmi amintesc cum s-a prăbușit după vizita lui Jacob, atunci când a venit Gestapoul. Trebuie să-mi aleg vorbele cu grijă. Aștept până când ne așezăm la masă și așteptăm să fiarbă apa pentru ceai.

— A explodat o bombă, spun eu în cele din urmă cu un glas care slăbește din ce în ce, stingându-se la sfârșit.

— Rezistența? întreabă ea, iar eu dau din cap în semn că da. Mă temeam de asta atunci când a venit Jacob la noi, oftează, clătinând din cap. Ce băieți nătângi! Vor plăti mulți pentru bravada lor.

Mă miră reacția ei. E prima oară când pune la îndoială rezistența.

— Crezi că n-ar fi trebuit s-o facă?

Ea toarnă în două cești apa fierbinte din ceainic.

— Înțeleg de ce au făcut-o, dar nu cred că ăsta a fost cel mai bun mod de a acționa.

— Eu zic că a fost incredibil de prostesc din partea lor, spun răspicat.

Ea nu răspunde. Aștept să lase ceainicul din mână înainte să vorbesc.

— Krysia, mai e ceva! adaug, răsuflând adânc. Jacob a fost rănit în explozie.

Pălește dintr-odată și se apucă de marginea blatului de bucătărie. Mă tem să nu leșine și sar s-o duc la scaun.

— Cum? întreabă ea.

— Marta nu mi-a spus.

— E grav?

Ezit.

— Da, răspund, căci n-o pot minți tocmai pe ea. Dar trăiește, adaug eu imediat.

Trage aer adânc în piept și pălește și mai tare. Nu mai e tânără, iar Jacob îi e ca un fiu. Mă întreb dacă am greșit spunându-i, dacă nu cumva o va copleși povara veștii.

— Jacob, Jacob… geme ea stins, cu degetele lipite de ochi și legănându-se.

E prima oară când o văd plângând.

— Ssst! Nu-i nimic, mă aud spunând.

Cuvintele îmi sună ciudat și fals. În sinea mea, urlu. Jacob e rănit grav. Ar trebui să fiu cu el. Mă uit la Krysia din nou. Jacob ar vrea să fiu puternică și s-o sprijin.

— Nu-i nimic, repet.

Rămân lângă ea câteva minute, neputincioasă, ținându-i o mână pe umăr.

După ce îi seacă lacrimile, își ridică privirea și scoate o batistă.

— Ce ai mai aflat? mă întreabă, în timp ce-și tamponează ochii.

Mă așez lângă ea.

— L-au scos din oraș. Doar asta mi-a spus Marta. I-am cerut să mă ducă la el, dar n-a vrut. Astea sunt ordinele lui Alek.

Krysia răsuflă adânc, mai calmă acum.

— Dacă Alek a spus că e prea periculos, atunci probabil că are dreptate.

E rândul meu să mă supăr.

— Dar nu putem să stăm cu mâinile în sân, Krysia! Jacob e rănit!

— Știu că vrei să faci ceva, Emma. Și eu vreau. Numai că acum nu cred că putem face altceva decât să așteptăm și să ne rugăm să se însănătoșească Jacob. Însă avem nevoie de mai multe informații decât ai primit tu de la Marta. Mâine, la prima oră, voi vedea ce pot să aflu.

•

A doua zi plec la serviciu și găsesc orașul transformat. Drept consecință a exploziei, naziștii au introdus legea marțială în Cracovia. Oamenii Gestapoului mișună pe străzi, tancurile străjuiesc orice intersecție mare, la colțul străzilor stau polițiști și soldați care supraveghează îndeaproape trecătorii. Locuitorii, de mult obișnuiți cu ocupația nazistă, merg cu capul plecat, fără să vorbească. De trei ori sunt oprită în drum spre Wawel ca să prezint actele și să spun unde mă duc.

Din cauza acestor noi verificări, nu ajung la muncă până spre ora nouă și douăzeci. Coridoarele castelului forfotesc de angajați cu un aer serios și agitat. Ajung la biroul nostru. Małgorzata mă anunță, cu un aer superior, că șeful nostru a plecat deja la o ședință urgentă și că va lipsi toată ziua.

Intru în anticameră. Am biroul plin de documente, fiecare teanc fiind însoțit de câte un bilet de la comandant. Mă ocup de teancuri pe rând, urmând instrucțiunile cuprinse în bilete. Găsesc, dedesubtul hârtiilor, un plic strict secret. Bineînțeles că ar trebui să-l pun deoparte, așa cum mi s-a cerut încă din prima zi de lucru. Astăzi, totuși, nu-mi pasă. Știu că sunt telegrame de la Berlin și trebuie să aflu ce spun despre explozie. Fără nicio precauție, deschid plicul și încep să citesc telegramele. Aflu că la *Café Warszawa* era plin de naziști, fiindcă începuseră petrecerile timpurii de sărbători. Au murit șapte dintre ei, iar mulți alții au fost răniți. Telegramele de la Berlin cer represalii urgente, atât împotriva evreilor din ghetou, cât și împotriva populației poloneze. Îmi stă inima în loc atunci când citesc ultimul rând. Mă gândesc la părinții mei.

Continui să citesc până când golesc tot conținutul plicului. Ultima telegramă e compusă dintr-o singură frază:

„Liderul mișcării de rezistență, Alek Landesberg, împușcat și ucis în apartamentul lui, în timp ce s-a opus arestării, azi-noapte la orele 02:00”.

Hârtia îmi cade din mână. Telegrama fusese trimisă la Berlin azi-dimineață. Și fusese semnată de comandant.

Capitolul 21

Fac *choulent* pentru masa de prânz: ciorbă densă cu carne de vită, cartofi și fasole, așa cum am mâncat de fiecare Sabat la prânz și la cină până să înceapă războiul. Sigur că nu așa îi spunem acum. Am auzit-o pe Krysia zicându-i lui Lukasz că vom mânca tocăniță de vită la cină și, în sinea mea, m-am necăjit că fiul unui mare rabin crește fără să cunoască acest fel de mâncare evreiesc. Nu mâncasem *choulent* de peste un an, dar acum, în toiul iernii, asta îmi doresc să mănânc.

E mijlocul lui februarie, la aproape două luni după ce rezistența a aruncat în aer *Café Warszawa.* „Un act de mare eroism”, spunea un bărbat în șoaptă pe stradă. Nu eram deloc de acord. Muriseră câțiva naziști. O picătură într-un ocean. Cu ce preț? Alek, coloana vertebrală a rezistenței, fusese ucis, împușcat în apartamentul lui, a doua zi după explozie. Îmi dau lacrimile în timp ce revăd în mintea mea ultima lui privire, hotărâtă și netemătoare în fața pericolului ce urma. Ziarele controlate de naziști îl prezentau pe Alek ca pe un criminal, pretinzând că a fost împușcat în timp ce fugea, însă cu știam că nu era deloc adevărat. Alek murise ca un erou, luptând pentru cauza rezistenței chiar și în timp ce era ucis. De asta sunt sigură.

În ceea ce-l privește pe Jacob, investigația Krysiei nu ne-a adus mai multe informații decât cele pe care le aveam deja: știm doar că Jacob a fost rănit în explozie și scos din Cracovia. O cunoștință de-a Krysiei credea că fusese dus în munți, ca să se refacă. Se pare că n-a fost rănit de glonț, ci de șrapnel, dar n-avem vești despre gravitatea stării lui și a rănilor. Alek e mort și mulți alți luptători, printre care și Marek, au fost arestați și închiși, așa că rezistența e răvășită și nu putem afla nimic nou. Nici cu Marta nu știu ce s-a întâmplat după ce ne-am întâlnit pe strada Florianska, în noaptea exploziei. Cu siguranță că m-ar fi găsit, dacă ar fi putut, sau cel puțin ar fi trimis vorbă despre Jacob. Mă întreb dacă a dat ochii cu el. Jacob… în mintea mea, îi văd mereu chipul. Acum mă gândesc doar la el, uneori cu bucurie, amintindu-mi de vremurile în care locuiam pe strada

Grodzka și de ultima noapte petrecută cu el. Dar mai am și alte gânduri: mi-l imaginez întins pe pat în cine știe ce colibă, singur, plin de sânge și bandajat. Oricât mă străduiesc, nu-mi pot scoate imaginile astea din minte. „Fii puternic!”, îi spun. „Întoarce-te la mine!” De când a dispărut, le-am îndurat pe toate – ghetoul, munca pentru naziști, sexul cu comandantul – pentru că știam că Jacob era acolo, undeva, și că avea să găsească o cale să ne întâlnim din nou. Nu știu cum voi continua să trăiesc dacă el nu va supraviețui.

De asemenea, atacul a avut consecințe grave: în Cracovia se menține legea marțială. Oamenii Gestapoului stau la fiecare colț de stradă, cetățenii obișnuiți sunt mereu opriți și percheziționați, iar de la apus până la răsărit nu se poate ieși pe stradă. Însă nu pentru polonezi mă tem cel mai mult. Nu mă îndoiesc că greul furiei naziste și al răzbunării îl duc evreii din ghetou. „Părinții mei…”, mă gândesc, în timp ce amestec în *choulent.* Am auzit povești sinistre, șoptite pe stradă și pe coridoarele castelului, despre grupuri de evrei aleși la întâmplare, puși la zid și împușcați.

Małgorzata a fost ultima care mi-a repetat zvonul, pe când treceam prin recepție ieri-dimineață. Spunându-mi asta, era tristă și nu i-am simțit în glas niciun pic de înfumurare sau de orgoliu. Pentru prima oară, m-am gândit că poate are și ea rude secrete în ghetou. Puțin probabil, dar e posibil ca, înaintea războiului, să fi avut prieteni evrei. Voiam s-o întreb de unde aflase. Oare să fi fost un simplu zvon, tipic pentru secretarele care îl răspândesc în sediu și pe care îl înfloresc atunci când îl transmit, sau văzuse vreo telegramă oficială ce detalia incidentul? Prima variantă, cel mai probabil. Cu toate că sunt meticuloși în planurile lor, naziștii nu prea consemnează atrocitățile comise. Parcă ar ști, în subconștient, că s-ar putea ca într-o bună zi să piardă puterea și să fie trași la răspundere pentru crimele lor. Sigur că n-am îndrăznit s-o întreb pe Małgorzata ori să par prea curioasă în privința bârfelor ei, dar am dat din cap și, dezgustată, am intrat repede în anticameră.

Voiseм s-o întreb pe Krysia despre zvonul acela, dar m-am răzgândit. O afectaseră destul de mult ultimele evenimente și nu voiam s-o mai tulbur și eu. În orice caz, știam ce avea să spună: că se putea ca povestea să fi fost exagerată și că, în cazul improbabil în care ar fi fost adevărată, în ghetou erau mii

de oameni, așa că era cu neputință ca tocmai părinții mei să se fi aflat printre cei selectați. Nu m-ar fi liniștit asemenea vorbe.

Oare rezistența nu s-a gândit deloc la consecințele pe care aveau să le suporte ceilalți? „Se pare că nu le-a păsat”, îmi spun a mia oară, în timp ce iau mâncarea de pe mașina de gătit și opresc gazul. Cu atât mai mult cu cât mă doare pierderea lui Alek și mă tem îngrozitor de tare pentru soțul meu, actul ăsta de eroism prostesc mă face să scrâșnesc din dinți de furie.

Cu toate astea, trebuie să mergem mai departe. Farsa vieții pe care mi-am construit-o în jurul unei false identități nu se oprește doar pentru că adevărata mea viață pare să se năruie. În fiecare zi mă scol și mă duc la muncă la Wawel ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Din când în când, Małgorzata sau altă secretară comentează că sunt mai puțin vorbăreață ca de obicei, sau mă întreabă dacă am pățit ceva. În mare parte însă, reușesc să păstrez aparențele.

Iau oala grea de pe mașina de gătit și, dintr-odată, simt că leșin. Mi se face foarte cald, apoi frig. Îmi asudă fruntea și mă năpădește un val de greață. Oala cu mâncare îmi scapă din mâini și se zdrobește de podea, iar cioburile de porțelan și sosul se împrăștie în toate părțile.

— Vai!

Îmi duc mâna la gură. Era unul dintre vasele preferate ale Krysiei, unul dintre cadourile pe care le primise la nuntă, cu ani și ani în urmă. Krysia, care aștepta la masă împreună cu Lukasz, vine repede lângă mine, călcând pe resturile de mâncare și pe cioburi de parcă nu le vede.

— Îmi pare foarte rău!

Încep să plâng.

— Nu-i nimic, răspunde ea pe un ton sincer.

Clatin din cap.

— Ba da, ba da! strig, printre hohote de plâns.

Se pare că oala spartă a fost picătura care a umplut paharul, îmi amintesc, brusc, de dimineața în care am aflat de moartea lui Alek. Făcusem mari eforturi ca să pun telegrama în plic și să lucrez în continuare ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Nu plânsesem nici în seara aceea, atunci când îi dădusem vestea Krysiei, la adăpostul casei noastre. Acum, dintr-odată, mă copleșesc frustrarea, grija și suferința din ultimele săptămâni. Plâng pentru Alek, care a condus mișcarea de rezistență cu atât

curaj și care m-a ajutat să-l revăd pe Jacob, pentru soțul meu rănit de care sunt despărțită, pentru părinții mei și pentru străinii fără nume împușcați în ghetou. Plâng pentru Margot și pentru tatăl ei, pentru mine, pentru Krysia și Lukasz, pentru noi toți.

Krysia mă ia în brațe.

— Gata, gata! murmură ea în timp ce mă leagănă așa cum o face cu Lukasz atunci când se mai julește la câte un genunchi.

Îmi pun capul pe umărul ei și mă cufund în îmbrățișarea-i caldă.

— Îmi pare rău, repet, tânguindu-mă în continuare, iar lacrimile mele îi udă umărul rochiei, dar nu-mi pasă. Doar că…

— Știu, mă alină ea. Descarcă-te, lasă…

Krysia se oprește brusc și încremenește.

Îmi ridic privirea înlăcrimată.

— Ce e?

Îmi pune o mână pe pântec și alta pe obraz.

— Emma, ești… însărcinată?

Mă îndrept de spate și mă desprind de ea, ștergându-mă cu mâneca la ochi. Sunt șocată de întrebarea ei.

— Însărcinată? repet eu cuvântul de parcă ar fi unul dintr-o limbă străină.

Brusc, îmi amintesc de mama lui Lukasz, care zăcea pe jos, împușcată, cu un braț inert pus peste pântecul mare într-un gest de ocrotire care nu mai folosea la nimic. Sarcina înseamnă viață și nu se punea problema să aduc o viață pe lumea asta întunecată.

— Nu…

— Sigur? insistă Krysia.

Dau din cap în semn de negare. Asta li se întâmplă doar femeilor măritate care au o viață normală, celor binecuvântate, care se culcă noapte de noapte lângă soții lor. Margot fusese însărcinată.

— Pentru că te-ai schimbat în ultimul timp și ai cearcăne, adaugă Krysia. Te-am auzit la baie…

Văd că vorbește, buzele i se mișcă, dar nu mai aud ce zice, pentru că-mi bubuie urechile. Asta, pentru că de câteva săptămâni evit să-mi pun o astfel de întrebare. De trei luni nu mi-a venit ciclul. Am încercat să mă conving că e din cauza tulburării pe care mi-au provocat-o evenimentele recente, din

cauza prefăcătoriei, a grijilor și a suferinței. Numai că sunt și alte semne: greața, amețeala și pântecul care-mi crește în ciuda faptului că nu avem prea multă mâncare.

Acum, auzind-o pe Krysia, știu că așa e. Dau din cap în semn că da, iar ea nu pare mirată.

— De când?

— De câteva zile am o bănuială, mint eu repede, fiindcă nu vreau să creadă că i-am ascuns ceva. N-am fost sigură până acum.

— Nu, în câte luni crezi că ești?

Ridic din umeri.

— Nu știu.

— Ne-ar putea spune un doctor, dacă am găsi în orașul ăsta unul decent, de încredere, se plânge Krysia. Când ai avut ultimul ciclu?

Mă înroșesc, neobișnuită să vorbesc despre așa ceva.

— Acum trei luni, mai mult sau mai puțin.

Îmi dau seama că ea calculează în minte ca să-și dea seama dacă asta coincide cu vizita soțului meu. Nu e cazul.

— Nu știu dacă e al lui Jacob, adaug eu încet.

Ea mă privește tăios.

— N-am întrebat.

— O, Doamne!

Încep să-mi dau seama de realitate. Cel mai probabil e să fiu însărcinată cu copilul comandantului. Simt cum încep să-mi tremure din nou genunchii. Krysia observă, mă ia de braț și mă conduce la un scaun.

— Răsuflă adânc! îmi cere, dându-mi un pahar cu apă. Bea-o!

Mă supun și sorb apa printre lacrimi.

— Îmi pare foarte rău!

— Nu spune asta. Nu e vina ta.

Krysia se duce la dulap și scoate o mătură și un făraș. „Nu e vina mea”, mă gândesc eu în timp ce ea mătură mizeria pe care am făcut-o. Mă simt ca o proastă, ar fi trebuit să-mi dau seama. Dar cum? Nu știam prea multe despre sarcină. Mama nu mi-a vorbit despre asemenea lucruri, n-a făcut-o nici măcar înaintea nunții mele cu Jacob. În comunitatea noastră religioasă, o femeie măritată nu încerca să prevină sarcina, cel puțin nu pe față. Era de datoria ei să aducă pe lume tot atâția copii cu câți găsește Dumnezeu de cuviință s-o binecuvânteze. Auzisem

fetele din cartier șoptind că există anumite perioade în care e mai puțin probabil să rămâi însărcinată, dar nu înțelesesem cu adevărat despre ce vorbeau și nici nu îndrăznisem să le întreb. Ar fi trebuit să mă gândesc la asta atunci când mi-am început aventura cu comandantul. Poate că Krysia m-ar fi ajutat să fiu mai atentă, dar totul se întâmplase foarte repede și mă concentrasem pe obținerea de informații pentru Alek, iar acum e prea târziu.

Câteva minute mai târziu, Krysia se întoarce la masă cu niște *choulent* care nu s-a atins de podea. Pune trei boluri cu tocană pe masă și îl așază pe Lukasz pe scaunul lui. Îmi dau seama că mâncarea e prețioasă. Chiar și în toiul catastrofei, trebuie să fii pragmatic. Ea ia o lingură de mâncare și suflă ca s-o răcească înainte să-i dea lui Lukasz. Mănâncă pe rând, când ea, când copilul. Mănânc și eu, amorțită, încercând să nu mă gândesc la nimic.

După ce termină de mâncat, Krysia împinge castronul gol din fața ei și spune:

— Emma, și eu am fost însărcinată o dată. La Paris. Înainte de Marcin.

Îmi ridic privirea, șocată de confesiunea ei. Habar n-aveam că fusese gravidă vreodată și cu siguranță că nu mi-o imaginasem cu alți bărbați în afară de soțul ei. În ultimele câteva luni mă alinase atunci când venea vorba de relația mea cu comandantul, încercase să-mi ușureze senzația de vinovăție care mă copleșea pentru că aveam sentimente de neînțeles față de el. Iar acum îmi dau seama că pricepe despre ce e vorba pentru că și ea, în tinerețe, a avut o aventură.

— Cu cine? întreb.

Chiar dacă nu-l cunosc pe Marcin decât din fotografii, mi-e greu s-o văd pe Krysia cu altcineva în afară de el.

Ea zâmbește.

— Îl chema Claude. Era scriitor. Sau, cel puțin, asta își dorea să devină. Locuia într-o cămăruță, deasupra unei cafenele. Proprietarul îl lăsa să spele vase la bucătărie și să mănânce în cafenea, pentru că nu-și permitea să plătească chiria.

Își privește degetele, tăcută. Văd un firișor de sânge pe pielea ei albă și netedă, acolo unde s-a tăiat cu un ciob de porțelan.

— N-am crezut că avea să se întâmple așa ceva, continuă ea. Eram tânără, fără griji și îndrăgostită. Credeam că și el simțea la

fel. Mă pregăteam să-mi părăsesc familia ca să fiu cu Claude, dar el a spus că era imposibil, că n-avea bani ca să întrețină o familie. Că un copil avea să-l împiedice să devină artist.

Îi citesc tristețea în ochi în vreme ce-și aduce aminte cum se dusese la iubitul ei visând la un viitor cu el, doar ca să fie respinsă.

— Aș fi păstrat copilul și l-aș fi crescut singură, dă-l încolo de scandal! spune Krysia mai departe. Dar părinții mei nici n-au vrut să audă. Fiica de nouăsprezece ani a unui *chargé d'affairs*[28] care studiază arta și muzica la Sorbona nu face un copil din flori. M-au amenințat că mă renegă. Aș fi rămas pe străzi.

— Of, Krysia!

Se uită înaintea ei fără să clipească.

— Aș fi putut alege să mă descurc singură cu copilul. Aș fi reușit eu cumva, dar eram tânără și mi-era frică. Așa că am făcut după cum au vrut ei. Mi-am întrebat părinții dacă puteam pleca să nasc undeva și să dau copilul spre adopție. Au refuzat, au spus că scandalul ar fi fost prea mare.

Se ridică și se duce la chiuvetă, cu spatele la mine, dă drumul la robinet și lasă apa rece să-i curgă pe rană.

— Mi-am lăsat părinții să ia decizia în locul meu și am plătit o viață întreagă din pricina asta, spune ea oprind apa, înfășurându-și mâna într-un prosop de bucătărie și întorcându-se din nou spre mine. Înțelegi ce-ți spun?

Dau din cap în semn că înțeleg. Orice au făcut ca s-o scape de sarcină, asta a lăsat-o stearpă.

— Foarte bine că înțelegi. Un copil e o binecuvântare.

Ca la un semnal, Lukasz vine la ea și o trage de fustă.

— Și dacă e al comandantului? întreb. Adică, Jacob ce ar…?

Nu pot continua întrebarea.

Cu mâna înfășurată în prosop, Krysia îl ridică pe Lukasz cu un icnet, căci s-a făcut prea greu pentru ea, și se așază pe scaun.

— Copilul tău are o mamă evreică. El sau ea va fi evreu. Un copil evreu. Și va fi copilul lui Jacob orice s-ar întâmpla, încheie ea, ridicând din sprâncene ca să-și întărească spusele.

Îmi dau seama atunci că ăsta e secretul nostru și că ea nu-l va divulga niciodată.

— Copilul lui Jacob, repet eu șovăielnic.

Oare Jacob vrea copii? Înainte de război nu fusesem sigură în

[28] Diplomat, însărcinat cu afaceri (în limba franceză în original).

privința asta. Cândva, înainte să ne căsătorim, pe când discutam politică, Jacob spusese că populația lumii creștea prea repede și că nu era sigur că își dorea să aducă un copil pe lumea asta împovărată de probleme și de nedreptate politică. Cuvintele lui mă loviseră drept în inimă. Dintotdeauna îmi dorisem o familie, însă la momentul discuției noastre nu reacționasem și nici nu protestasem. Îmi spusesem că el avea să se răzgândească după absolvirea facultății și după ce ne căsătoream, atunci când, în loc de cauzele pentru care lupta ca student, avea să fie preocupat de serviciu. Numai că asta nu s-a mai întâmplat. A izbucnit războiul, iar Jacob s-a implicat în politică mai mult ca niciodată. N-am mai vorbit despre copii. Mă întreb ce ar zice acum, dacă războiul i-a întărit ideea că lumea nu e un loc potrivit ca să crești un copil. Iar în cazul în care ar crede că acest copil e al lui, oare e posibil să-l supere sarcina mea? Apoi îmi amintesc de ziua în care a venit și a îngenuncheat ca să vorbească cu Lukasz. Poate că Jacob va înțelege importanța transmiterii credinței evreiești prin intermediul copiilor noștri.

Nu-i împărtășesc Krysiei astfel de gânduri. Sunt sigură că ea crede că Jacob își dorește copii și că va fi un tată bun.

— Trebuie să pornești de la presupunerea că e copilul lui Jacob, adaugă Krysia, crezând că ezitarea mea e legată de paternitate. Dacă e nevoie, poți să spui că pruncul s-a născut prematur.

Mă uit, nedumerită, la ea.

— Nu înțeleg.

— Ca să se potrivească datele. Femeile care rămân însărcinate înaintea nunții fac asta de când e lumea.

— O! răspund, mirată să-mi dau seama că nu știu o grămadă de lucruri.

Krysia își ridică ușor colțurile gurii.

— E o ironie a sorții că un nazist ar putea ajuta ca pe lumea asta să mai apară un evreu.

— Dacă află comandantul…

Mă opresc, cutremurându-mă.

Krysiei îi piere acea urmă de zâmbet.

— Richwalder nu trebuie să afle de copilul ăsta. Vom găsi o cale să te scoatem din Cracovia înainte ca sarcina să se vadă.

— Bine, cad eu de acord.

Chiar și fără problema asta, mi-a fost greu să păstrez aparențele. Și n-am de unde să știu cum ar reacționa comandantul dacă ar afla despre copil.

— Voi încerca încă o dată să iau legătura cu ceea ce a mai rămas din rezistență. Cu Marek, poate cu Marta, ca să le spun că trebuie să te scoatem din țară.

Mă fac mică. Cu siguranță că Marek mă va învinovăți că am ajuns în situația asta și că provoc probleme rezistenței într-o perioadă atât de cumplită. Cât despre Marta... Mă bate gândul că ea va bănui că acest copil e al comandantului și că va vedea în asta dovada că nu-l iubesc cu adevărat pe Jacob.

— Din fericire, continuă Krysia, sarcina încă nu se vede, dar se va vedea. Va trebui să-ți facem rost de haine mai largi, ca să nu observe nimeni. Fiindcă chiar dacă ajungi cu bine la rezistență, e posibil să dureze câteva săptămâni, poate chiar câteva luni, până să ți se poată pregăti ruta de evadare. Poți să te prefaci până atunci?

Dau din cap în semn că da.

— Foarte bine. Trebuie să pleci din țară. Într-un loc în care să nu te poată găsi Richwalder după ce va vedea că ai dispărut.

Mă cutremur imaginându-mi cum ar fi să mă ascund în pădure în timp ce naziștii se răspândesc peste tot și mă vânează ca pe un animal.

— Și Jacob? vreau eu să știu.

— Bună întrebare! Trebuie să aflăm unde e și când se va pune pe picioare atât cât să poată călători, ca să puteți pleca amândoi. Asta va fi după ce vine dezghețul, în primăvară. Sunt sigură că trebuie să treceți munții.

— Și Lukasz?

Auzindu-și numele, copilul își ridică privirea. Krysia își mușcă buza. Îmi dau seama că își aduce aminte de cearta pe care am avut-o în legătură cu plecarea lui Lukasz de la noi.

— Nu știu. Mai întâi, lasă-mă să adun niște informații. Problema lui Lukasz o vom rezolva atunci când îi vine vremea.

— Părinții mei?

Krysia ezită. Știu că o bombardez cu întrebări la care n-are răspuns, dar nu mă pot abține.

— Mi-e teamă că e imposibil să-i scoatem acum din ghetou, răspunde ea cu glas blând.

Cu toate că pricep foarte bine ce-mi spune, mi se strânge

inima.

— Înțeleg, zic, dar înainte să plec trebuie să știu ce e cu ei.

Se încruntă. Știu că nu va face promisiuni pe care nu le poate ține, iar a obține informații din ghetou, ca orice altceva, a devenit mult mai dificil după bombardarea cafenelei.

— Voi încerca să aflu.

Se ridică.

— Mulțumesc, îi spun, apoi mă întind și o iau de mână. Îți mulțumesc pentru tot.

Mă bate pe umăr.

— Strâng eu masa. Odihnește-te și încearcă să te liniștești.

Mă ridic, ies din bucătărie și cobor pe scară. În spatele meu, o aud pe Krysia punând vasele în chiuvetă, apoi aud apa curgând. Mă întorc. Spală o farfurie, dar se uită în gol. Știu că se gândește la Claude și la Parisul tinereții ei. Bineînțeles că i-a fost greu să-i ascundă adevărul iubitului ei Marcin vreme de atâția ani, să nu-i poată dezvălui motivul pentru care nu putea avea copii și decizia cumplită pe care o luase. Oare într-o zi voi ajunge ca ea, singură cu secretele mele și regretând alegerile pe care le-am făcut ca să supraviețuiesc? Nu suport gândul ăsta. În aceeași clipă, un puseu de greață mă face să mă răsucesc pe călcâie și s-o iau la fugă pe scări.

Capitolul 22

Din seara aceea, nu mai vorbim despre sarcină. Câteva săptămâni mai târziu, găsesc o fustă și două pulovere noi întinse pe patul meu. Sunt foarte asemănătoare cu celelalte haine pe care le port la serviciu, doar că puloverele sunt puțin mai lungi și mai largi, iar fusta are un brâu ajustabil. Cel puțin pentru o vreme, hainele astea îmi vor ascunde pântecul. Mă întreb de unde a făcut Krysia rost de ele.

„Măcar nu se va întreba nimeni de ce port haine atât de groase”, îmi spun în timp ce ies din casă îmbrăcată pentru prima oară în hainele cele noi. Chiar dacă e începutul lui martie, vremea rămâne foarte geroasă, iar pământul e acoperit în continuare de un strat subțire de gheață și de zăpadă. De parcă aș fi invocat-o, o pală tăioasă de vânt prinde să bată dinspre dealuri. Îmi strâng paltonul pe mine și mă îndrept spre colțul străzii. Câteva minute mai târziu, vine autobuzul. În timp ce urc, mă uit pe furiș la ceilalți pasageri. Oare oamenii ăștia, alături care călătoresc aproape în fiecare zi, observă ceva diferit la mine? Nu mi se pare. În timp ce înaintez pe culoar, câțiva dintre călători mă salută înclinând din cap, însă ceilalți nu-și ridică privirea și nu se uită în ochii mei. Fiecare cu ale lui. Oamenii sunt preocupați de obiceiurile lor zilnice și de supraviețuire, lucru care nu se schimbă doar pentru că s-a schimbat lumea mea.

După discuția cu Krysia, în dimineața următoare m-am trezit lângă patul meu cu Lukasz, care mă atingea pe față, vrând să-mi dea de înțeles că îi era foame. Am coborât și am văzut că Krysia plecase. Nu lăsase niciun bilet, dar știam că încerca să ia legătura cu rezistența. I-am dat cereale lui Lukasz. Mie îmi era prea greață ca să mănânc. După ce am spălat vasele și le-am șters, am auzit ușa de la intrare. Am lăsat prosopul de bucătărie din mână și m-am dus în capul scărilor. Krysia, care își scutura zăpada de pe cizme, și-a ridicat privirea la mine.

— Am trimis mesaj, mi-a spus ea fără s-o întreb nimic. Acum nu putem decât să așteptăm.

„Să așteptăm…” îmi spun în timp ce autobuzul pornește,

derapând pe polei. Cât pot să aștept? Încă îmi răsună în minte cuvintele Krysiei din seara în care am vorbit despre sarcină: „Comandantul nu trebuie să afle”. Din fericire, trebuie să mă feresc de el doar atunci când sunt la birou. În ultimele săptămâni a fost mult prea absorbit de muncă și n-a încercat să mă vadă după serviciu. Îi accept din toată inima scuzele pripite. Dacă m-ar atinge, ar afla imediat.

Gândul mă duce la Jacob. Krysia spusese că există posibilitatea să ne reunim, să plecăm împreună din Polonia. Sigur că nu îmi poate garanta asta, dar gândul în sine, acest vis perpetuu aproape uitat, mă umple de căldură. Și am atâtea întrebări… Unde ne vom duce? Cum vom trăi? Îmi imaginez că în momentul de față nu prea există slujbe pentru oameni de știință și pentru bibliotecari, numai că anul ăsta am învățat o sumedenie de lucruri în calitate de secretară a comandantului. Ironia situației mă face să zâmbesc în sinea mea, dar frământarea îmi alungă repede veselia. Chiar dacă reușim să evadăm și să supraviețuim, cum va fi viața noastră? Nu-mi doream s-o recunosc, dar în timpul vizitei lui Jacob amândoi am trăit unele momente de stânjeneală. Într-un fel, am ajuns să fim străini unul pentru celălalt, dar asta se va schimba atunci când vom fi împreună permanent. Totuși, o parte din mine nu e convinsă. Războiul, cu tot ce-a adus el, ne-a schimbat pe amândoi, așa că nu văd cum mă pot aștepta să avem aceeași relație ca înainte.

Am și alte motive pentru șovăiala mea. Mă gândesc la Krysia și la Lukasz. În lunile care s-au scurs, pe când visam la un viitor în care să fiu împreună cu Jacob, departe de naziști, mi-i imaginasem și pe ei cu noi. Krysia spusese că Lukasz nu va putea veni cu mine și nici n-a zis nimic de propriul ei viitor sau de propria ei evadare. E de neconceput ideea de a-i lăsa în urmă, să înfrunte interogatoriile și consecințele care vor veni, desigur, după brusca mea dispariție. Trebuie s-o conving pe Krysia să vină amândoi cu mine. Trebuie să refuz să plec fără ei. Acum suntem o familie.

Familie… Mă cutremur amintindu-mi de părinții mei, pe care nu i-am văzut și cu care n-am vorbit de aproape un an. Krysia a promis să afle vești, dar i-am citit în ochi că nu credea că așa ceva era cu putință. Cum să plec din oraș și să-i abandonez de tot?

Autobuzul oprește brusc și mă smulge din starea de reverie. Printre pasageri se iscă un val de murmure pline de încordare. De curând, Gestapoul a instalat puncte de verificare la toate intrările mari în oraș, inclusiv acolo unde drumul nostru se intersectează cu Aleje. Vehiculele sunt oprite la întâmplare și verificate. Am văzut cum sunt trase pe dreapta mașini și căruțe, iar cetățenii obișnuiți sunt înșirați pe marginea drumului, unde sunt interogați în legătură cu identitatea și destinația lor. Însă e prima dată când văd sau aud așa ceva în legătură cu un autobuz. Mă întreb, preț de o clipă, dacă pe mine mă caută. Poate că au arestat pe cineva din rezistență, care a divulgat inclusiv nume. Mă trece un fior. „Nu te prosti! Dacă te căuta Gestapoul, te găseau în biroul comandantului sau acasă la Krysia. E o verificare de rutină”, îmi spun.

Două brute de polițiști urcă în autobuz și zbiară la noi să coborâm cu toții. Ne strângem repede lucrurile și ne supunem. Trecând pe lângă ei, mă feresc să-i privesc în ochi. Încă doi polițiști stau afară, lângă autobuz, și fiecare dintre ei ține în lesă câte un câine ciobănesc german. Stau, zgribulită, alături de ceilalți pasageri, la colțul străzii, în ger, în timp ce naziștii controlează autobuzul. Nu spunem nimic. Trec zece minute, apoi cincisprezece. Voi întârzia la birou. Mi-l imaginez pe comandant uitându-se la ceas și mergând de colo colo prin birou, nerăbdător, întrebându-se unde sunt. Îmi trece prin minte să mă desprind de grup și să străbat pe jos cele câteva străzi care mă despart de Wawel. Aș ajunge mai repede decât dacă stau după autobuz. Mă răzgândesc, fiindcă nu vreau să atrag atenția.

Trec douăzeci de minute. În cele din urmă, polițiștii coboară și ne fac semn să ne urcăm. Se așază lângă ușă în timp ce intrăm. Ne cer documentele, aparent la întâmplare. Îmi iau inima-n dinți și trec, dar nu mă opresc și pe mine. După ce se așază toată lumea, un ofițer Gestapo se postează pe treptele autobuzului, lângă ușa încă deschisă.

— Klopo-wicz, Henrik! latră el.

Se așterne liniștea. Ofițerul repetă numele și se înroșește la față. Cu coada ochiului, văd pe cealaltă parte un bărbat care-și ridică mâna încet. A pălit. Nu mă întorc spre el, ci mă uit în față.

— *Schnell!*[29] strigă ofițerul.

Bărbatul se ridică și înaintează fără nicio tragere de inimă.

[29] „Repede” (în limba germană în original).

După ce ajunge în față, ofițerul îl apucă de braț și îl trage afară. Ușile se închid în urma lor. L-am văzut pe omul acela zi de zi în autobuz, de când am început să lucrez la Wawel. Părea un om simplu, un muncitor oarecare. Nu știu ce a făcut sau ce credeau ei că făcuse, ca să fie arestat. Sigur că s-a întâmplat ceva, nu părea să-l fi ales la întâmplare. Mă cutremur, timp în care autobuzul pornește încă o dată.

Aproximativ cincisprezece minute mai târziu, ajung la baza Castelului Wawel și urc panta în goană. Intru în recepție și văd că Małgorzata e deja la birou. Deasupra ei, ceasul arată opt și jumătate. Comandantul mă așteaptă, fără îndoială.

— *Dzień dobry*! mă salută Małgorzata de sus, cu reproș.

Eu am întârziat, iar ea, nu.

— *Cześć*![30] răspund imediat.

Dă să zică ceva, dar am intrat deja în anticameră. Închid ușa după mine cu un zgomot ușor. E cald, iar focul arde plăcut în șemineu. Înseamnă că Małgorzata mi-a făcut focul. „Uneori se străduiește”, îmi spun, în timp ce-mi scot căciula și mănușile. Ar trebui să fiu mai bună cu ea. Îmi amintesc că, după serata la care l-am cunoscut pe comandant, am întrebat-o pe Krysia cum de reușea să li se facă plăcută tuturor celor pe care noi îi disprețuiam. „Ține-ți prietenii aproape și dușmanii și mai aproape”, mă sfătuise ea.

Dau să-mi scot paltonul, când se deschide ușa anticamerei. E Małgorzata.

— Da? o întreb eu, privind-o peste umăr.

— Comandantul a plecat la o ședință la Pomorskie, spune ea.

Mă întorc.

— A zis când se întoarce?

Ea clatină din cap.

— A zis să-ți spun…

Se oprește și face ochii mari.

— Ce e? Ce s-a întâmplat?

Nu răspunde. Îi urmăresc privirea și încremenesc. Se holbează, cu gura deschisă, la pântecul meu. În timp ce-mi scoteam paltonul, mi s-a ridicat puloverul și mi se vede pântecul mărit.

— Małgorzata!

Închid gura, neștiind cum să continui.

[30] „Bună, salut” (în limba poloneză în original).

Ea se grăbește să iasă și se împiedică de colțul covorului, la ușă. O prind de braț ca să nu cadă.

— Małgorzata, stai, te rog! strig, dar ea își smulge brațul din mâna mea. Îți explic! adaug, deși habar n-am ce i-aș putea explica.

Nu se uită la mine.

— Trebuie să plec. Am multă treabă până când se întoarce comandantul.

— Małgorzata!

Degeaba, pleacă și trântește ușa în urma ei.

Doamne! Mă las pe scaun, năpădită de un val de greață. Małgorzata mi-a văzut pântecul. Știe că sunt însărcinată. Îmi vine să fug după ea, s-o implor să nu divulge secretul, dar aș face-o degeaba. Małgorzata încearcă de luni întregi să mi se bage pe sub piele, în speranța că-mi poate fi aliat în poziția favorizată pe care o am față de comandant. Acum nu mai trebuie să fie amabilă. Are tot ce-i trebuie ca să mă detroneze și sunt sigură că e doar o chestiune de timp până când îi va spune comandantului.

•

— Am luat legătura cu rezistența, îmi spune Krysia câteva zile mai târziu, după ce-l culcăm pe Lukasz.

Suntem în salon, unde sortăm hainele pe care le-a spălat mai devreme. Uimită, îmi ridic privirea în timp ce împăturesc un prosop. Îmi țin răsuflarea.

— Zău? Cu cine?

— Cu Jozef. El e cel care te-a scos din ghetou.

Îmi înclin capul în semn de încuviințare și încerc să-mi amintesc chipul lui. Nu i-am mai auzit numele până acum.

— A zis ceva de…?

Krysia mă întrerupe cu blândețe, spunându-mi:

— Primul lucru pe care l-am făcut a fost să-l întreb despre Jacob. Nu știa mai mult decât noi. Îmi pare rău!

— Of!

Mi se strânge inima.

— Dar vestea cea bună e că am vorbit cu el ca să te scoatem din Cracovia. Va încerca să-ți aranjeze o rută în ultima săptămână din martie. Crezi că reziști până atunci?

Ezit în timp ce-mi fac socoteala. Trei săptămâni! Încă trei săptămâni în care trebuie să mă prefac și să mă rog să nu afle

comandantul marele meu secret. Îmi amintesc de Małgorzata. Poate că n-a observat nimic și toată întâmplarea a fost doar în mintea mea. Din ziua aceea n-am mai vorbit cu ea și am evitat-o, mergând în fiecare zi devreme la birou și rămânând după plecarea ei. N-am nevoie de altă confruntare. Sau poate că știe, dar nu-i va spune comandantului. Nu, îmi dau eu seama brusc, ridicolul acestui ultim gând trezindu-mă la realitate. I-am văzut șocul în ochi, apoi privirea triumfătoare și plină de satisfacție. Îmi știe secretul și așteaptă momentul potrivit ca să-l divulge, ca o pisică pregătită de atac. Nu mă îndoiesc că i-ar fi spus până acum comandantului, însă el a avut ședințe toată săptămâna.

— Emma! mă strigă blând Krysia, întrerupându-mi gândurile. Mă asculți?

Șovăi. Ar fi trebuit să-i spun Krysiei despre Małgorzata. N-am făcut-o pentru că n-am vrut să-și facă și alte griji, dar și pentru că mi-e rușine că am fost neatentă, iar Małgorzata m-a prins. Acum nu știu cum să-i spun. Mă simt ciudat, de parcă i-am ascuns Krysiei ceva ce ea ar fi trebuit să afle mult mai devreme.

— Te ascult, spun eu în cele din urmă.

— Poți să te descurci încă trei săptămâni? repetă ea.

Înghit în sec.

— Așa cred.

— Foarte bine. Oricum, cred că peste trei săptămâni e numai bine să pleci. Sper să țină și vremea cu tine, iar prea mult oricum nu te vei mai putea ascunde. Jozef zicea că atunci îți poate aranja escorta.

Mi se strânge inima. Dacă mi se dă o escortă, e aproape sigur că nu voi merge cu Jacob. Vreau s-o întreb despre asta pe Krysia, dar n-o fac. Mereu mi-a zis că n-are vești despre Jacob și nu vreau s-o mai bat la cap.

— Dar tu și Lukasz? întreb eu în schimb, iar ea își înclină capul, nedumerită. Vreau să spun că dacă eu dispar, te vor interoga. Mai ales comandantul.

— M-am gândit la asta, bineînțeles. Dacă rămân aici, găsesc eu o scuză. Că te-ai dus în vizită la o altă rudă sau ceva asemănător.

Clatin din cap. Comandantul nu va crede că am plecat pur și simplu, fără ca măcar să-mi iau rămas-bun.

— Dar, Krysia, după ce plec, voi nu veți mai fi în siguranță! Atunci când comandantul își va da seama de ceea ce s-a

întâmplat de fapt, vei suporta consecințele! insist. Nu vă pot lăsa să treceți prin așa ceva!

— E un risc pe care trebuie să ni-l asumăm. Nu putem dispărea cu toții în același timp. Ar fi prea dificil, nu poți evada împreună cu o bătrână și cu un copil, iar dacă umblăm împreună în public, atragem prea mult atenția.

Caut, disperată, un răspuns, dar nu găsesc niciunul. Krysia are dreptate.

— Oricum, nu pot pleca, adaugă ea. Sunt femeie în vârstă. Asta e casa mea, încheie, aruncându-mi o privire tulburată.

Mă gândesc la toți oamenii în vârstă pe care naziștii i-au smuls din casele lor. Nu li s-a dat de ales și, dacă se compară cu ei, Krysia poate părea de-a dreptul o răsfățată a norocului. Însă știu că dragostea față de propria casă nu e principalul motiv pentru care refuză să plece. Încearcă să facă așa cum e mai bine pentru toți. Dacă plecarea ei era soluția, și-ar fi făcut deja bagajele și ar fi fost la ușă, gata să se afunde în pădure, îmbrăcată cu haina de cașmir și încălțată cu pantofii delicați.

Mă duc lângă scaunul ei, hotărâtă să insist. Mă așez în genunchi și o iau de mână.

— Krysia, vino cu mine! o rog, însă ea clatină din cap, iar acum știu că discuția s-a încheiat. Și Lukasz? întreb eu. Chiar n-ar trebui să fie aici în momentul în care vine să mă caute Gestapoul.

Nu răspunde imediat, ci văd că se gândește la spusele mele. Problema asta e departe de a fi simplă. Copilul trebuie să fie în siguranță, iar noi nu puteam ști ce ar fi mai riscant: să-l țină aici și să înfrunte interogatoriul Gestapoului, sau să-l iau cu mine, riscând să fim prinși pe drum.

— Dacă îl iei pe Lukasz, te vei mișca mai greu, spune Krysia în cele din urmă. Iar riscul devine mai mare pentru tine.

— Mă descurc eu, insist.

— Acum nu te mai ai doar pe tine. Ai propriul tău copil.

— Dar…

Îmi vine să-i spun că și Lukasz e copilul meu, dar Krysia își ridică mâna.

— Haide să nu ne certăm! Nu trebuie să luăm o hotărâre în clipa asta.

— Bine, răspund. Mă întorc la canapea și iau prosopul pe care îl împătuream. O clipă mai târziu, îmi ridic privirea din nou.

Krysia se uită pe fereastră în beznă, fără să atingă teancul de rufe din fața ei.

— Ce e? întreb.

Se întoarce spre mine și observ pentru prima oară o tristețe profundă în privirea ei.

— După ce a murit Marcin, singurătatea mi s-a părut insuportabilă. În timp, m-am obișnuit, dar am rămas cu o durere surdă, care nu mi-a mai trecut niciodată. Asta, până în seara în care ai venit tu, spune ea cu ochii umezi. Tocmai mi-am dat seama cât de mult mi-a plăcut să vă am pe tine și pe Lukasz aici în tot timpul ăsta. Și cât îmi veți lipsi după ce veți pleca.

— Of, Krysia!

Mă întorc la ea și o iau pe după umăr. Până atunci nu-mi trecuse prin minte că plecarea mea avea s-o afecteze. Voiam să-i spun că lucrurile nu se schimbau defel și că aveam să fim mereu aproape. Dar nu puteam. Să locuim toți trei sub același acoperiș fusese un aranjament neașteptat, straniu și încântător, născut din necesitate. Tot din necesitate avea să se termine în curând.

•

— A întrebat deja de două ori de tine, mă anunță Małgorzata a doua zi, vorbindu-mi de sus, atunci când intru în recepție.

Mirată, mă uit pe loc la ceasul din spatele biroului ei și mă întreb dacă am întârziat. Dar e opt fără un sfert, am ajuns cu un sfert de oră înainte de începerea programului. Comandantul a venit devreme. Am un gol în stomac.

„Fii calmă!”, îmi spun, intrând repede în anticameră. „Probabil că are multe documente să-ți dea, sau vreo întâlnire urgentă”. Chiar în timp ce mă gândesc la asta, știu că s-a întâmplat ceva. Comandantul vine mereu la timp, la fel cum le face pe toate. Iese din casă la ora opt fix și intră în birou cu aproximativ un sfert de oră mai târziu, dacă traficul nu e aglomerat. În ceea ce-l privește, e de neconceput și să întârzie, și să ajungă mai devreme.

Îmi bubuie inima în timp ce îmi scot paltonul și iau agenda de pe birou. Ușa comandantului e întredeschisă. Bat ușor.

— *Herr Kommandant*? strig, fără să deschid.

Nu răspunde. Repet, de data asta mai tare.

— Intră!

Deschid încă puțin ușa și mă strecor înăuntru. Comandantul

stă în capătul îndepărtat al camerei și se uită pe fereastră.

— Małgorzata zicea că vreți să mă vedeți.

Ușa se închide în spatele meu.

— Da, ia loc!

Mă așez pe marginea canapelei, cu stiloul pregătit. Nu se uită la mine, ci continuă să privească spre râu.

Trag aer adânc în piept, deși îmi vine s-o iau la sănătoasa. Mai trece un minut de liniște, apoi trec două. În cele din urmă, nu mai suport.

— S-a întâmplat ceva, *Herr Kommandant*?

— Dacă s-a întâmplat ceva? repetă el cu glas scăzut.

Se întoarce și vine spre mine, tulburat. Răsuflă șuierător, printre dinți.

— Multe s-au întâmplat. Partizanii aruncă în aer baruri după bunul lor plac și ne ucid oamenii. Pierdem războiul.

Mă miră spusele lui. E prima oară când îl aud pe comandant sau pe oricare alt neamț să recunoască faptul că pentru ei războiul nu merge bine. Până acum fusese un simplu zvon, transmis în șoaptă de personalul polonez pe coridoarele castelului, sau auzit pe stradă. Comandantul vorbește în continuare, venind mai aproape de mine:

— Iar dușmanilor mei le-ar plăcea să mă învinuiască pentru treburile astea doar ca să scape de mine.

Încep să sper. Poate că pe comandant îl preocupă doar chestiunile politice.

— Sunt vremuri grele, spun eu ca să-l liniștesc.

— Da, recunoaște el, așezându-se, fără să mă privească, pe un scaun de lângă canapea. Și mai e și problema cu tine.

Simt un gol în stomac.

— Cu m-mine? mă bâlbâi.

De frică, nici nu-mi mai aud vocea.

— Da, Anna, cu tine! reia el întorcându-se ca să mă poată privi în față. Ai să-mi spui ceva?

Ezit, cu obrajii în flăcări. Știe ceva. Dar ce? În disperarea mea de a-mi ascunde sarcina săptămânile astea, am uitat că aveam un secret și mai mare. Acum mă întreb dacă mi-a aflat adevărata identitate.

— Nu, *Herr Kommandant*! spun în cele din urmă, cu ochii plecați.

— Anna! zice el întinzând mâna și ridicându-mi fața ca să mă

uit în ochii lui. Spune-mi pe nume!

Chiar dacă mi-a îngăduit, cu ceva timp în urmă, să-i spun pe nume atunci când suntem singuri acasă la el, e prima oară când mi-o cere la birou. Are ochii blânzi, fără urmă de furie. Nu m-ar privi astfel dacă ar fi descoperit cine sunt. Deodată, în mijlocul acestei tentative de intimitate, știu exact ce secret a aflat.

Așadar, știe despre sarcină și nu e furios din cauza asta. Tot nu-mi vine în minte ce să spun.

— Georg… încep, iar numele lui îmi alunecă greoi și straniu pe limbă. Cum ai aflat?

Sigur că știu răspunsul, dar trag de timp ca să-mi dau seama ce să spun.

— Mi-a spus Małgorzata.

— Chiar așa? încerc eu să par mirată.

— Da, mi-a dat vestea crezând că aveam să mă supăr pe tine fiindcă ești nemăritată și ai rămas gravidă. Spera să te alung de aici, spune el, apoi bagă de seamă că mi-am ridicat privirea. A, nicio grijă, știu că tânjește de mult după slujba ta. Bineînțeles că n-avea de unde să știe că e copilul meu, încheie el pe un ton devenit serios. Totuși, aș fi vrut să fi aflat vestea asta de la tine.

— Îmi pare rău, spun, foindu-mă.

— Nu, Anna, eu sunt cel care trebuie să-și ceară scuze! spune, luându-mi mâinile într-ale lui, care sunt cu mult mai mari decât ale mele. Am fost atât de preocupat de treburile legate de război, încât n-am băgat de seamă și nu ți-am dat șansa să-mi spui. Oricum, nu contează cum am aflat. Acum știu.

Îmi ia fața în mâini și mă sărută pe frunte.

— Adică nu ești supărat? întreb, sincer mirată.

— Supărat? se miră, zâmbind larg. Anna, nu puteam fi mai fericit! Știi că dintotdeauna mi-am dorit copii, îmi amintește el, iar eu fac un semn de încuviințare cu capul. Și cu Margot, mă rog, n-am avut ocazia.

Îmi trece prin minte o imagine a lui Margot întinsă pe jos, sângerând din rana provocată de ea însăși, cu mâna pe pântecul mărit. Mi se face rău pe loc. Mă căznesc să mă concentrez și să nu mă mai gândesc la asta.

— Aș fi vrut ca lucrurile să ni se întâmple în ordinea firească, urmează comandantul, să ne căsătorim mai întâi, apoi să facem copii, însă nu mai contează.

— Dar ce vor spune oamenii? Cariera ta…

Mă uit la el în timp ce-și pune pentru prima oară problema dezonoarei de a avea un copil cu secretara necăsătorită, exact muniția de care au nevoie adversarii lui politici.

— Da, spune el cu glas scăzut. Trebuie să pleci din Cracovia înainte să se bage de seamă.

„Ce ironie a sorții”, mă gândesc, „exact asta a spus și Krysia atunci când a aflat de sarcină”. Comandantul sare în picioare și începe să umble de colo colo, de parcă ar dicta un memorandum.

— Aș vrea să te trimit la mine acasă, la Hamburg, zice el gândind cu voce tare. Dar în momentul ăsta e imposibil. Bombardamentele inamicului sunt prea periculoase. Știu… începe să spună, oprindu-se și întorcându-se spre mine. Sora mea, Hannah, locuiește la țară, lângă Salzburg. Acolo te trimit.

Simt că îmi fuge pământul de sub picioare. Austria e și mai adâncită în inima teritoriului nazist. Dacă mă trimite acolo, cum să-i mai găsesc vreodată pe Jacob și pe părinții mei? Însă comandantul mă privește și așteaptă o reacție.

— *Herr Kommandant,* Georg, ești tare bun! încep, bâjbâind în căutarea unui răspuns potrivit. Dar nu-mi pot părăsi familia…

— Nu, sigur că nu, răspunde el. Și nici nu poți călători singură. Krysia și Lukasz vor merge cu tine.

Mă miră impresia lui că poate schimba viețile atâtor oameni doar spunând câteva cuvinte, cu toate că, desigur, de ani și ani face asta cu evreii.

— Colonelul Diedrichson vă va conduce până la Viena, iar acolo vă va aștepta șoferul surorii mele. Cum ți se pare?

Mi se pare o condamnare la moarte. Nu-l pot lăsa să mă trimită acolo.

— Georg… dau să spun.

Se așază pe scaunul de lângă mine.

— Ce e, Anna? mă întreabă el pe un ton plin de nerăbdare.

Îmi iau inima în dinți și îl întreb:

— Și tu?

Atunci își dă seama și zâmbește.

— Te referi la noi?

— Da, spun eu repede, lungind minciuna. N-aș vrea să fiu atât de departe de tine.

— Nici eu de tine, răspunde el atingându-mă pe obraz.

— Poate că dacă aș rămâne la Cracovia, ascunsă…

Comandantul clatină din cap.

— Îmi pare rău, dar e imposibil! E prea mare riscul să fii văzută. Și având în vedere felul în care merge războiul… adaugă el ezitând și uitându-se în altă parte. Nu vreau ca tu și copilul să fiți aici dacă se întâmplă ceva în oraș.

Îmi vine să-l întreb la ce se referă. Oare e de părere că Cracovia va ajunge în stare de asediu și va deveni câmp de luptă dacă înaintează Aliații?

— Mă rog, asistența medicală e mult mai bună în Austria, îmi explică el. Nu, așa e cel mai bine. Pleci mâine, îmi spune, luându-mi din nou mâna. Iar după război, imediat ce pot, vin și eu și ne căsătorim. Bine?

Dau să mai zic ceva, dar închid gura la loc. În privința asta, comandantul seamănă cu Jacob: n-are rost să mai discutăm odată ce s-a hotărât.

— Foarte bine, adaugă el, socotind că sunt de acord. Atunci am stabilit. Mă ocup eu. Pleci mâine-dimineață la ora nouă.

Mă uit la ceas. Douăzeci și patru de ore. Trebuie să plec de la birou și să-i spun imediat Krysiei.

— Georg! încep, în timp ce mă ridic. Scuză-mă, dar mă simt extenuată. În cazul în care n-am de lucrat nimic urgent, te superi dacă plec acasă?

El se ridică.

— Nici vorbă, sigur! E din cauza sarcinii, fără îndoială. Du-te acasă și odihnește-te. Ai nevoie să-ți păstrezi puterile pentru călătorie.

— Mulțumesc! spun, pornind către ușă.

— Anna! mă strigă, iar eu mă răsucesc pe călcâie. Știi, mai vreau să-ți spun ceva.

Mă întorc la el cu pași nesiguri.

— Da?

— Ne vedem diseară? mă întreabă el luându-și privirea de la mine și trecându-și mâna prin păr. Adică, n-am mai fost singuri de mult timp, iar acum, că pleci mâine, poate că ne facem timp să… spune el întorcându-se din nou spre mine. Ce părere ai?

Îl privesc de-a dreptul uluită. După toate astea, doar nu-i stă gândul la dragoste!

— N-nu știu, răspund.

— Te rog! insistă el. Doar puțin.

Mă gândesc la ce-mi cere. Ultimul lucru pe care mi-l doresc e

să-mi petrec noaptea cu el, dar nu-mi pot permite să-i stârnesc vreo bănuială, mai ales după toate cele întâmplate. Văzând că ezit, comandantul se uită rapid spre ușă ca să se asigure că nu e nimeni, apoi mă ia în brațe, privindu-mă intens în ochi. Îmi bate inima puternic la pieptul lui, ca de fiecare dată când e lângă mine. Mă întreb dacă simte asta. Își lipește buzele de ale mele, repede și puternic. O clipă mai târziu, îmi dă drumul. Fac un pas în spate și îmi netezesc rochia.

— Ce zici? întreabă, de parcă sărutul m-ar fi convins ca prin minune.

— Bine, cedez eu pe loc.

Orice, numai să ies mai repede din birou și să ajung la Krysia.

— Perfect! Vine Stanisław să te ia diseară la ora opt. Vrei să te ducă acum acasă?

Clatin din cap.

— Nu, mulțumesc! Trebuie să mai fac câte ceva pe drum.

— Foarte bine, ne vedem diseară, spune el întorcându-se și îndreptându-se către birou. Trimite-o pe Małgorzata când pleci, bine? îmi strigă peste umăr.

— Da, bineînțeles!

Îmi cere asta așa cum o face mereu într-o zi obișnuită de lucru, ca și când discuția de mai devreme nici n-ar fi avut loc. Dar îmi dau seama din tonul lui că astăzi va fi ultima zi de lucru a Małgorzatei la Wawel, pentru că a încercat să mă trădeze și pentru că știe prea multe.

Ajunsă în anticameră, îmi pun repede paltonul și fularul. Îmi iau doar geanta și ies în recepție.

— Comandantul vrea să-ți vorbească, îi spun, cu răceală, Małgorzatei.

Îmi ocolește privirea, sare de pe scaun și se strecoară în biroul lui. Văzând că mă îmbrac și că plec atât de devreme, crede, probabil, că am fost concediată și că e chemată ca să-mi ia locul. Aproape că mi-e milă de ea. Fac eforturi să n-o iau la fugă când ies din birou și din sediul nazist pentru ultima oară.

Capitolul 23

— Pleci în zori, mă anunță Krysia la ora două după-amiaza.

Cu patru ceasuri mai devreme, intrasem în casă gâfâind după ce alergasem ca să aduc vestea că aflase comandantul despre sarcină și că voia să ne trimită pe toți în Austria.

— Mi-era teamă că avea să se întâmple asta, spusese Krysia după ce îi povestisem totul. Stai aici cu Lukasz!

Își pusese repede paltonul și ghetele, apoi fugise afară. Se întorsese de câteva minute și, fără să-mi spună unde fusese, mă anunțase, vorbind pe nerăsuflate, că urma să plec.

Urcând acum scările, îmi expune planul:

— Vine cineva să te ducă la Myslenice, spune ea, iar eu fac semn din cap că știu despre ce e vorba, întrucât cunosc orășelul, e la treizeci de kilometri sud de Cracovia. Vei sta ascunsă acolo până mâine-noapte când se întunecă, urmează Krysia, apoi vei fi dusă cu căruța peste graniță, într-un adăpost din munții Cehoslovaciei. E un plan riscant, nu la fel de bun precum cel pe care l-am fi avut dacă mai puteam aștepta o lună, dar n-avem de ales.

— Îmi pare rău, răspund, ținându-mă după ea în bucătărie și așezându-mă pe un scaun.

— Nu trebuie să te îngrijorezi pentru ceva care nu poate fi schimbat, spune ea fluturându-și mâna de parcă ar fi dat ceva deoparte. Trebuie să te luăm de-aici, spune hotărâtă, ducându-se la chiuvetă cu ceainicul gol și dând drumul la apă. Lukasz doarme?

— Da. Și Jacob? Adică, Jacob vine cu mine?

Krysia se oprește în timp ce umple ceainicul și se întoarce spre mine, cu un aer neajutorat.

— Emma, îmi pare rău, dar nu cred! Nu mai am nicio veste despre el, nici unde e, nici în ce stare. Sperasem să puteți merge împreună, dar tu trebuie să pleci urgent, așa că vei merge de una singură. Poate că în câteva luni va fi posibil să te urmeze și Jacob, adaugă ea.

Așadar, voi pleca fără Jacob. Pentru o clipă, îmi vine să refuz.

— Trebuie să pleci! spune Krysia, citindu-mi gândurile, apoi

pune ceainicul pe mașina de gătit și se întoarce din nou spre mine. Îmi cunosc nepotul: mai presus de toate, ar vrea ca tu și copilul tău să fiți în siguranță.

„Dacă e adevărat, atunci de ce Jacob nu e aici cu mine, în loc să lupte alături de rezistență?”, mă întreb pentru a mia oară. Dacă eu aș fi fost cea mai importantă, acum am fi fost împreună. El nu ar fi rănit, iar eu aș ști că sunt însărcinată cu copilul lui. Știu însă că adevărul nu e atât de simplu. Dacă Jacob n-ar fi dispărut, eu n-aș fi scăpat niciodată din ghetou. Acum deja am fi amândoi într-un lagăr de concentrare, dacă nu mai rău. Krysia are dreptate, bineînțeles. Jacob ar vrea să fac orice e necesar ca să supraviețuiesc.

— Și tu, și Lukasz? întreb câteva minute mai târziu, în timp ce Krysia pune cănile cu ceai pe masă.

Ea clatină din cap și se așază.

— Nu putem pleca împreună. E destul de periculos și pentru tine să pleci acum, mai devreme, când zăpada e încă mare pe munte. Lukasz n-are cum să meargă și doar te-ar încetini. Am aranjat cu rezistența ca, după ce pleci, Lukasz să fie dus și ascuns undeva la țară.

— Dar de ce?

Nu suport gândul că Lukasz va fi din nou dezrădăcinat și lăsat pe mâna străinilor.

— Emma, odată ce pleci, Gestapoul se va întoarce sigur aici! Le voi spune că ai plecat la rude, la Gdańsk, dar trebuie să creadă că Lukasz e cu tine. Așa că înțelegi de ce procedăm în felul ăsta.

Nu răspund. Bem ceaiul fără să spunem nimic și numai ticăitul pendulului din hol punctează tăcerea. Câteva minute mai târziu, îmi dreg glasul.

— Krysia, mai e ceva! spun, șovăind. Părinții mei…

— A, da! răspunde ea fără să se uite la mine și netezindu-și fusta. Am întrebat de ei acum, pe când luam informații legate de planul pentru evadarea ta. Sunt în regulă, supraviețuiesc cum pot. Asta e tot ce mi s-a spus. Speram să aflu mai multe înainte să-ți dau veștile astea.

După tonul ei tulburat, se vede că nu spune tot ce știe.

— Trebuie să-i văd înainte să plec.

Krysia clatină din cap, hotărâtă.

— Îmi pare rău, nici nu se pune problema.

— Te rog! o implor. Nu pot pleca fără să-mi iau rămas-bun.

— Emma, bagă-ți mințile în cap! răspunde ea, pierzându-și răbdarea. Podgórze e un loc periculos acum. Securitatea e mai aprigă ca oricând după incidentul de la *Café Warszawa,* și sunt puncte de verificare peste tot, mai ales în preajma ghetoului. Ți-ai risca viața dacă te-ai duce acolo. Și chiar dacă ai ajunge la ghetou, ce-ai face? Ai intra?

Ezit.

— N-nu știu, recunosc. Adică, sigur că nu, dar poate că găsesc o nișă în zid, precum era cea prin care am fugit în noaptea în care am venit aici. Aș putea vorbi cu ei la zid, măcar să le trimit vorbă.

— E prea periculos, spune Krysia, apoi își îmblânzește tonul și adaugă: Voi avea grijă să se ducă cineva din rezistență la ei după ce pleci.

Nu sunt convinsă. Nu mă îndoiesc de sinceritatea vorbelor ei, ci le judec cu aceeași neîncredere pe care am căpătat-o față de toți cei în care crezusem cel mai mult pe vremuri. Nu se va duce nimeni la ei decât dacă împrejurările devin extrem de favorabile, sau dacă persoana respectivă are vreun anume interes s-o facă. Din punctul de vedere al rezistenței, familiile noastre au însemnat doar pagube colaterale. Pentru a mia oară, mă blestem singură că am avut încredere în ei și că n-am făcut ceva ca să-mi scot părinții din ghetou cu câteva luni în urmă.

Știu însă că asta nu e o luptă pe care s-o pot câștiga cu Krysia.

— Și comandantul? întreb eu în schimb.

— Ce-i cu el?

— Nu sunt deloc sigură că va crede că am dispărut chiar în ziua în care trebuia să plec în Austria.

— Lasă, că mă ocup eu de comandant! răspunde ea mijindu-și ochii.

— N-ai părut mirată de propunerea lui, îmi dau eu seama.

— Evident că nu. E îndrăgostit de tine.

Mă uit în altă parte.

— Știu.

Krysia își ridică privirea, mirată de tonul meu.

— Ce e? Ce s-a întâmplat?

— Nimic.

Nu știu ce simt. Milă, poate, sau regret. Krysia mă atinge pe

mână.

— Înțeleg. Nu-i amuzant să frângi o inimă, chiar dacă e a lui Richwalder.

— Nu prea, recunosc eu dregându-mi glasul. Vrea să mă vadă astă-seară.

Krysiei îi încremenește mâna peste a mea.

— Ei, asta-i bună! Ce i-ai zis?

— Că da. Trebuia, adaug; și-mi dau seama că am un ton defensiv. N-aveam niciun pretext ca să refuz.

Ea înclină din cap în semn că e de acord.

— Așa e, desigur! Deși se complică lucrurile cu plecarea ta în zori.

— N-are ce să meargă rău. Comandantul doarme dus, spun, înroșindu-mă atunci când dezvălui acest detaliu intim. Și am plecat de multe ori înainte să se trezească.

— Totuși! se îngrijorează Krysia. Trebuie să ne asigurăm.

Fără să mai spună nimic, se ridică și iese din bucătărie. Se întoarce câteva minute mai târziu.

— Poftim! îmi zice ea, punându-mi în mână o fiolă mică în care e ceva alb. Praf de dormit, îmi explică. Dacă poți să-i pui un pic din ăsta în *brandy,* nu se va trezi odată cu tine.

Mă uit la ea, nedumerită.

— Cum de…?

— Mi l-a dat Pankiewicz mai demult, înainte să fie luat din ghetou. În mod normal e folosit de medici, drept sedativ pentru proceduri minore. I l-am cerut lui Pankiewicz pentru că, în fine, nu știi niciodată când ai nevoie de așa ceva.

Mă gândesc la nopțile în care am așteptat să adoarmă comandantul ca să pot căuta documentele.

— De ce nu mi l-ai dat mai devreme? întreb.

— Mi-a trecut prin cap, dar praful e extrem de puternic, îmi explică ea. Chiar dacă ai fi folosit o cantitate mică, comandantul s-ar fi trezit foarte amețit, de parcă ar fi băut prea mult cu o noapte înainte. M-am gândit că era prea riscant să-l folosești în mod regulat, când tu trebuia să te tot întorci la el. Mi-era teamă să nu devină bănuitor. Dar acum…

— Înțeleg.

Era ultima seară în care mergeam la comandant. Nu mai aveam nimic de pierdut. Bag fiola în buzunarul fustei și mă ridic.

— Krysia, nu pățește nimic, nu-i așa? întreb, iar acum e rândul

ei să pară nelămurită. Copilul, dacă mă duc în seara asta la comandant… spun, iar stânjeneala face să mi se stingă cuvintele pe buze.

Krysia își dă seama de sensul întrebării mele.

— Înțeleg, doar nu te-ai culcat cu el de când ai rămas însărcinată, nu? vrea ea să știe, iar eu înclin din cap în semn că așa e. Nicio grijă! mă liniștește. Nu se întâmplă nimic în primul trimestru al sarcinii.

Îl aud la etaj pe Lukasz, care s-a trezit și gângurește.

— Mă duc eu să-l aduc, spun, dornică să închei discuția.

— Bine, se învoiește ea, începând să urce spre cel de-al treilea etaj. Mă duc să adun niște haine groase pentru tine și Lukasz.

Eu și Krysia pregătim toată ziua plecarea mea și a lui Lukasz. Umplem două bocceluțe cu haine și cu alimente care să țină pe drum. Nu prea vorbim între timp. În seara asta, în timp ce-l bag în pat, Lukasz se ține de mine mai strâns ca niciodată, de parcă știe că e ultima oară.

Cu câteva minute înainte de ora opt, aud mașina comandantului oprind în fața casei.

— Ai praful la tine? întreabă Krysia venind după mine în foaier.

— Da, răspund, în timp ce-mi pun haina pe mine. Mă întorc înaintea zorilor.

— Foarte bine! Mare grijă în seara asta. Mai avem puțin. Nu putem să ne permitem niciun pas greșit, spune, atingându-mi obrazul cu buzele ei subțiri. Ne vedem dimineață, înainte să pleci.

Atunci când mașina ajunge în fața blocului, mă mir să-l văd pe comandant așteptându-mă la intrare.

— Ești radioasă! spune el cu căldură, luându-mă de braț.

În timp ce mă conduce sus, observ că s-a bărbierit recent și că s-a dat cu apă de colonie. Înăuntru, apartamentul s-a transformat: mesele sunt curățate, iar aerul are o aromă fină de lămâie.

Mirată, mă întorc spre el.

— Ai făcut curat?

— Da, spune, ajutându-mă să-mi scot paltonul. Mai bine zis, am adus pe cineva care a făcut curat. Un burlac ca mine poate trăi în mizerie, dar ăsta nu-i un loc pentru un copil.

Dau să spun că acest copil nu va fi crescut și nici măcar născut aici, apoi mă răzgândesc. E clar că vrea să-mi arate că va fi un tată bun.

În timp ce mă îndrept spre canapea, mai observ o schimbare: fotografia lui Margot a dispărut de pe policioară. În locul ei se află o vază cu flori proaspete.

— Georg…

Mă întorc către el și fac semn spre șemineu. Vine lângă mine și-mi ia mâinile într-ale lui.

— Tu ești viața mea acum, spune el. E timpul să las trecutul în urmă.

Caut semne de tristețe sau de regret pe chipul lui, dar nu le găsesc. Pentru prima oară de când îl știu, pare complet fericit. Mă copleșește dintr-odată sentimentul de vinovăție. Mâine nu voi mai fi aici, și nici minciuna pe nume Anna. Ce se va întâmpla cu el atunci?

— Ți-e foame? întreabă.

Îmi vine să spun că nu, dar îmi amintesc de praful de somn.

— Puțin, mint eu. Poate ceva ușor. Ce-ar fi să torn de băut până aduci tu mâncarea?

El pleacă la bucătărie, iar eu mă duc la vitrina cu pahare, unde ține băutura. Scot două pahare și, uitându-mă repede peste umăr, presar puțin praf într-unul dintre ele. Ezit. Krysia nu mi-a spus cât să folosesc. Mai pun un pic, ca să fiu sigură, apoi torn *brandy* în ambele pahare.

— Așa! strigă comandantul, apărând cu două farfurii în mâini.

Încerc să nu intru în panică și ascund repede fiola în fustă, apoi mă întorc spre el.

— Arată delicios, spun cu greu, în timp ce duc paharele la măsuța de lângă canapea.

În timp ce mâncăm, comandantul vorbește vrute și nevrute, de parcă e o zi oarecare, nu cea de dinaintea plecării mele din țară. Privesc cu atenție cum își golește paharul, în speranța că pulberea s-a dizolvat de tot și că nu vor rămâne urme pe fundul paharului. Câteva minute mai târziu, mă uit și caut efectul în privirea lui, dar nu dă semne că ar adormi. Mă întreb în cât timp își va face praful efectul. După ce terminăm de mâncat și de băut cafeaua, el se întinde spre mine.

— Vino în dormitor! sugerez.

Dacă pulberea își face efectul aici și el adoarme pe canapea,

îmi va fi mai greu să ies pe furiș din apartament.

— Bine, se învoiește el.

În dormitor, încep să observ efectul medicamentului. Are pupilele dilatate, săruturile îi sunt lente, iar mâinile, nepricepute. Câteva minute mai târziu, comandantul cade de pe mine, cu ochii închiși. Răsuflă greoi. „Praful e puternic”, îmi zic, dându-mă la o parte. Sper că nu i-am pus prea mult în pahar. Mă uit la ceasul de pe noptieră. E trecut de unsprezece. Nu mi-am dat seama cât de mult am vorbit la cină.

Privesc în tavan și nu știu ce să fac. Aș vrea să plec acum, dar nu știu cât va dura efectul prafului și mi-e teamă să nu se trezească și să vadă că am plecat. Nu, ar trebui să mai stau măcar încă puțin. Cu toate că doar m-am prefăcut că am băut și eu, cele câteva guri de alcool m-au amețit, așa că trebuie să mă ciupesc de câteva ori ca să nu adorm.

Stând întinsă în pat, gândul mă duce la părinții mei. A trecut mult de când nu i-am văzut, iar acum trebuie să plec fără să-mi iau măcar rămas-bun. Tot aud în minte discuția pe care am avut-o mai devreme cu Krysia. Are dreptate, știu. Dacă mă duc la ghetou, îmi risc viața și risc siguranța tuturor celor din jurul meu. Ar fi o nebunie s-o fac, mai ales acum, când mai e doar atât de puțin până la final. Și nici n-am garanția că îi pot găsi, dar, în timp ce îmi calculez riscurile în gând, știu că trebuie să încerc. În câteva ore voi pleca din Cracovia, poate că definitiv. I-am părăsit o dată în noaptea în care am fugit din ghetou. Nu pot s-o fac din nou.

Mă uit iarăși la ceas, apoi la comandantul care doarme. Krysia mi-a spus că trebuie să mă întorc acasă înainte de ora patru. Apartamentul comandantului e aproape de podul spre Podgórze. Dacă îmi fac curaj, am timp să mă duc până la ghetou. M-am hotărât. Mă strecor din pat în tăcere. Comandantul sforăie și se întoarce. Înlemnesc, dar continuă să răsufle regulat, cu ochii închiși. Mă îmbrac repede și mă îndrept spre ușa dormitorului.

Apoi mă opresc și mă uit la comandant. E ultima oară când îl văd. Mă întorc tiptil la patul în care doarme și mă abțin cu greu să mă urc lângă el și să-l iau încă o dată în brațe. Mă apucă tristețea. Aș vrea să-i spun atât de multe... Că-mi pare rău că l-am trădat, că nu pot fi femeia pe care credea c-o iubește, că aș vrea ca lucrurile să stea altfel între noi. Dar n-am timp de regrete. Mă aplec, îi ating părul cu nasul și îl sărut ușor pe frunte

de rămas-bun. Nu se clintește.

Traversez salonul și îmi iau haina de pe scaun, unde o lăsasem mai devreme. Dau să mă îmbrac, după care mă uit la măsuța pe care au rămas farfuriile de la cină, cu carne și brânză pe ele. Ce pierdere... Mă hotărăsc să iau mâncarea cu mine, ca s-o duc părinților. Mă duc tiptil în bucătărie și scot o pungă de hârtie din dulap, apoi mă întorc în salon și pun mâncarea în ea. Ies din casă. Afară, strada e pustie, iar aerul, înghețat. Mă îndrept spre pod, făcându-mă una cu umbrele clădirilor. Sunt cu nervii întinși la maximum. Numai să nu fiu prinsă! Curând ajung la malul râului și traversez pe furiș podul de cale ferată.

Străzile din Podgórze sunt mute și întunecate. Știu, totuși, că Gestapoul se poate ascunde oriunde, așteptând să apară careva. Ajungând la zidul ghetoului, mă lipesc de el și încerc să mă ascund în puțina umbră. Zidul se întinde până hăt departe, în ambele direcții. Îmi vine să mă întorc și să plec. Poate că Krysia avea dreptate. Mă lipesc de zid și înaintez, pipăind până când ajung la nișa mică de piatră, de dimensiunile unei pâini. Mă uit prin gaură. Înăuntru, străzile sunt pustii. Îmi dau seama că ceea ce privesc eu e zona industrială de lângă bucătărie. E puțin probabil să fie cineva aici în toiul nopții. Trag aer adânc în piept și lunec pe lângă perete.

La câțiva metri mai departe, unde se curbează peretele spre interior, mai e o spărtură în piatră. Mă uit prin gaură, ușurată că se văd blocurile și nu depozitele. Strada nu e departe de cea pe care locuiesc părinții mei, dar e prea pustie. Îmi spun că n-are rost și mă uit peste umăr, agitată, la pustietatea din spatele meu. Ar trebui să plec acum, înainte să fiu prinsă, dar am ajuns atât de departe încât nu mă lasă inima să plec. Câteva minute mai târziu, aud un sunet slab, de parcă cineva ar zgâria ceva, de cealaltă parte a zidului. Îmi împing capul prin spărtură și mi-l lungesc în toate direcțiile, dar nu văd nimic. „Probabil că zgomotul vine de la un șobolan”, îmi spun, retrăgându-mi capul. Apoi aud acel sunet din nou, dar de data asta e mai puternic și mai apropiat de mine. Mă uit din nou. Un bătrân își târăște picioarele pe strada ghetoului, venind spre mine cu capul plecat. E atât de cocoșat, încât pare îndoit de mijloc și face pași mici. Pe măsură ce se apropie, dau să-l strig ca să-l întreb dacă nu l-a văzut cumva pe tata, după care rămân cu gura căscată. Bătrânul acela e chiar tata!

— Tată! șoptesc tare, dându-mi fularul la o parte.

Își ridică privirea. Trec câteva minute înainte să pară că mă recunoaște. Vine încet spre mine.

— *Shana Madela,* spune el răgușit, în idiș, și întinde mâna prin gaura din zid.

„Drăguță fată”. Cele unsprezece luni de când nu l-am văzut l-au îmbătrânit de nu-l mai recunosc. Are un craniu în loc de cap, vag acoperit de piele. I-au mai rămas doar niște petice de barbă. Cei câțiva dinți pe care-i mai are, din ceea ce a fost cândva zâmbetul lui larg, îi ies grotesc din gura scofâlcită.

— Tată, ce…?

Am atâtea întrebări, că nu știu cu ce să încep.

— Uneori mă plimb noaptea, zice, de parcă asta explică tot.

Parcă îmi amintesc din altă viață durerea pe care o simțeam de foame, noaptea, în ghetou, cum mă străpungea ca un cuțit și nu mă lăsa să dorm.

— Ia asta! spun, dându-i punga cu mâncare luată din apartamentul comandantului, pe care o împing prin crăpătură. Nu e cușer, dar…

Tata ia punga și abia dacă o ține în mână, de parcă nu vede că o are. Mi se strânge inima. Simt că s-a întâmplat ceva îngrozitor.

— Mama? întreb, dar nu vreau să aud răspunsul.

Mama nu l-ar fi lăsat singur noaptea. Nu l-ar fi lăsat cu părul răvășit și cu hainele murdare, nici chiar în cele mai negre vremuri.

— Acum zece zile, zice el, iar ochii i se întunecă precum niște prăpăstii negre.

— Ce…?

Nu vreau să înțeleg ce îmi spune. Observ că are partea din față a cămășii ruptă, așa cum cere ritualul evreiesc de jelire.

— Nu…

— Nu mai e, șoptește el cu greu, apoi îi dau lacrimile.

— Nu! strig eu, uitând de pericolul de a fi auzită.

Dintr-odată, am cinci ani, sunt în pat, bolnavă de gripă, în apartamentul nostru din Kazimierz. Mama dormea cu mine când eram bolnavă, îmi ungea pieptul cu grăsime, îmi făcea supă și-mi cânta.

— Mamă…!

Tata mă privește neajutorat, prin gaura din zid, cu o expresie

chinuită. Nici atunci când eram mică nu știa ce să facă dacă plângeam. Pentru el era de nesuportat faptul că mă durea ceva ce el nu putea vindeca. Iar acum știu că durerea mea îl doare mai tare decât a lui însuși.

— Mai întâi s-a îmbolnăvit toamna trecută, o febră teribilă.

— Știu, spun eu printre sughițuri de plâns. Am încercat să ajut. De fapt, Krysia a încercat să facă ceva, zic în cele din urmă, neputând să-i spun tatei că rezistența a refuzat să mă ajute.

— L-a trimis pe Pankiewicz, farmacistul. Dragul de el, era un înger trimis de Domnul. A făcut tot posibilul, cu puținele medicamente pe care le avea, dar nu mai văzuse așa o boală, era un mister total pentru el. Până la urmă, febra a cedat și mama ta s-a făcut ceva mai bine, dar tot slăbită era. N-a mai fost niciodată la fel, iar în iarnă… Ei bine, acum câteva săptămâni i-a revenit febra, și dusă a fost!

Înghit în sec și îmi potolesc plânsul.

— Era împăcată? Când a murit, adică…

Tata ezită.

— Împăcată, răspunde el cântărindu-și vorba, dar îmi dau seama după expresia lui că mama a suferit mult. A fost puternică și curajoasă, continuă el. Am stat clipă de clipă cu ea…

— Ar fi trebuit să stau și eu, spun, cu glas sacadat.

Tata clatină din cap.

— Ea a înțeles. Nu voia decât să te știe în siguranță.

Numai că sunt de neconsolat. Mi-o imaginez în noaptea în care am plecat, când dormea lângă tata. N-am putut să-mi iau rămas-bun, nici măcar la revedere, așa cum îi spuneam atunci când mă duceam la brutărie sau la bibliotecă și plănuiam să mă întorc în câteva ore. Nu, dispărusem în toiul nopții. Iar acum făcuse și ea la fel.

— Îmi pare rău că v-am părăsit, spun.

— Nu, n-a fost așa, mă contrazice el pe loc. Bineînțeles că am fost îngrijorați în dimineața în care ne-am trezit și nu te-am mai găsit. Dar am primit repede vestea că Jacob și prietenii lui te-au ajutat să scapi de aici. Că ești în siguranță. Ne-am bucurat. La sfârșit, mamei tale i-a părut rău că n-a avut șansa să-și ia rămas-bun, dar a înțeles de ce a trebuit să pleci așa cum ai făcut-o. Și eu la fel.

Încep să plâng din nou fără nicio opreliște, uitând de locul în

care ne aflăm și de pericolul care ne înconjoară. Tata mă privește, neajutorat, de cealaltă parte a zidului, împovărat de propria durere.

— *Yisgadal v'yiskadash sh'may rabbah,* începe el să cânte în ebraică *kadișul* de doliu. Mă alătur, cu glas sugrumat. E imnul evreiesc pentru morți, care nu pomenește despre moarte, ci doar îl laudă pe Dumnezeu. Mă întreb de câte ori îl cântase tata singur în toate nopțile astea.

Trag aer adânc în piept și fac eforturi să-mi revin.

— Trebuie să te scoatem de aici, spun cu disperare. Mă întorc într-o oră cu documente.

El se mulțumește să clatine din cap. Amândoi știm că e imposibil. În ziua de azi nu intră și nu iese nimeni în și din ghetou. Tata n-ar putea trece drept mesager sau drept arian – și nu ar supraviețui unui drum prin pădure.

Nu, nu pot să-l scot, dar vreau să-i dau ceva care să rămână cu el după ce nu voi mai fi aici.

— Tată, voi avea un copil! spun, însă privirea lui îmi arată că nu înțelege. Jacob a venit în vizită toamna trecută, adaug eu repede.

Sigur că nu-i spun că e posibil să nu fie copilul soțului meu. În momentul de față, asta nu contează.

Pe fața tatei se ivește un zâmbet firav.

— *Mazel tov,* draga mea!

Numai că se vede că suferă. Știu că, în mintea lui, își vede nepotul pe care nu-l va ține niciodată în brațe și la al cărui *Bar Mitzvah* nu va merge. Și totuși, familia lui își va vedea de viață. Cuvintele mele îl și dor, îl și alină.

— Dacă e fată, o voi numi după mama, adaug eu.

— Emmala… spune el.

Mă cutremur. Nu l-am mai auzit de mult să-mi spună pe numele de alint. Parcă m-a învelit cu o pătură care îmi ține de cald. Apoi observ privirea lui neajutorată. E privirea tatălui care își dă seama că există o mulțime de lucruri pe care el nu i le poate oferi copilului său. E o privire încărcată de vină, cea de a nu mă fi putut ocroti. Deodată, el își schimbă expresia.

— Stai! exclamă. Stai aici!

Înainte să răspund, se face nevăzut. Mă lipesc de zid, în umbră, și văd figura mamei proiectată în beznă. Oare Krysia știa? Oare m-a mințit că părinții mei n-au pățit nimic, știind că

altfel n-aveam să plec? Trec câteva clipe. În cele din urmă, aud pașii târșâiți ai tatei.

— Poftim!

Bagă iar mâna prin gaură și îmi pune în palmă trei lucruri. Primele două sunt verighetele mele de logodnă și de căsătorie, pe care le dosisem sub salteaua din ghetou. Ultima e o bucată de hârtie. O desfac și icnesc. E certificatul de căsătorie cu Jacob.

Rămân cu mâna în aer. Verighete și un certificat de căsătorie evreiesc. Pe vremuri, lucrurile astea ar fi însemnat totul pentru mine. Acum reprezintă un pericol dacă le iau. Dacă mă prinde cineva, cu siguranță că îmi vor trăda identitatea. Mă uit atunci la tata. Văd bucuria cu care mi-a dat lucrurile astea. Nu pot decât să le iau.

— Mulțumesc!

Învelesc verighetele în hârtie și le bag în buzunar. Tata dă din cap în semn că e mulțumit, bucurându-se că măcar atât a făcut pentru mine.

— Iar când îl vezi pe Jacob, spune-i băiatului că tatăl tău a zis să nu mai plece niciodată de lângă tine.

— Promit!

Tata zice, subliniindu-și cuvintele cu mișcări ample ale capului:

— Spune-i lui Jacob că ajunge cu prostiile politice! Trebuie să-mi crească nepotul!

Mă uimește zâmbetul din colțul buzelor lui crăpate. Chiar și acum, în cel mai întunecat ceas al vieții lui, mai găsește puterea să glumească, mai are în el un strop de bucurie.

— Nepotul… repet, căutând și eu, cu disperare, un motiv să zâmbesc. Știam eu că mereu ai vrut să ai un băiat.

Clatină din cap, serios de data asta.

— Pe tine te-am vrut! Tu ești totul pentru mine!

Îmi vine să plâng, dar mă abțin.

— Și tu pentru mine, răspund cu blândețe. Dar, tată, ghetoul…

— Da…

Nu mai zâmbește. Și el a auzit zvonul despre lichidare. Deja a fost martor la două *akcjas* sinistre și știe la ce să se aștepte, știe ce orori îl pasc. Cu toate astea, are ochii luminoși, lipsiți de temeri.

— Domnul mă călăuzește, spune el simplu.

Figura slabă și subțiată de foame îi radiază. Atunci îmi dau seama că mă uit în ochii credinței absolute. Mă gândesc la toate zilele pe care și le-a petrecut în micuța sinagogă Remuh de pe strada Szeroka, recitându-și și cântându-și rugăciunile. Îmi aduc aminte de lumânările aprinse și de vinul binecuvântat. Chiar și în ghetou, știu că și-a petrecut nopțile lungi repetând la nesfârșit Psalmul 23. Și tot mă întreb cum de rămâne atât de senin. Poate că a mers atât de mult pe calea Domnului, încât nu mai are nevoie să caute și să se teamă, precum fac ceilalți oameni. Ori poate că a pierdut atât de mult, încât nu mai are nimeni ce-i lua. Cel mai probabil e că știe că mama îl așteaptă la capătul drumului.

— Du-te! mă îndeamnă.

— Nu te pot lăsa iar, mă împotrivesc eu. Nu plec!

El clatină din cap și spune:

— Trebuie.

Nu zic nimic. Știu că are dreptate. Nu-l pot elibera, iar dacă rămân, vom muri amândoi, cu siguranță. Și tot rămân un pic, vreau să mă agăț încă puțin de ultima pagină a copilăriei mele, o carte care urmează să se închidă pentru totdeauna. Îmi lipesc capul de gaura din zid, iar marginile crăpate mă zgârie pe obraji și pe frunte. Tata încearcă să mă ferească, să nu ne dea nici mie, nici copilului meu nenăscut germenii și bolile din ghetou, dar întind brațul prin crăpătură și îl trag spre mine. Apuc să-mi lipesc buzele de obrazul lui cu pielea zbârcită.

— Te iubesc, tată!

— Domnul cu tine, draga mea!

Îl mai țin de degete o clipă înainte să se desprindă. Cu greu, se întoarce. Îl văd îndepărtându-se și mă bucur că el pleacă primul, fiindcă știu că eu n-aș putea s-o fac. Rămân neclintită în timp ce silueta lui se micșorează și se face nevăzută în bezna ghetoului. Mai întind o dată mâna prin gaură, dar de cealaltă parte nu mai e nimeni. În sfârșit, nu mai suport, mă întorc și o iau la fugă.

Capitolul 24

Departe de ghetou pentru a doua oară, știu doar că trebuie să ajung cu bine acasă la Krysia. Îmi vine să mă întorc prin pădure, numai că, din zvonurile de la Wawel, am aflat că naziștii au identificat de multă vreme pădurea ce înconjoară Podgórze ca potențială rută de evadare din oraș. De când cu bombardarea barului, întreaga pădure mișună de lunetiști care trag în orice mișcă. Nu, trebuie să risc și să traversez orașul.

Ajung la piciorul podului. Bocănitul pantofilor mei se aude prea tare pe trepte. Ajunsă pe calea ferată, mă opresc și mă uit de-a lungul podului. Pare pustiu, dar luna plină a iernii luminează precum un reflector. Celălalt mal pare la fel de îndepărtat ca o altă țară și n-am unde mă ascunde decât în umbra coloanelor rare. Îmi trag șalul peste cap, pornesc și mă străbate o pală de vânt tăios. Mă aplec aproape până la mijloc și îmi strâng șalul sub bărbie, fiindcă stă să mi-l smulgă vântul. Mă uit doar în pământ și merg încet, ca să evit pojghița alunecoasă și îmbinările metalice zgrunțuroase.

Deodată, aud un vehicul în depărtare, chiar în față. Mi se oprește răsuflarea. Vine cineva. Am ajuns aproape la jumătatea podului, prea departe ca să mă mai întorc. Mă arunc în spatele unei coloane de oțel. Câteva secunde mai târziu, se apropie un camion nazist condus de un șofer singur în cabină, care se îndreaptă spre ghetou. Mă fac mică, mă lipesc de coloană și-mi țin răsuflarea. Camionul merge mai departe, dureros de încet. Mă rog să nu se oprească – și nu se oprește. Un minut mai târziu, dispare în partea opusă a podului.

Răsuflu adânc. Sunt în siguranță, cel puțin deocamdată. În spatele coloanei, îmi bag mâinile în buzunare și dau peste certificatul de căsătorie. Apuc hârtia subțire și simt greutatea verighetelor înfășurate în ea. Mă gândesc că n-ar trebui să le am la mine. Ar trebui să scap de ele în caz că mă oprește cineva. Parcă mă văd cum le arunc peste pod și mă uit cum verighetele se scufundă rapid în apă și cum hârtia cade, fluturând, în urma lor. Jacob ar înțelege, ba chiar ar fi de acord. De fapt, chiar el îmi dăduse instrucțiuni să scap de certificat în seara în care a

plecat, numai că nu-mi vine să mă despart de ele. Sunt ultima mea legătură cu el, promisiunea că vom fi din nou împreună.

Mă uit peste balustradă. Chiar dacă m-ar lăsa inima s-o fac, n-ar avea niciun rost. Râul e înghețat, nu-mi poate ascunde secretele în apele lui întunecate. Hârtia ar zbura, inelele ar fi găsite. Și nu îndrăznesc nici să mă mișc din loc și să le arunc, de teamă să nu atrag atenția asupra mea. Nu, tata mi le-a dat și de acum le păstrez.

Rămân neclintită în spatele coloanei preț de câteva minute, îngrozită să plec de lângă ea și să risc să fiu văzută. Dar în cele din urmă îmi dau seama că trebuie să merg mai departe. În curând se va trezi Krysia și se va întreba unde sunt. Ciulesc urechile, dar nu aud nimic. Arunc o privire în ambele direcții. Nu e nimeni pe pod. Trag aer adânc în piept și ies, timid, din ascunzătoare. Îmi tremură picioarele în timp ce înaintez cu pași mici și iuți. Încă puțin. Văd capătul podului, iar umbrele lui mă cheamă ca o făgăduință. Aproape că am ajuns.

Dintr-odată, aud un zgomot puternic în spatele meu și tresar. Vine o mașină din celălalt capăt al podului. „Camionul!”, îmi spun, cuprinsă de panică. Șoferul m-a văzut și a întors. Îmi vine să mă ascund din nou în spatele coloanei, dar e prea târziu. În spatele meu, motorul se oprește, apoi se deschide portiera.

— Stai! strigă o voce de bărbat. Stai!

Mi se răcește sângele în vine. E mașina comandantului.

— Mâinile sus! îmi ordonă, iar pașii lui grei traversează podul din ce în ce mai apăsat, îndreptându-se spre mine.

Mă supun și mă apucă nebunia. Ce caută comandantul aici? Trebuia să doarmă. Poate că a trecut prea repede efectul prafului, poate că n-am folosit îndeajuns de mult. Dar de unde știe că sunt aici? M-a urmărit la ghetou? Îl aud cum se apropie și se oprește la câțiva metri în spatele meu.

— Întoarce-te! îmi ordonă el tăios.

Nu își dă seama că sunt eu. Crede că sunt o oarecare poloneză care a încălcat interdicția de a ieși din casă. Ezit. Îmi vine să mă arăt la față. Încerc să găsesc o explicație pentru care sunt afară și rătăcesc pe străzi noaptea, dar nu-mi vine niciuna în minte.

— Întoarce-te! repetă, cu nerăbdarea pe care i-o cunosc prea bine.

Trăgând aer adânc în piept, mă întorc spre el cu capul plecat

și cu fața acoperită. Mă rog să nu mă recunoască. De sub șal, îl văd pe comandant la câțiva metri de mine, cu pistolul pregătit.

— Domnișoară, ce cauți singură noaptea? întreabă comandantul pe un ton ceva mai blând, acum, că-și dă seama că sunt femeie. Nu știi că încâlci legea?

Clatin ușor din cap, știind că așteaptă un răspuns și că, dacă vorbesc, îmi va recunoaște vocea. Își coboară încet pistolul și întinde mâna liberă.

— Documentele, te rog!

O, Doamne! Nu mai am scăpare.

— Documentele! îmi cere el, din ce în ce mai nerăbdător.

Sper să trag de timp câteva minute și bag încet mâna în buzunar, prefăcându-mă că le caut. Dau încă o dată de lucrurile de la tata, de metalul rece al verighetelor și de certificatul de căsătorie mototolit. Dacă refuz să-i arăt documentele, voi fi arestată și percheziționată și îmi vor găsi toate lucrurile astea. Apoi ating cartea de identitate pe numele de Anna Lipowski. Mă întreb dacă să mă arăt. Poate că, dacă reușesc să-i dau o explicație plauzibilă în legătură cu faptul că mă aflu aici în toiul nopții, dacă fac asta cu cel mai potrivit zâmbet și ton, comandantul mă va crede și mă va ierta.

Ridic ușor capul și încerc să-i evaluez expresia. În timpul ăsta mi se desface șalul la gât, iar colierul pe care mi-l dăduse chiar el în dar sclipește în întuneric, cu piatra albastră scăldată lumina lunii.

Comandantul icnește.

— Anna! strigă el, recunoscând bijuteria.

— Da, *Herr Kommandant*! șoptesc, prea tulburată ca să-i spun pe nume. Eu sunt.

Lasă pistolul și îmi dă șalul la o parte de pe față.

— De ce n-ai zis că tu ești? Ce cauți aici?

— Pot să îți explic, încep eu, iar el îmi așteaptă, nerăbdător, răspunsul. Am-am… mă bâlbâi, apoi mă opresc.

— De ce ai plecat? vrea el să știe. După ce m-am trezit, m-am îngrijorat văzând că dispăruseși.

— Îmi pare rău. Voiam să-mi petrec ultima noapte la Krysia, spun, uitându-mă la fața lui, dar nu-mi dau seama dacă mă crede. Mi-a fost dor de Lukasz, adaug.

— Puteai să-mi spui, Anna! Aș fi înțeles. Și te putea duce Stanisław acasă. N-ar trebui să umbli noaptea pe străzi. Puteai

să fii arestată, dacă nu mai rău. Anna, e foarte periculos!

— Știu, răspund. Îmi pare rău.

Se uită în bezna de peste pod.

— Dar asta nu e tot, nu-i așa? întreabă el.

Simt cum mi se strânge stomacul.

— N-nu înțeleg…

— Adică nu e singurul motiv pentru care te afli aici, nu-i așa?

„Știe”, îmi spun, prea înțepenită de teamă ca să-i mai pot răspunde. Știe tot.

El mă privește din nou și îmi spune:

— Aveai de gând să fugi.

— Nu, zic pe nerăsuflate. Adică…

— Nu-i nimic, mă liniștește, iar eu îl privesc mirată. Înțeleg.

— Da?

— Sigur, răspunde el fără pic de mânie. Te sperie toate astea. Ești însărcinată și pleci din Cracovia. E normal să intri în panică.

Brusc, mă simt ușurată. Nu știe adevărul.

— E înspăimântător, spun, dând din cap cu putere. Sunt îngrozită.

— Deci plănuiai să fugi… murmură el cu privirea ațintită în beznă. Unde aveai de gând să te duci?

— Nu știu, spun, privindu-l în timp ce analizează cuvintele mele și întrebându-mă dacă mă crede. Ești supărat? îl întreb.

— Nu, răspunde el repede, luându-mă de mână. Nu-i nimic. După ce m-am trezit și am văzut că ai plecat, mi-am dat seama că ești foarte speriată. De-asta am și venit să te caut. Voiam să te văd și să te asigur că totul va fi bine.

— Of… suspin, neștiind ce să-i răspund.

— Anna… spune, întinzând mâna și ridicându-mi ușor fața spre el. Nu vreau să te mai temi. Voi face tot ce pot ca să-ți fie bine. Dacă vrei, demisionez în seara asta, în caz că trebuie, și putem fugi împreună.

— Georg… șoptesc, înmărmurită de spusele lui.

— Vorbesc serios. Fericirea ta e cel mai important lucru pentru mine.

Nu spun nimic. Mi se învârte capul, sunt copleșită de tot ce se întâmplă. Într-o clipă, am trecut de la primejdia de a-mi fi dat pe față secretul la făgăduințele comandantului, care mă încredințează de devotamentul lui veșnic. Îl privesc uluită în ochi. Bestia asta neînduplecată, care a ucis atâția nevinovați,

îmi oferă dragoste absolută și necondiționată. Ba nu, nu necondiționată, îmi reamintesc. Identitatea mea e o condiție care, dacă e descoperită, va schimba totul. Adevărul e că știu că pe Anna o iubește, o femeie imaginară, o creatură care, de fapt, nu există. Sau poate că eu mă înșel, iar ea există. Fața, vocea, cuvintele și tonul meu i-au stârnit sentimentele, poate că cele mai sincere din câte am cunoscut vreodată la un bărbat.

Deodată, încep să plâng în hohote. Comandantul se apropie și mă ia în brațe.

— Of, Anna! Nu-ți face griji, îmi spune el.

— Îmi pare rău, spun printre lacrimi, vorbind cât se poate de sincer.

— Nu, răspunde el blând, mângâindu-mă pe cap. Haide să nu ne mai cerem scuze! Haide să nu mai plângem! Haide să ne vedem de viață împreună, bine?

Îmi înclin capul în semn că sunt de acord, apoi fac un pas în spate, ștergându-mi lacrimile cu mâna.

— Bine, consimt eu și prin viu grai.

Bag mâna în buzunar și îmi scot batista. În momentul acela, îmi zboară lucrurile de la tata. Dau să mă opresc în toiul mișcării, dar e prea târziu. Inelele cad pe jos, iar hârtia flutură în urma lor. Icnesc fără să vreau.

— Ți-a căzut ceva, spune comandantul și dă să se aplece.

— Nu!

Uit împrejurările și sar să le strâng înaintea lui, dar e prea târziu. Comandantul se îndreaptă de spate, cu verighetele și cu hârtia în mâna dreaptă.

— Ce sunt astea? întreabă, ridicându-le și studiindu-le la lumina lunii, dar eu nu răspund. Verighete? se miră el.

În timp ce comandantul citește certificatul, mă rog cu disperare în gând ca el să nu înțeleagă limba ebraică, dar ilustrațiile de pe marginea documentului au un înțeles limpede.

— Un certificat de căsătorie evreiesc? Nu înțeleg.

E mai mult nedumerit decât furios, dar știu că încă n-a pus cap la cap toate detaliile. E clar că tot nu pricepe legătura, sau că nu vrea s-o facă. Poate că mai am o șansă.

— Eu… eu… mă bâlbâi, încercând să găsesc o explicație.

Vreau să inventez ceva, să-i spun că mi-a cerut Krysia să amanetez verighetele, că aveam nevoie de bani, dar nu e plauzibil și tot nu explică certificatul.

— O prietenă, reușesc să spun.

Plescăie în timp ce ridică certificatul la lumină ca să citească.

— Ce prieteni ai, Anna! Știam că Krysia era indulgentă cu artiștii evrei înainte de război, dar serios… spune, apoi înlemnește în toiul frazei și văd cu groază că a înțeles, în sfârșit. Krysia era măritată cu un evreu… murmură, cu mâna în care ține certificatul căzându-i fără viață, precum o cârpă udă. Ești evreică?

— Să știi că…

— Ești sau nu evreică? mă întrerupe el.

Trag aer adânc în piept.

— Da.

Face un pas înapoi, de parcă a primit un pumn în față.

— *Herr Kommandant…* Georg… Lasă-mă să-ți explic…

— N-ai ce să-mi explici! Ești evreică!

Își ia privirea de la mine, cu flăcări în ochi. Parcă îl aud cum se gândește: „La fel ca Margot, aceeași poveste”. Mă uit la arma pe care o are la brâu, îndreptată în jos. Mă gândesc că aș putea încerca să i-o iau cât timp e distras, dar n-o fac. Se uită din nou la mine.

— Nu înțeleg cum… șoptește el.

Ezit. Știu că n-ar trebui să spun nimic, să nu trădez nimic, dar o parte din mine crede că poate, dacă îi explic, va fi mai înțelegător.

— Numele meu real este Emma, încep, evitând dinadins să mi-l spun pe cel de familie, de fată sau de femeie măritată, în speranța că nu va face legătura între mine și părinții mei sau Jacob, pentru binele lor. Locuiesc cu Krysia, sub alt nume, de când a început războiul.

— Așadar, ai inventat povestea cu profesoara din Gdańsk și cu părinții care au murit în incendiu? întreabă el, iar eu dau încet din cap în semn că da. Și Lukasz?

— Nu e fratele meu, ci nepotul Krysiei. Din partea catolică, adaug eu repede, continuând să mint cu disperare, ca să ocrotesc copilul, însă expresia de pe fața lui îmi arată că nu mă crede, că nu mai crede nimic din ceea ce spun. Asta-i tot, toată povestea, închei eu.

Bineînțeles că nu e așa. Nu suflu niciun cuvânt despre Jacob sau despre Alek și rezistență. El rămâne tăcut. După câteva minute, întreb:

— Și acum?

Îl privesc rugător. Caut pe chipul lui orice semn că mai simte ceva pentru mine.

— Ești evreică! repetă, de parcă în asta stau toate răspunsurile.

— Contează? întreb disperată, întinzându-mi mâna ca să-i ating brațul. Sunt aceeași femeie pe care o iubeai acum cinci minute.

Își trage, brusc, brațul.

— Nu, acum cinci minute erai Anna! Dar ea nu mai există. Între noi n-a fost decât o minciună.

— Nu-i adevărat! mă împotrivesc eu. Sentimentele mele pentru tine au fost reale. Sunt reale, mă corectez, văzând că își coboară privirea înspre mine și dându-mi seama că o parte din el își dorește să mă creadă, așa că îmi ating pântecul, zicând: Iar copilul nostru…

— Și copilul e evreu, mă întrerupe el.

Are un ton rece, o privire întunecată ce-i izvorăște din ochii precum două hăuri pustiite. Se întoarce și se dă la o parte.

— M-ai mințit, Anna! Adică Emma! îmi scuipă el numele cu amărăciune. M-ai trădat. Și ai încălcat mai multe reguli ale Reichului decât pot număra, adaugă, scoțându-și din nou pistolul de la brâu. Ar trebui să te împușc imediat, în loc să te arestez și să te trimit în lagăr. Crede-mă, ți-aș face o favoare!

— Așadar, mă vei omorî? întreb în șoaptă, răsuflând adânc. Așa… așa cum ai făcut cu Margot?

Se uită la mine de parcă l-am plesnit peste ochi.

— Nu mi-am ucis soția, spune, cu glas dogit și stins. S-a sinucis.

— Pentru că n-ai vrut să-i salvezi tatăl, continui, fără să mă mai gândesc că dezvălui prea multe, fără să-mi mai pese dacă se întreabă de unde știu despre Margot, însă el nu reacționează. Ce dacă n-ai apăsat tu pe trăgaci? Tu ai ucis-o! strig, cu un glas cutezător și puternic pe care nu mi-l recunosc. Așa cum i-ai ucis și tatăl! Așa cum… spun, întorcându-mă fără să-mi mai pese de primejdie și vânturându-mi brațele înspre cartierul evreiesc și înspre ghetou. Așa cum i-ai ucis pe toți oamenii ăștia!

— N-am ucis pe nimeni! strigă el aruncându-se asupra mea, însă mă dau la o parte.

Cu mâna liberă, mă apucă de amândouă încheieturile și mă

țintuiește de coloana de oțel a podului. Își apropie fața de a mea, mă străpunge cu o privire sălbatică și mă scutură cu putere.

— Cine ți-a spus despre Margot? vrea el să știe, făcând ochii mari.

„Alek! Alek Landesberg!”, îmi vine să strig, „Eroul pe care l-ai ucis!” Dar n-o fac. Voi muri înainte să trădez rezistența.

— Nu contează, spun. E adevărat.

— Ba nu! țipă el isteric. Nu-i adevărat! Am făcut-o pentru noi. Trebuie să mă crezi, Margot! Am făcut ce-a trebuit ca să ne salvez.

Îmi ridic privirea și-l contemplu uimită. Comandantul se uită drept în ochii mei, însă crede că vorbește cu soția lui moartă. Îmi dau seama că am împins lucrurile prea departe. El a supraviețuit războiului construindu-și minuțios o lume bazată pe fantezie și amăgire, separându-și faptele de consecințele lor. Lumea lui și el însuși se prăbușesc acum, când a descoperit adevărul despre mine.

— Nu-i nimic, spun eu cu blândețe, intrându-mi în rol și sperând că, dacă mă crede Margot, îmi dă drumul și pot scăpa. Înțeleg, dragul meu! Și te iert.

Nu răspunde și nu se clintește, ci se uită în bezna de peste umărul meu, pierdut în amintiri. Pare să treacă o eternitate de când mă apasă cu greutatea lui, presându-mi nemilos spatele de balustrada podului.

Deodată, comandantul îmi dă drumul și se retrage. Îmi îndrept spatele și îmi trag sufletul.

— Nu mi-am ucis soția, spune, părând că își dă seama cu cine stă de vorbă.

E foarte calm. Se sprijină de coloana podului.

— Am iubit-o pe Margot. Nu i-aș fi făcut niciodată rău.

Acum el e cel care mă imploră să înțeleg. Totuși, simt că la mijloc e ceva mai mult de-atât. Încearcă să creadă el însuși în ceea ce spune.

— Mi-am iubit soția. Îmi păsa chiar și de tatăl ei, dar n-am avut de ales în momentul acela.

De ales… Parcă aud vocea Krysiei, ca într-un vis demult uitat, „Întotdeauna ai de ales”, spusese ea după ce îmi începusem relația cu comandantul. „Trebuie să ne asumăm răspunderea pentru faptele noastre. Doar așa putem evita să devenim

victime. Doar așa ne putem păstra demnitatea”. Îmi vine să-i spun asta comandantului, în schimb mă uit la el și clatin, involuntar, din cap. N-are rost. Pare învins, cu totul de nerecunoscut față de bărbatul puternic pe care l-am cunoscut cândva. Lașitatea l-a făcut o victimă. Nu, ajung la concluzia că nu va înțelege.

— Anna, pe vremuri eram un om bun! spune el deodată.

Se uită peste râu, dincolo de ghetou. Are aceeași expresie înstrăinată pe care o vedeam adesea la birou, atunci când se uita pe fereastră. Și știu că se gândește la Margot și la perioada fericită de dinaintea războiului.

— M-am schimbat în timp, atât de lent încât n-am băgat de seamă.

E prima oară când îl aud că recunoaște răul pe care l-a făcut.

— Încă ești un om bun, încerc să-l liniștesc, apropiindu-mă de el și luându-l de mână în speranța că poate acum, câtă vreme e vulnerabil, am șansa să mă salvez. Încă poți fi!

El clatină din cap și-și trage mâna.

— E prea târziu pentru asta.

— Nu e prea târziu, Georg, te rog! îl implor eu întinzându-mă iar spre el, punându-i mâna pe braț și căutând să mă apropii destul de mult încât să-mi simtă mirosul părului, destul de mult încât să-și aducă aminte. Încă putem fugi împreună, eu, tu și copilul nostru.

Se trage îndărăt.

— Copilul nostru? repetă el cu amărăciune. De unde să știu dacă e al meu? întreabă, făcând semn către certificatul de căsătorie și către verighetele pe care le ține strâns sub pistol. Ești măritată, Anna! Poate că e copilul lui.

„Emma e căsătorită, nu Anna”, îmi spun.

— Nu mi-am văzut soțul de trei ani, mint. De când a început războiul. Nici nu știu dacă mai trăiește, spun eu în timp ce mă apropii din nou de el. E copilul tău, Georg!

Îi studiez privirea în timp ce chibzuiește asupra spuselor mele și îmi dau seama că vrea să mă creadă.

— Poate… murmură, părând să se gândească la posibilitatea asta.

— Ai zis că vrei familie și copii, adaug, încercând să-mi ascund disperarea din glas. Asta e șansa noastră! Putem să plecăm de aici și s-o luăm de la capăt. Te rog!

Nu răspunde, dar îmi dau seama că ia în calcul propunerea mea. Mă uit cum merge înainte și-napoi, cum face grimase sub asaltul unor emoții diametral opuse, care se luptă înăuntrul lui și îl copleșesc. E singura dată când îl văd nehotărât.

— Nu trebuie să știe nimeni adevărul, adaug eu.

Deodată, ceva pare să se schimbe la el. Mă împinge și se trage înapoi.

— Aș ști eu, răspunde el cu răceală. M-ai mințit, Anna!

Văzându-i privirea împietrită, știu că de-acum nu mai am loc în inima lui. Atunci înțeleg că nu poate trăi cu trădarea și cu minciunile mele mai mult decât cu credința mea. Nu mai am ce să fac sau ce să spun. Îi tremură mâinile de furie și ridică pistolul.

Îmi trece prin cap să-l implor, să-l rog să-mi cruțe viața, dar mă răzgândesc. Dacă nu l-am îmblânzit vorbindu-i despre copil și despre o nouă viață, nu-l voi impresiona nici cu rugămințile, nu-l voi face decât să mă disprețuiască și mai tare. Mă uit înainte spre capătul podului, care pare să se afle în cealaltă parte a lumii, prea departe ca să alerg. Îmi pun apoi mâna peste pântec, cu un gest ocrotitor. În sinea mea, îi cer iertare copilului pentru că nu va apuca să trăiască. Închid ochii și mă gândesc la curajul celor pe care-i iubesc: părinții, Krysia, Lukasz și chiar Alek îmi trec prin minte. Apoi Jacob. „Nu te teme”, îl aud șoptind, și parcă îl simt cum îmi strânge mâna.

Aud cum trage piedica pistolului. Deschid ochii ca să-mi văd ultima clipă de viață. Comandantul îmi stă în față, cu pistolul îndreptat către inima mea.

— Adio, Anna!

Lacrimile îi șiroiesc pe obraji. Închid din nou ochii. Răsună o împușcătură, apoi alta. Probabil că am murit, căci nu simt nimic.

— Emma!

O voce cunoscută mă strigă din beznă. Deschid ochii. Nu m-a nimerit. Comandantul s-a întors și trage, disperat, în întuneric. A încremenit, cu brațul ridicat în aer precum o marionetă, cu un rânjet contorsionat pe chip. Partea din față a uniformei îi e umedă și neagră. Se prăbușește la pământ.

— Georg! strig eu.

Fug la el și mă las în genunchi. S-a împușcat el în locul meu? Își ridică mâna spre a mea.

— Nu te mișca! îi cer, uitându-mă disperată în jur. Mă duc

după ajutor!

Însă chiar în timp ce spun asta, știu că e imposibil. Dacă e să chem poliția, voi fi arestată. Nu-mi pot risca viața ca să i-o salvez pe a lui.

Slăbit, comandantul clatină din cap și tușește.

— E prea târziu. Stai cu mine, Anna! îmi cere, chemându-mă pe numele meu fals, dorind să trăiască iluzia până la capăt. E mai bine așa.

— Nu spune asta! strig eu punându-mi mâna sub gâtul lui și ridicându-i spre mine fața albă ca varul. Va fi bine, îi spun. Trebuie să te ducem la spital.

— Nu, nu mai vreau să trăiesc așa. Dacă nu putem fi împreună…

— Putem! stărui eu.

Sângerează mai tare, iar zăpada se înroșește sub el. Îmi strânge mâna.

— Ce rău îmi pare… Te iubesc. N-aș fi putut niciodată să-ți fac rău.

— Știu, șoptesc, deși de fapt nu știu, fiindcă și pe Margot a iubit-o, dar asta n-a fost de ajuns.

— Te iubesc, Anna! repetă el.

— Și eu te iubesc! spun, pentru prima oară.

Îmi dau seama că, într-un fel, e adevărat. Îi dau părul la o parte de pe fruntea asudată.

— Anna! spune el din nou, iar pleoapele i se mai zbat o dată înainte să moară.

— Nu! hohotesc eu, plecându-mi fruntea și lipindu-mi-o de a lui.

Rămân așa, în speranța că îi voi simți din nou, pe obraz, căldura răsuflării. Îmi lipesc buzele de pleoapele lui și i le închid cu un sărut. Are fața liniștită, eliberată de tensiune și de chin, iar în clipa asta știu că s-a dus.

Capitolul 25

Îngenunchez, înghețată, lângă trupul neînsuflețit al comandantului, prea șocată ca să mă clintesc.

— Emma! aud o voce în spatele meu.

Așadar, glasul care mă strigase odată cu împușcătura nu fusese imaginar. Era cineva acolo. Comandantul nu era singur. Sar în picioare și pornesc spre locul din care venise glasul, așteptându-mă să văd un alt nazist.

— Emma! mă aud strigată din nou.

Un nazist nu mi-ar ști numele real. Mă răsucesc. În umbră, cu pistolul fumegând în mână, se află Marta.

— Marta! strig, îndreptându-mă spre ea. N-nu înțeleg... Ce cauți aici?

— Te-am urmărit, răspunde Marta. Trebuia să vin după tine în zori ca să te duc la Jacob, mă lămurește, iar eu îmi dau seama că ea îmi e escorta. Știam că nu vei pleca fără să-ți vezi părinții, continuă ea, și mă temeam că atunci când aveai să afli despre mama ta...

Se pierde și-și abate privirea de la mine. Mă uit uluită la ea.

— Ai știut?

Dă din cap în semn că da.

— Am aflat acum câteva săptămâni. Am vrut să vin să-ți spun, dar mi-a interzis Marek. Mama naibii! Să-i ia naiba pe toți! Îmi pare rău, adaugă, iar eu nu zic nimic. Te-am urmărit la ghetou, apoi aici. Când am venit, l-am văzut... spune, făcând semn spre cadavrul comandantului. Urma să te împuște. Așa că am tras eu prima în el.

— Slavă Domnului! Dacă n-ai fi venit...

Mă cutremur. Recunoștința ia imediat locul furiei pe care o simțisem față de ea. Dacă n-ar fi fost acolo, eu aș fi fost cea care acum ar fi zăcut moartă pe pod.

— O, Marta, mulțumesc mult!

Dau s-o iau în brațe, dar mă respinge.

— N-avem timp de asta!

Dă fuga la cadavrul comandantului. O urmez și îmi dau seama că sigur m-a văzut cu el după ce l-a împușcat. Aștept să-mi

reproșeze că l-am ținut în brațe și că am plâns atunci când a murit, dar n-o face. În schimb, îngenunchează în fața trupului neînsuflețit și îi smulge verighetele și certificatul de căsătorie din mâna încremenită.

— Ia astea! mă îndeamnă ea întinzând mâna și dându-mi-le, iar eu le bag repede în buzunar. Trebuie să ajungă autoritățile. E musai să scăpăm de cadavru. Repede, haide să-l împingem în râu!

Cadavrul comandantului. Mă uit la el și simt un gol în stomac. Parcă îl văd aproape lipit de mine, în întuneric. Îmi vine să vomit, așa că mă uit în altă parte și mă duc spre balustradă.

— Imposibil, apa e înghețată. Haide să-l lăsăm aici, Marta! Trebuie să plecăm. Haide! o chem, dar nu se mișcă de lângă el. Marta?

Clatină din cap și se lasă pe vine.

— Nu pot.

Dau fuga la ea. În zona brâului îi apare o pată roșie.

— Vai, Marta, te-a nimerit!

Zâmbește cu tristețe.

— Am fost mai iute decât el, dar nu îndeajuns.

Mă așez în genunchi lângă ea.

— Te doare tare?

— Nu-i foarte rău.

Dar știu că încearcă să se țină tare. E palidă, iar fruntea îi asudă.

— Trebuie să te ducem la Krysia. Va găsi un doctor…

Clatină din cap.

— Imposibil. Nu pot merge.

— Lasă-mă să te ajut!

O iau de mijloc și încerc s-o ridic în picioare, dar îmi dă mâinile la o parte și cade la loc.

— N-are rost, gâfâie ea. Nu mă poți căra. Nu, trebuie să pleci fără mine!

— Mă duc după ajutoare, zic, în timp ce mă uit în jur.

— Nu după ajutoare. Pleacă! Îți spun care e ruta de evadare.

Mă uit uluită la ea.

— Dar nu poți rămâne aici! Acum vine poliția și te găsește.

— Exact! răspunde ea, iar ochii i se luminează. Dacă mă vor găsi și bănui pe mine, nu vor mai căuta pe altcineva. Vei putea fugi.

— Nu te las aici! mă împotrivesc eu.

— Trebuie!

— Nu…

Dar în timp ce insist, știu că n-o pot face să se răzgândească. Descopăr în vocea ei același curaj și aceeași încăpățânare pe care le mai observasem la Alek și la Jacob. Și tot nu cedez:

— Nu te pot lăsa așa. Nu după tot ce ai făcut pentru mine.

— Ascultă-mă bine! spune, iar cu ultimele puteri, se întinde spre mine și mă apucă de mânecă. Rezistența înseamnă supraviețuire, supraviețuirea poporului nostru. Dintotdeauna a fost așa. Cei care pot trebuie să meargă mai departe. Alek știa asta, Jacob o știe și el. Oricine poate trebuie s-o facă, fără prostii sentimentale. Înțelegi?

Trag adânc aer în piept.

— Da.

— Așa! spune, dându-mi drumul, întinzându-se spre comandant și luându-i arma. Ia asta! mă îndeamnă, dându-mi pistolul. Ia-l!

Mă uit lung la arma care, cu câteva minute mai devreme, era îndreptată spre inima mea.

— N-nu pot, mă bâlbâi, simțind că mi se face rău.

— Ia-l și gata! insistă Marta. S-ar putea să ai nevoie de el ca să scapi.

Iau, șovăitoare, arma de la ea, simțind atingerea grea și străină a metalului rece.

Marta cade pe spate. Îmi pun pistolul la brâul fustei.

— Unde e Jacob? întreb, dându-mi seama că poate ea e singura care știe.

— E la Czernichów.

— Dar…

O privesc cu uimire. Czernichów e un sătuc aflat de cealaltă parte a pădurii, la nici zece kilometri de casa Krysiei. În tot timpul ăsta mă făcuseră să cred că Jacob se refăcea departe, în munți, când el era, de fapt, atât de aproape.

— Toată lumea credea că e în munți, Emma! icnește Marta. Trebuia să ne prefacem. Scurgerile de informații din cadrul rezistenței s-au înrăutățit după moartea lui Alek. Și, chiar și printre cei în care aveam încredere, nu puteam risca să fie cineva capturat și obligat să spună unde se afla Jacob.

Dau din cap în semn că înțeleg. Ce de secrete!

— Lângă Czernichów, chiar în spatele grajdului hergheliei, se află o cabană abandonată. Jacob e acolo. E posibil să se ascundă în beciul cabanei, care e a unui țăran pe nume Kowalczyk, în care poți avea încredere și care te va ajuta în caz de nevoie. Pleci pe poteca din spatele casei Krysiei prin pădure, continuă Marta gâfâind scurt și cu efort. Vei recunoaște casa lui Kowalczyk după acoperișul albastru.

Încep să se audă sirenele în depărtare.

— Pleacă acum! mă îndeamnă ea. Du-te la Jacob!

De durere, se leagănă în poziție fetală. Mă ridic. Ea se întinde și mă apucă de mână.

— Emma, încă ceva... în legătură cu Jacob... începe, apoi ezită, îmi pare rău.

Știu că se referă la acel lucru despre care n-am vorbit, la sentimentele ei pentru soțul meu. A fost mereu îndrăgostită de el, încă de dinainte să mă cunoască pe mine.

— Nu-i nimic, spun eu strângând-o de mână.

Și nu mint. N-o pot judeca. Iubeai pe cine iubeai. Așa cum eu nu-mi puteam reține sentimentele față de comandant, nici ea nu și le putea reține pe ale ei față de Jacob.

— Du-te acum! îmi ordonă, în timp ce se apropie sirenele.

— Domnul să te binecuvânteze, Marta!

Mă aplec s-o sărut pe obraz. Îi dau drumul și o iau la fugă peste pod. La capăt, mă uit înapoi. Marta stă nemișcată lângă trupul comandantului, cu pistolul strâns în mână și cu privirea în gol.

Cobor treptele podului și încremenesc. La bază e parcată o mașină mare și neagră. Mașina comandantului. Așadar, nu venise cu camionul. Prin geamurile fumurii, văd capul chel al lui Stanisław. Îmi vine să urc din nou treptele podului, dar înainte s-o fac, se deschide portiera șoferului și iese Stanisław. Ne privim nesiguri și nimeni nu zice nimic. După o clipă de liniște, mă salută, în sfârșit, de parcă e absolut normal să ne întâlnim în asemenea circumstanțe.

— *Dobry wieczór,* Stanisław! spun, speriată.

O fi auzit focurile de armă? Oare se întreabă ce s-a întâmplat cu comandantul? Îmi țin mâinile încrucișate ca să-mi ascund petele de sânge de pe fustă și mă rog în gând ca el să nu le observe. E o liniște apăsătoare. Sirenele se aud din ce în ce mai tare și e o chestiune de minute până când el își va da seama că

vine poliția. Preț de o clipă, mă gândesc să fug. Apoi îmi aduc aminte de ziua în care ne-am întâlnit în fața apartamentului comandantului, iar eu luasem documentele. Nici atunci nu m-a întrebat nimic, cu toate că mă prinsese asupra faptului. Poate că are simpatii față de rezistență. Și totuși, e sau a fost șoferul comandantului și probabil că îi e loial, ca și Małgorzata. Nu pot să risc.

— Doriți să vă duc cu mașina? întreabă Stanisław, întrerupându-mi gândurile.

Îmi ridic privirea la el. E impasibil, dar un licăr în ochii lui îmi spune că știe ce s-a întâmplat și că înțelege.

Poate că, în fond, Stanisław chiar e de partea noastră. Sau poate că e o capcană și mă duce drept în ghearele Gestapoului. Oricum, trebuie să mă întorc cât mai repede la Krysia și fac o oră pe drum, pe care n-o am. Așa că risc.

— Da, te rog, Stanisław! Cât de repede poți, acasă la Krysia.

Stanisław dă din cap în semn că a înțeles și, mai repede decât credeam că se poate mișca, deschide ușa din spate. Mă strecor înăuntru și închide portiera după mine. Sirenele devin asurzitoare, poliția aproape că a ajuns la pod. Stanisław accelerează și pornim. Conduce ca nebunul pe străzi, fără să se oprească în intersecții și cotind aproape pe două roți. În timp ce mă apuc bine de scaunul din față, mă tem că atragem atenția și că riscăm să ne oprească poliția. Apoi îmi amintesc că mergem cu mașina unui ofițer nazist superior. Nu va îndrăzni nimeni să ne oprească.

Mă afund în pernele banchetei, brusc copleșită de toate evenimentele. Revăd fața comandantului. Nu, îmi impun, dar e prea târziu. Deodată, sunt iar pe pod. Îl văd pe comandant cu pistolul îndreptat spre mine și cu privirea îndureratã, o privire plină de disperarea de a fi descoperit că era îndrăgostit de o evreică și că soarta îi jucase aceeași festă crudă nu o dată, ci de două ori. Aflând adevărul despre mine, a fost ca și cum a pierdut-o încă o dată pe Margot. Pur și simplu, n-a putut retrăi durerea.

Aud focurile de armă în minte și tresar, de parcă se întâmplă acum. Oare chiar m-ar fi împușcat? Voiam să cred că nu, că mă iubea prea mult, dar și pe Margot o iubise, așa că n-aveam de unde să știu ce s-ar fi putut întâmpla dacă nu venea Marta.

Marta... N-ar fi trebuit s-o las acolo. Mă copleșește vina. Mi-a

salvat viața, iar eu am lăsat-o să moară. Însă avea dreptate: rezistența și tot ceea ce am făcut însemnau supraviețuire. Trebuia să merg mai departe, pentru că puteam.

Revin acum cu picioarele pe pământ. În câteva minute, Gestapoul își va da seama ce s-a întâmplat cu comandantul. Vor începe investigațiile, așa că sigur se va afla de relația noastră. Trebuie să fug din Cracovia cât se poate de repede. Îmi vine să fug direct spre pădure, să mă duc la Czernichów ca să-l găsesc pe Jacob, fără să mai trec pe la Krysia. Numai că trebuie să mă mai duc o dată acolo ca să iau hainele și mâncarea pe care mi le-a pregătit pentru drum și ca să-i povestesc ce s-a întâmplat. Și ca să-mi iau rămas-bun de la ea și de la Lukasz.

Mă uit pe geam. Suntem aproape de sensul giratoriu din capătul străzii pe care se află casa Krysiei. Mă aplec în față.

— Stanisław, oprește aici, te rog! spun eu, iar el mă ascultă și se uită, nedumerit, în spate. Zgomotul motorului va atrage atenția la ora asta, îl lămuresc. Cobor aici.

El înclină din cap în semn de aprobare și se întoarce să deschidă portiera ca să iasă și să mă ajute să cobor.

— Nu, nu e nevoie. Mă descurc singură, îi spun.

Dă să protesteze. Îmi e limpede că, și după tot ce s-a petrecut în seara asta, tot ceea ce pare să-l deranjeze e faptul că nu își poate duce la capăt micile sarcini ale slujbei lui, cum ar fi, de pildă, să deschidă portiera. Apoi i se schimbă expresia.

— Cum doriți! zice el.

— Mulțumesc! spun, apoi deschid ușa și mă întorc din nou spre el. Stanisław, vor fi interogatorii după seara asta! Poate că nu ești în siguranță aici.

El clatină din cap, hotărât.

— Nicio grijă, nu pățesc nimic.

Îmi spun că ar fi un foarte bun luptător în rezistență. Deodată, îmi amintesc de Alek, care mi-a spus că la Wawel mai sunt și alți spioni. Dar nu se poate ca Stanisław să fie… Dau să întreb, dar el îmi întinde mâna în spate.

— Noroc!

Are dreptate, desigur. E mai bine ca unele lucruri să rămână nespuse. Îl iau de mână și mă aplec în față, stângace, ca să-l sărut pe obrazul rotund și neted.

— Domnul să te binecuvânteze!

Deschid ușa și o închid după mine. Cu pași iuți și ușori, dau

colțul pe strada pustie și mă opresc. Mă uit, uluită, la casa Krysiei. Toate luminile ard puternic la ferestre, ca și cum nu s-a dus nimeni la culcare în noaptea asta. Chiar dacă s-ar fi trezit deja, Krysia n-ar fi aprins nicio lumină, având în vedere faptul că trebuia să plec cât mai discret cu putință. S-a întâmplat ceva. Dau fuga spre casă.

După ce străbat câțiva metri, mă opresc din nou. În fața casei e parcată o mașină și îmi dau seama, cu înfrigurare, că avem musafiri. A venit din nou Gestapoul.

Nu știu ce să fac. Trebuie să-i ajut pe Krysia și pe Lukasz, dar cum? Nu pot intra în casă în toiul nopții cu pete de sânge pe rochie, fiindcă asta va stârni prea multe întrebări. Îmi vine să fug iar. „Cei care pot supraviețui trebuie s-o facă”, spusese Marta. Dar nu-i pot abandona pe Krysia și pe Lukasz, trebuie să fac ceva. Mă întorc, disperată, și mă ascund după gardul viu plantat pe lângă casă.

Mă aplec și ocolesc prin spate, la fel ca în noaptea în care m-a adus Jozef aici. Cred că polițiștii sunt sus, cu Krysia. Fac un pas în spate și-mi ridic capul ca să mă uit la fereastra de la etaj. Disting capetele a doi bărbați printre perdelele salonului, dar nu știu ce spun sau ce fac. Disperată, mă afund la loc în tufișuri. De ce au venit? Să fi aflat despre comandant și să fi venit să mă aresteze? Imposibil! N-aveau cum să afle și să și ajungă înaintea mea, având în vedere viteza cu care a condus Stanisław. Poate că sunt cei doi ofițeri Gestapo care au mai venit și care au amenințat că aveau să se întoarcă. Mă uit spre hambarul pe care voia să-l percheziționeze unul dintre ei, dar ușa rămâne închisă. Poate că cineva din rezistență mi-a trădat planul de evadare, iar cei de la Gestapo au venit ca să mă împiedice.

„Ar trebui să chem ajutoare”, îmi spun, dar în sinea mea îmi vine să râd. Nu mai există așa ceva. Cei din rezistență au cam dispărut cu toții. Singurul om care ar fi putut opri Gestapoul, comandantul Richwalder, e mort. Parcă o și văd pe Marta cu pistolul în mână pe pod, gata să moară luptând. Ea ar fi știut ce să facă.

Dintr-odată, îmi amintesc de pistol și duc mâna la brâu. Uitasem de arma comandantului, prinsă la brâul fustei mele. Scot pistolul. N-am tras niciodată cu o armă. Aș ști oare cum să-l folosesc? Comandantul a tras două focuri și îmi imaginez că au rămas patru. Întorc arma în mână și mă gândesc. Deodată, aud

un zgomot puternic la fereastra de la etaj. Sar în sus. S-a întâmplat ceva. Trebuie să intru. Trag piedica și dau să cotesc pe lângă casă, cu degetul pe trăgaci. Chiar înainte să ajung la ușă, aud pași. Coboară cineva. Mă ascund repede într-o parte, ca să nu fiu văzută.

Pe fereastră, văd trei ofițeri Gestapo în foaier. Nu sunt cei care mai veniseră. Se deschide ușa.

— Bătrâna minte, spune unul dintre ei, în timp ce ies cu toții în grădină.

O, Doamne! Au interogat-o pe Krysia. Mă întreb dacă l-au văzut pe Lukasz.

— Nu cred că mai știa nimic, spune altul.

Are vocea mai slabă decât primul, iar eu îmi dau seama că ei se îndepărtează de mine și că merg spre poartă. Prima voce vorbește din nou:

— Nu mai contează.

Mă cuprinde panica. Ce au făcut? Mă abțin să țâșnesc imediat ce pleacă. O clipă mai târziu, după ce aud portierele trântindu-se și mașina demarând, dau fuga în casă.

— Krysia! strig, în timp ce urc scările, dar ea nu răspunde. Krysia!

Ajung la primul etaj și văd haosul din casă. În bucătărie, pe jos, e plin de cioburile vaselor de porțelan sparte. În salon, pernele de pe canapea au fost rupte, iar fulgii, împrăștiați peste tot. Traversez încăperea spre șemineu. Lângă el, pe podea, văd o ramă de fotografie cu sticla spartă. Mă aplec. E fotografia mea de nuntă, cea pe care Krysia a ascuns-o în noaptea în care am sosit la ea. Probabil că Gestapoul a găsit-o cumva. Așadar, secretul meu nu moare odată cu comandantul. După ce m-am ascuns mai bine de un an, secretul a fost aflat de două ori într-o singură zi.

Un fum acru îmi umple nările. Nu e mirosul care mai intră uneori pe ferestre, izul de frunze uscate pe care le ard vecinii. E mai intens și vine dinăuntru. Întorc, brusc, capul și caut sursa focului. E limpede că vine de sus.

— Krysia! Lukasz! strig disperată, ieșind în fugă din salon.

Urc la etajul al doilea din două-n două trepte.

— Vai de mine! strig.

În capul scărilor, Krysia e întinsă pe jos, cu ochii închiși. Își ține brațele peste cap, iar picioarele îi sunt încrucișate sub fustă

în unghiuri ciudate. E inertă. Mă aplec lângă ea și îi ridic capul.

— Krysia!

O scutur ușor, dar nu reacționează. Are o vânătaie la tâmplă, de parcă s-a lovit în cădere. Pielea îi e rece și galbenă ca ceara, îmi cobor fața lângă a ei ca să-i simt răsuflarea, dar degeaba. „Nu mă lăsa, Krysia!”, o implor eu în gând. Nu acum, nu când trebuie să-mi spui ce să fac!

Deschid gura și-mi pun buzele peste ale ei, ca să-i suflu aer în plămâni. O clipă mai târziu, mă opresc ca să-i iau pulsul la gât, dar nu-l simt. E prea târziu. A murit.

— Of, Krysia!

Plâng. O țin în brațe și o legăn, așa cum făcea ea când mă alina.

Deodată, aud un pârâit în spate. Îmi aduc aminte de foc și mă uit în jur. Ușor, așez capul Krysiei pe jos, apoi mă ridic. Fumul pare să vină din mai multe direcții și nu văd sursa flăcărilor. Mă gândesc să sting focul, dar, chiar dacă aș reuși, fumul va atrage atenția. Trebuie să găsesc copilul și să fugim.

Dau fuga în camera lui Lukasz. Și aici fumul e prea dens ca să văd ceva.

— Lukasz! strig, acoperindu-mi gura și ghemuindu-mă.

Nu e în pătuț, nici pe jos.

— Lukasz! strig din nou și fug în camera Krysiei, apoi într-a mea.

Prin fum, îmi dau seama că ofițerii au percheziționat toată casa, fiecare cameră în parte fiind răvășită, cu haine aruncate din dulapuri și cu oglinzi sparte. Dar nici urmă de Lukasz. Ce i-or fi făcut?

Poate că a fugit afară. Cobor din nou, însă aud un scârțâit la etaj. Podul! Îmi aduc aminte cum Krysia mi-a spus că, după ce fusese împușcată mama lui Lukasz, rudele îl ascunseseră în podul lor vreme de câteva zile. Probabil că, atunci când au venit ofițerii, copilul s-a speriat și s-a ascuns.

Alerg în camera Krysiei și dau de perete ușa dulapului. Trag hainele ei într-o parte, apoi urc pe scară.

— Lukasz! strig prin trapă.

Liniște. Nu disting nimic în beznă.

— Lukasz, sunt Anna! E în regulă, vino la mine!

Aud pași în întuneric și mă simt atinsă de o mână mică.

— Na, îl aud zicând.

Îl apuc de mână și îi trag spre mine trupușorul care tremură.

— Nu-i nimic, spun eu ținându-l în brațe în timp ce cobor scara.

Fumul s-a întețit. Trebuie să ieșim urgent. Iau o cârpă din dulapul Krysiei și i-o pun copilului la gură. În timp ce ieșim din cameră, văd cu coada ochiului ceva albastru. E puloverul pe care i-l tricota Krysia lui Lukasz. Îl iau cu noi.

În timp ce traversăm holul pe lângă Krysia, îi acopăr ochii lui Lukasz ca să n-o vadă. A văzut deja destulă moarte. Trec peste Krysia și încep să cobor, apoi mă întorc. Mă doare sufletul. Ea a fost totul pentru noi. Ne-a salvat, a avut grijă de noi ca de copiii ei. „Așadar, tot ai devenit mamă”, îmi spun. Aș vrea s-o putem lua cu noi. Merită o înmormântare așa cum se cuvine, o slujbă la care să vină și să-i aducă un ultim omagiu sutele de oameni care au ținut la ea și au admirat-o. Dar n-avem timp.

— Mulțumesc! șoptesc, privind-o pentru ultima oară.

Îi trimit un sărut în zbor și ies în aerul rece al dimineții, fugind cu Lukasz în brațe.

Capitolul 26

Afară au mijit zorii, iar țăranii din *Chełmska* își încep ziua. Își hrănesc vitele și-și mătură cerdacurile, ca în oricare altă dimineață. Unii își ridică privirea și ne salută în trecere, iar alții ne ignoră în vreme ce urcăm poteca spre pădure. Nu dă nimeni semne că pare ciudat să mă vadă intrând în pădure cu un copil mânjit de cenușă în brațe, în loc să mă duc spre autobuzul din rond, așa cum fac în mod normal. Încă n-au văzut fumul care, în câteva minute, va țâșni din casa Krysiei.

Urcăm poteca ce șerpuiește spre pădure, iar casele se împuținează și devin tot mai depărtate unele de altele. În față, copacii deși promit să ne ascundă în întunericul lor. Mă opresc și mă uit la cartierul din vale. Acoperișurile par adormite, netulburate. „Ajunge! N-are rost să visez la trecut.” Mă uit la solul din față, unde observ pentru prima oară un strat gros de polei. Brusc, îmi dau seama în ce situație ne aflăm: frigul, greutatea copilului, distanța pe care trebuie s-o străbatem. Și n-avem de nici unele la noi.

Mă apucă disperarea. Trebuie să ne vedem de drum. Îl sprijin pe Lukasz pe șoldul stâng și pornesc din nou. Fiind acum înconjurați de copaci și departe de ochii vecinilor, măresc pasul, aproape că alerg, mișcându-mă greoi din cauza sarcinii și a poverii din brațe. Poteca devine neregulată și abruptă. Încep să mă doară picioarele și mi se împotmolesc încălțările în noroiul proaspăt de primăvară. Deodată, mă împiedic de o piatră și cad. În cădere, strâng cu disperare copilul la piept, apoi mă lovesc de sol, rostogolindu-mă ca să-l feresc pe Lukasz. Simt o durere cruntă străbătându-mi umărul.

Zac ametită, preț de câteva secunde, și îmi țin răsuflarea.

— Lukasz!

Mă ridic în capul oaselor și trag copilul în poală. Verific repede dacă nu cumva e rănit, dar pare să nu fi pățit nimic, cu excepția murdăriei de pe frunte.

— Te doare ceva? îl întreb.

Copilul dă din cap și face o grimasă menită să-mi arate că-i e foame. Simt un gol în stomac. Trebuia să-și ia micul dejun acum,

la adăpostul casei calde și la masa Krysiei. Aș vrea să am măcar să-i dau niște lapte. Ar fi trebuit să-mi amintesc să iau pachetul pregătit de Krysia pentru drum. În fața ochilor îmi apare figura plină de reproș a rabinului. Cum să mă descurc fără Krysia? Oare voi putea avea grijă de propriul meu copil după ce se va naște? Bag mâna în buzunarul paltonului și găsesc un pătrățel de ciocolată primită mai demult de la comandant. Dau hârtia la o parte și șterg ciocolata înainte să i-o dau lui Lukasz.

— Poftim!

O ia și o bagă în gură repede, parcă de teamă să nu dispară. Pe față îi apare un zâmbet larg. Ciocolată la micul dejun.

Încă trăgându-mi sufletul, îl privesc cum mănâncă. La nicio oră după trauma cu Gestapoul, în ciuda incendiului și a plecării de la Krysia, are ochii senini și calmi. „Așadar, până la urmă tot cu mine vii”, îmi spun eu în gând.

— Vino, dragule!

Mă ridic, îmi aduc aminte de puloverul albastru, îl scot din palton și i-l trag peste cap. Îi vine bine, poate că e doar un pic prea mic pentru el. A crescut în anul de când e cu noi. În ciuda tragediei și a frământării, i-a mers foarte bine și s-a făcut copil mare, fără ca vreuna dintre noi să observe. Copilul meu! Nu mă pot gândi altfel la el, deși încă mă întreb dacă nu cumva într-o zi va veni după el rabinul sau vreo o rudă, ca să mi-l ia. Deocamdată însă, e cu mine. Îl strâng de mână parcă vrând să mă asigur. Ridică ochii și zâmbește, ca și cum ar vrea să mă liniștească.

— Suntem în siguranță, spun eu cu voce tare.

Apoi îmi dau seama că nu-i deloc adevărat. Ne aflăm la sute de kilometri de adăpost și ne pasc multe primejdii pe drum. Nu, suntem liberi, nu în siguranță. Habar n-am încotro ne îndreptăm acum și nu știu nici dacă vom ajunge cu bine undeva. Totuși, cuvântul are o rezonanță de netăgăduit: „liberi”. Nu mai trebuie să mă prefac că sunt altcineva.

— Libei? încearcă Lukasz să repete cuvântul, întinzându-se spre mine.

Îmi cobor privirea la el. Are ciocolată pe degete. Bag mâna în buzunar ca să caut un șervețel și să-l șterg. Dau peste ceva: verighetele și certificatul. Mi le-a dat Marta pe pod. Mă întreb încă o dată dacă ar fi bine să mă descotorosesc de ele, dacă ar fi bine să le îngrop, după care îmi dau seama că, orice-ar fi,

farsa s-a terminat. Scot inelele din buzunar și mi le pun din nou pe degete.

În timp ce mergem prin pădure, mă gândesc la cei pe care i-am lăsat în urmă. Krysia și Alek au murit, la fel și mama. Îi voi plânge pe toți în timp, pe fiecare altfel. Mai e și comandantul. Deodată, îi văd figura în minte și îmi stă inima în loc.

— Nu! spun cu voce tare, dar o spun degeaba, știu.

Figura pe care o văd nu e cea a nazistului care a domnit peste oraș din turnul Castelului Wawel sau care, pe pod, a îndreptat arma către pieptul meu. Nu, el nu mai e. În schimb, îl văd pe cel care a venit la dineul Krysiei, care m-a privit în ochi și nu m-a mai lăsat să-mi abat privirea, cel care mi-a arătat de ce e în stare trupul meu și care m-a ținut în brațe pe când dormeam. Bărbatul care și-a cerut iertare acolo, pe pod, în timp ce viața se scurgea din el. Îmi dau seama că nu doar el a murit atunci. Comandantul a adus-o pe Anna la viață, iar atunci când a murit el, a murit și ea. Anna Lipowski. Iubita comandantului. Mă întreb dacă îmi va fi dor de ea.

— Ajunge!

Cuvântul răsună în luminișul în care ne odihnim. Voi avea timp să le înțeleg pe toate mai târziu. Acum trebuie să mergem mai departe. Îl ridic cu forța pe Lukasz, care a căzut în țărână, și pornim din nou la drum.

Alung gândul la comandant și mi-l îndrept spre ceilalți pe care i-am lăsat în urmă. Tata… Încă trăiește, sau trăia acum câteva ore. Îi văd licărul din ochi prin gaura din zidul ghetoului. Poate că va supraviețui viitorului care îl așteaptă.

Și Marta trăiește, îmi reamintesc. Stătea pe pod cu pistolul în mână, rănită grav, dar netemătoare. Mi-a salvat viața. Aș fi vrut să nu ne fi răstit una la alta înainte de noaptea asta, aș fi vrut ca ea să nu mă fi judecat pentru că m-am culcat cu comandantul, dar cel mai mult aș fi vrut ca prietenia noastră să nu fi fost întinată de sentimentele ei față de soțul meu. Brusc, îmi amintesc cum a apărut pe pod, cu pistolul în mână. Ar fi putut să mă ucidă și să-l păstreze pe Jacob, dar n-a făcut-o. Pentru ea, prietenia noastră a însemnat mai mult decât sentimentele ei față de el.

Poate că, în ciuda rănilor, Marta a reușit să scape de pe pod prin cine știe ce miracol, înainte să ajungă naziștii. Mă gândesc că poate ea și tata vor supraviețui războiului și ne vom reîntâlni

cumva: eu, Jacob, tata, Marta și Lukasz.

Îmi pun mâna pe pântec și mă gândesc la copilul nenăscut, care va face parte din această familie pestriță de supraviețuitori. Mă uit în adâncurile pădurii pustii și mă apucă disperarea: cum să aduc un copil pe lumea asta? Chiar dacă îl găsesc pe Jacob și reușim să scăpăm, tot nu vom avea ce să-i oferim copilului nostru, nici măcar o casă. O briză rece mă atinge. Îmi ridic privirea la ramurile copacilor care încep să înmugurească și la cerul dimineții. O voce îmi șoptește că totul va fi bine. Copilul va fi puternic. Știu în momentul ăsta că va fi băiat și că îl voi numi Alek.

O oră mai târziu, ajungem la marginea pădurii, unde copacii coboară brusc povârnișul către câmpurile goale din Czernichów. Mă opresc din mers, dau drumul mâinii lui Lukasz și mă uit la întinderea din fața noastră. În dreapta, la niciun kilometru, zăresc acoperișul albastru al fermei lui Kowalczyk. Mijesc ochii și deslușesc cabana mică din spatele ei. Mi-l imaginez pe Jacob pe verandă, zâmbind larg la vederea noastră. Apoi izbucnesc în râs. Am visat prea mult, mi-am închipuit reuniunea noastră atât de multă vreme, încât a devenit parte din mine. Acum nu mă oprește nimic, și totuși stau pe loc, pierdută în gânduri, în loc să mă duc la el. Trag aer adânc în piept și pornesc la drum.

Departe de adăpostul pădurii, soarele ne încălzește. Se vede că, în sfârșit, vine primăvara. Păsările dau roată câmpurilor din fața noastră și se strigă vesele unele pe altele.

— Vino, *kochane!* îl chem pe Lukasz și îl trag ușor de braț. Ne așteaptă Jacob.

Ies împreună cu copilul din pădure, iar el începe să facă pași mai repezi cu piciorușele lui puternice, ca să țină pasul cu mine. Cu toate că ne așteaptă un drum lung și greu, cel puțin prima parte s-a încheiat. Am părăsit casa Krysiei la fel cum am ajuns acolo, doar cu hainele de pe noi. Însă de data asta mergem împreună și ne găsim calea fără să ne ghideze nimeni.

virtual-project.eu

violin